

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

برنامه دولت اقدام و تحول

استان هرمزگان

بسم الله الرحمن الرحيم

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

استان هرمزگان

سند راهبردی انقلاب اقتصادی زیر نظر دکتر علی رضایی میرقائد تهیه و تدوین شده است.

ویراستار فنی: دکتر سید اسعد حسینی

همکاران پژوهشی: ناصر مولایی، اسماعیل لجمیری، حسن محمدیان مصمم، عباس علی پور، مصطفی رشیدی، بهزاد همتی، سعید ضرغامی، میثم داوری، نواب میرزایی، ایمان ارفعی مقدم، پرستو میمنی، سعید یوسفی، رزیتا لطفی جبلی، سعیده جلالی، مصیب قره بیگی، سمیه ملکی پور، حمید نصیر، سید رمضان عقیلی، بهاره ایمانی، جمیله اسمعیلی، پویان کیانی و فاطمه شیخ زاده

طراح جلد و صفحه آرایی: محمود خستو، مهدی نجفی

بهار ۱۴۰۰

بهره برداری از مطالب پژوهش سند راهبردی انقلاب اقتصادی با ذکر منبع و نام پژوهشگران بلا مانع است.

حق چاپ محفوظ است.

بسمه تعالی

با توجه به برگزاری سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، کاندیداها رویکردها و برنامه های مختلف خود را برای دولت آینده مطرح می کنند. یکی از طرح های اینجانب که از سالها قبل مدنظر قرار گرفته، ایجاد ایالت های اقتصادی است که ماحصل آن تمرکززدایی از مرکز و توجه به مناطق و استان ها می باشد.

یکی از اقسام عدالت، عدالت سرزمینی است که در قالب طرح های آمایش سرزمین تجلی می یابد. آمایش سرزمین مدیریت خردمندانه و عالمانه فضا و نگرشی جامع به برنامه ریزی و مدیریت بهینه بهره برداری پایدار از سرزمین است. کاربرد آمایش سرزمین برای شناخت و رعایت قابلیت و استعداد زمین و منابع موجود در آن برای کشورهایی که در صدد حرکت در مسیر توسعه پایدار هستند، اجتناب ناپذیر است.

کشور ایران دارای قابلیت ها و ظرفیت های فراوانی برای پیشرفت است. با اجرایی کردن طرح های آمایش سرزمین و فعال نمودن مزیت ها و استعدادهای هر استان، دستیابی به ایران بزرگ اقتصادی و تعامل سازنده با دنیا به ویژه کشورهای آسیای جنوب غربی و در راس آنها، پانزده کشور همسایه ایران، می تواند ما را به یکی از بازیگران اصلی در عرصه اقتصادی و سیاسی جهان تبدیل نموده و استان ها و مناطق کشور را نیز به بالاترین حد پیشرفت برساند. در این راستا، چناچه دولت اقدام و تحول موفق به کسب اعتماد مردم شود، در ابتدای فعالیت خود، سند اقدام و تحول را بر مبنای این کتاب، با استان ها امضا خواهد نمود تا تکلیف برنامه ریزی استانی و منطقه ای برای چهار سال آینده شفاف و قابل پیش بینی باشد.

در این مجموعه؛ اطلس استعدادها، ظرفیت ها، تنگناها و آسیب ها شناسایی و ترسیم شده و درکی واقع بینانه از مناطق و استانهای کشور ارائه گردیده است.همچنین، راهبردها وسیاست های توسعه اقتصادی استان به تفکیک بخش های مختلف در دو فصل مجزا ارائه شده است. دولت اقدام و تحول، آماده پذیرش پیشنهادات برای افزایش کیفیت و کارایی این سند می باشد.امیداست؛ گردآوری این مجموعه که حاصل تلاش کارشناسان، صاحب نظران و مراکز و نهادهای متعدد کشور بوده، گامی بزرگ برای تحقق آرمان پیشرفت در کشور عزیزمان باشد.

محسن رضایی
کاندیدای سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری
بهار ۱۴۰۰

فهرست مطالب

عنوان **صفحه**

فصل اول: کلیات .....

۱-۱- مقدمه ۱

۱-۲- بیان مسئله ۲

۱-۳- اهداف بنیادین سند ۴

۱-۴- مواد و روش‌ها ۵

۱-۴-۱- روش تحقیق ۵

۱-۴-۲- استراتژی مطالعه موردی ۶

۱-۴-۳- جمع‌آوری داده‌ها و منبع آن‌ها ۷

۱-۴-۴- روش‌های تحلیل داده‌ها ۷

فصل دوم: تحلیل محیط بیرونی ۳۱

۲-۱- احصاء و تحلیل سیاست‌های کلان ملی در ابعاد مختلف ۱۱

۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی و اقتصادی ۴۵

۲-۲-۱- چکیده سناریوهای احتمالی ۴۵

۲-۲-۲- بررسی وضعیت ۴۵

۲-۲-۳- روندهای ژئوپلیتیکی برای کاهش اثر تنگه‌ی هرمز ۴۸

۲-۲-۴- چالش‌های ژئوپلیتیکی استان هرمزگان ۴۸

۲-۲-۴-۱- چالش نارکو ژئوپلیتیک ۴۸
۲-۲-۴-۲- چالش‌های آبی ۴۹
۲-۲-۴-۳- چالش توسعه‌ی فضایی ناهمگن (عدم ادغام ژئواکونومیک) ۵۰
۲-۲-۴-۴- فقدان پسکرانه‌های ژئواکونومیکِ نسل سوم و چهارم ۵۰
۲-۲-۵- چکیده وضعیت و روندهای خارجی در حوزه استان هرمزگان ۵۱
۲-۲-۵-۱- تشریح ابعاد ۵۱
فصل سوم: تحلیل محیط درونی ۱۰۷
۳-۱- نظام تقسیمات کشوری و هم‌جواری‌ها ۵۶
۳-۲- بررسی نظام طبیعی و محیط زیستی ۶۰
۳-۲-۱- ویژگی‌های توپوگرافی ۶۰
۳-۲-۲- آب و هوا و اقلیم ۶۳
۳-۲-۳- هیدرولوژی ۶۶
۳-۲-۴- منابع بیولوژیکی (پوشش گیاهی و زیستگاه جانوران) ۶۸
۳-۲-۵- منابع آب استان و تحلیل شاخص‌های پایداری آن ۷۰
۳-۲-۶- مدیریت یکپارچه ساحلی ۷۵
۳-۲-۷- تحلیل آلاینده‌های استان هرمزگان ۷۷
۳-۲-۸- تیپ اراضی ۷۸
۳-۲-۹- وضعیت معادن و کانسارهای استان هرمزگان ۸۰
۳-۲-۱۰- بررسی کاربری اراضی استان ۸۴
۳-۲-۱۱- ظرفیت زیستی استان هرمزگان ۸۶
۳-۳- بررسی نظام اجتماعی- جمعیتی ۸۸

۳-۳-۱- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان هرمزگان ۸۸
۳-۳-۲- فقر و محرومیت ۱۱۱
۳-۳-۳- حاشیه‌نشینی و محلات فرودست شهری ۱۲۹
۳-۳-۴- بررسی ویژگی‌های جمعیتی ۱۳۶
۳-۳-۵- وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی- عمومی ۱۶۰
۳- ۴- بررسی نظام اقتصادی و تولید ۱۶۶
۳-۴-۱- نمای کلی اقتصاد استان هرمزگان ۱۶۶
۳-۴-۲- بررسی شاخص‌های کلان اقتصادی استان هرمزگان ۱۶۹
۳-۴-۳- ارزش افزوده به تفکیک بخش‌های اقتصادی استان هرمزگان در مقایسه با کشور ۱۷۰
۳-۴-۴- وضعیت بخش‌های گوناگون اقتصادی استان هرمزگان ۱۸۶
۳-۴-۵- حجم تجارت خارجی و عملکرد بنادر استان ۱۹۵
۳-۴-۶- مناطق آزاد ۱۹۸
۳-۴-۷- تحلیل مزیت‌های نسبی، رقابتی و همکارانه استان هرمزگان ۲۰۰
۳-۵- بررسی نظام سکونتگاهی ۲۱۴
۳-۵-۱- روند شهرنشینی ۲۱۴
۳-۵-۲- روند روستانشینی در استان هرمزگان ۲۱۸
۳-۵-۳- بررسی تحولات نرخ رشد جمعیت در کانون‌های شهری استان هرمزگان ۲۲۰
۳-۵-۴- بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری ۲۲۴
۳-۶- بررسی نظام زیربنایی ۲۲۹
۳-۶-۱- زیربناهای حمل و نقل ۲۲۹
۳-۶-۲- زیربناهای انرژی و تأمین آب ۲۳۳

۳- ۷- بررسی نظام مدیریتی ۲۴۳
۳-۷-۱- وضع موجود و مدل مفهومی ۲۴۳
۳-۷-۲- تحلیل وضع موجود ۲۴۸
۳-۸- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها ۲۵۵
۳-۸-۱- قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی ۲۵۵
۳-۸-۲- مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی ۲۵۸
۳-۸-۳- مزیت‌های رقابتی و نسبی ۲۶۶
۳-۸-۴- قابلیت‌های گردشگری و دریایی ۲۶۷
فصل چهارم: رویکرد راهبردی ۲۹۱
۴-۱- شناسایی مسائل راهبردی ۲۷۴
۴-۲- تدوین اهداف بنیادین ۲۹۱
۴-۳- تدوین چشم‌انداز ۲۹۳
۴-۴- مأموریت‌های اصلی ۲۹۴
۴-۵- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید ۲۹۵
فصل پنجم: تدوین راهبردها و سیاست‌ها ۳۳۷
۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها ۳۰۶
منابع و مأخذ ۳۱۴

فهرست جدول‌ها

عنوان **صفحه**

جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت ۱۲

جدول ۲ -راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد ۱۵

جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور زیربنایی ۲۸

جدول ۴- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی ۳۱

جدول ۵-راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی ۳۵

جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست ۳۹

جدول ۷- مشخصات جزایر استان هرمزگان ۵۷

جدول ۸- تقسیمات سیاسی استان هرمزگان در سال ۱۳۹۵ ..... ۵۹

جدول ۹-توزیع طبقات ارتفاعی استان ۶۲

جدول ۱۰- نسبت مساحت هر کلاس دمایی در استان هرمزگان ۶۴

جدول ۱۱- نسبت مساحت هر کلاس بارشی در استان هرمزگان ۶۴

جدول ۱۲- مشخصه‌های اصلی حوضه‌های آبریز درجه ۲ واقع در استان هرمزگان ۶۶

جدول ۱۳- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان هرمزگان و ایران..... ۷۲

جدول ۱۴- شاخص سازمان ملل برای بحران آب ۷۳

جدول ۱۵- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن ۷۴

جدول ۱۶- تیپ اراضی و مساحت آن‌ها ۷۹

جدول ۱۷- معادن و ظرفیت معدنی استان هرمزگان ۸۲

جدول ۱۸- وضعیت ظرفیت و سرانه زیستی استان هرمزگان ۸۷

جدول ۱۹- میزان دستگیرشدگان به علت‌های مشروحه در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰(در هر صد هزار نفر)..... ۹۳

جدول ۲۰- میزان معتادین دستگیرشده در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰ (در هر ده هزار نفر) ۹۴

جدول ۲۱- میزان دستگیرشدگان به علت‌های مشروحه در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰(در هر صد هزار نفر)..... ۹۵

جدول ۲۲- میزان اقدام به خودکشی در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰ (در هر صد هزار نفر) ۹۶

جدول ۲۳- میزان طلاق‌های ثبت شده در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰(در هر ده هزار نفر)..... ۹۷

جدول ۲۴- نرخ بیکاری در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنس ۹۸

جدول ۲۵- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر..... ۹۹

جدول ۲۶- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی ۱۰۰

جدول ۲۷- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر به تفکیک جنسیت ۱۰۱

جدول ۲۸- مقایسه سرمایه اجتماعی در سطح کلان استان هرمزگان و کشور ۱۰۳

جدول ۲۹- میزان سرمایه اجتماعی در سطح کلان در استان هرمزگان و کل کشور ۱۰۴

جدول ۳۰- مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در سطح میانی کشور و استان هرمزگان ۱۰۶

جدول ۳۱- میانگین کلی طیف اصلی در سرمایه اجتماعی سطح میانی کشور و استان ۱۰۷

جدول ۳۲- مقایسه میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در سطح خرد کشور و استان ۱۰۹

جدول ۳۳- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان هرمزگان و کل کشور ۱۱۰

جدول ۳۴- میانگین سرمایه اجتماعی در استان هرمزگان و کل کشور ۱۱۰

جدول ۳۵- دهستان‌های کمتر توسعه‌یافته استان هرمزگان ۱۱۴

جدول ۳۶- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناهان ۱۱۸

جدول ۳۷- ویژگی‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان هرمزگان ۱۲۵
جدول ۳۸- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۳۷
جدول ۳۹- تغییرات تعداد جمعیت استان هرمزگان به تفکیک وضع سکونت..... ۱۳۸
جدول ۴۰- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان هرمزگان از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵ ..... ۱۴۱
جدول ۴۱- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان هرمزگان با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵ ..... ۱۴۳
جدول ۴۲- درصد رشد سالانه جمعیت استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵ ..... ۱۴۴
جدول ۴۳- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان هرمزگان و کشور برحسب گروه‌های عمده سنی، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۴۹
جدول ۴۴- نسبت جنسی جمعیت استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۵۳
جدول ۴۵- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۵۵
جدول ۴۶- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان هرمزگان، طی سرشماری‌های ۱۳۶۵-۹۵ ..... ۱۵۶
جدول ۴۷- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵ ..... ۱۵۸
جدول ۴۸- تعداد و میزان مرگ و میر ثبت شده استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵ ..... ۱۵۹
جدول ۴۹- نمای کلی وضعیت استان هرمزگان در مقایسه با کشور ۱۶۸
جدول ۵۰- سهم استان از محصول ناخالص داخلی(میلیون ریال)..... ۱۶۹
جدول ۵۱- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان هرمزگان از کشور ۱۷۱

جدول ۵۲- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی در مقایسه با کشور ۱۷۲
جدول ۵۳- سهم ارزش افزوده بخش معدن استان هرمزگان از کشور ۱۷۳
جدول ۵۴- وضعیت شاخص‌های بخش معدن در مقایسه با کشور ۱۷۴
جدول ۵۵- سهم ارزش افزوده بخش صنعت استان هرمزگان از کشور ۱۷۶
جدول ۵۶- وضعیت بخش صنعت در مقایسه با کشور ۱۷۸
جدول ۵۷- دسته بندی صنایع استان براساس میزان فناوری ۱۷۹
جدول ۵۸- وضعیت بخش ساختمان در مقایسه با کشور ۱۸۰
جدول ۵۹- سهم استان هرمزگان از ارزش افزوده بخش خدمات کشور ۱۸۲
جدول ۶۰- سهم بخش کشاورزی از ارزش افزوده استان هرمزگان ۱۸۷
جدول ۶۱- سهم بخش و زیر بخش‌های صنعت از ارزش افزوده استان هرمزگان ۱۸۹
جدول ۶۲- سهم بخش و زیر بخش‌های خدمات و صنعت ساختمان از ارزش افزوده ۱۹۲
جدول ۶۳- حجم مبادلات خارجی(میلیون دلار) ۱۹۶
جدول ۶۴- عملکرد بنادر استان هرمزگان در مقایسه با کشور (درصد) ۱۹۷
جدول ۶۵- عملکرد اقتصادی مناطق آزاد کیش و قشم ۱۹۹
جدول ۶۶- میزان L.Q شهرهای استان به تفکیک گروه عمده فعالیت اقتصادی ۲۰۱
جدول ۶۷- تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در شهرستان‌های استان هرمزگان ۲۰۳
جدول ۶۸- صرفه ناشی از مقیاس در فعالیت‌های صنعتی در شهرستان‌های استان هرمزگان ۲۰۴
جدول ۶۹- تمرکز صنایع بر اساس شهرستان ۲۰۶
جدول ۷۰- سنجش قابلیت‌های مکمل‌گری اقتصادی شهرستان‌های استان هرمزگان ۲۰۸
جدول ۷۱- حجم کالای جابه جا شده با مبدأ استان هرمزگان ۲۱۲
جدول ۷۲- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۲۱۵
جدول ۷۳-تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان ۲۱۶
جدول ۷۴- مقایسه تغییرات شهری استان هرمزگان در مقایسه با استان‌های مجاور ۲۱۸

جدول ۷۵-تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵..... ۲۱۹
جدول ۷۶-جمعیت نقاط شهری استان هرمزگان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۷۵ ..... ۲۲۲
جدول ۷۷-روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵ ..... ۲۲۶
جدول ۷۸- تأسیسات نمک‌زدایی فعالی در استان هرمزگان ۲۴۳
جدول ۷۹- جاذبه‌های گردشگری استان هرمزگان ۲۶۸
جدول ۸۰- تعداد گردشگران ورودی به استان هرمزگان (میلیون نفر) ۲۷۰
جدول ۸۱- بخش‌های مختلف اقتصاد آبی ۲۷۲
جدول ۸۲- تعیین مسائل راهبردی حوزه جمعیتی-اجتماعی و آموزش ۲۷۷
جدول ۸۳- تعیین مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی ۲۷۹
جدول ۸۴- تعیین مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی ۲۸۴
جدول ۸۵- تعیین مسائل راهبردی در حوزه نظام سکونتگاهی ۲۸۵
جدول ۸۶- تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیست ۲۸۶
جدول ۸۷- تعیین مسائل راهبردی در حوزه اقتصادی ۲۸۸
جدول ۸۸- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه هرمزگان ۲۹۱
جدول ۸۹- عوامل درونی و بیرونی در نظام مدیریتی توسعه فضایی استان ۲۹۶
جدول ۹۰- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط زیستی توسعه فضایی استان ۲۹۸
جدول ۹۱- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان ۳۰۰
جدول ۹۲- عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی توسعه فضایی استان ۳۰۱
جدول ۹۳- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی ۳۰۳
جدول ۹۴- راهبردها سیاست‌های سند توسعه استان هرمزگان در محورهای مختلف ۳۰۸

فهرست شکل‌ها

عنوان **صفحه**

شکل ۱- موقعیت سیاسی استان نسبت به استان های همجوار ۵۶

شکل ۲- موقعیت جزایر استان هرمزگان ۵۸

شکل ۳- تقسیمات سیاسی استان هرمزگان ۵۹

شکل ۴- میانگین طولانی مدت وضعیت منابع آب سطحی و زیرزمینی استان هرمزگان منتهی به سال ۱۳۹۸ ..... ۷۱

شکل ۵- چالش‌های مناطق آزاد در استان هرمزگان ۲۰۰

شکل ۶- سنجش قابلیت‌های مکمل‌گری و هم‌افزایی در میان شهرستان‌های استان هرمزگان ... ۲۱۰

شکل ۷- مدل مفهومی نظام مدیریتی توسعه استان ۲۴۸

شکل ۸- تردد از مسیرهای دریایی در تنگه‌هرمز سال ۲۰۱۹ میلادی و گرایش امارات متحده عربی به بندر فجیره ۲۵۹

شکل ۹- مسیر فعلی و آتی ارتباط بندر بمبئی و مسکو ۲۶۱

فهرست نمودارها

عنوان **صفحه**

نمودار ۱- تغییرات تعداد جمعیت استان هرمزگان، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۳۹

نمودار ۲- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان هرمزگان، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۱۴۰

نمودار ۳- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان هرمزگان ۱۴۲

نمودار ۴- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان هرمزگان و کشور ۱۴۵

نمودار ۵- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان هرمزگان و کشور ۱۴۵

نمودار ۶- هرم سنی جنسی جمعیت استان هرمزگان، در سال ۱۳۹۵ ..... ۱۴۷

نمودار ۷- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان هرمزگان و کشور ۱۵۰

نمودار ۸- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان هرمزگان و کشور ۱۵۰

نمودار ۹- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان هرمزگان و کشور ۱۵۱

نمودار ۱۰- خالص مهاجرت استان هرمزگان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۱۵۷

نمودار ۱۱- نمای کلی استان از نظر ارزش افزوده بخش‌های گوناگون اقتصادی ۱۹۵

نمودار ۱۲- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان ۲۱۷

نمودار ۱۳- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور ۲۲۰

نمودار ۱۴- دسترسی پذیری شهرستان‌ها به شبکه و زیربناهای حمل‌ونقل ۲۳۲

فهرست نقشه‌ها

عنوان **صفحه**

نقشه ۱- پراکنش پهنه‌های توپوگرافیک اصلی در استان هرمزگان ۶۱

نقشه ۲- پهنه‌بندی اقلیمی بر اساس شاخص دما و بارش استان هرمزگان ۶۵

نقشه ۳- توزیع شبکه‌های آبراهه استان هرمزگان ۶۸

نقشه ۴- توزیع مواد معدنی طبقه یک استان ۸۴

نقشه ۵-کاربری اراضی..... ۸۵

نقشه ۶- وضعیت ظرفیت و سرانه زیستی ۸۷

نقشه ۷- طبقه بندی جمعیتی شهرهای استان هرمزگان در سال ۱۳۹۵ .....۲۲۸

نقشه ۸- تحلیل دسترسی فضایی و سطح‌بندی مناطق مختلف استان براساس شبکه حمل‌ونقل ..۲۳۳

نقشه ۹- زیرساخت تولید و انتقال برق در استان هرمزگان ۲۳۵

نقشه ۱۰- دسترسی به خطوط انتقال برق در سطح استان هرمزگان.....۲۳۶

نقشه ۱۱- موقعیت میادین و تأسیسات گازی استان ۲۳۸

نقشه ۱۲- میادین و تأسیسات نفتی استان.....۲۴۱

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

در سراسر تاریخ، نیل به کشوری آباد و پیشرفته که در آن اجتماعی کامل و سعادتمند، فرصت‌های عادلانه، شکوفایی استعدادها و تأمین نیازهای مادی و معنوی را میسّر می‌سازد اصلی‌ترین دغدغه و نیرومندترین انگیزه تکاپوی اغلب ایرانیان بوده است. قریب به هفتاد سال است که این اندیشه، چهره تقریباً نظام‌مند به خود گرفته و در پرتو رهیافت‌های نوین مدیریت و برنامه‌ریزی، در قالب برنامه‌ها و طرح‌های مختلف دنبال می‌گردد. با این حال، هنوز کشوری که آرزومند آن هستیم شکل نگرفته و بسیاری از مسائل و مشکلات به قوت خود باقی است. مسائل اجتماعی-جمعیتی، مسائل فرهنگی، تمرکزگرایی، کم توجهی به اقتصاد فضا و نظام اقتصادی ضعیف، نابودی کارکردهای سامانه‌های طبیعی پشتیبان حیات، نظام سکونتگاهی نامتوازن و فقر و محرومیت و حاشیه‌نشینی تنها برخی از این مسائل و مشکلات است. شکی نیست که گذار از این وضعیت مستلزم انداختن طرحی نو و تمرکز بر آبادانی و توسعه از نوعی دیگر است. آبادانی و پیشرفت در جهان به شدت پیچیده، رقابتی و فشرده، مستلزم، نگرش سیستمی و دگرسان ساز، هماهنگی اثرات فضایی سیاست‌های بخشی، فرایندهای باز ساخت فضایی-اقتصادی، ظرفیت‌سازی نهادی در میان ذینفعان، تدوین چشم‌اندازی جسورانه، مقیاس بندی مجدد و تمرکززدایی (که نیازمند فرم‌های نوین حکمروایی چند سطحی و شیوه‌های جدید یکپارچگی سیاست قلمروی است) است که از طریق تمرکز بر تنوع و ویژگی‌های خاص مکان‌ها و روابط اجتماعی ویژه فضا، اهداف یکپارچگی و انسجام، مشارکت، کارآفرینی، نوآوری، رقابت‌پذیری، خلاقیت، حکمروایی شایسته و پایداری را برآورده سازد. در این راستا، این گزارش بر آن است که با بهره‌گیری از رویکردی راهبردی-فضایی سپارده و شناخت پتانسیل‌های اقتصادی و اجتماعی استان‌های کشور و برنامه‌ریزی بر مبنای آن بتواند گامی مهم در گذار از چالش‌ها و مسائل بردارد. این گزارش مشتمل

بر پنج فصل است. بدین ترتیب که در فصل نخست به کلیات پرداخته شده و در فصل دوم و سوم محیط درونی و بیرونی استان بررسی و تحلیل می‌گردد. در فصل چهارم به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری پرداخته شده و در نهایت در فصل پنجم راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌ها تدوین و اولویت‌بندی می‌گردند.

۱-۲- بیان مسئله

استان هرمزگان با وجود برخورداری از موقعیت استراتژیک و دسترسی به آب‌های آزاد و بین‌المللی و نزدیکی بدون واسطه به بنادر اصلی آسیا، وجود تنگه هرمز و ۱۴ جزیره، بنادر مهم و عظیم همچون شهید رجایی و باهنر، استقرار مناطق آزاد و تجاری همچون قشم و کیش، ذخایر عظیم آبزیان، نزدیکی به بازارهای بین‌المللی، دسترسی به انواع سیستم‌های حمل و نقل (دریایی، ریلی، زمینی و هوایی)، نوار ساحلی ۱۳۸۳ کیلومتری (بدون احتساب جزایر)، منابع عظیم گاز و مواد معدنی، وجود گمرکات عظیم و صادرات و واردات نزدیک به ۶۰ درصدی کشور، جاذبه‌های طبیعی و تاریخی فراوان، برخورداری از منابع غنی و تنوع زیستی در اکوسیستم‌های ساحلی و تنوع آب و هوایی با مسائل و مشکلات عدیده‌ای در عرصه آبادانی و توسعه مواجه است. مرور کلی ادبیات موجود نشان می‌دهد که بیشتر شهرستان‌های استان هرمزگان (به‌ویژه بخش شرقی استان) در سطح توسعه نیافته و محروم قرار دارند و توسعه نسبی به صورت نامتعادل/نامتوازن و عمدتاً در بخش مرکزی رخ‌داده است. بی‌عدالتی فضایی در برخورداری از خدمات، امکانات و زیرساخت‌ها به چشم می‌خورد. نظام شهری استان با پدیده نخست شهری مواجه است و شهرهای کوچک و میانی از نظر کارکردی ضعیف هستند. به اقتصاد آبی و دریا-محور استان توجه کافی نشده و مناطق آزاد و تجاری به جای آنکه کانون

جذب سرمایه‌گذاری خارجی، ورود فنّاوری، نوآوری و تولید باشند عمدتاً مکان ورود و قاچاق کالا و سوداگری شده‌اند. شهرک‌های صنعتی و صنایع استان با مشکلات زیرساختی و صرفه‌های ناشی از تجمع مواجه‌اند و تخریب محیط‌زیست بالاست. مهاجرت روستا-شهری بالا بوده و بیشتر روستاهای استان فاقد راه روستایی و آب آشامیدنی سالم و گاز بوده و استان هرمزگان پس از سیستان و بلوچستان بیشترین جمعیت زیر خط فقر کشور را دارد. کم توجهی به توانمندسازی و ظرفیت‌سازی موجب شده است که تعداد شاغلان بومی در سطوح مدیریتی و تخصصی کم بوده و بیشتر توسعه مکان به جای مردم مد نظر بوده است. بخش خصوصی ضعیف بوده و کشاورزی و شیلات استان به دلیل مدیریت ضعیف منابع آب و دریا روبه‌زوال است. بنادر و گمرکات استان با مشکلاتی همچون توزیع نامتوازن، کمبود تجهیزات و زیرساخت‌ها، فرسودگی و پس‌کرانه‌های ضعیف مواجه‌اند و پدیده رخنه به پایین توسعه از بنادر و مناطق تجاری و آزاد به پس‌کرانه‌ها رخ نمی‌دهد. در مناطق ساحلی استان یکپارچگی در راهبردها و سیاست‌ها و هماهنگی در فعالیت‌ها و اقدام‌ها که اساس مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی است، وجود ندارد. با وجود جاذبه‌های بالای گردشگری و ژئوتوریستی، میزان ارزش افزوده این بخش پایین است. فقر اقتصادی و بیکاری زمینه‌ساز بسیاری از مسائل شده و حاشیه‌نشینی و عدم دسترسی به مسکن مناسب و در استطاعت از مشکلات اصلی استان است. علاوه بر این، میزان طلاق، اعتیاد و قاچاق مواد مخدر بالا است. این استان سازگاری کمی با تغییرات اقلیمی داشته و بحران آب تشدید شده است. عدم مدیریت یکپارچه آب، آسیب‌پذیری بالا در برابر مخاطرات طبیعی، کاهش سطح آب‌های زیرزمینی، نابودی چشمه‌ها و قنات‌ها، چرخه باز فاضلاب، پیشرفت شوری آب، آلودگی دریا و تخریب سواحل از دیگر مشکلات محیط زیستی استان است.

پر واضح است که گذار از این چالش‌ها و مشکلات مستلزم شناخت موشکافانه‌تر مسائل، تعیین قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها و در نهایت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نظام‌مند و ژرف‌اندیشانه است. بر این اساس گزارش حاضر بر آن است که با مطالعه و شناخت استان هرمزگان در ابعاد مختلف، مسائل راهبردی را شناسایی کرده و در نهایت راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌هایی را در جهت توسعه و آبادانی ارائه دهد.

۱-۳- اهداف بنیادین سند

اهداف بنیادین یا به بیانی علمی‌تر، اهداف راهبردی به دنبال نیل به اهداف طرح راهبردی در مدت زمانی معین هستند و به عنوان پلی یا پله‌هایی برای تحقق چشم‌انداز و مأموریت‌های یک سازمان یا منطقه عمل می‌کنند. این سند می‌تواند افق زمانی ۲۰ ساله داشته باشد و هدف بنیادین آن پیشرفت و آبادانی جاوید و در برگیرنده استان‌های کشور است. در چارچوب این هدف اصلی، اهداف بنیادین زیر را نیز دنبال می‌کند:

- ایجاد چارچوب کلی عمل برای اقدام در جهت پیشرفت و آبادانی؛
- رونق و شکوفایی اقتصادی و ارتقای رقابت‌پذیری و کیفیت تولیدات داخلی؛
- ریشه‌کنی فقر و محرومیت و تأمین معیشت پایدار برای تمامی مردم؛
- شناخت قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان‌های کشور و ایجاد توازن و سازگاری بین قابلیت‌ها و عملکردها؛
- جلوگیری از هدر رفت منابع و ایجاد توازن و کارآمدی در تخصیص منابع؛
- شناسایی مسائل راهبردی استان‌ها در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، اکولوژیکی، کالبدی و مدیریتی؛

- مشخص ساختن کارآمدترین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های پیشرو و محرک؛
- اولویت‌بندی برنامه‌های پیشرو و محرک استان‌های کشور

۱-٤- مواد و روش‌ها

۱-٤-۱- روش تحقیق

پژوهش علمی، تحلیلی نظام‌مند، کنترل‌شده، تجربی و یا واکاوی انتقادی مفروضات، فرضیه‌ها و تکاپوی برای پاسخ‌دهی به سؤالاتی است که با بهره‌گیری از روش علمی منجر به توسعه تعمیم‌ها، اصول و نظریه‌ها می‌گردد. با توجه به ماهیت و چارچوب میان رشته‌ای سند حاضر، به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و همچنین نیل به اهداف، روش تحقیق کمی و کیفی برگزیده شده است که در ادبیات جهانی به روش ترکیبی یا آمیخته مشهور است. اگرچه تعریف جامعی از این روش وجود ندارد؛ ولیکن می‌توان گفت که روش تحقیق ترکیبی، روشی است که در آن محقق عناصر رویکردهای تحقیق کمی و کیفی (برای نمونه استفاده از دیدگاه‌های کمی و کیفی، جمع‌آوری داده، تحلیل) را برای درک ژرفت تر و گسترده پدیده مورد نظر خود، ترکیب می‌کند (Johnson et al, 2007; Teddlie & Tashakkori, 2010). ترکیب روش‌ها شامل، جمع‌آوری، تحلیل، و یکپارچگی داده‌های کمی و کیفی در مطالعه‌ای تک یا چندمرحله‌ای است (Hanson et al, 2005). جانسون و آنوکبوزی (۲۰۰۴) و برایمن (۲۰۰۷) بعدها، اصل یکپارچگی روش تحقیق ترکیبی مطرح ساختند که به موجب آن بایستی برآیندهای تحقیق بایستی در نقطه‌ای یکپارچه گردند و فراتر از مجموع نتایج بخش‌های کمی و کیفی باشد(Bryman, 2007; Johnson & Onwuegbuzie, 2004). در این سند در بند رویکرد راهبردی این

عمل انجام می‌پذیرد. دلیل استفاده از این نوع تحقیق، ویژگی کلیدی آن یعنی روش‌شناسی کثرت‌گرا و التقاط‌گرایی[1] آن است که اغلب نتایج آن را برتر از رویکردهای تک‌روشی[2] می‌سازد (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). روش ترکیبی نقشی برجسته در رسیدگی به مسائل پیچیده‌ای ایفا می‌کند که ماهیت و راه حل قطعی نداشته و تبیین سیاست مستلزم شناخت و آگاهی سیستم‌های چندگانه در کنش متقابل باهم است. این روش با رفع کاستی‌های رویکرد تک-روشی و با تکمیل دو روش کمی و کیفی، امکان پاسخگویی نیرومندتر سؤالات سند را فراهم می‌کند.

۱-٤-۲- استراتژی مطالعه موردی

یکی از روش‌های مورد استفاده در این سند، مطالعه موردی است. روش مطالعه موردی نظامی کران‌دار یا موردی را طی زمان و با جزئیات مورد بررسی قرار داده و از منابع داده‌ای مختلفی که در خصوص بستر وجود دارد استفاده می‌کند. این رویکرد از طریق به هم ربط دادن حقایق مختلف به یک مورد واحد، ویژگی یگانه‌ای به داده‌های مورد مطالعه می‌بخشد (Reinharz, 1992). علاوه بر این، فرصت تحلیل فشرده بسیاری از جزئیات ویژه‌ای که ممکن است با دیگر روش‌ها مورد غفلت واقع شود را فراهم می‌کند. از جمله اهداف اصلی رویکردهای مطالعه موردی به مشکلات می‌تواند تولید و آزمون یک فرضیه یا نظریه، تحلیل تغییرات در یک پدیده در طی زمان، یا برای تحلیل روابط بین بخش‌های یک پدیده باشد (Reinharz, 1992). مطالعه موردی این سند را استان‌های کشور تشکیل می‌دهند.

1- Methodological pluralism or eclecticism
2- Mono-method approach

۱-٤-۳- جمع‌آوری داده‌ها و منبع آن‌ها

در هر پژوهشی به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و آزمون فرضیات، جمع‌آوری داده صورت می‌گیرد. در روش تحقیق ترکیبی محققان به منظور پاسخ به سؤالات و آزمون فرضیه‌ها داده جمع‌آوری می‌کنند. رویه جمع‌آوری داده بایستی با نوع طرح تحقیق ترکیبی تطابق داشته باشد. توجه به اینکه در روش تحقیق ترکیبی هر دو داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری و تحلیل می‌گردند. در این سند، جمع‌آوری داده به شکل ترتیبی[1] بوده و در آن نوعی از داده‌ها پیش از داده‌های دیگر جمع‌آوری و تحلیل شده و سپس به عنوان ورودی مرحله بعد مورد استفاده قرار گرفته است. به بیانی، با داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری شده مستقل نبوده و با یکدیگر در ارتباط هستند. با توجه به ماهیت عنوان سند و همچنین روش تحقیق آن، بنابراین منبع داده‌ها چندگانه بوده و شامل اسنادی همچون طرح‌ها و برنامه‌های فرادست و موازی، مقالات، کتاب‌ها، گزارش‌های علمی، قوانین و مقررات است.

۱-٤-٤- روش‌های تحلیل داده‌ها

الف) کیفی

پژوهش کیفی شامل بهره‌گیری از داده‌های کیفی از قبیل مصاحبه، اسناد و مشاهده به منظور درک و شرح پدیده‌های اجتماعی- فضایی است. دغدغه اصلی محققین در انتخاب روش کیفی بهره‌گیری از اندیشه‌های پژوهشگران از مکاتب مختلف، توصیف فربه، پذیرش رهیافت انعطاف‌پذیر و التقاطی و پروراندن مفاهیم و

1- Sequential

نظریه‌ها بوده است. در این راستا، از روش‌های کیفی تحلیل محتوا و توصیفی استفاده شده است که در زیر به شرح آن‌ها پرداخته شده است.

تحلیل محتوای کیفی

تحلیل محتوای کیفی یکی از روش‌های تحقیق است که به منظور تحلیل داده‌های متنی بکار گرفته می‌شود. تحلیل محتوای کیفی از شمارش لغات فراتر رفته و با آزمون ژرف زبان به دنبال تولید دانش و درک پدیده مورد مطالعه (Weber, 1990) است. در این سند، از روش تحلیل محتوا کیفی به منظور تعیین وجود واژگان یا مفاهیم خاص در ادبیات جهانی و بنیان‌های فلسفی و نظری در ارتباط با سند استفاده شده است. منظور از متن یا متون، فصول کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها و طرح‌ها است. به منظور انجام تحلیل محتوا، متون کد بندی شده، خردتر شده و دسته‌های قابل مدیریت در سطوح مختلف واژه، کلمه، جمله و موضوع تبدیل شده و با بهره‌گیری از تحلیل مفهومی[1] تحلیل محتوا انجام شده است. تحلیل مفهومی بدین معناست که داده‌ها با بهره‌گیری از سیستم کدبندی کاهش یافته و بدین‌سان مشخص‌سازی واژگان یا الگوهایی که با سؤال تحقیق در ارتباط بوده‌اند، تسهیل گشته است.

تحلیل اسناد[2]

تحلیل اسناد فرآیند نظام‌مند بررسی و ارزیابی اسناد (هم پرینت شده و هم الکترونیکی) است. همانند دیگر روش‌های تحلیل در پژوهش کیفی، تحلیل اسناد

1- Conceptual analysis
2- Document analysis

مستلزم نیازمند این است که داده‌های به منظور آشکار ساختن معانی، درک و توسعه دانش تجربی آزمون شده و تفسیر شوند (Corbin & Strauss, 2008). در این سند، سطح توصیفی شامل توصیفات داده‌های کیفی و کمی بود. در خصوص داده‌های کیفی، توصیفات برگرفته از بازگویی و نقل‌قول متون و نوشته‌های نهایی بود. علاوه بر این، سطح توصیفی تحلیل همچنین شامل شرح ویژگی‌های اصلی داده‌ها، خلاصه‌سازی روش‌شناسی، منطق‌های تحلیل و نتایج مقالات، کتاب‌ها، طرح‌ها و غیره بود. به طور کلی تحلیل توصیفی موارد زیر را فراهم آورد:

- برآوردهای اولیه و خلاصه‌سازی، آرایش جداول و اشکال به منظور برآورد اهداف؛
- اطلاعاتی در خصوص پویایی‌ها و تغییرپذیری داده‌ها؛
- نشانه‌ها و الگوهای غیرمنتظره که بایستی در تحلیل‌های اصلی مورد استفاده قرار می‌گرفت.

ب) کمی

تحقیق کمی، پژوهشی است که به تفسیر پدیده از طریق جمع‌آوری داده‌های عددی می‌پردازد؛ داده‌هایی که با استفاده از روش‌های ریاضی تحلیل می‌گردند (Creswell,1994). روش‌های کمی مورد استفاده در این سند، آمارهای توصیفی و استنباطی، روش‌های کمی تحلیل جمعیتی و اقتصادی، روش‌های کمی تحلیل نظام سکونتگاهی و تحلیل‌های فضایی با بهره‌گیری از بسته نرم‌افزاری GIS بوده است. علاوه بر این از تحلیل SWOT، نیز استفاده شده است.

فصل دوم

تحلیل محیط بیرونی

۲-۱- احصاء و تحلیل سیاست‌های کلان ملی در ابعاد مختلف

شکی نیست که یکی از مهم‌ترین پیش‌شرط‌های موفقیت و تحقق‌پذیری یک سند، طرح یا برنامه، همسویی سیاست‌ها، برنامه‌ها و پروژه‌های احتمالی آن با اسناد و طرح‌های فرادست است. علاوه بر این، به هنگام تدوین طرح یا برنامه، آگاهی برنامه ریزان و سیاست‌گذاران از اثرات فضایی طرح‌ها و برنامه‌های فرادست بسیار حائز اهمیت است؛ زیرا که می‌تواند عدم قطعیت‌های برنامه‌ریزی را کاهش داده و توان برنامه‌ریزی یا سیاست‌گذار را بر کنترل بر نظام فضایی و به تبع آن نیل به نظم در سیستم فضایی را افزایش دهد. سند توسعه اقتصادی نیز از این قاعده مستثنا نبوده و بر همین اساس به مطالعه اسناد فرادست و سیاست‌های اصلی آن پرداخته شده است.

در سطح ملی مهم‌ترین اسناد توسعه‌ای که جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های کلان ملی را مشخص می‌سازد شامل سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری ۱۳۹۰، سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴ ، طرح کالبدی ملی ۱۳۷۰، قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، طرح پایه آمایش سرزمین ۱۳۷۷، ضوابط ملی آمایش سرزمین ـمصوب هیئت‌وزیران ۱۳۸۳ و ضوابط ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۴، سند ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۹، سند توسعه ملی استان هرمزگان، سند آمایش استان هرمزگان ۱۳۹۸ و طرح آمایش ملی(غیر مصوب) است.

جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور جمعیت و مهاجرت
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- ایجاد توازن در استقرار جمعیت - ارتقا و بهبود شاخص توسعه انسانی - جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه به شهرهای بزرگ	- جلوگیری از افزایش عدم تعادل در نظام سکونت (به‌ویژه نخست شهری) با توجه به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مناطق - ارتقای نقش اقتصادی-اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش نظام سکونتگاهی - جلوگیری از افزایش بی‌سوادی و سطح مرگ‌ومیر با سازوکارها و برنامه‌های مختلف - جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی و نابرابری در شرایط زیست و فعالیت در پهنه سرزمینی در چارچوب محدودیت‌های اکولوژیکی - تسهیل مهاجرت‌های اجباری و تدوین برنامه‌ها و سازوکارهایی در خصوص ارتقای مهارت‌های آن‌ها و تأمین نیاز مسکن
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	- توزیع متوازن جمعیت و فعالیت‌ها در پهنه سرزمین - جستجوی منابعی جانشین و کاهش اتکا به منابع نفتی - حمایت و تشویق توسعه در مناطق دورافتاده و محروم - انجام اقدامات اساسی برای تجهیز و سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی - جلوگیری از موج مهاجرت‌های جوامع روستایی به مناطق شهری و به تبع آن بروز مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی در شهرهای بزرگ	- ترغیب توسعه مناطق روستایی و کمتر توسعه‌یافته و جلوگیری از افزایش نابرابری‌ها - متنوع سازی اقتصاد روستایی و حمایت کارآفرینی‌ها در شهرهای کوچک و نقاط روستایی - ایجاد توازن در پراکنش فضایی جمعیت در استان با توجه به ظرفیت‌های زیستی - حمایت از شهرهای کوچک و میانی به منظور جذب مهاجرت‌های اجباری و جلوگیری از مهاجرت‌های مستقیم از روستاها به شهرهای بزرگ - حمایت و توسعه بخش خصوصی با سازوکارهای مختلف - حمایت و تشویق اقتصاد دانش‌بنیان و تولیدات صنعتی
ضوابط ملی آمایش سرزمین- مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	- کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پرتراکم کشور - ایجاد تعادل در افزایش جمعیت و پراکنش آن در پهنه سرزمین - حمایت از اقتصاد مناطق مهاجر فرست - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان	- جلوگیری از افزایش مهاجرت‌ها و تمرکز آن در کلان‌شهرها از طریق دگرگونی ساختار فعالیت‌های صنعتی و خدماتی و جذب سرمایه‌ها و توسعه اقتصاد دانش‌بنیان در نواحی دیگر - افزایش نرخ رشد جمعیت استان با برنامه‌ها و سازوکارهای مختلف (نرخ رشد ۱ درصد) - توسعه فرصت‌های شغلی و جذب نیروهای کارآفرین در مناطق مهاجر فرست
مطالعات آمایش	۱۳۸۳	- تعادل بخشی به توزیع جمعیت متناسب با توزیع منابع و فعالیت	- ایجاد تعادل در نظام فضایی سکونت با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور جمعیت و مهاجرت
سرزمین ـ مقدماتی ـ دفتر آمایش و توسعه پایدار		- ایجاد تعادل در ساختار و ویژگی‌های جمعیت - هدایت هدفمند مهاجرت در تناسب با برنامه‌های توسعه پایدار - تشویق و بازدارندگی به منظور کنترل و هدایت نرخ رشد جمعیت - تمرکززدایی از نقاط دارای تمرکز بیشتر جمعیت به‌ویژه کلان‌شهرها	- جلوگیری از افزایش میانگین سن ازدواج با برنامه‌های مختلف - مدیریت نرخ باروری و افزایش ولادت برای نیل به نسبت جانشینی و سلامت - کاهش نرخ مرگ‌ومیر و طلاق در استان - ایجاد تعادل در نسبت جنسی استان - جلوگیری از افزایش بیشتر نرخ سالمندی - حمایت و تشویق کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در شهرهای کوچک و مناطق روستایی - کاهش نرخ بیکاری و حمایت از اشتغال جوانان - توسعه گزینه‌های مسکن جوانان به‌ویژه در شهرهای کوچک و میانی
ضوابط ملی آمایش سرزمین- مصوب هیات وزیران ـ مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	- توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی - ایجاد زمینه‌های لازم برای استقرار جمعیت در نواحی مستعد - مهار و کنترل رشد جمعیت در مناطق کلان‌شهری - ساماندهی و هدایت هدفمند جریان‌های مهاجرت	- برقراری توازن در توزیع جمعیت با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی و توان مناطق - حمایت و افزایش سرمایه‌گذاری در صنعت و خدمات عمومی در نواحی کمتر توسعه‌یافته - جلوگیری یا کاهش شتاب تمرکز جمعیت در شهر بندرعباس با سازوکارهای مختلف با نگرشی منطقه‌ای و سیستمی - حمایت از شهرهای کوچک و میانی استان به‌ویژه در عرصه‌های اقتصادی - حمایت، تشویق و رونق بخشی به اقتصاد مناطق روستایی
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین- مهندسان مشاور ستیران	۱۳۵۵	- تسهیل مهاجرت از طریق کاهش فواصل مهاجرت و جذب مهاجران روستایی در مناطق جذب نزدیک - کاهش رشد متمرکز بزرگ‌ترین شهرها و هدایت بخشی از جمعیت آن‌ها به سمت شهرهای ماهواره‌ای - تقویت شهرهای کوچک و میانی به عنوان قطب خدمات رسان به نواحی روستایی - تثبیت جمعیت و کاهش مهاجرت از مناطق روستایی	- رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی به‌ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازاریابی و غیره) - ترغیب خوداتکایی اقتصادی-اجتماعی شهرهای اقماری - حمایت از طرح‌های مسکن اجتماعی در شهرهای کوچک و میانی به‌ویژه برای نسل‌های جوان - ایجاد مراکز تسهیل گر جذب مهاجران در شهرهای میانی و کوچک
طرح کالبد ملی- وزارت مسکن و	۱۳۷۵	- عدم احداث شهرهای جدید - جلوگیری از تمرکز جمعیت و فعالیت در چند شهر بزرگ	- جلوگیری از پراکنده رویی شهرها و مناطق روستایی و توسعه درون افزا و فشرده این مناطق - تقویت شهرهای میانی و کوچک به عنوان تعدیل بخش‌های نظام سکونتگاهی و به منظور جذب مازاد

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور جمعیت و مهاجرت
شهرسازی		- گسترش شهرها در زمین‌های با قابلیت سکونت - جلوگیری از تخریب زمین از طریق طرح‌ریزی یکپارچه و با دقت گسترش شهری و صنعتی - تهیه طرح‌های تفصیلی منطقه‌ای و محلی برای منطقه ساحلی	جمعیت در مناطق روستایی - توسعه فشرده و درون افزا در مناطق صنعتی موجود و اجتناب از ایجاد مناطق جدید در نواحی حاصلخیز - اجتناب از ایجاد و ساخت شهرهای جدید؛ - افزایش تراکم شهری (بیش از ۱۰۰ نفر در هکتار)
سند ملی توسعه فرا بخشی: ساماندهی سواحل کشور- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی	۱۳۸۵	- ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت، متناسب با منابع، توان محیطی - قانونمند کردن شیوه بهره‌برداری، استقرار فعالیت و جمعیت در مناطق ساحلی - جلوگیری از گسترش بی‌رویه شهرها نواحی ساحلی	- حمایت و رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی به‌ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازاریابی و غیره) با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی - توسعه سکونت و فعالیت قانونمند و با ضابطه در نوار ساحلی - جلوگیری از تخریب سواحل ارزشمند به‌واسطهٔ ساخت‌وسازها - ایجاد محدودیت‌های محیط زیستی به منظور حفظ منابع حساس اکولوژیکی در سواحل - استفاده از ظرفیت‌های ساحلی
برنامه ششم توسعه- مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	- بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت معکوس - توزیع مناسب جمعیت و منابع و جلوگیری از بروز و تشدید آسیب‌های اجتماعی - برنامه‌ریزی برای مدیریت و توزیع متناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور - زمینه‌سازی مناسب جهت کنترل و کاهش میانگین سن ازدواج - زمینه‌سازی جهت افزایش نرخ باروری (TFR) به حداقل ۲/۵ فرزند به ازای هر زن - پشتیبانی و حمایت از ترویج ازدواج موفق، پایدار و آسان - ارائه تسهیلات جهت افزایش سلامت ازدواج و درمان ناباروری	- ارتقای نقش اقتصادی-اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش نظام سکونتگاهی - سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال مولد به‌ویژه در نواحی روستایی و شهرهای کوچک و کمتر توسعه‌یافته - حمایت از طرح‌های کارآفرین در مناطق روستایی - ارائه مشوق‌ها (معافیت‌های مالیاتی، زمین ارزان قیمت، اعتبارات کم‌بهره و ...) به جوانان تحصیل‌کرده به منظور کارآفرینی در مناطق روستایی و شهرهای کوچک - توسعه خدمات عمومی در مناطق کمتر توسعه‌یافته با توجه به سلسله مراتب عملکردی - کاهش جذابیت مهاجرت به شهرهای بزرگ از طریق ایجاد شرایط زیست و فعالیت عادلانه - سرمایه‌گذاری و ایجاد فرصت‌های شغلی مولد برای نسل جوان به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه‌یافته و شهرهای کوچک و میانی - توسعه و تجهیز مراکز درمانی و ایجاد کلینیک‌های سلامت به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه‌یافته - جلوگیری از سوداگری و بورس‌بازی زمین و هدایت سرمایه‌ها به بخش مولد

جدول ۲ -راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- ارتقاء بهره‌وری نیروی کار - ارتقای کار آیی و بازدهی اقتصادی - تسهیل روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور - حفظ، احیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها و منابع طبیعی	- جلوگیری از تورم نیروی انسانی در بخش‌ها - تقسیم کار منطقه‌ای در استان با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و توان اکولوژیک - اصلاح و تکمیل زنجیره‌های تولید صنعتی - ایجاد کارکردها و جریان‌های مکمل گر در استان به‌ویژه در شهر منطقه‌ها و شهرک‌های صنعتی - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد تعهد کاری - ایجاد هماهنگی بین استعدادها- تحصیلات فردی و شغلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه‌های آموزش ضمن خدمت
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	- کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و تأمین آن از محل درآمدهای مالیاتی - تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی - ارتقاء ظرفیت و توانمندی‌های بخش تعاونی - توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی - ارتقاء بازار سرمایه ایران و اصلاح ساختار بانکی و بیمه‌ای کشور - هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی دارای مزیت نسبی - ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری - افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی - ایجاد رقابت‌پذیری در کالاها و خدمات کشور - متنوع سازی اقتصاد - رشد بهره‌وری عوامل تولید - پشتیبانی از کارآفرینی ، نوآوری و استعدادهای فنی و پژوهشی - تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی - مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه‌های کم درآمد و محروم	- جلوگیری از گرایش تعاونی‌ها به ارائه خدمات و ارائه مشوق و حمایت از تعاونی‌های فعال در بهره‌برداری بهینه از منابع - ارتقای ظرفیت‌ها و توانمندسازی تعاونی‌ها - تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی - جلوگیری از افزایش فاصله بین دهک‌های بالا و پایین درآمدی - تنوع‌بخشی به اقتصاد استان - حمایت از کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در بخش صنایع کاربر به‌ویژه در شهرهای کوچک و مناطق روستایی - جلوگیری یا کاهش خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان - جلوگیری از افزایش اندازه بخش اجرایی و حذف دستگاه‌های موازی به منظور کاهش هزینه‌های عمومی استان - بهره‌گیری از فناوری‌های نوین به منظور ارتقای بازار سرمایه استان - حمایت و توانمندسازی بخش‌های تعاونی در استان - حمایت و ترغیب سرمایه‌گذاری در بخش‌های دارای مزیت رقابتی استان

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		- حرکت در جهت تبدیل درآمد نفت و گاز به دارایی‌های مولد	- کاهش هزینه‌های غیرضروری سازمان‌های اجرایی - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و حمایت از نظام غذایی پایدار - هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی بخش‌های داری مزیت نسبی و رقابتی - ترغیب و حمایت از صادرات محصولات استان - واگذاری تأمین زیرساخت‌های اقتصادی به بخش خصوصی همگرا، هم‌افزا، مسئول، متعهد و آینده‌نگر - کاهش وابستگی به بودجه‌های عمومی و افزایش نقش بخش خصوصی - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد اقتصاد استان - پرهیز از واردات کالاهای غیر ضروری به استان - تغییر فرایندهای تولید سنتی به تولید مدرن و دانش‌بنیان - سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات مدرن‌تر و کارآمدتر و منابع انسانی - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - خصوصی‌سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کارآمد - توسعه فعالیت گردشگری در استان - استفاده درست از نیروی انسانی
سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای	۱۳۹۲	- توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی - پیشتازی اقتصاد دانش بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان - ارتقای بهره‌وری در اقتصاد - سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف - افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی - تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی - اصلاح و تقویت همه‌جانبه‌ی نظام مالی کشور - حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها - افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد	- ترغیب سرمایه‌گذاری و تخصیص بیشتر اعتبارات به بخش‌های داری مزیت نسبی و رقابتی در استان - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد در استان - هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع دانش‌بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیمه، بیوتکنولوژی، بهداشت و درمان، هوافضا - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش‌بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان - ارتقای معیار دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان‌های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		- توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه‌ی اقتصادی کشور - افزایش ارزش‌افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز - افزایش سهم درآمدهای مالیاتی - تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش‌افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، کارآفرینی - افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن - شفاف و روان‌سازی نظام توزیع و قیمت‌گذاری - صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور	- ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - تنوع‌بخشی به اقتصاد استان از جمله توسعه گردشگری - افزایش سهم همکاری در تحقیقات کاربردی بین صنعت و دانشگاه - تجاری‌سازی و بازاریابی دانش در استان - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد تعهد کاری - جلوگیری از ناهماهنگی بین استعدادها و تحصیلات فردی و شغلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه‌های آموزش ضمن خدمت - افزایش بهره‌وری در عوامل تولید آب، زمین، نیروی کار و غیره - تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی - حمایت از نظام غذایی استان و جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی - حمایت از نقش‌آفرینی بخش خصوصی و نهادهای مردمی در عرصه اقتصادی - خصوصی‌سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کارآمد - پرهیز از واردات کالاهای غیر ضروری به استان و حمایت از صادرات - حمایت و ترغیب کارآفرینی به‌ویژه در شهرهای کوچک و متوسط و مناطق روستایی
ضوابط ملی آمایش سرزمین-- مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	- تأکید بر توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع و معدنی با توجه به مزیت‌های نسبی کشور - توسعه صنایع تولید کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه - تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش پایه - ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی - باز تعریف نقش وظایف مناطق آزاد تجاری – صنعتی و ویژه اقتصادی، با توجه به ویژگی‌های مناطق کشور - گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای - تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دست‌یابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی	- توسعه و تقویت خدمات و زیرساخت‌های بنادر و محدوده پس کرانه‌ای بنادر - جلوگیری و کاهش خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان - تقسیم کار منطقه‌ای در استان با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و توان اکولوژیک - ایجاد انطباق بین ویژگی‌های استان (از نظر اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و موقعیتی) و نقش مناطق آزاد و ویژه اقتصادی - تولید کالاها و محصولات و ارائه خدمات بر اساس تقاضای محلی و منطقه‌ای و مزیت رقابتی و نسبی - توسعه گردشگری پایدار و اجتماع‌محور - نیازسنجی کالاها و خدمات مورد نیاز محلی و منطقه‌ای به‌ویژه در عرصه دریایی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		- استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب و خاک - توسعه بهره‌برداری از قابلیت‌های معدنی کشور - افزایش ظرفیت‌های اکتشاف و بهره‌برداری از ذخایر عظیم نفت و گاز - توسعه صنایع پشتیبان حمل‌ونقل، شامل صنایع خودروسازی، واگن‌سازی، تجهیزات راه‌آهن و صنایع حمل‌ونقل هوایی در مراکز و نواحی مستعد - تأکید بر توسعه فعالیت‌های صنعتی مبتنی بر نفت و گاز در مناطق مواجه با محدودیت‌هایی برای توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی و برخوردار از اهمیت استراتژیک، از جمله مناطق کمتر توسعه‌یافته جنوب شرقی کشور، سواحل خلیج‌فارس و دریای عمان و مناطق کمتر توسعه‌یافته غرب کشور	- هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع و خدمات دانش‌بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیمه، بیوتکنولوژی، بهداشت و درمان و هوافضا - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش‌بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان - ارتقای معیار دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان‌های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - افزایش بهره‌وری در عوامل تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی - مطالعه و امکان‌سنجی در خصوص بهره‌برداری از منابع نفت و گاز منطقه - اصلاح نظام‌های بهره‌برداری با توسعه تعاونی‌های تولیدی - امکان‌سنجی در خصوص توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط زیستی و با توجه مزیت‌های رقابتی و نسبی
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	- گسترش فناوری‌های پیشرفته در تولید محصولات صنعتی - ارتقاء مهارت و تخصص نیروی شاغل در بخش صنعت و معدن - توسعه بخش صنعت - اولویت استقرار صنایع صادراتی در نزدیکی کریدورها و مبادی ورودی و خروجی اصلی کشور - رعایت ملاحظات محیط زیستی در استقرار صنایع - ارتقاء عملکرد، اصلاح شبکه‌ها و تجهیزات مورد نیاز در مراکز تخلیه، نگهداری و توزیع کالا - ایجاد زمینه‌های لازم جهت ارتقاء سهم و نقش ترانزیتی کشور - حفظ محیط‌زیست در راستای توسعه اکو توریسم - جلب سرمایه‌های خارجی و داخلی برای ایجاد تسهیلات و تجهیزات گردشگری - تشویق و حمایت از ایجاد تأسیسات اقامتی و تفرجگاهی	- اجتناب از استقرار صنایع صادراتی در مناطق دور از کریدورهای اصلی - اولویت دهی به توسعه راه‌های متصل شونده به کریدورهای اصلی - توسعه صنایع صادراتی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی آستارا و بندر انزلی - اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان - ایجاد سازمان‌ها و موسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات - توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی - تأمین و مدیریت منابع سرمایه ای در صنایع پیشرفته - ایجاد دگرسانی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		- تحول ساختار بخش کشاورزی در جهت دستیابی به کشاورزی مدرن و رقابتی - افزایش کیفیت محصولات کشاورزی و توجه به صنایع تبدیلی و بسته‌بندی - طراحی و استقرار نظام سلسله مراتبی خدمات پشتیبان تولید - ایجاد مجتمع‌های دامپروی صنعتی و نیمه صنعتی - بالا بردن سهم صادرات محصولات صنعتی از کل صادرات کشور - ایجاد زمینه‌های مناسب جهت جذب سرمایه‌های خارجی - محدود نمودن صادرات مواد خام و اولیه و توسعه محصولات فراوری‌شده و صنعتی - توسعه و ایجاد صنایع معدنی در جهت تکمیل زنجیره‌های تولید	- تجاری سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال تکنولوژی در زمینه‌های فناوری برتر در استان - اجتناب از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری بویژه در بخش معدن و کشاورزی - جلوگیری از گسترش ساخت و سازهای خصوصی در مناطق و محورهای گردشگری و حفظ جاذبه‌ها - ترغیب و توسعه شیوه‌های نوین بازاریابی به منظور جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی - ایجاد امکانات و خدمات متمرکز گردشگری در نواحی حساس اکولوژیکی - افزایش ظرفیت‌های بنادر استان - اجتناب از استخدام نیروی کار غیر متخصص در بخش صنعت و معدن - اجتناب از توسعه صنایع در زمین‌های حاصلخیز و مناطق حساس اکولوژیکی - مدرنیزاسیون و بهره‌گیری از شیوه‌های نوین در بخش کشاورزی - اصلاح نظام‌های بهره‌برداری با توسعه تعاونی‌های تولیدی - ایجاد و توسعه خدمات پشتیبان تولید در مجاورت شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان یا در شهرهای نزدیک به آن‌ها - جلوگیری از حرکت سرمایه‌ها به سوی اقتصاد غیر مولد با سازوکارهای مختلف - تقویت پیوندهای بین بخشی در صنایع استان و افزایش مکمل گری و سینرژی
ضوابط ملی آمایش سرزمین- مصوب هیات وزیران ـ مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	- رعایت تناسب بین نیازهای استقرار فعالیت در یک قلمرو با امکانات و قابلیت‌های آن - تخصصی کردن عملکرد اقتصادی بر اساس قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی به منظور تقویت وابستگی‌های متقابل منطقه‌ای و یکپارچگی ملی - توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی - اولویت برداشت از میادین مشترک نفت و گاز با مرزهای شمالی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی	- جلوگیری از افزایش جمعیت و فعالیت‌ها در مکان‌های فاقد توان اکولوژیک - جلوگیری از استفاده ناکارآمد از منابع اقتصادی - جلوگیری از نابودی منابع طبیعی و انسانی گردشگری - جلوگیری و کاهش فعالیت‌های اقتصادی فاقد مزیت نسبی و رقابتی - امکان‌سنجی در خصوص بهره‌برداری از صنایع نفت و گاز و توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط زیستی و با توجه مزیت‌های رقابتی و نسبی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		- سازمان‌دهی بخش کشاورزی در پهنه سرزمین - تدوین الگوی کشت بهینه در دشت‌ها - محدودیت کشت محصولات با نیاز آبی بالا - ایجاد و توسعه مجتمع‌های کشت و صنعت متناسب با قابلیت‌ها - ساماندهی روابط بین بخش کشاورزی و صنعت - توسعه پرورش و صید آبزیان در آب‌های دور و سرزمینی - شناسایی و ایجاد خوشه‌های صنعتی با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره ارزش - توسعه صنایع دریایی و تعمیر و خدمات وسایط حمل و نقل دریایی در جوار بنادر اصلی - ساماندهی مجتمع‌های صنعتی اعم از شهرک‌ها و نواحی صنعتی - توسعه و ساماندهی مجدد فعالیت‌های صنعتی پایه و آب بر - توسعه صنایع تولید کننده کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه - استقرار صنایع فرآوری اولیه منابع معدنی در جوار ذخایر معدنی - توسعه صنایع مبتنی بر فناوری‌های نوین و برتر - ایجاد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی جدید در پهنه سرزمین - سیانت و استفاده از ظرفیت‌ها و جاذبه‌ها به منظور رونق گردشگری - عدم استقرار صنایع پرخطر در محدوده سکونتگاه‌ها و رعایت حریم‌های ایمنی و امنیتی توسعه فعالیت‌های پارک‌ها، مراکز رشد، کریدورهای علم و فن‌آوری و مراکز تخصصی ICT	- منع کامل خام فروشی محصولات استان و ایجاد زنجیره‌ی ارزش افزوده محصولات - انعقاد قراردادها و تفاهم‌نامه‌های همکاری با سایر مناطق و نهادهای دولتی و مردم‌نهاد داخلی و خارجی در مناطق ویژه و آزاد - بازاریابی و تبلیغات گسترده به منظور جذب سرمایه‌گذاران در مناطق آزاد و ویژه استان - جلوگیری از کشت و پرورش محصولات فاقد مزیت در استان - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی - ارائه مشوق‌ها و حمایت از ساخت، تولید، تعمیر و نگهداری انواع مختلف تجهیزات شناورهای سطحی، زیرسطحی، اثر سطحی و صنایع فراساحلی به‌ویژه در نزدیکی بنادر و مناطق آزاد - حمایت از کارگاه‌ها و تولیدکنندگان مرتبط با صنایع دریایی کشور - حمایت از مشاغل ایجادی حاصل از طرح‌های فن آورانه و دانش‌بنیان در صنعت دریایی – هدایت اعتبارات به سوی طرح‌های کارآفرینی و خوداشتغالی دریایی - افزایش تسهیلات سرمایه در گردش تولیدکنندگان، سازندگان و شرکت‌های خدماتی فعال در صنایع دریایی - جلوگیری از توسعه صنایع در مراکز حساس و رعایت حریم‌های ایمنی - شناسایی تقاضای کالاها و محصولات در منطقه و تلاش برای برآورد آن‌ها بر اساس مزایای نسبی و رقابتی - تکمیل زنجیره تولید و حلقه‌های ارزش‌افزوده بخش معدن استان - هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی صنایع با فناوری برتر
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین- مهندسان مشاور ستیران	۱۳۵۵	- توسعه تعاون در روستاها از طریق تعاون‌های خدماتی و اتحادیه‌های تولیدی - تنوع بخشیدن به فعالیت‌های اقتصادی - حمایت از بهره‌برداری‌های کوچک خانوادگی و بالا بردن کارایی آن‌ها - استقرار واحدهای تولیدی کوچک در محیط‌های روستایی	- جلوگیری از توسعه صنایع به صورت پراکنده - اصلاح نظام مالکیت اراضی و حمایت و توسعه تعاونی‌های کشاورزی - استفاده کارآمدتر از منابع آب و خاک - تغییر اقتصاد تک‌محصولی شهرهای کوچک و روستا شهرها به اقتصادی متنوع و پویا

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		- تسهیل توسعه فعالیت‌ها و مشاغل مستقل از بخش اول در محیط روستایی و شهرهای کوچک - ایجاد مؤسسات اعتباری در محیط روستایی و رساندن محصولات به بازار - آرایش گسترده‌تر صنایع نوین - توسعه فعالیت‌های نوین در شهرها متوسط - استفاده از توان گردشگری شهرهای کوچک و توسعه صنایع کوچک - کنترل دقیق برون ریخته‌های صنعتی و شهری در تمامی کرانه‌های دریای خزر	- جلوگیری از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی - حمایت از صنایع دارای مزیت رقابتی و نسبی استان - حمایت از توسعه صنایع کوچک و کارآفرین در نواحی روستایی - توسعه بخش گردشگری در روستاها و شهرهای کوچک - تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی مناطق روستایی - جلوگیری از تمرکز خدمات در یک یا چند شهر اصلی و ضرورت ساماندهی توزیع و استقرار آن
طرح کالبد ملی- وزارت مسکن و شهرسازی	۱۳۷۵	- به حداقل رساند هزینه‌های توسعه شهری از طریق سازگاری با اقلیم، توسعه درون افزا، مکان‌یابی مناسب - خلق سلسله مراتب مناسب به منظور جلوگیری از تمرکز فعالیت و جمعیت در چند نقطه - توان کم و نسبتاً کم توسعه صنعتی در نوار ساحلی خزر	- عدم ایجاد شهرهای جدید و توسعه فشرده و درون افزا نقاط سکونتگاهی موجود - تجهیز و خدمات‌رسانی و نقش دهی مکمل به نقاط شهری کوچک و متوسط به عنوان مراکز رشد تعادل‌بخش - کنترل و محدودسازی تمرکز جمعیت در شهر بندرعباس - ایجاد مناطق شهری (Urban region) مکمل گر و منسجم در سطح استان - جلوگیری از توسعه بی برنامه فعالیت و سکونت در نوار ساحلی استان
سند ملی توسعه فرا بخشی: ساماندهی سواحل کشور- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور	۱۳۸۵	- قانونمند کردن شیوه بهره‌برداری، استقرار فعالیت و ساخت‌وسازها در مناطق ساحلی - توسعه فعالیت‌های اقتصادی سازگار با ظرفیت‌های محیط زیستی مناطق ساحلی - تجهیز و تقویت مناطق مستعد و عرصه‌های مختلف گردشگری - توسعه آبزی‌پروری، افزایش صنایع شیلات - تقویت و توسعه صنایع وابسته به کشاورزی و صنایع الکترونیک با تأکید بر استقرار صنایع پاک	- جلوگیری از توسعه فعالیت‌های ناسازگار با محیط‌زیست در مناطق ساحلی - ترغیب و افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بخش گردشگری - حمایت و هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع شیلات - توسعه و گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی - جلوگیری و کنترل صنایع آلاینده استان - جلوگیری از ساخت‌وسازهای بی ضابطه در سواحل
برنامه ششم توسعه- مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	- جذب شرکت‌های معتبر جهانی و منطقه‌ای در زنجیره تولید داخلی - حمایت حقوقی، مالی و نهادی لازم برای توسعه دانش و پیشرفت فناورانه و نوآورانه - تجهیز منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری - همچنین قطع وابستگی بودجه به نفت تا پایان اجرای قانون برنامه ششم - افزایش و یا دریافت عوارض آلایندگی و عوارض ارزش افزوده گاز طبیعی و عوارض	- بازاریابی گسترده به منظور جذب سرمایه‌گذاران و شرکت‌های معتبر جهانی در مناطق آزاد و ویژه استان - اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان - ایجاد سازمان‌ها و مؤسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		شماره‌گذاری خودروها - عملیاتی کردن رویکرد تمرکززدایی و اثربخشی مدیریت اجرائی در مراکز استان‌ها و جهت زمینه‌سازی، تعادل‌بخشی، توازن و آمایش سرزمینی - گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها) - افزایش سهم تعاون در اقتصاد به بیست‌وپنج درصد - تأمین امنیت غذایی و نیل به خودکفایی در محصولات اساسی - توسعه کشاورزی حفاظتی، توسعه کشت نشایی، به‌نژادی و به‌زراعی - مصرف بهینه سموم، دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی و استفاده بیشتر از کود آلی(کمپوست) - توسعه کشت محصولات سالم و محصولات زیستی (ارگانیک) - ممنوعیت هرگونه رهاسازی، تولید، واردات و مصرف محصولات ترا ریخته - حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی -ایجاد ردیف مستقل پرداخت خسارت به بیمه‌گذاران محصولات کشاورزی و صندوق بیمه کشاورزی - ایجاد زمینه گسترش و تکمیل زنجیره‌های ارزش، صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی - ایجاد خوشه‌های صادراتی، نشانه‌ای تجاری و اختصاص مشوق‌های صادراتی به صادرات محصولات کشاورزی - افزایش سهم سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در کل سرمایه‌گذاری‌ها - ایجاد شورای معادن در هر استان - منع هرگونه فروش و واگذاری پروانه قبل از بهره‌برداری با رعایت ملاحظات زیست‌محیطی - تکمیل زیربناها و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن	فناوری اطلاعات - توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی - تأمین و مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته - ایجاد دگرسانی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی - تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال فنّاوری در زمینه‌های فناوری برتر در استان - اجتناب از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به‌ویژه در بخش معدن و کشاورزی - جلوگیری از گسترش ساخت‌وسازهای خصوصی در مناطق و محورهای گردشگری و حفظ جاذبه‌ها - جلوگیری از یا کنترل و محدودسازی فعالیت صنایع آلاینده و اخذ غرامت و مالیات - جلوگیری از تمرکزگرایی مدیریتی در استان و تمرکززدایی تدریجی در کنار ایجاد ظرفیت‌های نهادی - حمایت و ترغیب تعاونی‌های تولیدی - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و توسعه کشاورزی با رعایت ملاحظات محیط زیستی و مزیت‌های رقابتی - جلوگیری از استفاده بیش از حد از سموم و کودهای شیمیایی - ترغیب و حمایت از تولید کودهای ارگانیک - حمایت و ارائه مشوق و اعتبارات به تولیدکنندگان محصولات ارگانیک - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی به‌ویژه در شهرهای کوچک و متوسط - جلوگیری یا کنترل فعالیت‌های معدنی آلاینده - جلوگیری از خام فروشی مواد معدنی و تأمین خدمات و زیرساخت‌های مورد نیاز معادن و تکمیل زنجیره‌های ارزش

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
			- افزایش آگاهی‌های محیط زیستی و شغلی کشاورزان استان - ترغیب و گسترش بیمه محصولات کشاورزی - افزایش توانمندی، رقابت‌پذیری و صادرات کالاها و خدمات تولیدی
طرح جامع گردشگری ملی- سازمان ایران‌گردی و جهانگردی	۱۳۸۰	- توسعه منابع گردشگری در روستاهای سنتی - توسعه بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی - توسعه محصولات گردشگری - توسعه نواحی گردشگری دارای اولویت	- توسعه بازارهای مرزی به منظور جذب گردشگر - جلوگیری از سفرهای کوتاه مدت با افزایش بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی - حمایت از طرح‌های ترکیب کننده گردشگری و تجارت - توسعه بازارهای علاقه‌مند به سفرهای دریایی - افزایش تسهیلات و خدمات گردشگری - جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی - ایجاد اقامتگاه‌های ارزان قیمت متمرکز و پراکنده توسط افراد بومی
سند توسعه ملی هرمزگان	۱۳۸۴	- ایجاد شرایط و فرصت‌های مناسب برای سرمایه‌گذاران بخش‌های خصوصی و عمومی غیردولتی بر اساس اولویت‌های زیر: ـ گسترش خدمات بازرگانی نوین با تأکید بر خدمات بانکی، بیمه، حمل و نقل، مراکز قرنطینه‌ای و ترانزیت کالا ـ توسعه فعالیت‌های صنعتی با گرایش به تولید کالاهای صادراتی و خدمات مرتبط، به‌ویژه توسعه صنایع انرژی بر، شیمیایی، متالوژی، تبدیلی و تکمیلی کشاورزی، شیلات، صنایع دریایی، معدنی، پوشاک و صنایع پایین‌دستی مس و پتروشیمی و نفت و گاز ـ ایجاد ظرفیت‌های جدید و فرآوری محصولات در زیر بخش‌های شیلات، آبزی‌پروری، محصولات جالیزی و کشت‌های خارج از فصل، دام و باغداری ـ گسترش‌تأسیسات و تجهیزات‌گردشگری در نوار ساحلی و کانون‌ها و عرصه‌های گردشگری ـ ایجاد و گسترش خدمات تخصصی و برتر با تأکید بر توسعه IT و خدمات پشتیبان	- هوشمند سازی خدمات استان هرمزگان - تمرکز بر اقتصاد فضا و قابلیت‌های اقتصادی استان - جلوگیری از نابودی معیشت‌های بخش کشاورزی و شیلات و ارتقای آن - توسعه گردشگری - خلق فضای مناسب جذب سرمایه‌گذاری خارجی - ایجاد نظام سلسله‌مراتب خدماتی در نقاط روستایی - ارتقای کار آیی مناطق آزاد و تجاری - توانمندسازی و افزایش مشارکت نیروهای بومی - جلوگیری از تخصیص ناعادلانه منابع - ارتقای کارکردهای اقتصادی-سکونتی جزایر - نابودی فقر و محرومیت

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		تولید. - تعادل بخشی و ایجاد پایداری در سازمان فضایی مراکز زیست و فعالیت - حمایت از نهادهای کارآفرین و جلب سرمایه‌های خارجی با تأکید بر کارآفرینان محلی و سرمایه‌های بومی مستقر در کشورهای حاشیه خلیج‌فارس ـ ساماندهی مجدد ساختار اقتصادی، کالبدی منطقه شهری بندرعباس با رویکرد مرکز خدمات برتر منطقه‌ای در حوزه ساحلی جنوب کشور ـ شناسایی و تقویت کانون‌های جمعیتی مستعد برای توسعه شهری با اولویت مراکز شهری موجود در نوار ساحلی - توسعه و عمران نواحی روستایی استان با اولویت مراکز و مجموعه‌های روستایی دارای قابلیت توسعه - توسعه عمران جزایر استان متناسب با نقش و عملکرد آن‌ها در ابعاد ملی و استانی و قابلیت‌های بالقوه توسعه آن‌ها مبتنی بر نتایج طرح‌های مطالعاتی از قبیل طرح جامع گردشگری، آمایش نوار ساحلی و جزایر و طرح‌های توسعه نواحی خاص - بازنگری در نقش و عملکرد مناطق آزاد و مناطق ویژه اقتصادی استان با رویکرد خدمات به بندرعباس ـ قشم، توسعه خدمات برتر، فناوری‌های نوین، سوخت‌رسانی به کشتی‌ها، ذخیره‌سازی نفت و همساز کردن محیط‌های پیرامون با این مناطق - ایجاد بسترها و زمینه‌های مناسب و شفاف‌سازی قوانین و مقررات مرتبط با جذب سرمایه‌های بومی و غیربومی در امر توسعه استان - ایجاد زمینه‌های مناسب برای جذب و نگهداشت نیروی انسانی کارآمد و متخصص با اولویت جذب نیروهای بومی به‌ویژه در بخش‌های خدمات برتر استان - تخصیص بخشی از عواید و منابع حاصله از فعالیت‌های ترانزیت کالا، مبنی بر تبادلات تجاری، گمرکات، جرائم قاچاق کالا به خزانه استان و هدایت آن به امر توسعه زیربناها و زیرساخت‌ها - ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید	

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		- ریشه‌کنی فقرشدید و گرسنگی و بهره‌مندی همگانی ازمواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی	
سند ملی آمایش	۱۳۹۹	ایجاد زمینه تعامل هرمزگان با کشورهای عربستان سعودی، قطر، بحرین، کویت، عمان و امارات متحده عربی - افزایش‌اختیارات مراکز استان‌های مرزی درتوسعه تعاملات اقتصادی با کشورهای‌هم‌جوار - بازاریابی، تولید و تجاری‌سازی محصولات و کالاهای مورد نیاز منطقه - تحول در کارکرد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به قطب پردازش صادرات و جذب سرمایه، علم، فناوری و نقش آفرینی در اقتصاد - جذب مشارکت سرمایه‌گذاری دانش‌بنیان و فناوری پیشرفته بین‌المللی در مناطق دریایی و ساحلی کشور به‌ویژه جزایر و منطقه مکران - توسعه تجارت الکترونیک با تأکید بر فناوری‌های نوین و پیشرفته - تقویت پیوند جریان‌های بین‌المللی شرق به غرب و شمال به جنوب - توسعه، تقویت، تجهیز و بهره‌برداری بهینه از شبکه مدهای حمل‌ونقلی منطبق بر گذر راه‌های ترانزیتی منطقه‌ای و جهانی - ارتقای جایگاه، سطح و عملکرد رقابتی بنادر جنوبی به‌ویژه، قشم، لنگه و شهید رجایی - اصلاح و بهبود قوانین و مقررات در جهت سازگاری و هماهنگی با قوانین بین‌المللی حمل و نقل و ترانزیت - مدیریت یکپارچه مبادی مرزی و تسهیل فرآیندها و رویه‌های ترانزیتی - اجرای توافق‌نامه‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی گمرکی و حمل و نقل دریایی در گذر راه‌های ترانزیتی - اصلاح سیاست‌ها، قوانین، مقررات و تسهیل مشارکت در بازارهای جهانی - تعامل سازنده برای بهره‌برداری بهینه از منابع مشترک - تغییر رویکرد از زنجیره‌های تأمین سنتی به شبکه‌های هوشمند تأمین دیجیتال - ارتقای صنعتی کشور با رویکرد مشارکت در زنجیره ارزش جهانی - گسترش شبکه انتقال، ذخیره‌سازی، صادرات و واردات حامل‌های انرژی	- اجتناب از تمرکزگرایی در تعیین تعاملات اقتصادی فرامرزی - ایجاد شبکه نیرومند بازاریابی - جلوگیری از فعالیت‌های آسیب‌زا در مناطق آزاد و تجاری و بازآفرینی کارکرد اصلی آن‌ها - توسعه و ارتقای تجارت هوشمند - استفاده کارآمد از قابلیت‌های ترانزیتی - کارآمد سازی و ارتقای رقابت‌پذیری بنادر - اجتناب از تصویب قوانین و مقررات بازدارنده تولید و تجارت - ارتقای هوشمندی زنجیره‌های تأمین - رفع موانع جذب سرمایه‌گذاری - جلوگیری از توسعه فعالیت‌های ناسازگار با قابلیت‌ها - ارتقای تنوع فعالیت‌های اقتصادی بر مبنای قابلیت‌ها - اجتناب از رویه‌های ناپایدار کشاورزی - اجتناب از نابودی محیط‌زیست و پایدارسازی فعالیت‌های اقتصادی - ارتقای سینرژی و مکمل گرایی صنایع - استفاده بهینه، کارآمد و رقابتی از منابع معدنی و گاز - توسعه صنایع و محصولات کشاورزی بر اساس قابلیت‌ها - تکمیل زنجیره تولید و ارزش بخش شیلات - آمایش دریایی جزایر و سواحل - استفاده بهینه از قابلیت‌های گردشگری - تعیین و تخصصی سازی نقش جزایر - تکمیل زنجیره ارزش و تولید طیور

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		- جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تقویت زیرساخت‌های صادرات و مبادله انرژی - توسعه فعالیت‌های اکتشاف و بهره‌برداری میادین نفت و گاز - تنوع‌بخشی به اقتصاد متناسب با مزیت‌ها و قابلیت‌ها - تحول کشاورزی، اصلاح ساختار و نظام بهره‌برداری و استقرار کشاورزی هوشمند - سازگاری توسعه با محیط‌زیست و منابع طبیعی - ساماندهی استقرار صنایع کشور و شکل‌دهی به زنجیره فعالیت‌های صنعتی - بازآرایی فضایی قلمروهای تولید محصولات کشاورزی - ساخت محصولات در صنایع پایین‌دستی از نفت و گاز مبتنی بر دانش‌پایه و فناوری‌های جدید در شبکه همکار در پس‌کرانه‌های جنوبی - ساخت محصولات در صنایع بالادستی از نفت و گاز مبتنی بر دانش‌پایه و فناوری‌های جدید در شبکه همکار در پس‌کرانه‌های جنوبی - تولید خرما و محصولات گرمسیری در استان هرمزگان - ایجاد و توسعه زنجیره ارزش طیور در استان هرمزگان - ساماندهی و توسعه زنجیره ارزش و تأمین شیلات در استان هرمزگان - ارتقای گردشگری و آوازه میراث فرهنگی، تاریخی و طبیعی ایران - تجهیز زیرساخت‌ها و توسعه شبکه یکپارچه گردشگری در محور گردشگری ساحلی- دریایی خلیج‌فارس و دریای عمان از گواتر تا بندر ماهشهر - توسعه فعالیت درمناطق مستعد کم‌تراکم به‌ویژه مناطق مرزی، جزایر راهبردی و سواحل‌جنوبی - تخصیص سهم درآمدی حاصله از استقرار فعالیت‌ها در جزایر و سواحل - تقویت و فعال‌سازی ظرفیت‌های رقابتی بانکرینگ در جزیره قشم - تعریف نقش ویژه برای جزایر راهبردی در مجموعه نظام فعالیتی جزایر	
برنامه آمایش استان هرمزگان	۱۳۹۸	- توسعه اقتصادی و جمعیتی جزایر استان با استفاده از طرح‌های اقتصادی ملی - بهبود وضعیت کشاورزی در پی خشکسالی روستاها - تقویت تعاملات منطقه‌ای در جهت افزایش صادرات و ترانزیت کالا از مناطق آزاد	- جلوگیری از زوال اقتصادی جزایر - ارتقای سازگاری با تغییرات اقلیمی و هوا سختی‌ها - ارتقای کارکردهای اصلی مناطق آزاد و تجاری

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		- گسترش فعالیت‌های اقتصادی و توسعه در مناطق آزاد - توسعه فعالیت‌های گردشگری به عنوان قطب برتر گردشگری - افزایش سرمایه‌گذاری‌های خارجی - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی - توسعه متوازن فعالیت‌های اقتصادی متناسب با تنوع منابع استان - استقرار فعالیت در مناطق دارای توان از جمله مکران، پارسیان و جزایر - بهبود بهره‌وری صنایع دریایی و کشاورزی - توسعه فناوری‌های کشاورزی، شیلات و آب‌شیرین کن‌ها - توسعه اقتصاد محلی و ارتقای تاب‌آوری اقتصادی - تعامل با کشورهای پیشرفته جهت توسعه مراکز بازرگانی و تجاری - توسعه و تجهیز اسکله‌ها و بنادر جاسک، سیریک و لنگه - توسعه صنایع دریا-محور استان - بازنگری و شفافیت سازی در قوانین و سیستم مدیریت مناطق آزاد - توسعه گردشگری سلامت و ارتقای نقش بخش خصوصی در اقتصاد - توسعه صنعت کشتی‌سازی و ایجاد ظرفیت فعالیت‌های جنبی آن - توسعه و تجهیز منطقه ویژه اقتصادی صنعتی و معدنی پارسیان - تشویق سرمایه‌گذاری در صنایع‌پیشین و پسین صنایع و معادن به‌ویژه در پارسیان و جاسک - توسعه تسهیلات و زیرساخت‌ها در شهرک‌ها و نواحی صنعتی - پراکنش متعادل صنایع جدید و اصلاح قوانین و مقررات بهره‌برداری از معادن - توسعه کشت گلخانه‌ای در سواحل و افزایش محصولات کشاورزی استان - توسعه آبزی‌پروری در دریا و جذب سرمایه‌گذاری - اصلاح الگوی کشت و جذب سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی	- ارتقای جایگاه و سهم بخش گردشگری استان - توسعه فعالیت‌های اقتصادی در مناطق دارای قابلیت و ظرفیت - تکمیل زنجیره‌های ارزش و تولید بخش کشاورزی - جلوگیری از خام فروشی - ارتقای رقابت‌پذیری بنادر و تجهیز آن‌ها بر اساس فنّاوری‌های روز - آمایش دریایی استان هرمزگان و نواحی ساحلی و جزایر جنوبی - برنامه‌ریزی اقتصاد فضای استان هرمزگان - اصلاح و بازنگری قوانین محدودساز - توسعه صنایع دریایی - تکمیل زنجیره تولید و ارزش معدنی و نفتی - جلوگیری از رویه‌های ناپایدار در بخش کشاورزی و شیلات - ارتقای کارکردها و تجهیزات و زیرساخت‌های شهرک‌های صنعتی

جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور زیربنایی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور زیربنایی
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- تعمیم و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی - تقویت شبکه ریلی و راه‌های ارتباطی اصلی و شریانی سرزمین و تبدیل کشور به مرکز عبور و مرور هوایی منطقه برای ترانزیت کالا و مسافر - انتخاب تعدادی از بنادر مستعد کشور و تجهیز آن‌ها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - استفاده بهینه از منابع طبیعی و حفظ محیط‌زیست	- افزایش سهم انرژی‌های نو در بخش زیربنایی - جلوگیری از نابودی محیط‌زیست به هنگام توسعه زیرساخت‌ها - توسعه زیرساخت‌های سازگار با محیط‌زیست و سبز - استفاده بهینه از موقعیت استراتژیک استان در خصوص ترانزیت کالا و مسافر - ارتقای نقش خدماتی بنادر استان
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	- تسهیل بهره گیری مؤثرتر و جایگزینی سوخت‌های سنتی - حفاظت از سلامت شهروندان در مقابل آلودگی هوا ناشی از احتراق سوخت‌ها - کاهش اثرات منفی ناشی از مصرف انرژی در گرمایش جهانی	- به حداقل رساندن آلودگی‌های ناشی از مصرف سوخت‌های فسیلی - در پیش گرفتن سیاست‌های تقلیل و سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - افزایش سهم انرژی‌های نو - در پیش گرفتن سیاست‌های افزایش آگاهی‌های پایداری
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	- توسعه و تجهیز گزیده‌ای از محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل‌ونقل بین‌المللی - تأمین منابع آب و خدمات اجتماعی متناسب با سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی شده - رفع تنگناهای شبکه‌های زیربنایی مناطق مستعد - توجه ویژه به صنایع انرژی بر در تلفیق مزیت نسبی برخورداری از ذخایر معدنی و مزیت نسبی برخورداری از منابع انرژی، به خصوص گاز و استقرار آن‌ها در نقاط واقع بر کریدورها و محورهای حمل و نقل بین‌المللی	- کاهش عدم تعادل‌های زیربنایی در سازمان فضایی استان - استفاده بهینه و اقتصادی از موقعیت ترانزیتی استان - خلق دسترسی در برگیرنده به زیرساخت‌ها به‌ویژه آب و خدمات اجتماعی در سطح استان - توسعه شبکه‌های زیربنایی مناطق با پتانسیل توسعه - توسعه صنایع انرژی بر در نزدیکی محورها و کریدورهای بین‌المللی - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	- توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی کشور در کرویدور شمال- جنوب و شرقی - غربی - افزایش سهم شبکه بزرگراهی در شبکه جاده‌ای - توسعه هماهنگ شبکه ریلی همگام با افزایش ناوگان با اولویت شبکه راه‌آهن برقی	- بهره‌گیری از موقعیت ترانزیتی استان با توسعه و تقویت زیربناهای ارتباطی - تکمیل شبکه ریلی استان - کاهش سفرهای غیر اضطراری از طریق فناوری‌های نو

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور زیربنایی
		- توسعه ارتباطات فیبر نوری با پهنای باند مناسب بین‌شهری و درون‌شهری - استفاده از فناوری‌های نوین و برتر ارتباطی و گسترش شبکه‌های مخابراتی در کشور - به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری برای تمرکززدایی از شهرهای بزرگ - توسعه کاربری‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات شامل: دولت الکترونیک، اقتصاد الکترونیک، بهداشت و درمان الکترونیک، آموزش الکترونیک، تجارت الکترونیک	- توسعه دورکاری و خدمات از راه دور - توسعه شبکه بزرگراهی در مناطق اولویت‌دار - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به زیرساخت‌ها و تسهیلات اطلاعات و ارتباطات
ضوابط ملی آمایش سرزمین‌مصوب هیات وزیران ـ مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	- فراهم‌سازی زمینه‌ها، امکانات و زیرساخت‌های موردنیاز به منظور ایفای نقش مؤثر ترانزیتی کشور در منطقه - توسعه، تجهیز، ارتقا و اصلاح ساختار فضایی شبکه ریلی کشور - توسعه، تجهیز، تقویت و سطح‌بندی بنادر کشور در سواحل دریای خزر - تقویت و ساماندهی بنادر و اسکله‌های صیادی در سواحل شمال کشور - توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل و نقل هوایی کشور - فراهم‌سازی بسترهای مورد نیاز برای توسعه شبکه ارتباطات و انتقال داده - تنوع‌بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر در تولید و تأمین بهینه انرژی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی در مناطق دارای قابلیت - بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سد به نفع تقویت مخازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها - ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخوان‌داری و شبکه آبیاری و زهکشی پایین دست	- توسعه و تجهیز زیربناها و تسهیلات موردنیاز برای بهره‌گیری کارآمد و سودآور از موقعیت ترانزیتی استان - توسعه و تکمیل شبکه ریلی استان و افزایش سهم آن در جابجایی کالا و مسافر - توسعه بنادر ماهیگیری استان با توجه به پتانسیل‌ها - جلوگیری از مصرف بی‌رویه سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های پاک - جلوگیری از عدم تخصیص سهم منابع آب تالاب‌ها - جلوگیری از توزیع نامتعادل منابع آب سپیدرود در سطح استان - افزایش بهره‌وری در استفاده از آب - اجرای طرح‌های آبخیزداری و آبخوان‌داری با هدف ارتقای منابع آبی استان
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین- مهندسان مشاورستیزان	۱۳۵۵	- ایجاد شبکه راه‌های مناسب برای سکونتگاه‌های روستایی - توسعه زیربناهای حمل و نقل در مناطق ممتاز	- ایجاد پیوندهای نیرومند منطقه‌ای - کاهش تنگناهای دسترسی راحت مناطق روستایی - توسعه حمل و نقل زمینی به‌ویژه در مناطق اولویت‌دار
سند ملی توسعه فرابخشی: ساماندهی	۱۳۸۵	- ممنوع کردن استفاده‌های اختصاصی از حریم سواحل و تأمین دسترسی همگانی به آن - تجهیز اسکله‌ها و بنادر صیادی، ساماندهی و ارتقای کیفی ناوگان صیادی	- جلوگیری از ساخت سازهای بی‌رویه و تملک اراضی ساحلی - توسعه ظرفیت و زیرساخت‌های بندری استان

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور زیربنایی
سواحل کشور- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور		- توسعه و تجهیز مبادی ورود و خروج دریایی و افزایش ضریب بهره‌برداری از بنادر	- افزایش ظرفیت صیادی استان با سازوکارهای مختلف - جلوگیری از نابودی و کاهش ظرفیت ذخیره‌گاه‌های محصولات دریایی همچون ماهی و ... - تجهیز و توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل به منظور بهره‌گیری از پتانسیل‌های ترانزیتی
برنامه ششم توسعه- مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	- ارتقای عدالت اجتماعی، افزایش بهره‌وری در مصرف آب و انرژی - استفاده از منابع حاصل از اجرای هدفمندی یارانه‌ها برای افزایش تولید، اشتغال، حمایت از صادرات غیرنفتی، بهره‌وری، کاهش شدت انرژی، کاهش آلودگی هوا و ارتقای شاخص-های عدالت اجتماعی - تکمیل زیربناها و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن و زیرساخت‌های عمومی صنایع معدنی - کاهش تلفات انرژی و جلب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی - افزایش بازدهی و ضریب بهره‌وری نیروگاه‌ها - تشکیل بازار منطقه‌ای و ایجاد قطب(هاب) منطقه‌ای برق و اتصال شبکه برق کشور از شمال، جنوب، شرق و غرب به کشورهای همسایه - افزایش سهم نیروگاه‌های تجدید پذیر و پاک - جذب سرمایه‌گذاران (داخلی و خارجی) و بهره‌برداری از بنادر اصلی با کارکرد بین‌المللی - واگذاری حق بهره‌برداری و مدیریت بنادر کوچک و محلی به اشخاص حقوقی حرفه‌ای و معتبر غیردولتی - جذب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی در احداث و بهره‌برداری از حمل و نقل ریلی - حمایت از اقتصاد دانش‌بنیان و تقویت و توسعه صنعت هوایی - تکمیل و اجرای طرح‌های(پروژه‌های) حمل‌ونقل ریلی، دوخطه کردن مسیرها و احداث خطوط برقی و سریع‌السیر - اصلاح الگوی مصرف به‌ویژه مصرف انرژی در بخش ساختمان و مسکن	- جلوگیری از مصرف بی‌رویه منابع آب و اصلاح الگوی مصرف - جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی‌های اجتماعی - کاهش سطوح آلاینده‌ها و آلودگی‌های انسانی - جلوگیری از خام فروشی و تکمیل زنجیره ارزش بخش صنعت استان - افزایش نقش بخش خصوصی در تأمین و عرضه انرژی - افزایش ضریب بهره‌وری نیروگاه‌های استان با اتصال شبکه به کشورهای منطقه - کاهش سهم سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های سبز و نو - ارتقای نقش فراملی بنادر استان و جذب سرمایه‌گذاری‌ها - توسعه حمل و نقل ریلی استان با مشارکت بخش خصوصی - توسعه سیستم حمل و نقل ریلی برقی در استان - ارتقای استانداردهای مصرف انرژی در بخش مسکن

جدول ٤- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- ایجاد شبکه به هم پیوسته مناطق اسکان و فعالیت‌های ملی و تعریف نقش و کارکرد فراملی هریک از آن‌ها - انتخاب تعدادی از کلان‌شهرها، بنادر و جزایر مستعد کشور و تجهیز آن‌ها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - برقراری تناسب کمی و کیفی جمعیت و استقرار متعادل آن در پهنه سرزمین و تعمیم و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی؛ - ساماندهی سطوح خدمات و استقرار جمعیت در کشور با توجه به مدیریت سوانح طبیعی، حوادث و منابع آب و رعایت شرایط زمین‌شناسی - دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه	- کاهش پیوندها و مناسبات نابرابر و تک سویه - توسعه خدمات اطلاعاتی و ارتباطی -
ضوابط ملی آمایش سرزمین - مصوب هیات وزیران ـ مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	- کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پرتراکم کشور - ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها - زمینه‌سازی لازم برای استفاده حداکثر از ظرفیت‌ها و توان‌های مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده (روستاها، روستا- شهرها، شهرهای کوچک) در حفظ و نگهداشت جمعیت و برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت - تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها - بهره‌برداری از شبکه نسبتاً توسعه‌یافته مراکز زیست و فعالیت در این مناطق با اعمال تقسیم‌کار تخصصی بین آن‌ها، با تأکید بر توسعه فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، گردشگری و بازرگانی - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان پذیرش جمعیت متناسب با سرمایه‌گذاری‌های جدید تولیدی و خدماتی - تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش‌پایه، با تأکید بر توسعه خدمات پشتیبان تولید، خدمات گردشگری، خدمات بازرگانی، بانکی و بیمه‌ای، حمل‌ونقل و ترانزیت و استفاده از فن‌آوری‌های نوین در این بخش، متناسب با نقش و جایگاه بین‌المللی کشور	- جلوگیری از تراکم بیش از حد جمعیت در نقاط محدود - حمایت از شهرهای کوچک و میانی و تنوع‌بخشی به اقتصاد آن‌ها - جلوگیری از تمرکز جمعیت فراتر از ظرفیت زیستی - توسعه خدمات نوین و برتر در مراکز سکونتگاهی
مطالعات آمایش سرزمین ـ مقدماتی ـ دفتر آمایش	۱۳۸۳	- ایجاد شبکه‌ای سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها به منظور پذیرش وظایف بالاتر در منطقه تحت نفوذ در راستای عدم تمرکز در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای	- جلوگیری از افزایش پدیده نخست شهری

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات
و توسعه پایدار		- تبدیل روستاهای مستعد و دارای توان‌های رشد و استقرار فعالیت، به‌روستاشهر و ایجاد و تقویت زیرساخت‌های شهر در آن‌ها - ایجاد نقاط شهری جدید در مناطق مستعد گسترش فعالیت و فاقد ظرفیت کافی اسکان جمعیت جدید در مراکز شهری موجود - تقویت شهرهای کوچک و متوسط کوچک با قابلیت توسعه دارای مسافت مناسب از یکدیگر به‌عنوان منطقه‌های شهری در جهت هماهنگی بیشتر در ارائه عملکردهای مشخص در پهنه سرزمین - استقرار شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای موجود و نقاط شهری جدید در کشور - بازنگری و تغییر استخوان‌بندی الگوی نظام شهری با اولویت توسعه، تقویت و تجهیز شهرهای متوسط - توسعه پایدار و موزون روستایی و هماهنگ با توسعه کشور با تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی سازگار با محیط روستایی، توسعه منابع انسانی و تجهیز فضاهای روستایی - توسعه منابع انسانی محلی با استفاده از دانش و فنّاوری نوین، افزایش سطح مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، توسعه بخش اطلاع‌رسانی برای تحرک اقتصادی بیشتر جوامع روستایی - بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی محلی مناطق روستایی به‌منظور سازمان‌دهی نظام خدمات‌رسانی چند سطحی و اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی - استفاده حداکثر از ظرفیت محیط‌های روستایی برای حفظ و نگهداشت جمعیت متناسب با اقتصاد منطقه‌ای، توان‌های اکولوژیک و بهره‌گیری مؤثر و متوازن از منابع پایه پراکنده کشور در فضاهای روستایی - توانمندسازی و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی با تأکید بر توسعه فرصت‌های برابر از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا - توجه به شبکه‌های بازار و بازاریابی محلی روستایی و تحکیم پیوند آن‌ها با شبکه‌های بازارهای ملی و جهانی	- ارتقای نقش شهرهای میانی و کوچک - کاهش بی‌عدالتی‌ها در دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها - جلوگیری از نابودی روستاها و تقویت بنیه اقتصادی آن‌ها - ارتقای مهارت‌های شغلی به‌ویژه در مناطق محروم و روستایی - جلوگیری از دلالی و واسطه‌گری محصولات روستایی و توسعه بازاریابی مستقیم
ضوابط ملی آمایش سرزمین - مصوب هیات وزیران ـ مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	- سازمان‌دهی شبکه سکونتگاهی کشور با هدف ارتقای بهره‌وری از سرزمین با ملاحظات محیط زیستی و کاهش مشکلات - به جهت لحاظ رویکردهایی چون گسترش حوزه نفوذ اقتصاد کشور در منطقه و محیط آسیای جنوب غربی، سازمان فضایی مطلوب توسعه کشور، مؤلفه‌های نوین برنامه‌ریزی و تجارب جدید جهانی و تمرکززدایی از طریق انتخاب مراکز متعدد با اختیارات لازم، شبکه سکونتگاه شهری کشور در سه لایه طبقه‌بندی می‌شود: ۱- لایه پیرامونی، شامل استان‌های مرکزی کشور به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی تعاملات اقتصادی و اجتماعی با کشورهای واقع در عمق راهبردی اقتصادی و سیاسی آن‌ها در خارج از مرزهای کشور؛	

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات
		۲- لایه مرکزی، شامل مراکز منتخب مناطق ۹ گانه به عنوان مراکز راهبری، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی کشور با جامعه بین‌المللی در حوزه‌های علم و فناوری، آموزش، تحقیق و توسعه، تبادلات کالا، خدمات و اطلاعات و گسترش کسب و کار با بازارهای جهانی؛ ۳- لایه میانی، شامل مراکز استان‌ها و شهرهای برخوردار از توانمندی و یا استقرار در موقعیت‌های مناسب نسبت به مناطق شهری و روستایی به عنوان مراکز راهبری، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی بین این مراکز با حوزه نفوذ خود، با سایر مراکز منتخب لایه میانی و نیز با لایه مرکزی فعالیت می‌نماید. - تقویت و ساماندهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی با هدف حفظ ارتباط پویا و سازنده بین نواحی شهری و روستایی و تقویت زنجیره‌های ارزش با تأکید بر استقرار صنایع کوچک و اشتغال‌زا؛ - انتظام بخشی به فرایندها و رویه‌های تبدیل و الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر با هدف ماندگاری جمعیت در روستاها و حفظ و بهره بری از اراضی قابل کشت؛ - ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی پیرامون شهرها به‌ویژه کلان‌شهرها	
برنامه ششم توسعه- مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	- بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت معکوس از طریق آمایش سرزمین، توزیع مناسب جمعیت و منابع و جلوگیری از بروز و تشدید آسیب‌های اجتماعی در این مناطق با ایجاد شغل و سکونتگاهی مناسب در روستاها - سامان‌بخشی مناطق حاشیه‌نشین تعیین شده توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران از طریق تدوین و اجرای سازوکارهای حقوقی، مالی و فرهنگی و توانمندسازی ساکنان بافت‌های واقع در داخل محدوده‌های شهری با مشارکت آن‌ها - تأمین منابع مالی و تسهیلات ارزان‌قیمت و زمین مورد نیاز برای روستائیان - توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت و تأمین ناوگان و تجهیزات قطار شهری شهرها و حومه آن-ها - بهسازی و نوسازی در بافت‌های فرسوده و ساماندهی و احیاء شهرهای آسیب‌دیده از جنگ تحمیلی و استفاده از اراضی رهاشده و ساختمان‌های مخروبه	- جلوگیری از پراکنده رویی و توسعه درون افزا - جلوگیری از مهاجرت‌های روستا-شهری با سازوکارهای منطقی و منصفانه - کاهش آسیب‌های اجتماعی - ارتقای ظرفیت‌های شغلی و مهارتی - حمایت از مسکن اجتماعی و توسعه آن - کاهش اتکا به خودروهای شخصی
مطالعه استراتژی	۱۳۵۵	- ایجاد پوشش خدماتی مناسب برای روستاها به منظور دسترسی آن‌ها به نیازهای روزانه، هفتگی و غیره ..	- جلوگیری از بی‌عدالتی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات
درازمدت طرح آمایش سرزمین- مهندسان مشاور ستیران		- تنوع بخشیدن به فعالیت‌ها و ایجاد اشتغال در شهرهای کوچک - کاهش تمرکز در شهرهای بزرگ به نفع شهرهای ماهواره‌ای - حمایت از توسعه شهرهای متوسط در نواحی حاشیه‌ای و دور افتاده - توسعه شبکه‌ای از شهرهای کوچک برای تأمین پوشش خدماتی روستاها - تحکیم و بنا کردن شبکه شهری درجه بندی شده‌ای که بتواند میان مراکز تقویتی و محیط روستایی رابطه برقرار کند - پیوستن شهرهای متوسط به شبکه‌های بزرگ زیربنایی (شبکه بزرگراه، شبکه راه‌آهن، شبکه انتقال گاز و نفت و برق) - ایجاد تجهیزات خدمات تولیدی در شهرهای متوسط؛ - تسهیل جذب مهاجران روستایی و شهرهای کوچک به شهرهای متوسط از طریق آموزش مهارت به آن‌ها و اجرای سیاست‌های مسکن اجتماعی - تدوین طرح‌های جامع برای تمامی شهرهای متوسط - تقویت تجهیزات خدماتی در شهرهای حومه‌ای - توسعه تأسیسات زیربنایی و تجهیزات و خدمات عمومی و دستگاه‌های اداری در شهرهای متوسط دور از مراکز اصلی - توسعه صنایع کوچک و پیشه‌های تولیدی و همچنین کارکرد گردشگری در شهرهای متوسط دور افتاده - عرصه کشاورزی پیرامون شهرها حفظ شود - برنامه‌ریزی و هماهنگ کردن توسعه مناطق شهری - خلق چارچوب نهادی برای مناطق شهری یا شهر منطقه‌ها (زیر نظر مستقیم استاندار) به منظور رسیدگی به مسائل برنامه‌ریزی و هماهنگی توسعه فضایی	فضایی در دسترسی به خدمات - توسعه اقتصادهای محلی - ایجاد ساختار شبکه‌ای نظام شهری - توسعه زیربناهای اصلی بر اساس سلسله مراتب جمعیتی - توسعه خدمات پشتیبان تولید در شهرهای کوچک و میانی - مبدل سازی شهرهای حومه‌ای به شهرهای اقماری خوداتکا - ایجاد چارچوب نهادی منطقه‌ای در کلان‌شهرها - جلوگیری از نابودی زمین‌های کشاورزی پیرامون شهرها

جدول ۵-راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- تربیت انسان‌های سالم، باانگیزه، شاداب، متدین، وطن‌دوست، جمع گرا، نظم‌پذیر و قانون گرا - ارتقاء سطح آموزش، پژوهش و بهره‌وری نیروی کار - تقویت همگرایی، یکپارچگی ملی، وحدت و پیوندهای اجتماعی - ایجاد و تقویت نهادها و تشکل‌های منطقه‌ای - بهبود شاخص‌های توسعه انسانی با تأکید بر تدین، شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌ها، گسترش سلامت و ارتقای سطح دانش عموم - تعامل سازنده میان ارزش‌ها و مزیت‌های مناطق گوناگون کشور با استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی، آموزشی، اقتصادی و انگیزه‌های ملی و اقدام در جهت تفویض اختیارات مناسب قانونی به سطوح منطقه‌ای و محلی - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه	- جلوگیری از دین گریزی، قانون‌گریزی و آسیب اجتماعی - جلوگیری از نابودی انسجام ملی - ارتقای همکاری‌های منطقه‌ای - توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	- تمرکز دادن فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به سمت و سوی عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم‌درآمد - حفظ وحدت، امنیت و یکپارچگی سرزمین - رفع محرومیت‌ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور - ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر	- جلوگیری از فقر و محرومیت - جلوگیری از کاهش وحدت ملی - ریشه‌کنی فقر در نواحی روستایی - توسعه نظام تأمین اجتماعی
ضوابط ملی آمایش سرزمین- مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	- گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای در راستای تقویت همبستگی ملی - توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در مناطق مختلف کشور و بر قراری تعادل در شاخص‌های اصلی آن - توسعه علوم، آموزش، پژوهش و فن‌آوری و گسترش و تجهیز مراکز آموزشی، پژوهشی، شهرک‌ها و پارک‌های علمی – فن‌آوری کشور - تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور، به‌ویژه شهرهای تهران، شیراز، اصفهان، مشهد، تبریز، اهواز و یزد - تأکید بر حفظ و پویایی هویت ایرانی – اسلامی در تعامل با برون‌نگری و اتکا بر این هویت برای تحکیم و انسجام وحدت ملی در ابعاد درونی	- جلوگیری از کاهش همبستگی ملی - ارتقای رفاه اجتماعی و جلوگیری از افزایش عدم تعادل‌ها - جلوگیری از نابودی هویت ایرانی- اسلامی - استفاده بهینه از منابع فرهنگی - جلوگیری از طردشدگی گروه‌های محروم و آسیب‌پذیر

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات
		- گسترش آموزش و بهداشت، به‌ویژه برای زنان و جوانان در مناطق کمتر توسعه‌یافته و گروه‌های اجتماعی در معرض خطر - ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی	
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	- تأمین، حفظ و ارتقای سلامت افراد و جامعه؛ - ترویج الگوهای رفتاری سالم و افزایش آگاهی‌های بهداشتی مردم و کاهش رفتارهای پرخطر؛ - تقدم پیشگیری بر درمان، به منظور کنترل و ریشه‌کنی بیماری‌های واگیردار؛ - ایجاد و توسعه بیمه‌های سلامت‌نگر و تأکید بر روش‌های پرداخت سرانه و نظارت بر عملکرد نظام بیمه درمان کشور؛ - تقویت هماهنگی بین بخشی به‌خصوص برای گسترش کمی و کیفی نظارت بر بهداشت و امنیت مواد غذایی، دارویی، بهداشتی و آرایشی و ارتقای شاخص‌ها و عوامل مؤثر در بهداشت و ایمنی محیط‌های خصوصی و عمومی با تأکید بر دسترسی آب آشامیدنی سالم و کنترل آلودگی‌های صوتی، شیمیایی، و نظیر این‌ها؛ - ایجاد و توسعه محیط‌های حمایتی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی با تأکید بر حفظ کرامت انسانی و حقوق مدنی بیماران و مشارکت با سایر بخش‌ها برای تأمین نیازهای اساسی آن‌ها؛ - اصلاح ساختار نظام سلامتی جامعه در راستای ایجاد یک نظام پاسخگو برای ارائه خدمات سلامتی به آحاد مردم؛ - وضع قوانین برای حمایت از اقشار آسیب‌پذیر از قبیل زنان، افراد کم‌درآمد، معتادان و کودکان و نوجوانان؛ - تغییر الگوها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری در زمینه منابع فیزیکی، نیروی انسانی و فناوری؛ - طراحی و عملیاتی کردن نظام جامع اطلاعات در بخش سلامت؛ - تأکید بر واگذاری ارائه خدمات سلامت به بخش غیردولتی با بهره‌گیری از نظام مناسب خرید خدمت، به منظور افزایش کارایی و بهبود مستمر کیفیت خدمات؛ - عادلانه ساختن دریافت خدمات سلامت برای آحاد جامعه و تأمین منابع مالی مورد نیاز برای مراقبت‌های اولیه بهداشتی؛ - طراحی و استقرار نظام جامع مدیریت خدمات درمانی کشور با تأکید بر تخصیص بهینه منابع و در نظر گرفتن سطح‌بندی، نظام ارجاع و ...؛ - توجه سرمایه‌گذاری بیشتر در دو بخش آموزش و پرورش و ارتقای پژوهش‌های علمی، کاربردی	- جلوگیری از کاهش سطح سلامت عمومی جامعه - ایجاد سامانه بیمه در برگیرنده - جلوگیری از ناهماهنگی و توسعه همیاری‌های بین بخشی - حمایت از سلامت گروه‌های آسیب‌پذیر - ایجاد پایگاه داده منسجم برای نظام سلامت - جلوگیری از بی‌عدالتی فضایی در دسترسی به خدمات و امکانات درمانی - ایجاد پیوند نیرومند بین پژوهش و بخش سلامت - جلوگیری از فعالیت‌های مخرب سلامت - تمرکز بر پیشگیری به جای درمان
ضوابط ملی آمایش سرزمین- مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش	۱۳۹۴	- افزایش همگرایی و تقویت هویت ملی در طراحی و اجرای طرح‌های ملی - تقویت انسجام ملی و ارتقای هویت اسلامی-ایرانی اقوام مختلف و مشارکت آنان در اداره امور، توسعه و امنیت مناطق مختلف کشور؛ - تقویت پیوندهای مناطق مرزی با داخل کشور با رویکرد وحدت و یکپارچگی اجتماعی و ارتقای سرمایه‌های اجتماعی ملی در	- جلوگیری از نابودی هویت ملی و ارتقای همگرایی - ارتقای همبستگی و انسجام ملی بر مبنای رویکردهای مشارکتی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات
سرزمین		پهنه سرزمین - توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در نواحی مختلف کشور و زمینه‌سازی تحقق عدالت فراگیر در پهنه سرزمین، کاهش فقر، نابرابری و آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر توانمندسازی و حداکثر استفاده از مشارکت مردم - توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارت‌آموزی متناسب با عملکرد تخصصی هر قلمرو به‌ویژه نواحی مرزی و حاشیه شهرها؛ - توزیع جغرافیایی و ساماندهی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی در سطح کشور و جذب دانشجوی آن‌ها بر اساس مقتضیات و اولویت‌های توسعه ملی، منطقه‌ای و استانی و کار ویژه‌های هر منطقه - تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور به‌ویژه کلان‌شهرها با محدود نمودن توسعه کمی سطوح پایین آموزش عالی به نفع سطوح بالاتر - طراحی و ساخت فضاهای تربیتی متناسب با اقتضائات برنامه درسی، استانداردهای تربیتی، تحولات جمعیتی - الزام به پیوست نیازمندی‌های نیروی انسانی برای طرح‌های توسعه‌ای، خدماتی و تولیدی عمده برای تعیین نیازهای آموزشی آن در منطقه - توسعه و تقویت قطب‌های علمی-دانشگاهی در شهرهای منتخب	- توانمندسازی و مقتدر سازی مردم - تمرکز بر مهارت به جای مدرک - ایجاد هماهنگی بین قابلیت‌های منطقه‌ای و آموزش تخصصی - توسعه ارتباط دانشگاه با صنعت - آمایش فضایی فضاهای آموزشی - جلوگیری از بی‌عدالتی فضایی در حوزه‌های رفاهی و تأمین اجتماعی
نقشه مهندسی فرهنگی کشور- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۹۲	- نهادینه‌سازی فرهنگ تمسک به قرآن و عترت(امام عصر(عج)) و تبیین، ترویج، تقویت و ساماندهی شعائر الهی، نمادها و آیین‌های اسلامی ـ ایرانی - بازآفرینی نظام فکری، ساختارهای رسمی و غیررسمی و میراث تمدنی جامعه مبتنی بر جهان‌بینی و تعالیم اسلام ناب محمدی(ص) - تبیین، تشکیل، تحکیم، تعالی و ایمن‌سازی خانواده - جلوگیری از کاهش نرخ باروری کل و ارتقای آن - مطالعات جمعیت شناختی و آمایش و پایش مستمر جمعیتی - طراحی و نهادینه‌سازی آداب و سبک زندگی اسلامی—ایرانی - انسجام‌بخشی و تقویت مشارکت فراگیر و نظام‌مند نهاد خانواده، نظام تعلیم و تربیت، سازمان‌های اجتماعی و اداری و سایر نهادهای مرتبط در گسترش نظم و انضباط، قانون‌گرایی و احساس امنیت عمومی و ظرفیت‌سازی و فرهنگ‌سازی برای رفع موانع فرهنگی، ساختاری و رفتاری - تبیین، نهادینه‌سازی و ارتقای اخلاق و رفتار و نظام حقوقی اسلام در حوزه‌های اجتماعی و سیاسی	- توسعه فرهنگ قرآنی و سیره امامان و پیامبران - جلوگیری از فروپاشی و نابودی نقش‌های خانواده - افزایش نرخ باروری - جلوگیری از نابودی سبک زندگی ایرانی-اسلامی - توسعه مشارکت‌های مدنی - جلوگیری از غرب‌زدگی و توسعه فرهنگ ایثار و شهادت - گسترش نقش فناوری‌های نو در توسعه فرهنگی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات
		- طراحی و استقرار الگوی اسلامی اخلاق و فرهنگ کار و رفتار اقتصادی دولت و مردم در عرصه تولید، توزیع و مصرف - تبیین، ترویج و نهادینه‌سازی هنر متعهد، تعالی‌بخش، شوق‌آفرین و استکبارستیز و تعمیق درک زیبا شناسانه عمومی و بهره‌گیری از ظرفیت هنر در تحکیم فرهنگ اسلامی- ایرانی و گفتمان انقلاب اسلامی مبتنی بر بیانات امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری(مدظله‌العالی) - طراحی و استقرار نظام جامع و کارآمد اطلاعات، ارتباطات و رسانه‌ای مبتنی بر آموزه‌های دینی، انقلابی و ارزش‌های اخلاقی، مقتضیات راهبردی کشور و سیاست‌های کلی نظام - گسترش تأثیرگذاری و ارزش‌آفرینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - بازنگری و اصلاح اهداف و کارکردهای فرهنگی نظام‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی - ساماندهی جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی، راهبری فعال جنگ نرم و ارتقای مؤلفه‌های قدرت نرم نظام اسلامی	- صدور و توسعه فرهنگ ایرانی- اسلامی و ارزش‌های آن در سطح بین‌المللی
برنامه ششم توسعه- مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	- افزایش ضریب ایمنی و تاب‌آوری جامعه، پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از حوادث و سوانح - کمک به حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی با استفاده از توان و ظرفیت‌های مردمی و افزایش مشارکت‌های اجتماعی مردم - تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی - خدمات‌رسانی به‌موقع به افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی - بسط و توسعه نقش مردم و سازمان‌های مردم نهاد در حوزه‌های مشارکت‌های گروهی و تأمین مالی - بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت - برنامه‌ریزی برای مدیریت و توزیع متناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور - حمایت و توانمندسازی زنان سرپرست خانوار - مقابله با اعتیاد، ساماندهی کودکان کار و حمایت از بیماران روانی مزمن و سالمندان - تأمین نیاز اقشار آسیب‌پذیر و گروه‌های هدف سازمان‌های حمایتی به مسکن - توسعه فرهنگ کتاب‌خوانی با اولویت کتابخانه‌های روستایی در مناطق کمتر توسعه‌یافته - حمایت از کتاب‌فروشان، ناشران و مطبوعات و توسعه فضاهای مذهبی فرهنگی و بهره‌گیری بهینه از اماکن مذهبی - صیانت از میراث فرهنگی و حمایت از صنایع‌دستی و تشویق و توسعه گردشگری - تقویت و تحکیم جامعه‌ای خانواده محور و تقویت و تحکیم و تعالی خانواده و کارکردهای اصلی آن	- جلوگیری از آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات - افزایش سرمایه اجتماعی - جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی اجتماعی - توسعه نقش جنبش‌ها و نهادهای مردمی - جلوگیری از افزایش سکونت‌گاه‌های غیر رسمی - توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر - توسعه مساکن اجتماعی - توسعه مراکز فرهنگی و فرهنگ توسعه و کتاب‌خوانی - توسعه تولیدات فرهنگی - جلوگیری از فروپاشی نهاد خانواده

جدول ٦- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- حفظ، احیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها، منابع طبیعی تجدیدشونده و حفظ محیط‌زیست در طرح‌های توسعه - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرآیند توسعه - دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه - استفاده مؤثر از موقعیت، میراث تاریخی و جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی کشور در مسیر اهداف توسعه، تقویت گردشگری و حفاظت از سوابق تاریخی	- کاهش وابستگی به منابع تجدید ناپذیر - حفظ مناطق حساس اکولوژیکی - جلوگیری از عدم توازن‌های منطقه‌ای - استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های گردشگری
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	- ایجاد و توسعه نظام ارزیابی، پایش و ارائه گزارش در زمینه تنوع - تدوین و اجرای راهبردهای بخشی توسعه پایدار مبتنی بر حفاظت از تنوع زیستی - تقویت و تعمیق ملاحظات تنوع زیستی در سطح زیست‌بوم‌ها و زیستگاه‌ها - تدوین اصول، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های اعمال ضوابط تنوع زیستی در فعالیت‌ها - تدوین و تکمیل شاخص‌های پایداری و اعمال آن‌ها در فعالیت‌های مرتبط با تنوع زیستی - تدوین و اجرای برنامه جامع توسعه طبیعت‌گردی - اصلاح و تقویت مدیریت شبکه مناطق حفاظت‌شده - تدوین اصول، سیاست‌ها و ضوابط توسعه فناوری زیستی و به کارگیری آن در زمینه‌های مرتبط با تنوع زیستی ـ پیشگیری و مبارزه با تخریب سرزمین با تأکید بر استفاده از دانش بومی جوامع محلی ـ اصلاح نظام بهره‌برداری از منابع طبیعی (منابع پایه تولید) و مهار عوامل ناپایداری منابع ـ هماهنگی بین مجموعه دستگاه‌های اجرایی اثرگذار بر عرصه‌های منابع طبیعی با اعمال مدیریت یکپارچه و نظام‌مند بر منابع طبیعی کشور ـ اعمال دیدگاه‌های آمایشی برای تعیین کاربری اصولی عرصه‌های جنگلی و مرتعی در فرایند توسعه کشور ـ ایجاد و تقویت سیستم‌های پایش و ارزیابی تغییرات ایجادشده در جنگل‌ها و مراتع	- جلوگیری از نابودی تنوع زیستی - کاهش فرآیندهای مخرب اکولوژیکی - ارتقای مدیریت محیط زیستی - ارتقای جایگاه دانش محلی در حفظ محیط‌زیست - استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی - اجتناب از مدیریت چند پارچه و متفرق - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - ایجاد نظام پایش و دیده‌بانی کارآمد

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست
ضوابط ملی آمایش سرزمین- مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	- تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها - رعایت ملاحظات "امنیتی و دفاعی "،"حفاظت از محیط‌زیست " و " حراست از میراث فرهنگی " در استقرار جمعیت و فعالیت - استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب‌وخاک برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنایع وابسته و تبدیلی مرتبط با آن - توجه به محدودیت‌های آب برای مصارف کشاورزی	- جلوگیری از تمرکز جمعیت فراتر از ظرفیت تحمل زیستی - جلوگیری از نابودی میراث فرهنگی و طبیعی - اجتناب از رویه‌های ناپایدار در بخش کشاورزی
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	- انجام برنامه‌های محیط زیستی با توجه به اصل توسعه پایدار برای جلوگیری از بروز صدمات محیط زیستی - ارتقاء فن‌آوری‌های لازم جهت کاهش آلودگی‌های آب، خاک، هوا، سروصدا در مناطق شهری، صنعتی و مناطق کشاورزی - اجرای طرح‌های مدیریت پسماند و گسترش روش‌های بازیافت در شهرها و مناطق صنعتی - ارتقاء آگاهی‌های عمومی و جلب مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط‌زیست - ارزیابی طرح‌ها و پروژه‌های ملی با معیارهای زیست‌محیطی قبل از تصویب - ارتقاء کمی و کیفی دانش و مهارت‌های فنی نیروهای متخصص در مسائل زیست‌محیطی با توجه به شرایط محیطی کشور - الزام صنایعی که باعث آلودگی آب می‌شوند به تجهیز به سیستم تصفیه فاضلاب - بهره‌برداری از منابع طبیعی متناسب با ظرفیت و تحمل محیط و تجدید پذیری منابع طبیعی - رعایت معیارهای زیست‌محیطی در توسعه یا ایجاد شهرها و شهرک‌های با عملکرد صنعتی - رعایت معیارهای زیست‌محیطی در احداث راه‌های جاده‌ای و ریلی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه زیستی به عنوان مناطق چندمنظوره برای حفاظت از گونه‌ها و مجموعه‌های طبیعی در مناطق حساس - استفاده از انرژی‌های پاک و جانشین در شهرهای بزرگ و کاهش آلودگی هوا در این شهرها - تقویت مدیریت ملی آب کشور بر اساس مدیریت جامع و توأمان عرضه و تقاضا در کل چرخه آب با توجه به اصول آمایش سرزمین و توسعه پایدار - هماهنگ‌سازی طرح‌های آمایش سرزمین، توسعه کالبدی و برنامه‌های توسعه بخش آب با توجه به ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز و امکانات توسعه منابع آب در مناطق مختلف کشور - اصلاح و بهبود ساختار نظام مصرف آب و مدیریت؛	- جلوگیری از تخریب محیط‌زیست - هوشمند سازی حفاظت از محیط‌زیست - ایجاد چرخه بسته در مدیریت پسماند - تمرکززدایی و افزایش مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط‌زیست - ارتقای مهارت و دانش مسئولان و کارکنان بخش محیط‌زیست - جلوگیری از توسعه‌های فاقد ارزیابی‌های محیط زیستی - کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی - مدیریت یکپارچه و پایدار منابع آب - جلوگیری از هدر رفت منابع

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست
		- اولویت‌بندی در سرمایه‌گذاری‌ها و طرح‌های در دست مطالعه انتقال بین حوزه‌ای و ایجاد سدهای مخزنی بر اساس استراتژی‌های توزیع جمعیت و فعالیت و الزامات آمایش سرزمین - تمرکززدایی از ساختار مدیریت منابع آبی کشور و مشارکت گروه‌های ذی‌نفع در انطباق با برنامه‌های مدیریت پیشگیری - اولویت ایجاد شبکه‌های آبیاری و زهکشی در پایین‌دست سدها و مسیرهای انتقال - مهار، کنترل و بهره‌برداری روان آب‌های سطحی از طریق اجرای سدهای مخزنی، تأسیسات کوچک آبی و طرح‌های آبخیزداری	طبیعی - رعایت حقابه‌های محیط‌زیستی - جلوگیری از بی‌عدالتی‌ها در تخصیص و توزیع منابع آب
ضوابط ملی آمایش سرزمین‌مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	- ممنوعیت تغییر کاربری زمین خارج از برنامه‌ها و طرح‌های مصوب و مغایر با ملاحظات محیط زیستی - تنوع‌بخشی به منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر (به‌ویژه بادی و خورشیدی) در تولید و تأمین انرژی بهینه - اعمال مدیریت یکپارچه بر منابع آب - ممنوعیت برداشت بی‌رویه و ناپایدار از منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی کشور - مهار آب‌های مرزی و مدیریت کارآمد و بهینه آب‌های ورودی و خروجی کشور - رعایت نیازهای پایه محیط زیستی رودخانه‌ها، تالاب‌ها، دریاچه‌ها بر اساس میزان تجدیدشوندگی آب و ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز در مهار و کنترل آب‌های سطحی کشور - توجه به محدودیت آب در جانمایی و استقرار فعالیت‌های اقتصادی آب بر در قلمروهای مختلف کشور - رعایت ملاحظات ژئوپلیتیکی و اکولوژیکی در طرح‌های استحصال، تأمین، انتقال، توزیع و مصرف آب در سطح فراملی، ملی، منطقه‌ای و محلی - افزایش تراز مثبت آب مجازی در تجارت کالا - بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سدها به نفع تقویت مخازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها در پایین‌دست و حفظ حقابه‌های محیط زیستی رودخانه‌ها و تالاب‌ها - کاهش نسبت حجم آب مصرفی کل کشور به حجم آبی منابع آب تجدیدشونده متناسب با ظرفیت هر منطقه - ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخوان‌داری؛ و شبکه‌های آبیاری و زهکشی پایین‌دست - تدوین الگوی بهینه کشت در دشت‌ها (واحدهای اکولوژیکی) با تأکید بر ارزش اقتصادی آب - ارتقای بهره‌وری آب و به‌کارگیری روش‌های مناسب آبیاری با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای در راستای صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع آب با توجه به محدودیت‌های ناشی از تغییرات آب و هوایی	- جلوگیری از تخریب زمین - کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی - جلوگیری از برداشت ناپایدار منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی - توسعه دیپلماسی آب - جلوگیری از عدم رعایت حقابه‌های محیط زیستی - توسعه صنایع و فعالیت‌ها بر اساس منابع آب و ظرفیت تحمل - جلوگیری از تخصیص و استفاده ناعادلانه و ناپایدار منابع آب - صرفه‌جویی در مصرف آب و ارتقای بهره‌وری آن - اصلاح الگوی کشت - سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - جلوگیری از فرسایش و تخریب خاک

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست
		- حفاظت، پیشگیری و کاهش فرسایش خاک و تغذیه آبخوان‌ها با اجرای عملیات آبخیزداری و آبخوان‌داری در حوضه‌های آبخیز کشور - محدودیت کشت محصولات آبی با نیاز آبی بالا در فضای باز و جایگزینی در موارد ممکن از طریق کشت گلخانه‌ای، - مدیریت جامع و یکپارچه حوضه‌های آبخیز برای بهره‌برداری از منابع آب پایه (آب، خاک و پوشش گیاهی) - توسعه، حفاظت و احیای جنگل‌ها و مراتع کشور - ارتقاء سطح تعاملات و همکاری‌های دو یا چندجانبه با کشورهای منطقه به منظور حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی - رعایت ملاحظات محیط زیستی (توان اکولوژیک و ظرفیت تحمل زیستی) در استقرار فعالیت‌های توسعه‌ای در پهنه سرزمین - بیابان‌زدایی و جلوگیری از بیابان‌زایی و تثبیت شن‌های روان و مهار کانون‌های شکل‌دهنده ریز گردها - صیانت و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی	- جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - جلوگیری از بیابان‌زایی و ریز گردها - جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی
مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور: طرح کاربری مطلوب اراضی مناطق ساحلی کشور- وزارت راه و ترابری ۱۳۸۸	۱۳۵۵	- نوین‌سازی واحدهای بهره‌برداری و بزرگ‌مقیاس نمودن اراضی کشاورزی، افزایش کارایی واحدهای موجود، محدود نمودن کاربرد سموم دفع آفات، محدود نمودن تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی و افزایش بازدهی سیستم‌های آبیاری - احیا و ضابطه‌مند نمودن بهره‌برداری از منابع طبیعی با تأکید بر صیانت اکوسیستم‌های ملی و ویژه استان - ضابطه‌مند نمودن ساخت‌وساز در اراضی ساحلی، جنگلی و حاشیه محورهای گردشگری - اختصاص اراضی ساحلی و جنگلی با کاربری عمومی با تأکید بر احیاء حفظ جنگل‌ها، حریم دریا و رودخانه - توسعه عمودی شهرها و بهره گیری از اراضی موات و بایر داخل شهرها	- اجتناب از بهره‌برداری‌های ناپایدار در بخش کشاورزی - اجتناب از نابودی اکوسیستم‌ها طبیعی - جلوگیری از ساخت‌وسازهای بی‌رویه در مناطق حساس اکولوژیکی - اجتناب از توسعه در حرایم - جلوگیری از پراکنده رویی شهرها
سیاست‌های کلی محیط‌زیست- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای	۱۳۹۴	- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی(از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم به‌ویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی - ایجاد نظام یکپارچه ملّی محیط‌زیست - اصلاح شرایط زیستی به منظور برخوردار ساختن جامعه از محیط‌زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین نسلی - پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط‌زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط‌زیست و الزام آنان به جبران خسارت	- اجتناب از بخشی نگری و مدیریت متفرق در عرصه منابع طبیعی - افزایش مشارکت‌های مردمی - اجتناب از افزایش آلاینده‌های محیط زیستی - ایجاد نظام پایش کارآمد محیط

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست
		- پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشعه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم - تهیه اطلس زیست‌بوم کشور و حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدید پذیر (مانند دریا، دریاچه، رودخانه، مخزن سدها، تالاب، آبخوان زیرزمینی، جنگل، خاک، مرتع و تنوع زیستی به‌ویژه حیات‌وحش) و اعمال محدودیت قانونمند در بهره‌برداری از این منابع - مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست‌محیطی نظیر بیابان‌زایی، گردوغبار به‌ویژه ریز گردها، خشکسالی و عوامل سرایت دهنده میکروبی و رادیواکتیو - گسترش اقتصاد سبز - تعادل بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخوان‌داری، مدیریت عوامل کاهش بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی و تبخیر و کنترل ورود آلاینده‌ها - استقرار نظام حسابرسی زیست‌محیطی در کشور با لحاظ ارزش‌ها و هزینه‌های زیست‌محیطی (تخریب، آلودگی و احیاء) در حساب‌های ملّی - حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز - تدوین منشور اخلاق محیط‌زیست و ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ و اخلاق زیست‌محیطی مبتنی بر ارزش‌ها و الگوهای سازنده ایرانی ـ اسلامی - ارتقاء مطالعات و تحقیقات علمی و بهره‌مندی از فناوری‌های نوآورانه زیست‌محیطی و تجارب سازنده بومی در زمینه حفظ تعادل زیست‌بوم‌ها و پیشگیری از آلودگی و تخریب محیط‌زیست - گسترش سطح آگاهی، دانش و بینش زیست‌محیطی جامعه و تقویت فرهنگ و معارف دینیِ مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی - تقویت دیپلماسی محیط‌زیست	زیستی - بازبینی قوانین محیط زیستی - کاهش آسیب‌پذیری و سازگاری با تغییرات اقلیمی - ارتقای مدیریت منابع آب کشور - توسعه فناوری‌های سبز - ارتقای آگاهی‌های محیط زیستی - ارتقا و کارآمد سازی دیپلماسی محیط زیستی
برنامه ششم توسعه- مجلس	۱۳۹۵	- ارزیابی راهبردی محیط‌زیست(SEA) در سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای و ارزیابی اثرات زیست‌محیطی(EIA) طرح‌های بزرگ کلیه دستگاه‌های اجرائی و بخش‌های خصوصی و تعاونی، نهادهای عمومی غیردولتی در پهنه سرزمینی	- اجتناب از توسعه بدون ارزیابی محیط‌زیستی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست
شورای اسلامی		- اجرای برنامه عمل حفاظت، احیاء، مدیریت و بهره‌برداری مناسب از تالاب‌های کشور - اجرای طرح‌های جامع مدیریت پسماند به‌ویژه در سواحل دریاها، رودخانه‌ها، جنگل‌ها و دشت‌های حاشیه تالاب‌ها - تهیه و اجرای طرح جامع پیشگیری و اطفای حریق در عرصه تحت مدیریت سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان حفاظت محیط‌زیست - تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب در شهرها و شهرک‌های صنعتی و خدماتی - احیاء، توسعه و غنی‌سازی جنگل‌ها - اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت از خاک و آبخوان - بیابان‌زدایی و کنترل کانون‌های بحرانی آن - تهیه نقشه‌های حدنگاری(کاداستر) منابع طبیعی - اجرای برنامه مدیریت سبز شامل مدیریت مصرف انرژی، آب، مواد اولیه، تجهیزات و کاغذ، کاهش مواد جامد زائد و بازیافت آن‌ها در ساختمان‌ها و وسایط نقلیه - احیای رویشگاه‌های مرتعی و توسعه و فرآوری گیاهان دارویی - تبدیل پسماند به کود یا انرژی برای شهرهای مختلف - - اقدامات سیاسی، اقتصادی و عمرانی لازم برای تثبیت، استمرار و افزایش حقابه به رودخانه‌های مشترک و مرزی - تهیه، تدوین و اجرای برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط‌زیست و گونه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات‌وحش کشور - جلوگیری از تغییر کاربری، تجاوز و تصرف، مبارزه با قاچاق چوب، استقرار مدیریت پایدار جنگل	- جلوگیری از نابودی تالاب‌ها - جلوگیری از هدر رفت پسماندها و مدیریت پایدار پسماند - ایجاد چرخه‌های بسته آب - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - جلوگیری از بیابان‌زایی - جلوگیری از نابودی خاک و آبخوان‌ها - مدیریت سبز منابع طبیعی و سوخت‌ها - توسعه جنگل‌ها و مراتع - رعایت حقابه‌های محیط زیستی - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی

۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و ارتباطی

۲-۲-۱- چکیده‌ی سناریوهای احتمالی

محیط بیرونی ایران تا **افق رخداد سال ۲۰۲۵** میلادی از نظر وضعیت، در حالت «**نسبتاً ناامن استراتژیک**» قرار خواهد داشت. اگر محیط پیرامونی نزدیک ایران که شامل ۱۶ کشور همسایه‌ی کشور است را به چهار حوزه‌ی استراتژیک جنوب، شمال، شرق و غرب تقسیم کنیم، به نظر می‌رسد تا افق ۲۰۲۵ میلادی، تنها حوزه‌ی شمال به‌صورت نسبی برای ایران امن باشد. مابقی حوزه‌ها، حوزه‌های ناامن استراتژیک تلقی می‌شوند. در میان سه حوزه‌ی مذکور، تهدیدات استراتژیک به ترتیب از حوزه‌ی غرب (عراق و ترکیه)، جنوب (کشورهای عرب حاشیه خلیج فارس) و شرق (پاکستان و افغانستان) محتمل‌تر به نظر می‌رسد. این پژوهش تمرکز بر حوزه ژئوپلیتیکی خلیج فارس و دریای عمان به‌عنوان محیط بیرونی کشور و در مجاورت و همسایگی استان هرمزگان دارد. بنابراین در ادامه به تشریح وضعیت محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران در این پهنه مهم و حیاتی پرداخته خواهد شد.

۲-۲-۲- بررسی وضعیت

استان هرمزگان یکی از قطب‌های منحصربه‌فرد ژئواکونومیک، ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک برای ایران محسوب می‌شود. از میان نزدیک به دو هزار کیلومتر خط کرانه‌ای ایران که سراسر شمال غرب، شمال و شمال شرقی خلیج فارس، شمال تنگه هرمز، شمال خلیج عمان و گوشه شمال غربی اقیانوس هند را در بر گرفته است، استان هرمزگان و سپس بوشهر، بیشترین سهم را در نقطه‌ی استراتژیک خلیج فارس

به خود اختصاص داده‌اند. افزون بر این، طولانی‌ترین کرانه‌ها در خلیج فارس نیز متعلق به استان هرمزگان است (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۵).

همچنین، استان هرمزگان در طول تاریخ با نقش پراهمیت خلیج فارس در شکل‌گیری تمدن‌های بشری در کرانه‌ی خلیج فارس عجین بوده است و با برخورداری از منابع مهم نفت، گاز و مواد معدنی، یکی از شاهراه‌های تجارت و بازرگانی در زنجیره‌ی رقابت‌های سیاسی و استراتژیک در ایران و جهان اسلام محسوب می‌شود. از منظر ظرفیت‌های کرانه‌ای و جزیره‌ای، استان هرمزگان با برخورداری از ۱۴ جزیره‌ی بزرگ و کوچک با اهمیت سیاسی و امنیتی، نقش مهم و برجسته‌ای در قدرت ملی ایران دارد؛ به‌گونه‌ای که استان هرمزگان از منظر ژئواستراتژیک، وزن ژئوپلیتیکی ایران را در خلیج فارس افزایش داده است (حافظ‌نیا و ربیعی، ۱۳۹۷). شماری از مکان‌های جغرافیایی از نظر سیاسی، نظامی و امنیتی (ژئواستراتژیک) از اهمیت راهبردی و استراتژیک برخوردارند. مطابق با محاسبات اندیشمندان حوزه بین‌الملل، از چهارده نقطه‌ی دارای ارزش ژئواستراتژیک در جهان دو نقطه در محدوده سرزمینی استان هرمزگان قرار گرفته است. یکی از این نقاط با ارزش ژئواستراتژیک، تنگه هرمز است. این تنگه دالان ترانزیت منابع هیدروکربنی از خلیج فارس به اروپا و شرق آسیا است. به‌طوری که در مسیر بین‌المللی تجارت نفت و انرژی قرار گرفته است. این تنگه هلالی شکل با (۹۶-۳۸) کیلومتر عرض، (۱۶۷-۱۵۸) کیلومتر طول و ۱۸۰ متر عمق (عمق آن در مجاورت ساحل ایران ۳۶ متر و در مجاورت ساحل عمان ۱۴۴ متر) دارد و قسمت برجسته‌ی آن به سمت ایران و قسمت فرورفته‌ی آن به سمت عمان است. تنگه‌ی هرمز، ارتباط نزدیک به هزار کیلومتر راه آبی جنوبی کشور را به آب‌های آزاد جهان از طریق دریای عمان امکان‌پذیر می‌سازد و از این لحاظ، از موقعیت ژئوپلیتیکی خاصی برخوردار است.

مکان‌هایی چون بندرعباس، کیش، قشم و بندر لنگه به دلیل قرارگیری در حاشیه خلیج فارس و همسایگی تنگه‌ی هرمز، از نظر ژئواکونومیکی دارای اهمیت زیادی هستند و از نظر اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی ارزش استراتژیک یافته‌اند (The Encyclopedia of The Middle East, 2020).

اهمیت ژئوپلیتیکی دیگر استان هرمزگان، مرتبط با ویژگی جغرافیایی خلیج فارس است. عمیق‌ترین قسمت خلیج‌فارس که برای کشتیرانی و به‌ویژه حمل‌ونقل کشتی‌های بزرگ مناسب است، تقریباً در محدوده‌ی متعلق به ایران و استان هرمزگان (جزایر سه‌گانه) واقع شده است. در خصوص کشتیرانی در خلیج فارس و اهمیت جزایر بوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک باید اشاره کرد که به علت عمق کم‌آب در تمام نقاط تنگه هرمز که از رأس مسندم تا بندرعباس امتداد دارد، کشتی‌های بزرگ قادر به عبور نبوده و ناگزیر هستند از ناحیه محدودی که معادل پانزده کیلومتر است و عمق آب جهت عبور آن‌ها کافی است، حرکت کنند. در قسمت شمال این معبر، جزایر ایرانی قشم، هرمز و لارک قرار دارند. علاوه براین، در ابتدای این راه عبور، کشتی‌های بزرگ جنگی و نفت‌کش‌ها ناگزیرند از کنار جزایر ایرانی تنب بزرگ و کوچک و ابوموسی عبور کنند (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۵).

افزون بر اهمیت ارتباطی جزایر سه‌گانه، ارزش نظامی این جزایر نیز ویژگی دیگری است که استان هرمزگان را متمایز ساخته است. دو جزیره‌ی تنب بزرگ و کوچک به همراه بوموسی بخشی از سیستم دفاعی و حفاظتی تنگه هرمز و کرانه‌های جنوبی کشور را تشکیل می‌دهند و موقعیت جغرافیایی آن‌ها نیز در عمق آب‌های خلیج‌فارس و همچنین در داخل دو کریدور رفت و برگشت طرح تفکیک تردد

بین‌المللی کشتی‌ها، آن‌ها را از نقطه نظر ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی بی‌بدیل ساخته است (Persian Gulf Studies, 2019). در چالش‌های ژئوپلیتیکی اخیر که میان ایران و آمریکا رخ داده است، تهدیدهایی به منظور بستن تنگه‌ی هرمز از سوی ایران انجام شد که اهمیت ژئواستراتژیک این تنگه را افزایش داده است. به‌گونه‌ای که شماری از کشورهای عرب خلیج فارس طرح‌هایی را برای گریز از تنگنای تنگه‌ی هرمز انجام داده‌اند که در ادامه بدان اشاره شده است.

۲-۲-۳- روندهای ژئوپلیتیکی برای کاهش اثر تنگه‌ی هرمز

در حال حاضر کشورهای منطقه اقداماتی را برای کاهش وابستگی به تنگه‌هرمز در زمینه‌ی انتقال نفت انجام داده‌اند؛ از جمله امارات که با احداث خط لوله حبشان-فجیره تا حدی از وابستگی مطلق خود به تنگه هرمز کاسته است. عربستان سعودی نیز برای انتقال نفت از شرق به غرب، خط لوله نفتی را چندین دهه پیش ساخته‌اند که به بندر ینبوع در دریای سرخ منتهی می‌شود، لذا این خط بخشی از تولیدات نفت این کشور را از طریق پایانه‌های صادراتی واقع در این دریا صادر می‌کند (قره‌بیگی و متقی، ۱۳۹۳).

۲-۲-٤- چالش‌های ژئوپلیتیکی استان هرمزگان

۲-۲-٤-۱- چالش نارکو ژئوپلیتیک

استان هرمزگان با داشتن مرزهای دریایی طولانی با آب‌های خلیج‌فارس و دریای عمان یکی از مهم‌ترین مراکز خروج قاچاق کالا در کشور محسوب می‌شود.

موضوع قاچاق و گستردگی آن در استان هرمزگان به گونه‌ای است که بخش وسیعی از توان نیروی انتظامی صرف مبارزه و توقیف آن‌ها می‌گردد؛ به‌گونه‌ای که می‌توان استان هرمزگان را یکی از قطب‌های ژئوپلیتیک قاچاق در ایران به شمار آورد. از آنجا که هرمزگان تقاطع بارگیری و صادرات و واردات کشور به حساب می‌آید لاجرم قاچاق به‌عنوان یک فاکتور تأثیرگذار و مهم در این استان تبدیل گشته است. قاچاق کالا و سوخت نمودهای اصلی قاچاق و جرائم سازمان‌یافته در این استان بشمار می‌آیند.

۲-۲-٤-۲- چالش‌های آبی

چالش‌های آبی استان هرمزگان، دو روند مرتبط باهم دارد: چالش اول سیل و خشکسالی و طولانی بودن دوره‌های خشکسالی و کمبود منابع آبی استان هرمزگان است.

طبق آمارهای وزارت نیرو، ۶۷ درصد از آب موجود در استان در شهر بندرعباس استفاده می‌شود و استفاده از دستگاه‌های آب‌شیرین‌کن می‌تواند برای آیندگان به دلیل چالش‌های زیست‌محیطی به عنوان یک خطر تهدیدآمیز باشد.

از سوی دیگر، شواهد و مطالعات نشان می‌دهد در افق زمانی سال ۲۰۲۵ میلادی، میزان بارندگی‌ها در استان هرمزگان بیشتر می‌شود، اما از طرفی این تغییرات اقلیمی سبب خواهد شد که سیلاب‌ها نیز افزایش یابند و خشکسالی‌ها طولانی‌تر شود (قره‌بیگی و همکاران، ۱۳۹۴). بنابراین چالش منابع آب و استفاده از آن‌ها در سطح استان به یک چالش تبدیل گشته است.

۲-۲-٤-۳- چالش توسعه‌ی فضایی ناهمگن (عدم ادغام ژئواکونومیک)

از نظرگاه جغرافیایی، استان هرمزگان یکی از بی‌آمایش‌ترین نواحی کشور است؛ به‌گونه‌ای که پراکنش نامتناسب امکانات و شاخص‌های رفاهی، این استان را به دو حوزه‌ی کاملاً متفاوت و متمایز از نظر اقتصادی-رفاهی تقسیم کرده است. سیاست‌های اقتصادی در این استان، به ادغام ژئواکونومیکی شاخص های اقتصادی منجر نشده است و نوعی تبعیض و نابرابری در توزیع فضایی امکانات در این استان به چشم می‌خورد. بنابراین، سیاست‌گذاری‌های معطوف به ادغام ژئواکونومیک به‌منظور همگن‌سازی توزیع امکانات رفاهی-اقتصادی از اهمیت خاصی برخوردار است (قره‌بیگی و همکاران، ۱۳۹۴). مناطق شرقی استان علیرغم ظرفیت‌های بی‌نظیر از فقر و محرومیت فراوانی رنج می‌برند که از آن به‌عنوان یک چالش اساسی نام می‌برند.

۲-۲-٤-٤- فقدان پس‌کرانه‌های ژئواکونومیکِ نسل سوم و چهارم

استان هرمزگان با بیش از ۱۵۰۰ کیلومتر نوار ساحلی، تنها استان کشور است که از مزیت جغرافیاییِ مجمع‌الجزایر برخوردار است. هم اکنون ۵۳ درصد مجموع حمل و نقل دریایی کشور و جابه جایی ۷۸ درصد کانتینرها از بندر شهید رجایی صورت می‌گیرد ؛ با این حال، این ظرفیت طبق برخی برآوردها می‌تواند تا ۱۰ برابر افزایش یابد و چالش‌های تأخیر و کمبود در ترخیص کالا در کشور را مرتفع سازد (بخشی از چالش‌های کمبود کالا در کشور به دلیل عدم سرمایه‌گذاری و فقدان فاینانس برای ایجاد بنادر ترانزیتی پیشرفته در استان هرمزگان است). سرمایه‌گذاری برای توسعه‌ی پس‌کرانه‌های استان هرمزگان در روندی هم‌تکمیلی با جنوب شرق کشور، می‌تواند این استان را به هاب ژئواکونومیک منطقه تبدیل کند و ترانزیت کالا از

آسیای جنوبی و جنوب شرقی را با قفقاز و آسیای مرکزی مرتبط کند (سازمان حمل‌ونقل و دریانوردی کشور، ۱۳۹۸).

۲-۲-۵- چکیده وضعیت و روندهای خارجی در حوزه استان هرمزگان

همان‌طور که اشاره گردید، هرمزگان نقش بی بدیلی در اقتصاد و تجارت دریایی ایران دارد. بدون در نظر گرفتن محیط پیرامونی کشور نمی‌توان برای یک منطقه یا استان برنامه‌ریزی استراتژیک بلندمدت طراحی کرد. هرمزگان به‌طور مستقیم با کشورهای جنوبی حاشیه خلیج فارس ارتباط دارد. نکته‌ی مهم این است که تحلیل گران از این منطقه برای جمهوری اسلامی ایران به عنوان محیطی نسبتاً ناامن نام می‌برند. بنابراین از آنجا که در برنامه‌های آمایش سرزمین و تقسیم کاری ملی به استان‌ها، محیط پیرامونی‌شان دارای اهمیت است. بنابراین نیازمند تحلیلی دقیق از روندهای حاکم بر این مناطق هستیم. در محیط ژئوپلیتیکی خلیج فارس تهدیدات متصوره منطبق بر تهدیدات فرا منطقه‌ای(آمریکا و رژیم صهیونیستی) و منطقه‌ای است. عمده‌ی کشورهای تهدیدکننده علیه ایران، دو کشور عربستان سعودی و امارات متحده‌ی عربی هستند و تهدیدات احتمالی آن‌ها از منظر ابعاد نظامی، اقتصادی و اجتماعی در اولویت قرار دارند.

۲-۲-۵-۱- تشریح ابعاد

از میان شش کشور عرب حوزه‌ی خلیج فارس (امارات متحده عربی، بحرین، کویت، قطر، عربستان سعودی و عمان)، بیشترین سناریوهای احتمالی تهدید از جانب سه کشور عربستان، امارات و بحرین است. هیچ‌کدام از سه کشور یاد شده از نظر

برخورداری از قابلیت‌های نظامی، ابزارها، تاکتیک‌ها و لجستیک، توانایی لازم را برای عملیاتی گسترده نظامی علیه ایران ندارند. از این رو، عمده‌ی کوشش‌های این سه کشور معطوف به تهدیدات امنیتی از جنس سیاسی-حقوقی و پیوستن به ائتلاف‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای با هدف مقابله با منافع و ژرفای ژئواستراتژیک جمهوری اسلامی ایران است. کشور عربستان سعودی، به دلیل ساختار خاص اجتماعی و فرهنگی خود، از دیگر کشورهای خاورمیانه و حتی کشورهای همسایه آن در حوزه جنوبی خلیج فارس متمایز است. ساختارهای خاص قبیله‌ای و عشیره‌ای که به پدید آمدن فرهنگی خاص منتهی شده است، همراه با آموزه‌های عمیقاً سنتی و مذهبی و نیز سیطره‌ی افکار و ایده‌های سلفی در قالب «وهابیت»، به جامعه‌ی عربستان ترکیب منحصر به فردی بخشیده است. حدود یک چهارم ذخایر اثبات شده‌ی نفت جهان (در حدود ۲۶۲ میلیارد بشکه) در اختیار عربستان قرار دارد و از این منظر، شرایط سیاسی و ثبات یا ناامنی در این کشور نفت‌خیز از اهمیت زیادی برای قدرت‌های بزرگ به‌ویژه ایالات‌متحده آمریکا برخوردار است. از همان ابتدای پیروزی انقلاب، سوءظن اعراب حوزه خلیج فارس نسبت به آنچه که آن را تلاش جمهوری اسلامی برای صدور «انقلاب شیعی و ایدئولوژی ضد غربی» می‌دانستند، در واکنش آن‌ها به جمهوری اسلامی نوپا در ایران هویدا بود. دو سال پس از پیروزی انقلاب، کشورهای مذکور با تشکیل شورای همکاری خلیج فارس به طور عملی در جهت مقابله و رفع نگرانی از بابت حضور یک ایران جدید در منطقه گام برداشتند. نمونه این تقابل را می‌توان در موضع‌گیری‌ها و کمک‌های مالی برخی از کشورهای عربی خلیج فارس به‌ویژه عربستان سعودی در جنگ هشت‌ساله عراق علیه ایران به رژیم صدام جست‌وجو نمود.

از منظر ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک، عربستان سعودی با در اختیار داشتن مجموعه‌ای از توانمندی‌ها و ظرفیت‌ها می‌تواند تهدیدات امنیتی خود علیه ایران را پی بگیرد.

گذشته از موقعیت جغرافیایی ویژه، عربستان به لحاظ فرهنگی نیز اهمیت شایانی دارد. برخاستن دین اسلام از شبه‌جزیره عربستان و قرار داشتن بیت‌الله الحرام در مکه و آرامگاه حضرت محمد (ص) در مدینه، کشور فعلی عربستان را از نظر تاریخی، در موقعیتی قرار داده است که در نظر بسیاری از مسلمانان جهان، به خصوص مسلمانان خارج از منطقه‌ی خلیج فارس، جلوه‌گاه اسلام است. در سراسر سال، میلیون‌ها نفر از مسلمانان جهان، این اماکن متبرکه را زیارت می‌کنند. حکام سعودی ضمن این که سالانه مبالغ هنگفتی از این بابت به دست می‌آورند، نقش میزبان مسلمانان و نگهبانان امین حرمین شریفین را نیز بازی کرده، از این طریق برای حاکمیت خود اعتبار و امتیاز تحصیل می‌کنند. از سوی دیگر، مهم‌ترین مؤلفه‌ی ژئوپلیتیکی کشور عربستان، وجود ۲۵٪ منابع نفت کل جهان در این کشور است؛ به گونه‌ای که عربستان می‌تواند روزانه ۱۲میلیون بشکه، نفت تولید کند و به این وسیله بازار نفت جهان را در اختیار گیرد. این قدرت تولید، در سطح منطقه‌ای و جهانی به این کشور امکان داده است که در قیمت‌گذاری نفت و به طور کلی تولید، توزیع و مصرف آن، نقش خاصی را ایفا کند.

جنس تهدیدات دو کشور امارات و بحرین علیه ایران نیز از نوع امنیتی است. این دو کشور در مقایسه با عربستان از ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی کمتری برخوردار هستند و به‌عنوان کشورهای ذره‌ای، عمدتاً بقا و دوام خود را در گرو پیمان‌های سنگین نظامی با آمریکا می‌دانند. در واقع، کشورهای عرب حوزه‌ی خلیج فارس و به‌ویژه عربستان هنوز نتوانسته‌اند بر اساس مؤلفه‌ی دولت- ملت قوام یابند (میرحیدر، ۱۳۹۱: ۴۳). این مسئله سبب شده است تا چارچوب هویتی این کشور با ایران که دارای بن‌مایه‌های دولت- ملت قوی و تاریخی است، با تعارضاتی روبرو گردد. اسلام سیاسی با هویت شیعی، بیشترین تأثیرگذاری خود را در منطقه‌ی خلیج فارس نشان داده است. چرا که در این منطقه، شاهد وجود حکومت‌ها و کشورهایی هستیم که نه تنها از نظر تاریخی با تعریف متعارف

و سنتی دولت–ملت فاصله دارند، بلکه با وجود تلاش‌های انجام شده برای دولت–ملت‌سازی از سوی دولت‌های استعمارگر، به علت تصنعی بودن بافت جمعیتی و ناهمگنی، بیشترین استعداد را برای پذیرش اسلام سیاسی در میان گروه‌های شیعی که توسط دولت‌های مرکزی خلیج فارس مورد سرکوب و بی‌توجهی قرار گرفته‌اند، دارا می‌باشد. عربستان سعودی دارای برخی ویژگی‌های خاص می‌باشد که به علت وجود حکومت و نظام اقتدارگرا، این ویژگی‌ها به جای فرصت‌سازی در جهت افزایش وحدت ملی، سبب تضعیف وحدت ملی شده است. جامعه‌ی داخلی عربستان دارای تنوع قبیله‌ای فراوانی می‌باشد که این امر خرده هویت‌های مختلفی را در درون جامعه‌ی این کشور ایجاد کرده است و بنابراین ظاهراً دارای هویت ملی ارائه شده از سوی دولت است. هویت ملی ساختگی که با دخالت قدرت ساخته شده است و از پیشینه‌ی تاریخی عمیق رنج می‌برد، سبب شده است تا عنصری به نام ذهنیت مشترک نیز در جامعه‌ی عربستان و به‌ویژه در مجاری قدرت این کشور کم‌رنگ و ناپایدار گردد. در مجموع علیرغم تهدیدات موجود در حوزه خلیج فارس (تهدیدات فرا منطقه‌ای و منطقه‌ای) استان هرمزگان از ویژگی‌های منحصربه‌فردی برخوردار است که با برنامه‌ریزی صحیح می‌تواند منجر به ارتقا منزلت ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران گردد. وجود بندرگاه‌ها و همچنین سواحل مناسب می‌تواند هرمزگان و بندرعباس را به محل تمرکز کانونی تجارت بین‌المللی ایران تبدیل نماید. کشورهای حوزه خلیج فارس علیرغم وجود تنش‌ها و اختلافات موجود می‌توانند به‌عنوان یک شریک تجاری برای جمهوری اسلامی با محوریت بندرعباس درآیند. استفاده از ظرفیت‌های کریدوری و ارتباطی در بخش‌های تجارت دریایی و همچنین مراودات مالی و پولی می‌تواند استان هرمزگان را به استانی استراتژیک برای جمهوری اسلامی ایران تبدیل نماید.

فصل سوم

تحلیل محیط درونی

۳-۱- نظام تقسیمات کشوری و هم‌جواری‌ها

استان هرمزگان از سه پهنه خشکی سرزمین اصلی، پهنه آب‌های دریای سرزمینی و جزایر تشکیل شده است، این استان با احتساب پهنه آب‌های سرزمینی دارای مساحتی معادل ۱۰۲۹۹۱ کیلومترمربع است. از این میزان مساحت، ۶۸۷۷۱ کیلومترمربع سرزمین اصلی، ۱۸۵۹ کیلومترمربع را جزایر استان و ۳۲۳۶۱ کیلومترمربع نیز حریم دریای سرزمینی استان است. با توجه به مساحت پهنه خشکی، این استان در بین استان‌های کشور رتبه نهم مساحتی را به خود اختصاص داده است.

استان هرمزگان از شمال و شمال شرقی با استان کرمان، از شمال غربی و غرب با استان‌های فارس و بوشهر و از شرق با استان سیستان و بلوچستان همسایه بوده و از طریق آب‌های جنوب خلیج فارس و دریای عمان با کشورهای عربی جنوب خلیج فارس و دریای عمان در ارتباط است.

شکل ۱- موقعیت سیاسی استان هرمزگان نسبت به استان‌های هم‌جوار

مرز ساحلی استان هرمزگان بدون در نظر گرفتن جزایر، ۱۳۸۳ کیلومتر و با لحاظ کردن جزایر، ۲۰۵۹ کیلومتر است. این استان به عنوان یک استان ساحلی، دارای ۱۴ جزیره است که قشم به عنوان بزرگ‌ترین جزیره این استان، ۱۴۷۴کیلومترمربع مساحت دارد. جزایر استان هرمزگان در خلیج فارس و تنگه هرمز از نظر ساختمانی به سه دسته تقسیم می‌شوند:

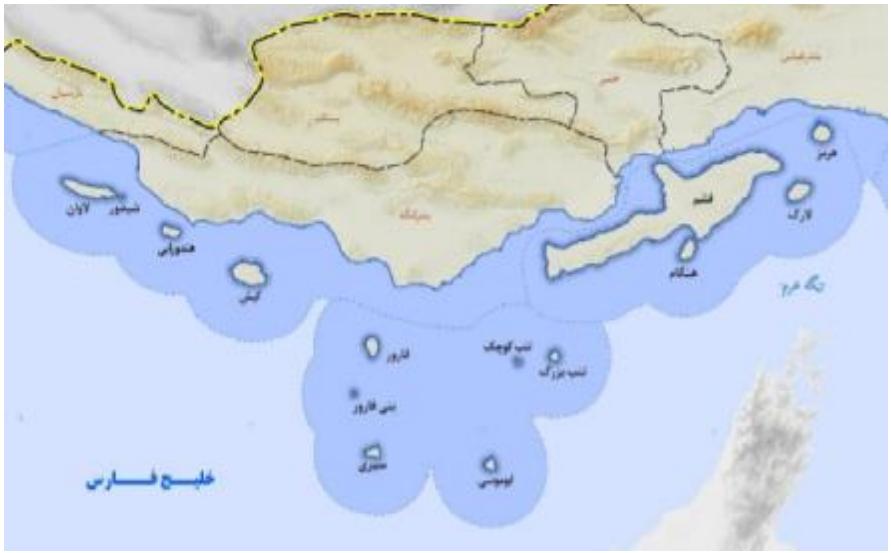
۱- جزایر امتداد رشته‌کوه زاگرس، مانند جزیره قشم

۲- جزایر مرجانی که بر اثر فعالیت ساختمانی مرجان‌ها ایجاد شده‌اند مانند: جزایر ابوموسی و کیش

۳- جزایری که حاصل بالا آمدن گنبدهای نمکی هستند مانند جزیره هرمز.

جدول ۷- مشخصات جزایر استان هرمزگان

ردیف	شهرستان	بخش	جزیره	مساحت	طول مرز	سهم از کل مساحت جزایر
۱	قشم	مرکزی	قشم	۱۴۷۴	۳۴۶	۷۹/۳
۲		شهاب	هنگام	۳۳	۲۸	۱/۸
۳			لارک	۴۸	۳۳	۲/۶
۴		هرمز	هرمز	۴۱	۳۹	۲/۲
۵	بندرلنگه	کیش	کیش	۹۱	۵۴	۴/۹
۶			هنورابی	۲۲	۲۳	۱/۲
۷		لاوان	لاوان	۷۸	۵۶	۴/۲
۸			شیدور	۱	۵	۰/۱
۹	ابوموسی	مرکزی	ابوموسی	۱۳	۲۴	۰/۷
۱۰			سیری	۱۶	۲۲	۰/۹
۱۱		تنب	تنب بزرگ	۱۱	۱۶	۰/۶
۱۲			تنب کوچک	۱	۸	۰/۱
۱۳			فارور	۲۸	۲۴	۱/۵
۱۴			بنی فارور/ فارور کوچک	۱	۴	۰/۱
جمع کل				۱۸۵۸	۶۸۲	۱۰۰

شکل ۲- موقعیت جزایر استان هرمزگان

استان هرمزگان طبق آخرین آمار تقسیمات کشوری (۱۳۹۵)، دارای ۱۳ شهرستان، ۳۸ نقطه شهری، ۳۸ بخش، ۸۶ دهستان و ۲۲۳۵ آبادی است، که ۱۵۶۰ آبادی آن مسکونی است. بندرعباس (به عنوان مرکز استان)، حاجی‌آباد، بندرلنگه، خمیر، بستک، پارسیان، رودان، میناب، سیریک، بشاگرد، جاسک، قشم و ابوموسی شهرستان‌های استان هرمزگان می‌باشند. شهرستان جاسک با گستره ۱۱۰۱۸ کیلومترمربع، بیشترین مساحت و شهرستان ابوموسی با ۷۰ کیلومترمربع، کمترین مساحت از استان را به خود اختصاص داده‌اند. به طور کلی شهرستان‌های استان در سه دسته قابل دسته‌بندی است:

۱) پس کرانه یا داخلی خشکی؛ شامل:شهرستان‌های بستک،حاجی آباد، رودان و بشاگرد،

۲)شهرستان‌های ساحلی؛ شامل: شهرستان جاسک، سیریک، میناب، بندرعباس، خمیر، بندرلنگه و پارسیان

۳)شهرستان‌های دریایی یا جزیره‌ای؛ شامل: شهرستان ابوموسی و قشم.

جدول ۸- تقسیمات سیاسی استان هرمزگان در سال ۱۳۹۵

شهرستان	مساحت (کیلومترمربع)			طول (کیلومتر)		تعداد تقسیمات					
	مساحت خشکی	مساحت حریم دریایی	مساحت کل	طول مرز شهرستان	طول خط ساحلی	تعداد نقاط شهری	تعداد بخش‌ها	تعداد دهستان‌ها	تعداد کل آبادی‌ها	آبادی‌های مسکونی	آبادی‌های غیرمسکونی
ابوموسی	۷۰	۸۵۵۴	۸۶۲۴	۹۸	۹۸	۱	۲	۲	۵	۲	۳
بندرعباس	۱۰۱۳۹	۹۱۲	۱۱۰۹۲	۶۲۰	۱۸۱	۵	۴	۱۱	۳۹۵	۴۷۰	۱۲۵
بندرلنگه	۷۷۳۳	۳۳۵۵	۱۵۱۲۸	۷۶۷	۵۰۷	۵	۴	۸	۱۵۶	۱۳۷	۱۹
قشم	۱۵۹۶	۵۴۱۶	۷۰۱۲	۴۴۱	۴۴۱	۴	۳	۸	۷۶	۵۹	۱۷
میناب	۵۲۶۴	۴۵۰	۵۷۱۴	۴۵۴	۱۰۱	۴	۴	۱۱	۳۶۰	۴۳۰	۱۳۰
جاسک	۱۰۹۳۴	۶۲۳۸	۱۷۱۷۱	۷۶۷	۴۶۴	۱	۲	۵	۱۸۷	۱۵۱	۳۶
رودان	۳۱۲۷	۰	۳۱۳۷	۲۰۹	۰	۴	۴	۱۰	۲۸۱	۱۵۸	۱۲۳
حاجی آباد	۹۴۵۱	۰	۹۴۵۱	۵۱۷	۰	۴	۳	۶	۲۲۱	۱۴۶	۸۵
پارسیان	۵۵۶۵	۰	۵۵۶۵	۲۰۲	۰	۲	۳	۷	۱۱۸	۷۸	۴۰
خمیر	۳۹۱۱	۹۴	۴۰۰۵	۲۲۹	۳۲	۲	۲	۴	۱۰۱	۵۸	۴۲
پارسیان	۱۶۲۹	۱۲۴۵	۲۸۷۴	۲۷۷	۸۱	۳	۲	۴	۴۰	۳۹	۱
سیریک	۲۲۳۳	۲۰۹۷	۴۳۳۰	۲۰۵	۱۵۴	۳	۲	۴	۷۸	۷۲	۵
بشاگرد	۸۸۴۱	۰	۸۸۴۱	۴۵۶	۰	۴	۴	۶	۲۰۷	۱۵۹	۴۸
۱۲	۷۰۶۴۰	۲۳۲۶۲	۱۰۳۹۱۲	-	۲۰۵۹	۴۸	۳۸	۸۶	۲۳۲۵	۱۵۶۰	۶۷۵

شکل ۳- تقسیمات سیاسی استان هرمزگان

۳-۲- بررسی نظام طبیعی و محیط زیستی

شناخت وضع موجود نظام طبیعی و محیطی زیست نقش زیادی در ارائه برنامه راهبردی مطلوب دارد. در این بخش، نظام طبیعی و محیط زیستی استان هرمزگان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

استان هرمزگان به دلیل قرارگیری در عرض جغرافیایی پایین و همچنین قرارگیری در جوار دریای عمان و خلیج فارس شرایط ویژه طبیعی و محیطی زیستی را ایجاد کرده است.

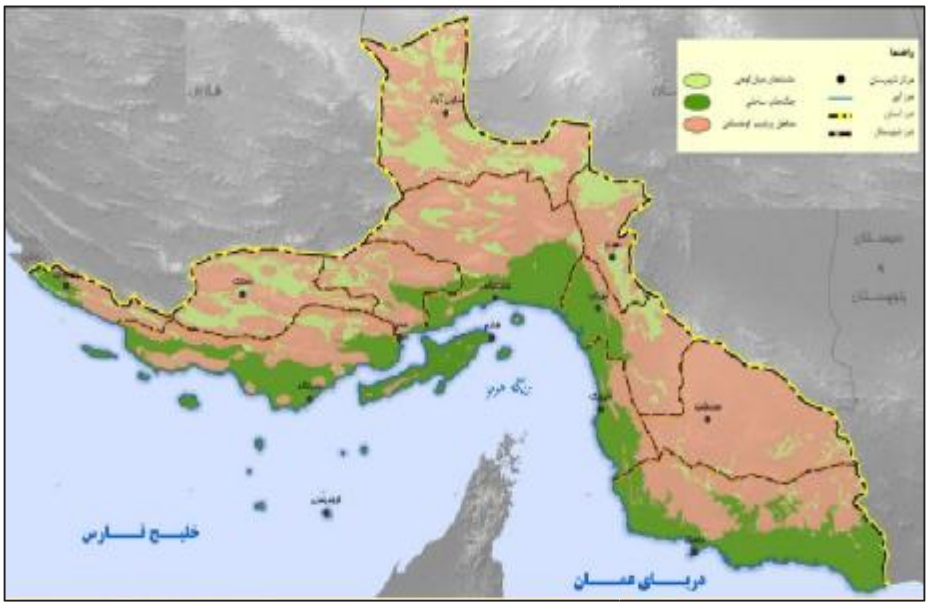
۳-۲-۱- ویژگی‌های توپوگرافی (ناهمواری‌ها)

به لحاظ ویژگی‌های توپوگرافی (ناهمواری‌ها) سطح استان شامل ۳ واحد کوهستان، دشت‌ها و جلگه ساحلی می‌باشد؛ که در ادامه به شرح هر یک از این بخش‌ها پرداخته می‌شود.

واحد کوهستان: این واحد در جنوب و جنوب شرقی استان با روند شمال غربی-جنوب شرقی تغییر جهت می‌دهند. این واحد جهت توسعه مراتع و گسترش گردشگری کوهستان مناسب است.

واحد دشت: مناطق مهم این واحد در سطح استان عبارت‌اند از: دشت‌های فین، رضوان، ایسین، کهورستان، سرخون، حاجی‌آباد، فارغان، کهکم، کواردان و گاوبندی این واحد از توپوگرافی شرایط را برای توسعه فعالیت‌های گردشگری و استقرار صنایع مهیا کرده است.

جلگه ساحلی: دماغه جاسک و دماغه کوه در جنوب شرقی استان، خلیج شرقی و غربی جاسک و خورهای تیاب، نمکی، بندر کلاهی، پراوو و ... از این جمله‌اند.

نقشه ۱-پراکنش پهنه‌های توپوگرافیک اصلی در استان هرمزگان

(**مأخذ**: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان هرمزگان)

دامنه تغییرات ارتفاع استان هرمزگان حدود ۳۲۴۵ متر و میانگین ارتفاعی استان ۵۶۲ متر است. مرتفع‌ترین نقطه در شمال شهرستان بندرعباس در ارتفاعات هماگ و پست‌ترین نقطه در سواحل و جزایر استان قرار دارد. بر این اساس، کلاس‌های طبقات ارتفاعی و فراوانی هر طبقه در جدول (۹) آورده شده است.

جدول ۹-توزیع طبقات ارتفاعی استان

طبقات	محدوده ارتفاعی (متر)	مساحت
طبقه یک	صفر تا ۱۰۰	۱۷۹۱۶
طبقه دو	۱۰۰ تا ۲۰۰	۶۱۹۹
طبقه سه	۲۰۰ تا ۲۰۰	۱۱۱۳۳
طبقه چهار	۳۰۰ تا ۲۰۰	۱۶۲۹۳
طبقه پنج	۸۰۰ تا ۲۰۰	۹۹۴۱
طبقه شش	۱۲۰۰ تا ۲۰۰	۷۵۰۰
طبقه هفت	۱۸۰۰ تا ۲۰۰	۱۵۳۴
طبقه هشت	بیش از ۲۳۰۰	۱۱۹
جمع	-	۷۰۶۳۶

بیشترین سهم ارتفاعات استان در دو طبقه یک (صفر تا ۱۰۰ متر) و چهار (۴۰۰ تا ۸۰۰) توزیع شده است که به ترتیب ۲۵/۴ و ۲۳/۱ درصد می‌باشد. ارتفاعات طبقه یک، جلگه‌های کم ارتفاع در حواشی ساحل را تشکیل داده‌اند و ارتفاعات طبقه چهار در حواشی شمالی استان از شرق تا غرب استان پراکنده شده است. شهرستان حاجی‌آباد در شمالی‌ترین بخش استان هرمزگان، با ارتفاع متوسط وزنی ۱۳۱۳ متر، مرتفع‌ترین شهرستان استان و مجموعه جزایر ابوموسی و قشم با ارتفاعات متوسط ۵۰ و ۶۰ متر، کم ارتفاع‌ترین مناطق استان به شمار می‌آیند. تنها سه شهرستان حاجی‌آباد، بشاگرد و بستک با متوسط ارتفاع ۱۳۱۳، ۸۵۱، ۶۹۸ متر بیش از متوسط

استان یعنی ۵۶۲ متر می‌باشند و مابقی شهرستان‌ها ارتفاعی کمتر از متوسط ارتفاع استان دارند.

۳-۲-۲- آب و هوا و اقلیم

اقلیم استان هرمزگان شامل چهار طبقه به شرح زیر است:

۱- حاره‌ای گرم خشک ضعیف که بخش شمالی استان(شهرستان حاجی‌آباد) را شامل می‌شود.

۲- حاره‌ای گرم خشک، این طبقه اقلیمی تقریباً ۸۰ درصد از استان هرمزگان را دربر می‌گیرد.

۳- حاره‌ای خیلی گرم و خشک ضعیف که قسمت‌هایی شرقی شهرستان بندرعباس و شهرستان میناب را در بر می‌گیرد.

۴- حاره‌ای خیلی گرم و نیمه‌خشک نسبتاً خشک که بخش محدود از استان هرمزگان (هم‌جوار با استان کرمان) را در بر می‌گیرد.

از نظر دمایی باید گفت که استان هرمزگان دارای نوسانات شدید سالانه نیست و منطقه‌ای همگن از نظر دما محسوب می‌شود. کمترین میانگین دمای استان به میزان ۱۶ درجه سانتی‌گراد در ماه بهمن و بیشترین میزان میانگین دمای استان نیز برابر با ۳۵ درجه سانتی‌گراد در ماه مرداد ثبت شده است. میانگین دمای استان بر اساس کل ایستگاه‌های هواشناسی استان در طول دوره مورد مطالعه برابر با ۲۶/۷ درجه سانتی‌گراد است.

جدول ۱۰- نسبت مساحت هر کلاس دمایی در استان هرمزگان

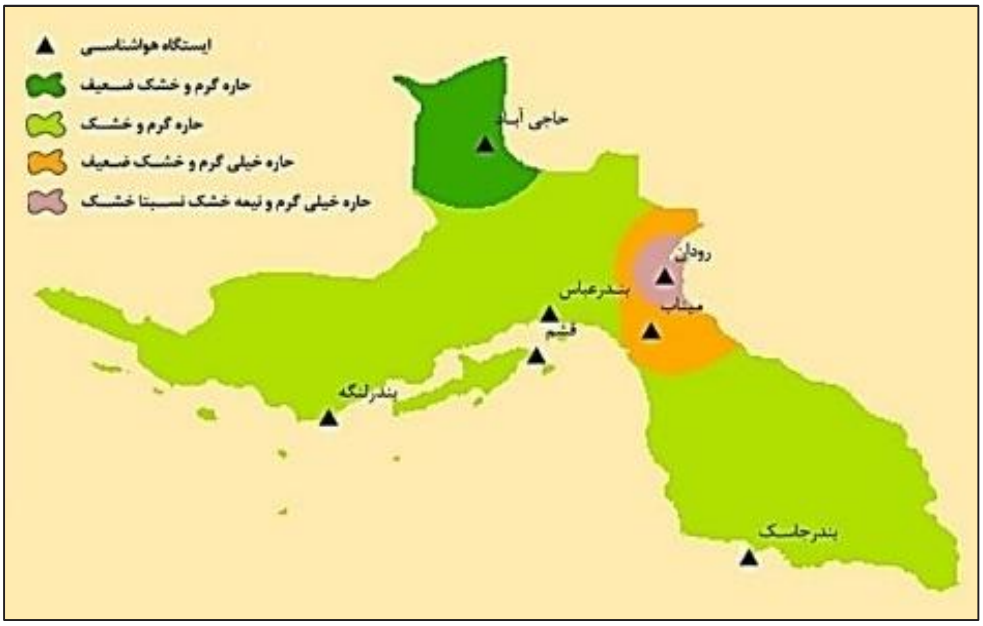
طبقه دما (درجه سانتی‌گراد)	درصد از مساحت استان
۱۹ – ۲۲	۱/۵
۲۲ – ۲۴	۲/۲
۲۴ – ۲۶	۲۲/۲
۲۶ – ۲۷	۶۷/۸
۲۷ – ۲۸	۶/۳

از نظر بارشی نیز بیشتر بارش‌های استان در فصل زمستان (دی، بهمن و اسفند) رخ می‌دهد. بیشترین بارش ماهانه ثبت شده مربوط به ماه‌های بهمن و دی به ترتیب با حداکثر بارش ۷۴۵ و ۵۸۶ میلی‌متر بوده است.

جدول ۱۱- نسبت مساحت هر کلاس بارشی در استان هرمزگان

طبقه بارش (میلی‌متر)	درصد
۱۳۸ – ۱۸۶	۱۶
۱۸۶ – ۲۱۰	۵۶
۲۱۰ – ۲۴۰	۱۷
۲۴۰ – ۲۷۸	۹
۲۷۸ – ۳۷۲	۱

میانگین بارش سالانه استان دارای حداقل ۱۴۵ و حداکثر ۳۷۲ میلی‌متر بارش است که بیشتر سطح استان دارای میانگین بارش سالانه بین ۱۴۸ تا ۲۱۰ میلی‌متر است. هسته پر باران استان در نزدیکی ارتفاعات هماگ واقع شده است. تنها یک درصد از مساحت استان دارای بارش بیش از ۲۸۷ میلی‌متر است که به‌صورت دو محدوده کوچک در بخش مرکزی استان قرار دارد. همچنین ۹۰ درصد از مساحت استان در کلاس‌های بارشی کمتر از ۲۴۰ میلی‌متر قرار گرفته است.

نقشه ۲- پهنه‌بندی اقلیمی بر اساس شاخص دما و بارش استان هرمزگان

۳-۲-۳- هیدرولوژی

تمام نواحی استان هرمزگان در حوضه خلیج‌فارس و دریای عمان قرار دارد که ۲۶/۲۲ درصد مساحت کل حوضه را تشکیل می‌دهد. از نظر طول آبراهه‌ها نیز حوضه خلیج‌فارس و دریای عمان با ۳۴ درصد بعد از حوضه مرکزی با ۴۱ درصد در رتبه دوم قرار دارد.

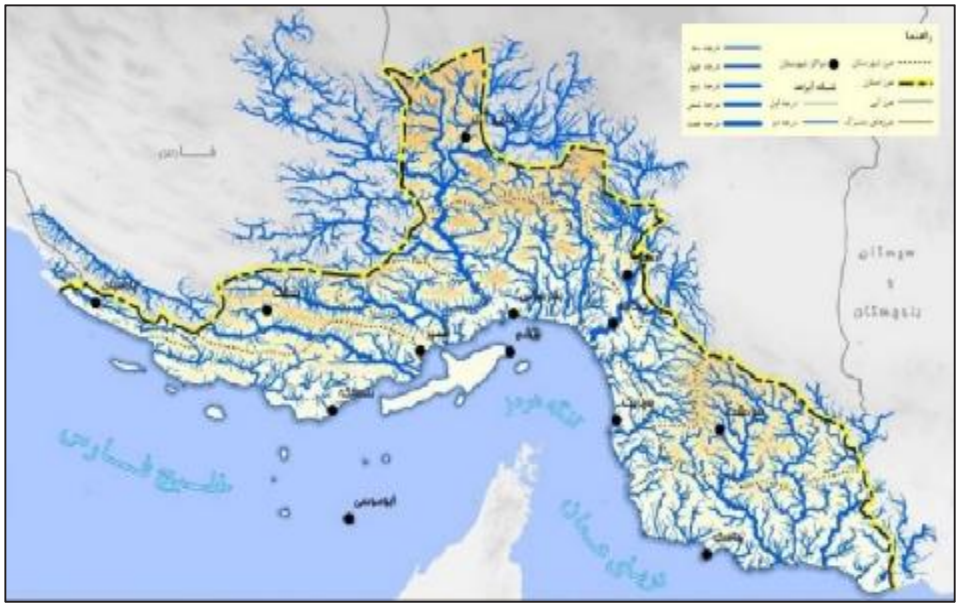
جدول ۱۲- مشخصه های اصلی حوضه های آبریز درجه ۲ واقع در استان هرمزگان

مشخصات	نام حوضه آبریز درجه ۲		
	کل -مهران	بندرعباس - سدیج	بلوچستان‌جنوبی
کد حوضه	۲۷	۲۸	۲۹
وسعت حوضه (کیلومترمربع)	۶۳۰۱۹	۴۵۰۴۱	۳۳۴۴
تعداد کل محدوده‌های مطالعاتی	۳۱	۲۲	۱۵
استان‌های واقع در حوزه	هرمزگان، کرمان، فارس، بوشهر	هرمزگان، کرمان، سیستان	هرمزگان، سیستان
وسعت حوضه در استان (کیلومترمربع)	۳۲۱۶۶	۳۶۷۷۷	۱۳۷۶
رودخانه‌های الی حوضه در استان	مهران، گوده، کل، شور	شور، جلابی، حسنلگی، میناب، زرانی، گز، جگین، گابریک، سدیج	-

حوضه آبریز خلیج‌فارس و دریای عمان نسبت به مساحت خود دارای نسبت طول آبراهه‌های بیشتری است. دلیل این امر را می‌توان در وضعیت توپوگرافی رودخانه‌های زاگرس و میزان بارندگی در این حوضه دانست. استان هرمزگان ۹ حوضه آبریز دارد که از میان حوضه‌های نامبرده، حوضه آبریز بندرعباس-سدیج با در برگرفتن بیش از ۵۲ درصد مساحت استان، بزرگ‌ترین حوضه و حوضه آبریز بلوچستان جنوبی، با اختصاص ۲ درصد مساحت استان کوچک‌ترین حوضه آبریز استان می‌باشند.

تنها رودخانه‌هایی که در این منطقه پر آب می‌باشند، میناب و مهران هستند که بخش زیادی از آب‌های آن‌ها بر اثر گرمای زیاد تبخیر و از دست می‌رود و یا پس از طی مسافتی کوتاه اکثر رودها خشک می‌شوند. تعداد دیگری از رودهای این منطقه، به علت گذشتن از نمکزارهای ساحلی و یا از دشت‌های گچی شور شده و در انتها به دریا می‌ریزند. عامل اصلی شوری آب و خاک در هرمزگان وجود حدود ۷۰ گنبد نمکی بزرگ و کوچک است که در مرکز، شمال و با تراکم بیشتر در غرب آن پراکنده شده‌اند.

رودهای استان را می‌توان از نظر نوع به دو دسته تقسیم کرد: رودخانه‌های شور یا کل و مهران از آب شور برخوردار هستند و رودخانه‌های گنج، جگین، کریان، جلابی و میناب دارای آب شیرین هستند. علت شیرین بودن رودهای شرق هرمزگان در محدوده شهرستان میناب، رودان، سیریک، جاسک و بشاگرد عدم وجود گنبدهای نمکی است. گنبدهای نمکی فقط در محدودهای زاگرس وجود دارند و در شرق گسل میناب که محدوده مکران است چنین ساختارهایی وجود ندارد.

نقشه ۳- توزیع شبکه‌های آبراهه استان هرمزگان

۳-۲-٤- منابع بیولوژیکی (پوشش گیاهی و زیستگاه جانوران)

پوشش گیاهی استان هرمزگان با وجود کمی بارندگی به دلیل رطوبت نسبی هوا از تنوع خوبی برخوردار می‌باشد.

در حال حاضر بیش از ۱۰۰۰ گونه گیاهی در استان شناسایی‌شده است (سند توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری در مناطق ساحلی استان هرمزگان، ۱۳۹۴) مساحت پوشش گیاهی استان و به بیان دیگر عرصه‌های مرتعی، جنگلی و کشاورزی به حدود ۵۴ هزار کیلومترمربع می‌رسد که حدود ۷۷ درصد وسعت استان را در بر می‌گیرد.

گونه‌های مختلف جانوری استان

پرندگان

پرندگان خشکی زی استان ۱۴۶ گونه می‌باشد. پرندگان استان از نظر وضعیت جمعیت به سه گروه تقسیم می‌شوند:

الف) پرندگان وافر: این گروه پرندگان دارای جمعیت قابل توجه بوده و در فهرست پرندگان وافر قرار دارند از نظر بقاء مشکلی نداشته و پراکنش وسیعی دارند. از این گروه می‌توان به خانواده کبوتر[1] اشاره کرد که در اکثر بوم‌سازگانه‌ای استان دیده می‌شوند.

ب) پرندگان کم جمعیت: این گروه از پرندگان در فهرست گونه‌های در خطر انقراض و یا تهدید به انقراض قرار ندارند ولی جمعیت آن‌ها در استان هرمزگان اندک است هر چند که مشکلی از نظر بقاء و حفظ نسل ندارند. از این گروه می‌توان خانواده شکاری‌ها[2] را نام برد.

ج) پرندگان نادر و یا در خطر انقراض: این گروه در فهرست پرندگان در خطر انقراض[3] مؤسسه I.U.C.N قرار دارند و در استان هرمزگان نیز تعداد آن‌ها اندک است و نیاز به حمایت خاص دارند از این گروه ۴ گونه شامل هوبره، دراج ، عقاب طلائی و شاه باز در زیستگاه‌های خشکی استان وجود دارد.

پستانداران

پستانداران خشکی زی شامل گوشت‌خواران با ۱۵ گونه، جوندگان ۹ گونه،

1-Columbidae
2-Falconidae
3-Threatened species

خفاش‌ها۹ گونه، زوج سمان ۵ گونه، حشره‌خواران ۳ گونه و خرگوش سانان ۱ گونه می‌باشد که مجموعاً ۴۲ گونه معادل حدود ۳۳ درصد از پستانداران خشکی زی ایران را شامل می‌شوند(سند توسعه زیست‌محیطی استان هرمزگان، ۱۳۸۷).

خزندگان

تاکنون حدود ۶۰ گونه از خزندگان گزارش شده‌اند که تنها یک گونه از آن بومی استان می‌باشد. به دلیل موقعیت جغرافیایی استان و اقلیم مناطق انتظار می‌رود گونه‌های خزندگان از تنوع مناسبی برخوردار باشند. لیکن به دلیل خشکی منطقه یا فقدان آب شیرین عملاً گونه‌های گزارش شده به تعداد اندک است و نیاز به تحقیق بیشتری می‌باشد (فرید فهیمی، ۱۳۸۸)

اجتماعات جانوری آبزی

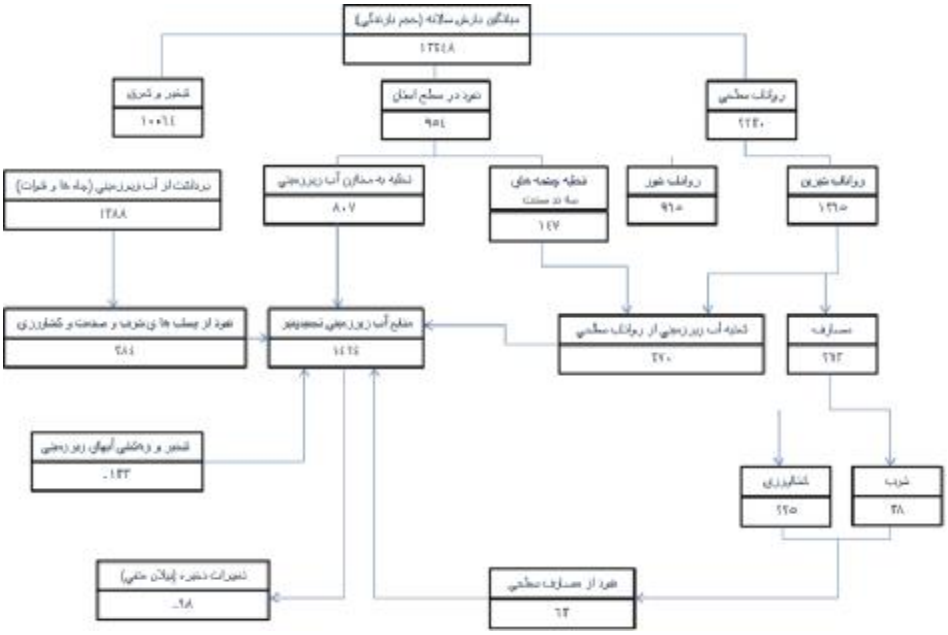
۹۱ گونه ماهی، ۴۰ گونه مرجان، ۲۰۷ گونه نرم تن، ۱۴۶ نوع جلبک و ۱۹جنس پلانکتون، ۱۱ جنس شناور آبزی، ۵۵ گونه پرنده آبزی و کنار آبزی، ۱۰ گونه مار دریایی و ۲۴ گونه پستاندار دریایی در مناطق دریایی استان هرمزگان شناسایی شده‌اند (سند توسعه زیست‌محیطی استان هرمزگان، ۱۳۸۷).

۳-۲-۵- منابع آب استان و تحلیل شاخص‌های پایداری آن

کمبود بارش و به تبع آن کمبود منابع آب شیرین در استان هرمزگان، قرار گرفتن استان در اقلیم خشک و همچنین تلفات آب در بخش کشاورزی موجب بحران جدی آب طی دو دهۀ اخیر شده است. در این استان بیش از ۹۴ درصد از آب شیرین سطحی و زیرزمینی موجود صرف بخش کشاورزی می‌شود. لذا بهینه‌سازی

الگوی کشت، افزایش بهره‌وری کارایی آب و استفاده پایدار از آن در بخش کشاورزی امری مهم است.

نمودار میانگین طولانی‌مدت وضعیت منابع آب سطحی و زیرزمینی استان هرمزگان نشان می‌دهد که بیش از ۸۵ درصد میانگین بارش سالانه به صورت تبخیر و تعرق از بین می‌رود. از طرف دیگر تنها ۶ درصد از بارش موجود در سطح استان نفوذ پیدا می کند.

شکل ٤- میانگین طولانی‌مدت وضعیت منابع آب سطحی و زیرزمینی استان هرمزگان منتهی به سال ۱۳۹۸

شاخص فالکن مارک برای بررسی پایداری منابع آب

با توجه به جمعیت کشور، در حال حاضر سرانه آب تجدیدپذیر ایران از مرز ۱۷۰۰ مترمکعب عبور کرده و کشور ما وارد دوره تنش آبی شده است. با توجه به تقسیم حجم آب تجدید شونده استان هرمزگان بر جمعیت در سال ۱۳۹۸ عدد ۲۶۸۱ به دست آمد. از این رو استان هرمزگان در محدوده بدون تنش آبی قرار دارد.

جدول ۱۳- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان هرمزگان و ایران

تعیین وضعیت/دسته‌بندی	شاخص (سرانه/مترمکعب)	عدد شاخص برای ایران و استان هرمزگان
بدون تنش	بالاتر از ۱۷۰۰	هرمزگان
تنش آبی	۱۷۰۰- ۱۰۰۰	ایران
کم آبی	۱۰۰۰-۵۰۰	-
کم آبی مطلق	کمتر از ۵۰۰	-

شاخص سازمان ملل برای بررسی پایداری منابع آب

با توجه به اینکه در ایران هم‌اکنون ۷۰ درصد کل آب تجدیدپذیر کشور مورداستفاده قرار می‌گیرد، ایران در وضعیت بحران شدید آبی قرار دارد. حجم آب تجدید شونده استان هرمزگان برابر با ۲۶۸۱میلیون مترمکعب است و حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی) ۱۴۹۲ میلیون مترمکعب است. از این رو برداشت از منابع تجدیدپذیر استان هرمزگان برابر با ۵۶ درصد است. بنابراین، طبق این شاخص استان در وضعیت بحران شدید آب قرار دارد.

جدول ١٤- شاخص سازمان ملل برای بحران آب

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
کمتر از ۱۰ درصد	بدون بحران
بین ۱ تا ۲۰ درصد	بحران در حد متعادل
بین ۲۰ تا ۴۰ درصد	بحران در وضعیت متوسط
بیشتر از ۴۰ درصد	بحران شدید آب

شاخص نسبت بحرانی برای بررسی پایداری منابع آب

به منظور مقایسه سطح کم آبی در حوضه‌های آبریز متفاوت می‌توان از شاخص نسبت بحرانی استفاده کرد. آلکامو همکاران (۲۰۰۰) این شاخص را نسبت میزان آب برداشت شده برای استفاده‌های انسانی به کل منابع آب تجدیدپذیر تعریف نموده‌اند.

هرچه نسبت بحرانی عدد بزرگ‌تری باشد فشار بیشتری بر منابع آب وارد می‌شود و به همان میزان هم کیفیت آب مصرف‌کنندگان پایین دست کاهش می‌یابد که از طریف رابطه زیر محاسبه می‌شود:

که در آن

W= آب برداشت شده

WA= منابع آب در دسترس (منابع آبی تجدیدپذیر)

جدول ۱۵- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
بدون تنش	۰- ۰/۱
تنش آبی کم	۰/۱ -۰/۲
تنش آبی متوسط	۰/۲ -۰/۴
تنش آبی زیاد	۰/۴ -۰/۸

محاسبه شاخص نسبت بحرانی برای منابع آب استان هرمزگان در سال ۱۳۹۸

- کل منابع آبی استان (سطحی زیرزمینی) CR=1492/2681=0/55 تنش آبی زیاد
- منابع آب سطحی استان CR=44/2681=0/016 بدون تنش آبی
- منابع آب زیرزمینی استان CR=1448/2681=0/54 تنش آبی زیاد

با توجه به نتایج به دست آمده از شاخص‌های ارائه شده در این قسمت مشخص شد که استان هرمزگان در مرحله بحران شدید قرار ندارد. شایان ذکر است که این استان در شروع مرحله بحران آب قرار دارد چراکه با توجه به دو شاخص سازمان ملل و همچنین شاخص نسبت بحرانی این استان در محدوده بحرانی و تنش زیاد قرار دارد. هرچند که این استان به لحاظ شاخص فالکن در سطحی بالاتر از کشور قرار دارد اما در مرز تنش آبی قرار دارد.

۳-۲- ٦- مدیریت یکپارچه ساحلی (ICZM)

مدیریت نوار ساحلی یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین بخش‌های اجرایی طرح مدیریت نوار ساحلی طرح مدیریت نوار ساحلی می‌باشد. این بخش بر مدیریت نواحی که مستقیماً در معرض پدیده‌های دریایی قرار داشته و از طرف دیگر از نظر محیط زیستی اهمیت دارند، متمرکز شده است. می‌توان مسائل و مشکلات موجود در مناطق ساحلی را به دو دسته اصلی تقسیم نمود:

دسته اول مسائل و مشکلاتی هستند که در نتیجه تأثیر عوامل طبیعی به وجود می‌آیند که از آن جمله می‌توان به آب گرفتی منطقه ساحلی در اثر بالا آمدن تراز آب دریا، آب‌گرفتگی ناشی از وقوع سونامی، آب‌گرفتگی ناشی از وقوع سیالب، آب‌گرفتگی ناشی از برکشند طوفان، وجود جریان‌های شکافنده، مشکلات ناشی از فرسایش و رسوب‌گذاری، وقوع خشکسالی، وقوع یخبندان، وقوع زلزله، وقوع زمین لغزش، وقوع روانگرایی و ... اشاره نمود.

دسته دوم مسائل و مشکلاتی هستند که در اثر فعالیت‌های انسانی در محیط‌زیست طبیعی ایجاد می‌شوند که از آن جمله می‌توان به تخریب جنگل‌های حرا، تخریب آبسنگ‌های مرجانی، تخریب تنوع زیستی (گونه‌های گیاهی و جانوری)، افزایش آلاینده‌ها در مصب رودخانه‌ها و ... اشاره کرد.

استان هرمزگان به عنوان یکی از استان‌های ساحلی جنوب کشور، دارای ساحل نفتی-گازی، شیلاتی، تجاری و سکونتی می‌باشد. در طول سواحل این استان (سواحل خلیج‌فارس) نقش ارتباطات و حمل و نقل دریایی ناشی از تجارت ملی و بین‌المللی، قانونی و غیرقانونی، فعالیت‌های ناشی از نفت و گاز و ماهیگیری و شیلات سه رویکرد اصلی اقتصادی در این نوار ساحلی محسوب می‌شود. کرانه دریای عمان که در قسمت

شرقی این استان است نیز از منظر موقعیت جغرافیایی و طبیعی، ژرفای آب‌های ساحلی، تعدد خورها، نزدیکی بدون واسطه به بنادر اصلی آسیا و ده‌ها امتیاز دیگر، مخصوصاً از نظر تجارت و بازرگانی بین‌المللی، شیلات و صنایع ویژه بالقوه بهترین ساحل ایران برای توسعه اقتصادی می‌باشد. شرایط سخت اقلیمی، آلودگی آب‌های ساحلی، فرسایش، روانگرایی و لرزه‌خیزی منطقه ساحلی خلیج فارس و دریای عمان، کمبود تأسیسات و زیرساخت‌های گردشگری، تنگناهای اقتصادی معیشت ساحل‌نشینان و تخریب محیط‌زیست، تردد زیاد شناورهای حمل نفت، افزایش تقاضا برای احداث سازه‌های دریایی، توسعه مناطق ویژه و آزاد اقتصادی بدون توجه به برنامه‌ای هماهنگ از جمله مهم‌ترین نقاط ضعف در این پهنه ساحلی به شمار می‌رود. بی‌شک این حجم عظیم ظرفیت به منظور افزایش توانمندی و کاهش نقاط ضعف در این مناطق نیازمند مدیریتی یکپارچه است. در حال حاضر مهم‌ترین مشکلات که ناشی از ضعف در مدیریت در سواحل است به شرح زیر است:

- آلودگی زیست‌محیطی ناشی از استخراج نفت و گاز طبیعی
- وجود موانع در قوانین و مقررات مناطق آزاد مشکلات طبیعی و زیست‌محیطی
- تخلیه پسماندهای خشک و تر شهری، صنعتی و کشاورزی به دریا
- استخراج و بهره‌برداری نامناسب و بدون برنامه از منابع طبیعی
- آلودگی نواحی ساحلی ناشی از کمبود زمین جهت دفع پسماند
- فرسایش ساحل
- تهدید و به خطر افتادن تنوع زیستی
- آلودگی منابع دریایی
- مشکلات وابسته به استخراج نفت و گاز و حمل و نقل
- بهره‌وری نامناسب فعالیت‌های کشاورزی و استفاده نامناسب از زمین

- بخش کشاورزی در سواحل جنوبی به دلیل شرایط آب و هوایی نامناسب،
- کمبود آب شیرین در سواحل جنوبی
- فقدان طرح کاربری اراضی مناسب برای توسعه منطقه ساحلی
- تغییر غیرقانونی کاربری اراضی به‌ویژه در اراضی کشاورزی

۳-۲- ۷- تحلیل آلاینده‌های استان هرمزگان

طی چند دهه اخیر ، شهرهای ساحلی استان هرمزگان، به علت افزایش فعالیت‌های بندری، گسترش صنایع گوناگون و تأسیسات ساحلی و کارگاه‌های صنعتی کوچک و بزرگ ازجمله کارخانه‌های کنسروسازی، پالایشگاه، نیروگاه، کشتی‌سازی، لنج‌سازی، پلاستیک‌سازی و فعالیت‌های تجاری مربوط به ترخیص، صادرات، واردات و حمل‌ونقل کالا و... از رشد چشم‌گیری، از نظر جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی برخوردار شده است. منابع آلوده‌کننده، شامل مراکز جمعیتی، کارخانه‌ها، کارگاه‌ها، فعالیت‌های مربوط به تخلیه و بارگیری در باراندازهای اداره بنادر و کشتیرانی و صنایع نفت به خصوص در امر صادرات آن در پایانه‌های نفتی است. به‌طورکلی منابع آلوده‌کننده آب‌های استان را به سه دسته می‌توان تقسیم کرد:

- آلودگی‌های ناشی از استقرار مراکز زیست، به‌ویژه شهرهای نوار ساحلی
- آلودگی‌های ناشی از فعالیت‌های کشاورزی، صنایع، کارگاه‌ها و تأسیسات ساحلی
- آلودگی‌های ناشی از فعالیت‌های مربوط به صنعت نفت (بررسی شناخت منابع آلاینده استان هرمزگان و طراحی برنامه پایش، ۱۳۹۵)

مجموعه شرایط طبیعی حاکم بر منطقه، همراه با تأثیر عوامل انسانی، سهم قابل‌ملاحظه‌ای در تخریب و فرسایش اراضی و خاک در محدوده استان هرمزگان

دارند. استفاده از کودهای شیمیایی در کشاورزی باعث تغییرات قابل ملاحظه‌ای در چرخه‌های بیولوژیکی و شیمیایی جهان شده است و نهایتاً کشاورزی بر تنوع گونه‌ای اثرگذار است (سند توسعه محیط‌زیست استان هرمزگان، ۱۳۹۵). آنچه مسلم است به دلیل نبود سیستم تصفیه فاضلاب شهری در بندرعباس، فاضلاب‌های خانگی و فاضلاب‌های ناشی از فعالیت‌های بعضی از مشاغل مثل قصابی‌ها، رستوران‌ها، خرده‌فروشی‌ها، حمام‌ها، میوه و تره بارفروشی‌ها، مسافرخانه‌ها و هتل‌ها در بعضی از مناطق شهری به وسیله مجاری و کانال‌هایی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم (از طریق خورهای شهری) به دریا سرازیر می‌شود (طرح آمایش نوار ساحلی استان هرمزگان، ۱۳۹۵). در شهرهای غیر ساحلی استان نیز عدم مکان‌یابی صحیح مکان دفن زباله، حاشیه‌نشینی، آلودگی رودخانه‌ها و زمین‌های کشاورزی، تخریب جنگل‌ها و مراتع و برداشت بی‌رویه از آب‌های زیرزمینی از جمله مشکلات گسترش مراکز شهری است (بررسی شناخت منابع آلاینده استان هرمزگان و طراحی برنامه پایش، ۱۳۹۵).

۳-۲-۸- تیپ اراضی

به طور کلی تعداد ۸ تیپ اصلی فیزیوگرافی بانضمام یک تیپ متفرقه و در سطح استان شده‌اند. تیپ‌های مختلف اراضی جمعاً به تعداد ۴۱ واحد اراضی تقسیم‌بندی شده‌ان . در میان انواع تیپ اراضی در استان هرمزگان تیپ۱ (کوه‌ها) با مساحتی برابر با ۲۵۱۹۳۰۰ هکتار بیشترین مساحت رو به خود اختصاص داده است. در مقابل تیپ ۸ (اراضی پست) با مساحت برابر با ۱۴۸۰۵۰ هکتار بخش محدودی از اراضی استان رو پوشش می‌دهد. به‌طور خلاصه مشخصات، مساحت و انواع کاربری‌های اصلی رایج در واحدهای مختلف اراضی موجود در استان هرمزگان به تفکیک تیپ‌های مختلف فیزیوگرافی به شرح ذیل می‌باشند.

جدول ۱۶- تیپ اراضی و مساحت آن‌ها

تیپ اراضی	مساحت (هکتار)	درصد	واحد اراضی
کوه‌ها	۲۵۱۹۳۰۰	۳۵/۶۲	۱/۱ ۱/۲ ۱/۳ ۱/۴ ۱/۵ ۱/۶
تپه‌ها	۱۸۷۸۸۴۰	۲۶/۵۶	۲/۱ ۲/۲ ۲/۳ ۲/۴
فلات‌ها و تراس‌های فوقانی	۷۳۲۲۵۰	۱۰/۳۵	۳/۱ ۳/۲ ۳/۳ ۳/۴ ۳/۵ ۳/۶
دشت‌های دامنه‌ای	۲۱۴۶۰۵	۳/۰۴	۴/۱ ۴/۲ ۴/۳ ۴/۴
اراضی پست	۱۴۸۰۵۰	۲/۰۹	۶/۱ ۶/۲
واریزه‌های باد بزنی شکل سنگریزه‌دار	۳۵۱۱۵۰	۴/۹۶	۸/۱ ۸/۲ ۸/۳ ۸/۴ ۸/۵

۳-۲-۹- وضعیت معادن و کانسارهای استان هرمزگان

بر اساس اطلاعات منتشره سازمان صنعت، معدن و تجارت هرمزگان، تعداد ۱۱۲ محدوده معدنی دارای پروانه اکتشاف، ۲۵ معدن دارای گواهینامه کشف و ۲۲۶ معدن دارای پروانه بهره‌برداری در این استان با مجموع ذخایر افزون بر یک و نیم میلیارد تن وجود دارد و حدود ۳ هزار نفر به طور مستقیم در این معادن فعالیت می‌کنند.

معادن پایه استان هرمزگان شامل سنگ گچ، سنگ آهن، سنگ نمک، سنگ کرومیت و خاک سرخ است و می‌توان برای ۲۰ نوع ماده معدنی در این استان اکتشاف انجام داد. در حال حاضر ۱۲۵ معدن فعال در استان هرمزگان وجود دارد که علاوه بر آن یک واحد معدن گچ جدید نیز در استان آماده بهره‌برداری می‌باشد.

مواد معدنی استخراج شده از معادن هرمزگان در صنعت ساختمان، صنایع فولاد، تولید گچ، شن و ماسه، صنایع سیمان و تهیه آجر کاربرد دارد که علاوه بر مصرف داخلی، به کشورهای حاشیه خلیج فارس و چین صادر می‌شود.

از لحاظ پتانسیل‌های معدنی، کمپلکس‌های دگرگونی/آذرین مهم‌ترین واحدهای زمین‌شناسی بخش مکرانی استان محسوب می‌گردد. اما تنها در برخی نقاط محدود به منظور آهن و کرومیت مورد اکتشاف قرار گرفته است.

در حالی که ادامه این پهنه در استان‌های هم‌جوار پی‌جویی‌های فراوانی شده است و نتایج معدنی فراوانی ثبت شده است. مخلوط کوهی(۳۹ درصد)، سنگ گچ (۲۵ درصد) و سنگ لاشه (۲۳ درصد) فراوان‌ترین مواد معدنی طبقه یک استان هرمزگان هستند که در مجموع ۸۷ درصد مواد معدنی طبقه یک استان را شامل می‌شوند. کرومیت (+منگنز) (۳۲ درصد) آهن و خاک سرخ(۳۲ درصد) سنگ‌های تزیینی

(۱۶ درصد) مواد معدنی طبقه دو استان را شامل می‌شوند که در مجموع ۸۰ درصد مواد معدنی طبقه دو استان را شامل می‌شوند. از دیدگاه سنگ آهک بخش غربی استان پتانسیل غالب را داراست.

از دیدگاه معادن سنگ لاشه و مخلوط کوهی علی‌رغم اینکه بخش غربی پتانسیل خوبی دارد، اما بخش شرقی استان به لحاظ رخنمون غالب در اولویت توسعه معادن سنگ لاشه و مخلوط کوهی قرار دارد.

تا کنون بخش شرقی استان از منظر ژیپس توجه نشده است و نیز دسترسی بسیار مناسب به این واحدها از طریق بندر سیریک و جاسک، فرصت مناسبی برای سرمایه‌گذاری آتی محسوب می‌شود. وجود نمک در گنبدهای نمکی باعث شده است که بخش غربی استان همچنان بهترین گزینه جهت اکتشاف نمک باشد. تمامی معادن کرومیت (+منگنز) در مجاورت مرز شرقی استان در پهنه ساختاری با روند شمال غربی-جنوب شرقی واقع شده‌اند.

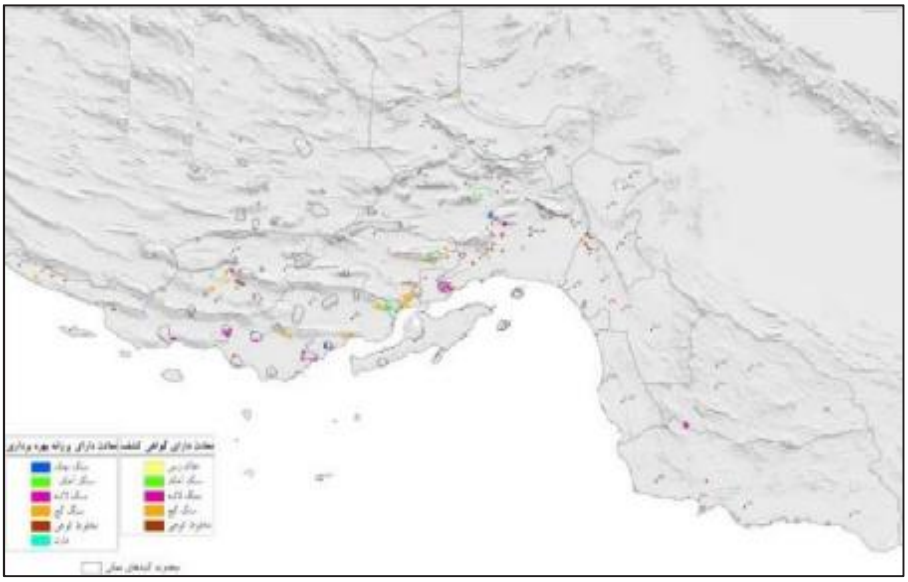
رتبه‌بندی شهرستان‌های استان هرمزگان از منظر توزیع مواد معدنی طبقه یک به ترتیب عبارت‌اند است از: بندرعباس، بندر لنگه، بندر خمیر، بستک، میناب، پارسیان، حاجی‌آباد، ده بارز و سیریک.

رتبه‌بندی شهرستان‌های استان هرمزگان از منظر توزیع مواد معدنی طبقه دو به ترتیب عبارت‌اند است از: ده بارز، حاجی‌آباد، بندرعباس، بندر لنگه، سردشت، بندر خمیر، بستک، هرمز و قشم.

جدول ۱۷- معادن و ظرفیت معدنی استان هرمزگان

استان	شهرستان	بخش	نام معدن	نوع ماده استخراجی
هرمزگان	ابوموسی	تنب	–	–
		مرکزی ابوموسی		–
	بستک	جناح		سنگ گچ
		کوخرد		–
		مرکزی بستک		سنگ گچ
	بشاگرد	گافرویازمون		–
		گوهران		–
		مرکزی بشاگرد		–
	بندرلنگه	شبیکوه		–
		مرکزی بندرلنگه	حسینیه بستانه	سنگ لاشه
			کوهین بندرلنگه	سنگ لاشه
			پل غار	سنگ گچ
			جنوب ۱	سنگ گچ
			شتغان	سنگ آهک
			شتغان	مارن
	بندرعباس	تخت	–	–
		فین	گچین (۲)	سنگ لاشه
			سیاهو	مارن
		قلعه قاضی	–	–
	پارسیان	کوشکنار	کوه عالی حسنی	سنگ گچ
		مرکزی پارسیان	–	–
	جاسک	لیردف		–
		مرکزی جاسک	–	–

استان	شهرستان	بخش	نام معدن	نوع ماده استخراجی
	حاجی‌آباد	احمدی		–
		فارغان	سنگ آهن تنگ زاغ	سنگ آهن
		مرکزی حاجی‌آباد	سنگ چینی دهنه خشک	سنگ چینی
			آق شتیل	سنگ چینی
			حسن‌آباد ویویه	سنگ چینی
	خمیر	رویدر	–	–
		مرکزی خمیر	خمیر ۲	سنگ گچ
			خمیر ۱	سنگ گچ
			گچین سفلی	سنگ لاشه
			گوری شیخ	سنگ آهک
			کوه کاشیگری	سنگ لاشه
			انگوران	سنگ آهک
	رودان	بیکاه	–	–
		جغین	گری شک	سنگ گچ
		رودخانه	کوه سرخ و کی گین	کرومیت
		مرکزی رودان		–
	سیریک	بمانی	–	–
		مرکزی سیریک	–	–
	قشم	شهاب	–	–
	میناب	توکهور	–	–
		سندرک	–	–

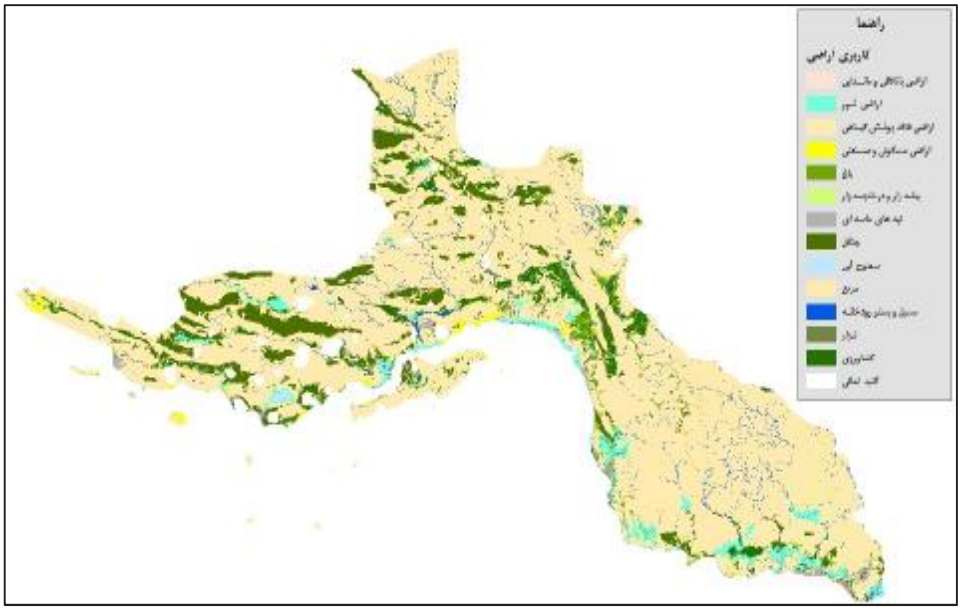
نقشه ٤- توزیع مواد معدنی طبقه یک استان هرمزگان

۳-۲-۱۰- بررسی کاربری اراضی استان

کاربری اراضی نوع استفاده از زمین را نشان می‌دهد، نوع استفاده از زمین در استان هرمزگان به نحوی است که ۶۷ درصد (۴۷۹۰۹ کیلومترمربع) از اراضی را مراتع شکل می‌دهد. شایان ذکر است که بخش زیادی از این اراضی قابل کشاورزی(دیم و آبی) می‌باشد. اراضی جنگلی که بیشتر نواحی غربی استان را شامل می‌شود در ۶۰۴۷ کیلومترمربع در رتبه دوم قرار دارد. اراضی کشاورزی در استان هرمزگان تنها ۴/۳ درصد (برابر با ۳۰۸۱ کیلومترمربع) از کل اراضی را شامل می‌شود که از این مقدار ۱۸۹۲ کیلومترمربع را اراضی کشاورزی آیش تشکیل می‌دهد. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که در بخش کشاورزی علی‌رغم وجود پتانسیل‌های

زیاد، استفاده بهینه نشده است. اراضی باغ در سراسر استان پراکنده‌اند این اراضی مساحتی برابر با ۱۱۶۷/۲۳ کیلومترمربع رو به خود اختصاص داده است.

لازم به ذکر است که تمرکز بیشتر اراضی باغی در شهرستان میناب است، چرا که وضعیت اقلیمی و حاصلخیزی این دشت بیش از سایر مناطق استان هرمزگان است. اراضی مسکونی و صنعتی استان هرمزگان بیشتر در شهرستان‌های بندرعباس و میناب تمرکز دارند. این اراضی در قسمت شرقی شهرستان به خصوص در شهرستان بشاگرد بسیار محدود است که ناشی از وجود شرایط طبیعی و اقلیمی این بخش از استان است. نوار ساحلی استان را بیشتر اراضی شور در بر گرفته است، این اراضی مساحت برابر با ۲۴۶۳ کیلومترمربع را در بر می‌گیرد.

نقشه ۵-کاربری اراضی استان هرمزگان

۳-۲-۱۱- ظرفیت زیستی استان هرمزگان

با توجه به آمارهای موجود سرانه ظرفیت زیستی ایران ۰/۸ هکتار است که با آسیا برابر و کمتر از نصف سرانه زیستی جهان است.

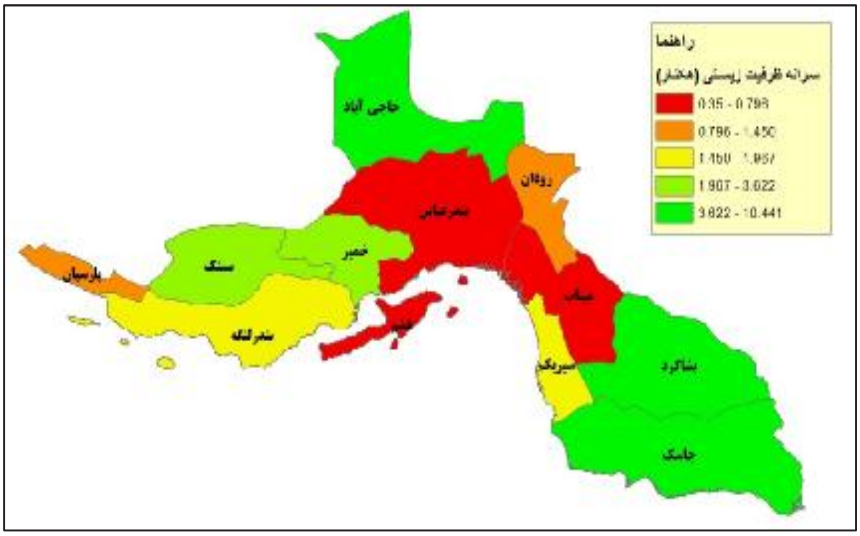
با توجه به جدول زیر سرانه ظرفیت زیستی استان هرمزگان برابر با ۳/۳۳۷ که بیشتر از سرانه زیستی کشور و جهان است. در میان شهرستان‌های استان هرمزگان، شهرستان میناب با سرانه زیستی برابر با ۰/۳۵۰ هکتار کمترین سرانه زیستی را دارد. در مقابل شهرستان بشاگرد هست که سرانه زیستی ۱۰/۴۴۱ هکتار بیشترین ظرفیت زیستی را نشان می‌دهد.

به طور کلی سه شهرستان میناب، قشم و بندرعباس کمترین ظرفیت زیستی را به خود اختصاص داده‌اند و کمتر از سرانه ظرفیت زیستی کشور دارد و سایر شهرستان‌های ظرفیت زیستی بیشتر از میانگین کشور دارد. از نظر جغرافیایی باید گفت که نیمه شرقی استان و شهرستان حاجی‌آباد در قسمت شمالی استان هرمزگان بیشترین ظرفیت زیستی را دارند.

در طرف دیگر نیز شهرستان‌های مرکزی استان (دشت هرمزگان و دشت میناب) کمترین ظرفیت زیستی را دارند. با توجه به جمعیت شهرستان‌های استان هرمزگان باید گفت که شهرستان‌های میناب، قشم و بندرعباس جمعیت بیشتری را نسبت به ظرفیت زیستی به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱۸- وضعیت ظرفیت و سرانه زیستی استان هرمزگان

نام شهرستان	کل ظرفیت زیستی(هکتار)	جمعیت	سرانه ظرفیت زیستی(هکتار)	
میناب	۹۰،۷۶۱	۲۵۹،۲۲۱	۰/۳۵	
قشم	۵۸،۸۳۶	۱۴۸،۹۹۳	۰/۴۰	
سیرک	۸۴،۴۱۹	۴۵،۷۲۳	۱/۸۵	
رودان	۱۷۳،۱۱۲	۱۲۴،۵۲۲	۱/۳۹	
خمیر	۲۰۳،۳۷۷	۵۶،۱۴۸	۳/۶۲	
حاجی آباد	۵۱۸،۴۳۵	۶۹،۶۲۵	۷/۴۵	
جاسک	۴۱۴،۱۷۲	۵۸،۸۸۴	۷/۰۳	
پارسیان	۹۳،۳۴۳	۵۰،۵۹۶	۱/۸۵	
بندرلنگه	۳۱۳،۴۱۴	۱۵۹،۳۵۸	۱/۹۷	
بندرعباس	۵۴۱،۵۹۳	۶۸۰،۳۶۶	۰/۸۰	
بشاگرد	۳۶۶،۳۳۶	۳۵،۰۸۵	۱۰/۴۴	میانگین سرانه‌زیستی
بستک	۲۷۳،۴۴۰	۸۰،۴۹۲	۳/۴۰	۳/۳۷۷

نقشه ٦- وضعیت ظرفیت و سرانه زیستی استان هرمزگان

۳-۳- بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی

۳-۳-۱- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان هرمزگان

۳-۳-۱-۱- تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیش برنده توسعه استان هرمزگان

شناسایی عوامل مانع و یا پیش برنده توسعه این امکان را فراهم می‌نماید که در شناخت و تحلیل روند تغییرات نیروهای پیشران توسعه در استان به یک چارچوب مشخص دست یافت. در واقع هدف از شناخت عوامل و فرایندهای فرهنگی و اجتماعی در نهایت دستیابی به چارچوبی جامع از این عوامل در ارتباط با توسعه استان است؛ اینکه روند تغییرات شاخص‌ها و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی استانی به طور کلی در راستای توسعه و به عنوان بسترساز و محرک توسعه عمل می‌کنند یا اینکه در فرایند توسعه به عنوان اختلال ایجاد می‌کنند(گزارش آمایش استان هرمزگان، ۱۳۹۷).

۳-۳- ۱-۲- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیش برنده توسعه

در بخش فرهنگی، مهم‌ترین ویژگی استان را می‌توان تنوع مذهبی، فرهنگی، قومی، زبانی و آن برشمرد. برخی از مهم‌ترین مؤلفه‌های فرهنگی- اجتماعی در حال حاضر همچون هویت قومی، هویت مذهبی، تعلق مکانی، اعتماد و صداقت، مشارکت‌جویی، هویت و تعلق منطقه‌ای و موارد مشابه را در ارتباط با غنای فرهنگی استان مورد بررسی قرار دهیم به خوبی می‌توان تأثیر وجه فرهنگی را بر شکل‌گیری چنین مؤلفه‌هایی یافت. در واقع وجود برخی از مهم‌ترین مؤلفه‌های فرهنگی همچون پیشینه قوی در زمینه همیاری و تعاون و انسجام و یکپارچگی فرهنگی و اجتماعی

وجود پیشینه تاریخی و سنتی کشتیرانی و صیادی در مناطق ساحلی استان، برخورداری از هنرها و مهارت‌های بومی و سنتی تجانس قومی، فرهنگی، اعتقادی و همجوشی فرهنگی را می‌توان در حال حاضر نیز در قالب شاخص‌های ایجابی سرمایه اجتماعی جست. بدین‌سان، پیشینه، غنا و تنوع فرهنگی استان را می‌توان به عنوان مهم‌ترین عامل فرهنگی پیش برنده در توسعه استان برشمرد(گزارش آمایش استان هرمزگان، ۱۳۹۷).

در حوزه اجتماعی، مهم‌ترین عامل پیش برنده توسعه را می‌توان سرمایه اجتماعی کلان بالای استان برشمرد. این عامل که در سطح استان در قالب شاخص‌هایی همچون پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات، پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف، پنداشت نسبت به نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه)، ارزیابی نسبت به آینده تبلور یافته است خود می‌تواند نشأت گرفته از بسترها و پیشینه فرهنگی استان و تعلقات ملی و میهنی ساکنان استان باشد. در این ارتباط به‌ویژه اعتقاد مطلوب بودن جامعه و همچنین اعتقاد به وجود عدالت و برابری می‌تواند به عنوان نیرویی که امکان بسیج مردم را در زمینه‌های مختلف فراهم می‌کند عمل نماید. سطح بالای اعتماد و پنداشت نسبت به موفقیت نهادها (آموزش‌وپرورش، سازمان‌های دینی، دولت، دادگاه‌ها و مراکز قضایی، مجلس شورای اسلامی، مراکز برنامه‌ریز و ...) در انجام وظایف نهادی در استان و به‌ویژه سطح بالای اعتماد به نظام مدیریت و مسئولان محلی همراه با آمادگی بالا جهت مشارکت و کمک مردم به سازمان‌ها در صورت اعلام نیاز می‌تواند عاملی بسترساز و تسهیل‌کننده برای پذیرش و اجرای برنامه‌های توسعه باشد. البته باید اشاره نمود که در بخش سرمایه اجتماعی به‌رغم وضعیت مطلوب در بسیاری از شاخص‌های ایجابی سرمایه اجتماعی (همچون اعتماد، صداقت، هویت و تعلق مکانی و ...)، اما چنین

وضعیتی می‌تواند در درازمدت تحت تأثیر شاخص‌های سلبی که عموماً روندهای منفی را در سطح استان به نمایش می‌گذارند قرار گیرد. به عبارت دیگر به‌رغم اینکه در حال حاضر در مجموع شاخص‌های ایجابی سرمایه اجتماعی در وضعیت مطلوبی قرار دارند و به عنوان عاملی پیش برنده عمل می‌کنند اما چنانچه برنامه‌های جامع و راهبردی در خصوص نحوه برخورد با آسیب‌ها و مسائل اجتماعی (که در واقع شاخص‌های سلبی سرمایه اجتماعی در سطح استان هستند) وجود نداشته باشد و روند کنونی ادامه یابد در درازمدت می‌تواند بر سرمایه اجتماعی به‌ویژه در زمینه اعتماد به نظام مدیریتی و مسئولان محلی تأثیر منفی بر جای بگذارد. در هر صورت نباید فراموش کرد سرمایه اجتماعی در طولانی‌مدت شکل می‌گیرد اما نابودی آن می‌تواند در کوتاه‌مدت نیز صورت گیرد(گزارش آمایش استان هرمزگان، ۱۳۹۷).

۳-۳-۱-۳- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه

از موانع اصلی توسعه در استان می‌توان به سطح پایین اعتماد تعمیم‌یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای) و همچنین اعتماد پایین به دگر خواهی، وظیفه‌شناسی و پرهیزکاری گروه‌های شغلی و حرفه‌ای و عام‌گرایی این گروه‌ها نسبت به میانگین کشوری، روند افزایشی برخی از آسیب‌ها و مسائل اجتماعی مهم همچون شرب خمر، سرقت، طلاق و بیکاری می‌تواند تأثیر منفی بر وضعیت استان بگذارد و مانع توسعه استان باشد. وضعیت نامطلوب این شاخص‌ها در سطح استان (و یا به عبارت دیگر وجود سطح بالایی از آسیب‌ها و مسائل اجتماعی) نیز اگرچه خود معلول برخی علل دیگر است اما در صورت تداوم، تعمیق و نهادینه شدن می‌تواند تبدیل به مانعی مهم در مسیر توسعه گردد. به عنوان مثال ادامه روند بیکاری می‌تواند به افزایش آسیب‌هایی همچون اعتیاد و سرقت بی‌انجامد. افزایش این آسیب‌ها نیز به

نوبه خود می‌تواند آسیب‌هایی در حوزه خانواده (همچون افزایش طلاق، افزایش کودکان بی‌سرپرست و یا بد سرپرست، فرار از خانه و به طور کلی از هم پاشیده شدن خانواده) را به دنبال داشته باشد. وجود آسیب‌های حوزه خانواده نیز می‌تواند مشکلات و دغدغه‌های فکری و ذهنی را برای بخش قابل توجهی از جامعه به بار بیاورد و از این طریق بر فرایند توسعه تأثیرات منفی بر جای نهد. علاوه بر این وضعیت نامطلوب آسیب‌های اجتماعی قابلیت اعتماد نهادی و اعتماد تعمیم‌یافته را پایین می‌آورد که این امر می‌تواند مهاجرت گروه‌های توانمند ساکن در استان (چه از نظر فکری و چه از نظر اقتصادی) به شهرها و مناطق دیگر را به دنبال داشته باشد و این خود تأثیر منفی قابل توجهی بر توسعه استان بر جای می‌گذارد چرا که با مهاجرت طبقات و گروه‌های توانمند، افراد و گروه‌هایی باقی می‌مانند که اصولاً توانایی بر عهده گرفتن بسیاری از مسئولیت‌هایی که توسعه می‌طلبد را ندارند. بدین‌سان، وجود سطح بالا و غیر هنجاری آسیب‌های اجتماعی در جامعه یکی از عوامل اجتماعی مانع توسعه در سطح استان است(گزارش آمایش استان هرمزگان، ۱۳۹۷).

۳-۳-۱-٤- وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان

تنوع مذهبی، فرهنگی، قومی و زبانی از مهم‌ترین ویژگی‌های تاریخی- فرهنگی و از عوامل مهم توسعه کشور هستند که در استان هرمزگان نیز این مهم قابل مشاهده است. مطابق مطالعات انجام شده، در واقع وجود برخی از مهم‌ترین مؤلفه‌های فرهنگی همچون پیشینه قوی در زمینه همیاری و تعاون و انسجام و یکپارچگی فرهنگی و اجتماعی وجود پیشینه تاریخی و سنتی کشتیرانی و صیادی در مناطق

ساحلی استان، برخورداری از هنرها و مهارت‌های بومی و سنتی تجانس قومی، فرهنگی، اعتقادی و همجوشی فرهنگی را می‌توان از عوامل مهم فرهنگی استان برشمرد(گزارش آمایش استان هرمزگان، ۱۳۹۷).

طبق آمار سالنامه آماری سال ۱۳۹۰ بیشترین درصد شاغلین استان هرمزگان با۱۹/۳ درصد مربوط به گروه‌های شغلی کارکنان ماهر، کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری بوده است که در مناطق روستایی نیز این گروه شغلی بیشترین درصد را به خود اختصاص داده است. ولیکن در مناطق شهری استان بیشترین درصد متعلق به کارگران ساده می‌باشد. طبق سرشماری‌های کشور نرخ باسوادی در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۰ بیشتر شده است به این نکته نیز باید توجه داشت که نرخ باسوادی مردان نسبت به زنان بیشتر بوده است.

در رابطه با وضعیت مسائل و آسیب‌های اجتماعی استان هرمزگان به بررسی آسیب‌هایی چون دستگیرشدگان جرائم، آسیب‌های اجتماعی و گروه‌های در معرض آسیب در سال‌های ۸۰ تا ۹۵ پرداخته شده و در نهایت نیز با وضعیت کل کشور مقایسه شده است.

با توجه به اطلاعات جدول ذیل، میزان دستگیرشدگان به علت زنای محصنه استان هرمزگان در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰ سینوسی بوده که بیشترین میزان دستگیرشدگان به این علت مربوط به سال ۱۳۸۰ و کمترین آن مربوط به سال ۱۳۹۵ بوده است این آمار در مقایسه با میزان کل کشور بیشتر بوده است که نشان دهنده میزان بالای این جرم در سطح استان می‌باشد. همان‌طور که در جدول (۱۹) مشاهده می‌شود میزان جرائم مورد بررسی در جدول ذیل در مقایسه با کل کشور بیشتر بوده است که این مسئله می‌تواند یکی از موانع توسعه در استان هرمزگان باشد.

جدول ۱۹- میزان دستگیرشدگان به علت‌های مشروحه در استان‌هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰(در هر صد هزار نفر)

شرح		میزان دستگیرشدگان به علت زنای محصنه			میزان دستگیرشدگان به علت زنای غیر محصنه			میزان دستگیرشدگان به علت زنای با محارم		
		کل	مرد	زن	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن
کل کشور	۱۳۸۰	۱/۱	۱/۳	۱	۴/۱	۴/۶	۳/۶	۰/۳	۰/۳	۰/۳
	۱۳۸۵	۰/۶	۰/۶	۰/۵	۴/۴	۴/۶	۴/۱	۰/۱	۰/۲	۰/۱
	۱۳۹۰	۰/۳	۰/۳	۰/۳	۱/۳	۱/۶	۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱
	۱۳۹۵	۰/۲	۰/۲	۰/۲	۰/۷	۱	۰/۴	۰	۰	۰
استان هرمزگان	۱۳۸۰	۳/۸	۲/۴	۵/۳	۷	۷/۳	۶/۷	۰/۱	۰/۲	۰
	۱۳۸۵	۰/۴	۰/۷	۰/۱	۰/۶	۰/۷	۰/۶	۰	۰	۰
	۱۳۹۰	۱/۱	۱/۱	۱/۲	۱/۵	۱/۵	۱/۵	۰/۳	۰/۲	۰/۳
	۱۳۹۵	۰	۰	۰	۱/۴	۱/۷	۱/۱	۰	۰	۰

با توجه به اطلاعات جدول ذیل، میزان معتادان دستگیرشده استان هرمزگان نسبت به کل کشور به جز در سال ۱۳۸۵، بیشتر بوده است که این موضوع نشان دهنده میزان بالای اعتیاد در سطح استان است. همان‌طور که در جدول مشخص است میزان معتادان دستگیرشده مرد در همه سال‌ها بیشتر از زنان بوده است.

جدول ۲۰- میزان معتادین دستگیرشده در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰ (در هر ده هزار نفر)

شرح		میزان معتادان دستگیرشده		
		کل	مرد	زن
کل کشور	۱۳۸۰	۳۰/۵	۵۸/۴	۱/۹
	۱۳۸۵	۴۳	۸۲/۳	۲/۳
	۱۳۹۰	۱۴/۸	۲۸/۶	۰/۸
	۱۳۹۵	۲۶/۵	۳۹/۲	۰/۷
استان هرمزگان	۱۳۸۰	۵۴/۵	۱۰۴/۷	۱/۳
	۱۳۸۵	۲۹/۹	۵۷/۶	۰/۲
	۱۳۹۰	۳۱/۴	۶۰/۴	۱/۴
	۱۳۹۵	۱۰۸/۳	۲۰۸	۴/۳

همان‌طور که در جدول (۲۱) مشاهده می‌شود میزان دستگیرشدگان به علت سرقت استان هرمزگان طی سال‌های ۹۵-۱۳۸۰ رو به افزایش بوده است. لازم به ذکر است که در سال ۱۳۹۵ میزان این جرم در استان در مقایسه با کل کشور بیشتر بوده است. میزان دستگیرشدگان قتل عمد استان نیز در سال‌های مشابه روند سینوسی داشته است که بیشترین میزان این جرم در استان در سال ۱۳۸۰ بوده است. در رابطه با میزان کل دستگیرشدگان نزاع دسته جمعی استان هرمزگان نیز همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود در سال‌های مشابه روند کاهشی داشته است که از میزان ۳۲/۲ (در صد هزار نفر) در سال ۱۳۸۰ به میزان ۵ (در صد هزار نفر) در سال ۱۳۹۵ رسیده است که این امر نشان از کاهش وقوع این جرم در سطح استان دارد. با توجه به جدول (۲۱) مشاهده می‌شود که میزان دستگیرشدگان در هر سه جرم در استان هرمزگان در مقایسه با کل کشور بیشتر بوده است که این موضوع نشان می‌دهد که میزان جرم در استان هرمزگان زیاد است و امنیت در این استان نسبت به کل کشور پایین‌تر است.

جدول ۲۱- میزان دستگیرشدگان به علت‌های مشروحه در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰(در هر صد هزار نفر)

شرح		میزان دستگیرشدگان به علت سرقت			میزان دستگیرشدگان به علت قتل عمد			میزان دستگیرشدگان به علت نزاع دسته جمعی		
		کل	مرد	زن	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن
کل کشور	۱۳۸۰	۱۰۴/۵	۱۸۶/۸	۱۹/۶	۲/۱	۳/۸	۰/۳	۲۵/۳	۴۶	۳/۹
	۱۳۸۵	۱۵۰/۳	۲۸۴/۸	۱۰/۹	۲/۳	۴/۲	۰/۳	۲۵/۵	۴۷/۶	۲/۷
	۱۳۹۰	۲۶۲/۶	۵۰۶/۳	۱۴/۷	۲/۲	۴/۲	۰/۳	۱۶/۹	۳۲/۱	۱/۵
	۱۳۹۵	۴۰۰/۸	۷۵۴/۳	۳۷/۹	۱/۸	۳/۳	۰/۳	۱۳/۲	۲۵/۴	۰/۷
استان هرمزگان	۱۳۸۰	۱۲۸/۴	۱۶۹	۸۵/۴	۵/۳	۹/۵	۰/۹	۲۳/۲	۴۳/۵	۱/۵
	۱۳۸۵	۱۴۴/۳	۲۷۶/۶	۲/۹	۴/۳	۸	۰/۳	۷/۶	۱۴/۶	۰
	۱۳۹۰	۲۲۵/۶	۴۲۷	۱۷	۱/۷	۳/۴	۰	۷/۹	۱۳/۲	۲/۳
	۱۳۹۵	۴۴۷/۴	۸۶۶/۹	۱۰	۱/۳	۲/۴	۰/۱	۵	۹/۷	۰

خودکشی و اقدام به خودکشی یکی از آسیب‌های اجتماعی به شمار می‌آید، این پدیده سالیان دراز از روابط عشیره‌ای و صنعتی تا روابط پیچیده شهرهای امروزی و دنیای صنعتی گریبان گیر بشریت بوده است. خودکشی را می‌توان تهدیدی برای سلامت عموم جامعه دانست واقعیت دردناکی که در ورای این موضوع نهفته است ضربه عمیقی است که بر پیکر خانواده و جامعه وارد می‌کند در واقع بار سنگین زیان‌های مادی و معنوی (انسانی) این پدیده را به هیچ عنوان نمی‌شود نادیده گرفت. خودکشی عملی است آگاهانه و کاملاً ارادی که فرد برای پایان دادن به زندگی خویش انجام می‌دهد (گزارش برنامه ارتقای وضعیت زنان و خانواده استان هرمزگان،۱۳۹۷). همان‌گونه که در جدول (۲۲) مشاهده می‌شود میزان اقدام به خودکشی در استان هرمزگان با این که روند سینوسی داشته است ولیکن از سال ۱۳۸۵ یک روند کاهشی را دنبال می‌کند به گونه‌ای که این میزان در سال ۱۳۹۵ برابر با ۵/۲ در هر صد هزار نفر بوده است که در مقایسه با سال‌های گذشته و همچنین با میزان کل کشور میزان کمتری را نشان می‌دهد که این موضوع نشان می‌دهد که مسئولین این امر در خصوص این واقعه توانسته‌اند تا حدودی موفق عمل کرده و میزان این مسئله را در مسئله کنترل کنند.

جدول ۲۲- میزان اقدام به خودکشی در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰ (در هر صد هزار نفر)

شرح		میزان اقدام به خودکشی		
		کل	مرد	زن
کل کشور	۱۳۸۰	۵/۱	۶/۲	۳/۹
	۱۳۸۵	۵/۱	۶/۶	۳/۵
	۱۳۹۰	۴/۴	۶/۲	۲/۶
	۱۳۹۵	۵/۷	۷/۷	۳/۶
استان هرمزگان	۱۳۸۰	۴/۷	۷/۷	۳/۶
	۱۳۸۵	۶/۶	۹/۷	۳/۴
	۱۳۹۰	۵/۶	۹/۲	۱/۹
	۱۳۹۵	۵/۲	۸/۲	۲/۱

نقش خانواده به عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماعی با کارکردهای مختلف آن، می‌تواند هم در جنبه مثبت آن یعنی ایجاد کانون آرامش و هم در جنبه منفی‌اش یعنی ایجاد آسیب اجتماعی بسیار مهم و تأثیرگذار باشد. طلاق آسیب اجتماعی محسوب نمی‌شود ولی مسئله اجتماعی است که زمینه بروز آسیب‌های اجتماعی را فراهم می‌کند(گزارش آمایش استان هرمزگان، ۱۳۹۷).

همان‌طور که در جدول (۲۳) مشاهده می‌شود میزان طلاق در استان هرمزگان رو به افزایش می‌باشد ولی در مقایسه با میزان کل کشور در سال‌های مشابه میزان کمتری را به خود اختصاص داده است. باید به این نکته توجه داشت که روند افزایشی طلاق نگران کننده است و باید به این مسئله رسیدگی بیشتری شود.

جدول ۲۳- میزان طلاق‌های ثبت شده در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنسیت در سال‌های ۹۵-۱۳۸۰(در هر ده هزار نفر)

سال	کل کشور	استان هرمزگان
۱۳۸۵	۱۳/۳	۹/۸
۱۳۹۰	۱۹	۱۲/۵
۱۳۹۱	۱۹/۸	۱۲/۹
۱۳۹۲	۲۰/۱	۱۳/۳
۱۳۹۳	۲۱	۱۷/۱
۱۳۹۴	۲۰/۸	۱۶/۹

رشد روزافزون عرضه نیروی کار طی سال‌های اخیر، یکی از ویژگی‌های بازار کار کشور بوده است. بروز این مسئله به رشد قابل توجه نرخ بیکاری، به‌ویژه در میان جوانان، زنان و افراد تحصیل‌کرده منجر شده است. همه انسان‌ها برای گذراندن زندگی خود نیاز به تلاش و فعالیت دارند. نیازهای فردی و اجتماعی افراد در گرو کار و تلاش است و جامعه نیز برای گرداندن چرخ تولید در تمامی عرصه‌ها به نیروی کار نیاز دارد. در واقع بدنه اجتماع از وجود هرگونه نقص در هر گوشه‌ای از این پیکر، آسیب می‌بیند. بیکاری یکی از بزرگ‌ترین معضلاتی است که توازن و تعادل جامعه را به هم می‌ریزد و باعث ایجاد بحران‌های متعدد در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، روانی و سیاسی می‌شود. بیکاری در واقع شاهراه اصلی معضلات و ناهنجاری‌های اجتماعی است و حل آن بسیاری از مشکلات اجتماعی، روانی، اقتصادی جامعه را برطرف می‌کند (غروی،۱۳۸۱). همان‌طور که در جدول (۲۴) مشاهده می‌شود نرخ بیکاری در استان هرمزگان روند افزایشی داشته است و بیکاری در استان رو به افزایش می‌باشد. همچنین نرخ بیکاری در مقایسه با کل کشور نیز بیشتر بوده است و وضعیت استان در این مسئله در مقایسه با کل کشور نامناسب است.

جدول ۲۴- نرخ بیکاری در استان هرمزگان و کل کشور به تفکیک جنس در سال‌های ۹۰-۱۳۷۵

شرح		کل کشور			استان هرمزگان		
		کل	مرد	زن	کل	مرد	زن
کل	۱۳۷۵	۹/۱	۸/۵	۱۳/۳	۸/۵	۸/۳	۱۱
	۱۳۸۵	۱۲/۸	۱۰/۸	۲۳/۳	۱۲/۲	۱۱/۲	۱۸/۶
	۱۳۹۰	۱۴/۸	۱۳/۱	۲۴/۲	۱۵/۳	۱۴/۸	۱۸/۶

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر تا سال ۱۳۹۷ استان هرمزگان را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشاهده می‌شود از سال ۱۳۸۵ به بعد نرخ بیکاری در استان همواره کمتر از کل کشور بوده است و وضعیت بهتری نسبت به کل کشور داشته است.

جدول ۲۵- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۷
هرمزگان	۱۸/۱	۷/۷	۱۱	۱۰/۳	۱۱/۲
کل کشور	۱۴/۲	۱۱/۳	۱۲/۳	۱۲/۴	۱۲

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول (۲۶) نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی در استان هرمزگان و کل کشور را نشان می‌دهد.

باتوجه به اطلاعات جدول نرخ بیکاری در استان هرمزگان در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی بالاتر بوده است؛ همچنین همانطور که در جدول مشاهده می‌شود نرخ بیکاری در مناطق شهری استان هرمزگان در سال ۱۳۹۸ برابر ۱۴/۲ درصد و در مناطق روستایی ۱۳/۵ درصد بوده است که در مقایسه با نرخ بیکاری کل کشور در مناطق شهری و روستایی وضعیت نامناسب‌تری دارد.

جدول ۲۶- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی

سال		جمع		نقاط شهری		نقاط روستایی	
		نرخ	رتبه	نرخ	رتبه	نرخ	رتبه
۱۳۹۴	هرمزگان	۱۱/۹	۱۲	۱۲/۵	۱۸	۱۱/۱	۵
	کل کشور	۱۱	–	۱۲/۲	–	۸/۱	–
۱۳۹۵	هرمزگان	۱۰/۳	۲۷	۱۲	۲۴	۸/۲	۱۸
	کل کشور	۱۲/۴	–	۱۳/۷	–	۸/۹	–
۱۳۹۶	هرمزگان	۹	۲۹	۱۰/۷	۲۹	۷	۱۹
	کل کشور	۱۲/۱	–	۱۳/۴	–	۸/۲	–
۱۳۹۷	هرمزگان	۱۱/۲	۱۵	۱۲/۶	۱۶	۸/۸	۱۲
	کل کشور	۱۲	–	۱۳/۵	–	۷/۹	–
۱۳۹۸	هرمزگان	۱۳/۹	۶	۱۴/۲	۷	۱۳/۵	۲
	کل کشور	۱۰/۶	–	۱۱/۸	–	۷/۳	–

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول (۲۷) نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر به تفکیک جنسیت در استان هرمزگان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همانطور که در جدول مشاهده می‌شود نرخ

بیکاری زنان در همه سال‌های مورد بررسی نسبت به بیکاری مردان، هم در استان و هم در کل کشور بیشتر بوده است.

درخصوص نرخ بیکاری زنان باید عنوان کرد که در سال ۱۳۹۸ نرخ بیکاری نسبت به سال ۱۳۹۷ حدود ۸ درصد افزایش پیدا کرده که میزان خیلی زیادی است که این نرخ در بیکاری مردان حدود ۱ درصد افزایش پیدا کرده است.

جدول ۲۷- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر به تفکیک جنسیت

سال		نرخ بیکاری مردان		نرخ بیکاری زنان	
		نرخ	رتبه	نرخ	رتبه
۱۳۹۴	هرمزگان	۱۱	۲۵	۱۵/۶	۲۲
	کل کشور	۹/۳	–	۱۹/۴	–
۱۳۹۵	هرمزگان	۹/۹	۲۵	۱۱/۸	۲۸
	کل کشور	۱۰/۵	–	۲۰/۷	–
۱۳۹۶	هرمزگان	۸/۶	۱۰	۱۰/۴	۳۰
	کل کشور	۱۰/۲	–	۱۹/۸	–
۱۳۹۷	هرمزگان	۱۰/۹	۲۴	۱۲/۳	۲۶
	کل کشور	۱۰/۴	–	۱۸/۹	–
۱۳۹۸	هرمزگان	۱۲/۱	۲۹	۲۰	۷
	کل کشور	۹	–	۱۷/۵	–

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

۳-۳-۱-۵- تحلیل وضعیت سرمایه اجتماعی استان هرمزگان

سرمایه اجتماعی مفهومی است که در روابط بین افراد یافت می‌شود، و ساختار اجتماعی یک گروه را منبع ارزشمندی معرفی می‌کند که در اختیار اعضا قرار می‌گیرد. کلمن سرمایه اجتماعی را شامل «اعتماد، اطلاع‌رسانی و ضمانت اجراهای کارآمد، روابط اقتدار و میزان تکالیف در گروه می‌داند» (شارع پور، ۱۳۸۳).

سرمایه اجتماعی در سطح کلان

طبق گزارش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳ برای سنجش سرمایه اجتماعی در سطح کلان از ۴ مؤلفه زیر استفاده شده است:

- پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات
- پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف
- پنداشت نسبت به نکویی جامعه، مطلوب بودن جامعه، وجود عدالت و برابری
- ارزیابی نسبت به آینده

همان‌طور که در جدول (۲۸) مشاهده می‌شود در خصوص مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح کلان باید توجه داشت که در همه موارد از میانگین کل کشور بالاتر بوده است، ولیکن در دو مؤلفه پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف و ارزیابی نسبت به آینده بیشترین میزان را داشته است و از سطح میانگین کلی نیز کمی بالاتر می‌باشد. باید به این نکته نیز توجه داشت که سرمایه اجتماعی در سطح کلان در استان هرمزگان حتی در مؤلفه‌های مورد بررسی نیز به نسبت کل کشور بالاتر است.

جدول ۲۸- مقایسه سرمایه اجتماعی در سطح کلان استان هرمزگان و کشور

مؤلفه‌ها	استان	میانگین
پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات (میانگین طیف ۳۰)	هرمزگان	۲۴/۸۲
	کل کشور	۲۳/۶۴
پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف (میانگین طیف ۳۰)	هرمزگان	۳۰/۲۴
	کل کشور	۲۹/۳
پنداشت نسبت به نکویی جامعه(مطلوب بودن جامعه) (میانگین طیف ۲۴)	هرمزگان	۲۳/۰۷
	کل کشور	۲۱/۹۱
پنداشت نسبت به نکویی جامعه(وجود عدالت و برابری) (میانگین طیف ۲۷)	هرمزگان	۲۴/۱۵
	کل کشور	۲۲/۰۸
ارزیابی نسبت به آینده (میانگین طیف ۲۱)	هرمزگان	۲۱/۶۹
	کل کشور	۱۸/۸۲

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول (۲۹) نشان دهنده میزان سرمایه اجتماعی در سطح کلان در استان هرمزگان و کل کشور می‌باشد. همان‌طور که مشاهده می‌شود میانگین سرمایه اجتماعی استان هرمزگان برابر با ۱۴/۱۳ است که در مقایسه با میانگین کل کشور ۱۳/۱۷ بالاتر است که این موضوع می‌تواند یکی از عوامل پیش برنده توسعه اجتماعی باشد.

جدول ۲۹- میزان سرمایه اجتماعی در سطح کلان در استان هرمزگان و کل کشور

مورد	استان	میانگین طیف (۱۵)
سرمایه اجتماعی در سطح کلان	هرمزگان	۱۴/۱۳
	کل کشور	۱۳/۱۷

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سـرمایه اجتماعی در سطح میانی

سـرمایه اجتماعی در سطح میانی، دلالت بر ترکیبی از اعتماد آحاد مردم به سازمان‌ها و عملکرد و کیفیت خدمات ارائه شـده و نیز پنداشتی که آن‌ها نسب به سازمان‌دهی وظیفه‌شناسی و تعهد شایستگی و کاردانی نیروهای این سـازمان‌ها در حوزه‌های چهارگانه: اقتصـادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دارند(گزارش آمایش استان هرمزگان، ۱۳۹۷). هشت مؤلفه مورد استفاده در این سطح از سنجش عبارت‌اند از:

۱) اعتماد سازمانی
۲) کیفیت خدمات سازمانی
۳) عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها
۴) آمادگی مشـارکت و کمک به سـازمان‌ها در صورت نیاز
۵) اعتمـاد تعمیم‌یافته (اعتمـاد بـه گروه‌های شغلی و حرفه‌ای)
۶) دگر خواهی، پرهیزکاری و وظیفه‌شـناسـی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای

۷) عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای
۸) ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی مسئولین

همان‌طور که در جدول (۳۰) مشاهده می‌شود در خصوص مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در سطح میانی به جز دو مورد در بقیه مؤلفه‌ها میانگین استان هرمزگان نسبت به میانگین کل کشور بالاتر بوده است و این مسئله نشان دهنده وضعیت مناسب استان هرمزگان در شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی نسبت به کل کشور است.

ولیکن باید توجه داشت که فقط ۴ مؤلفه سرمایه اجتماعی در سطح میانی یعنی: عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها، اعتماد تعمیم‌یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای)، دگر خواهی، پرهیزکاری و وظیفه‌شناسی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای و ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی منفی مسئولین از میانگین کلی طیف اصلی بالاتر هستند و دیگر موارد از میانگین طیف اصلی پایین‌تر می‌باشند که این مسئله نشان دهنده پایین بودن میانگین کلی طیف می‌باشد.

جدول ۳۰- مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در سطح میانی کشور و استان هرمزگان

مؤلفه‌ها	استان	میانگین طیف
اعتماد سازمانی (میانگین طیف ۶۹)	هرمزگان	۶۵/۴۷
	کل کشور	۶۴/۳۴
کیفیت خدمات سازمانی (میانگین طیف ۶۰)	هرمزگان	۵۶/۶۳
	کل کشور	۵۵/۶۱
عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها (میانگین طیف ۵۴)	هرمزگان	۵۴/۳
	کل کشور	۵۲/۲۶
آمادگی مشارکت و کمک به سازمان‌ها در صورت نیاز (میانگین طیف ۴۸)	هرمزگان	۴۵/۲۵
	کل کشور	۴۵/۵۴
اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای) (میانگین طیف ۳۹)	هرمزگان	۳۹/۷
	کل کشور	۳۹/۴۹
دگر خواهی، پرهیزکاری و وظیفه‌شناسی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)	هرمزگان	۴۱/۴۴
	کل کشور	۳۹/۷۵
عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)	هرمزگان	۳۸/۴۵
	کل کشور	۳۸
ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی منفی مسئولین (میانگین طیف ۱۸)	هرمزگان	۱۹/۱۴
	کل کشور	۱۹/۹۷
ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی مثبت مسئولین (میانگین طیف ۱۵)	هرمزگان	۱۳/۹
	کل کشور	۱۳

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

همان‌طور که در جدول (۳۱) مشاهده می‌شود، میانگین کلی طیف اصلی در سرمایه اجتماعی سطح میانی برابر با ۲۷ می‌باشد که این موضوع نشان می‌دهد که میانگین سرمایه اجتماعی استان هرمزگان علاوه بر این‌که از میانگین کل کشور (۲۶/۳۶) بالاتر است از میانگین طیف اصلی نیز بالاتر است یعنی میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی استان هرمزگان برابر با میزان متوسط است. که این موضوع می‌تواند یکی از عوامل پیش برنده توسعه در سطح استان باشد.

جدول ۳۱- میانگین کلی طیف اصلی در سرمایه اجتماعی سطح میانی کشور و استان

مورد	استان	میانگین طیف (۲۷)
سرمایه اجتماعی در سطح میانی	هرمزگان	۲۷/۳۶
	کل کشور	۲۶/۳۶

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی در سطح خرد

سرمایه اجتماعی در سطح خرد، با کم و کیف روابط و بده بستان بین کنشگران، اعتماد بین شخصی و تعمیم یافته، زندگی انجمنی مبتنی بر مشارکت، در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، پنداشت نسبت به وجود و حضور ارزش‌های اخلاقی و هنجارها در حیات اجتماعی و زندگی

روزمره و احساس امنیت و رضایت تعریف می‌شود (گزارش آمایش استان هرمزگان، ۱۳۹۷).

هشت مؤلفه مورد استفاده در این سطح از سنجش:

۱) اعتماد عمومی
۲) ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی
۳) عام‌گرایی اجتماعی(شعاع اعتماد و تعاملات نزدیک و دور؛ از اعضای خانواده تا غریبه‌ها)
۴) مشارکت اجتماعی
۵) بده بستان اجتماعی
۶) تعلق و عرق ملی
۷) رضایت از زندگی
۸) احساس امنیت

با توجه به اطلاعات جدول (۳۲) مشاهده می‌شود که به جز در مؤلفه ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی منفی در دیگر مؤلفه‌ها میانگین‌ها کمتر از میانگین طیف اصلی می‌باشد.

همچنین باید توجه داشت که میانگین استان هرمزگان در مقایسه با کل کشور بالاتر بوده است. ولیکن در اکثر مؤلفه‌ها میانگین آن‌ها کمتر از متوسط بوده است.

جدول ۳۲- مقایسه میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در سطح خرد کشور و استان هرمزگان

مؤلفه‌ها	استان	میانگین طیف
ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی منفی (میانگین طیف ۲۱)	هرمزگان	۲۴/۳
	کل کشور	۲۴/۹
ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی مثبت (میانگین طیف ۲۷)	هرمزگان	۲۵/۵۲
	کل کشور	۲۳/۷۶
عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با اعضای خانواده	هرمزگان	۲۵/۴۲
	کل کشور	۲۵/۱۱
عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با همسایه‌ها و آشنایان	هرمزگان	۱۹/۶
	کل کشور	۱۹/۱۱
عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با غیر همشهری و غریبه‌ها	هرمزگان	۱۵/۲۴
	کل کشور	۱۵/۱۶

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول (۳۳) بیان‌کننده میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان هرمزگان و کل کشور می‌باشد که میانگین سرمایه اجتماعی استان هرمزگان(۲۶/۳۷) در مقایسه با

میانگین کل کشور(۲۵/۲۳) بالاتر بوده است اما در مقایسه با طیف اصلی سرمایه اجتماعی سطح خرد استان هرمزگان از حد متوسط پایین‌تر است.

جدول ۳۳- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان هرمزگان و کل کشور

مورد	استان	میانگین طیف (۲۷)
سرمایه اجتماعی در سطح خرد	هرمزگان	۲۶/۳۷
	کل کشور	۲۵/۲۳

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی کل

جدول (۳۴) بیان‌کننده میانگین سرمایه اجتماعی در استان هرمزگان و کل کشور می‌باشد که میانگین سرمایه اجتماعی استان هرمزگان(۲/۹۳) در مقایسه با میانگین کل کشور(۲/۷۸) بالاتر بوده است اما در مقایسه با طیف اصلی سرمایه اجتماعی استان هرمزگان از حد متوسط پایین‌تر است.

جدول ۳٤- میانگین سرمایه اجتماعی در استان هرمزگان و کل کشور

مورد	استان	میانگین (۱ تا ۵)
سرمایه اجتماعی کل	هرمزگان	۲/۹۳
	کل کشور	۲/۷۸

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

۳-۳-۲- فقر و محرومیت

محوریت موضوع فقر و محرومیت از جمله مهم‌ترین مسائل کشور به‌خصوص در دوره پس از انقلاب اسلامی بوده است. فقر با تعابیری چون فقر مطلق (تعریف معیشتی و حداقلی) و فقر نسبی (به مثابه محرومیت نسبی) همواره مورد توجه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و متخصصان کشور بوده است. با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به دلیل پشتوانه ایدئولوژیک انقلاب در بسط عدالت اجتماعی، اشتیاق برای تساهل، توازن و تعادل بین همه مناطق کشور و تعدیل شکاف میان شهر و روستا، دیدگاه‌های محرومیت‌زدایی رونق یافت. تلاش برای محرومیت‌زدایی و توسعه مناطق محروم و دورافتاده کشور در دستور کار نظام جمهوری اسلامی قرار گرفت. پس از آن برنامه‌های اول تا ششم توسعه نیز گواه اهمیت این موضوع در دولت‌های مختلف بوده است.

برنامه‌های اول و دوم توسعه در راستای کاهش فقر و محرومیت اهمیت اساسی داشته است. اجرای طرح‌های عمرانی در مناطق محروم و روستایی، اتمام بازسازی مناطق جنگ‌زده، خصوصی‌سازی، اقتصاد آزاد و تعادل منطقه‌ای از اقدامات در دست دولت سازندگی بوده است. در رویکرد گفتمان اصلاحات نیز، مقوله فقر و محرومیت‌زدایی متأثر از نگرش توسعه‌گرایانِ این دولت و اهمیتی بوده است که دولت خاتمی برای مقوله توسعه و عدالت قائل بوده است. تمرکز سازی و کوچک‌سازی دولت و تفویض اختیار به استان‌ها از جمله مهم‌ترین سیاست‌های اجرا شده در این دوره، به منظور رفع فقر و محرومیت‌زدایی بوده است.

پس از استقرار دولت نهم، عنوان گفتمان عدالت محور به عنوان گفتمان مسلط در فضای سیاسی- اجتماعی با شعارهایی چون توزیع ثروت، برچیدن فقر، خدمت‌رسانی

به مناطق محروم و ... همراه بود. در دولت نهم طرح سهام عدالت و هدفمند نمودن یارانه‌ها، ساخت زیربناها و افزایش بودجه روستاها به عنوان اصلی‌ترین نشانه گفتمان عدالت محور و اعمال سیاست توسعه و محرومیت‌زدایی بوده است. دوره ششم توسعه نیز با تأکید بر اقتصاد مقاومتی، دانش‌بنیان و با تأکید بر تولید ملی سعی در کاهش فقر و محرومیت داشته است. به‌طور کلی فعالیت جدی به منظور شناخت دقیق مناطق محروم کشور، در سال ۱۳۶۲ آغاز شد. دستیابی به شناختی دقیق از مقوله محرومیت در ارتباط با بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی از یک‌سو و ساختارهای فرهنگی و اجتماعی هر منطقه و استان از سوی دیگر هدف اصلی این فعالیت بوده است. عدم تناسب میان امکانات و پتانسیل‌های هر منطقه و برنامه‌های اجرا شده، ضرورت توجه به سطوح خرد حوزه مطالعاتی را دوچندان نموده است. بنابراین به منظور رفع مشکلات پیشین و از قلم افتادگی شهرستان‌ها و بخش‌های محروم در استان‌های برخوردار و رفع توسعه نامتوازن؛ شناسایی مناطق محروم در سطوح مختلف مورد توجه قرار گرفت. در این پژوهش پس از انجام مطالعات اولیه و بحث و بررسی مراجع صاحب‌نظر ۲۵ شاخص به منظور سنجش میزان محرومیت در سطوح شهرستان، بخش و دهستان استفاده شده است. لازم به ذکر است برخی از شاخص‌ها به تناسب سطوح مورد بررسی (شهرستان، بخش و دهستان) متفاوت بوده است.شاخص‌هایی نظیر نرخ بیکاری، نرخ بی‌سوادی (به دلیل وجود رابطه مستقیم و شدید با محرومیت)، تراکم خانوار در واحد مسکونی (پایین بودن این نرخ بیانگر بهبود وضعیت اقتصاد و توسعه‌ای هر جامعه‌ای است)، نرخ مهاجرت (نشانگر عدم رضایت از مکان زندگی و بازتاب توزیع نامتوازن امکانات)، بار تکفل شغلی (بیانگر نسبت جمعیت شاغل به کل جمعیت)، نسبت مراکز بهداشتی و درمانی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت آموزشگاه متوسطه به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای برخوردار از گاز، نسبت روستاهای دارای

آب آشامیدنی سالم به کل روستاها (از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه انسانی و اجتماعی که عدم برخورداری از آن سهم تعیین کننده‌ای در تشخیص محرومیت دارد)، نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت، چگالی جمعیت (نشانگر رابطه میان جمعیت و مساحت شهرستان، بخش و دهستان است)، فاصله مرکز شهرستان از مرکز (به منظور دسترسی یا عدم دسترسی مردم منطقه به خدمات مرکزی استان)، فاصله مرکز شهرستان از نزدیک‌ترین فرودگاه، فاصله مرکز شهرستان به ایستگاه راه آهن، نسبت پزشک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای بهره‌مند از دفاتر پستی به تعداد روستا، نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا، نسبت شعب بانک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت کتابخانه‌های عمومی یا کانون پرورش فکری و ... در سه سطح شهرستان، بخش و دهستان مورد ارزیابی قرار گرفت. درواقع شاخص‌ها ترکیبی از متغیرهای اجتماعی و فرهنگی و از سوی دیگر متغیرهای اقتصادی و زیرساختی بوده است. اهمیت شاخص‌های مذکور در میزان محرومیت و قابل‌سنجش بودن؛ در انتخاب آن‌ها نقش اساسی داشته است.

سنجش میزان محرومیت: در این طرح به دلیل محدودیت‌های موجود در دستیابی به شاخص‌های مذکور در محدوده‌های شهرستان، بخش و دهستان؛ از نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ استفاده شده است. در طی جلساتی با مسئولین استانداری‌ها و معاونین و همین‌طور متخصصین امر، فرآیند وزن دهی شاخص‌ها انجام شده است. بر اساس روش ضریب همبستگی، میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و بر پایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر شهرستان، بخش و دهستان به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است.

بر این اساس مناطق محروم استان هرمزگان به شرح جدول (۳۵) است:

جدول ۳۵- دهستان‌های کمتر توسعه‌یافته استان هرمزگان

دهستان کمتر توسعه‌یافته	ضریب دهستان	تابعیت تقسیماتی		
		استان	شهرستان	بخش
تنب	۸	هرمزگان	ابوموسی	تنب
سیری	۹	هرمزگان	ابوموسی	مرکزی
جناح	۷	هرمزگان	بستک	جناح
فرامرزان	۷	هرمزگان	بستک	جناح
کوخرد	۶	هرمزگان	بستک	کوخرد
هرنگ	۶	هرمزگان	بستک	کوخرد
ده تل	۸	هرمزگان	بستک	مرکزی
فتویه	۷	هرمزگان	بستک	مرکزی
گوده	۸	هرمزگان	بستک	مرکزی
پارمون	۹	هرمزگان	بشاگرد	گافروپارمون
گافر	۹	هرمزگان	بشاگرد	گافروپارمون
درآبسر	۹	هرمزگان	بشاگرد	گوهران
گوهران	۹	هرمزگان	بشاگرد	گوهران
جکدان	۸	هرمزگان	بشاگرد	مرکزی
سردشت	۸	هرمزگان	بشاگرد	مرکزی
تخت	۶	هرمزگان	بندرعباس	تخت
شمیل	۶	هرمزگان	بندرعباس	تخت
سیاهو	۷	هرمزگان	بندرعباس	فین
گهره	۶	هرمزگان	بندرعباس	فین
فین	۶	هرمزگان	بندرعباس	فین
سرخون	۶	هرمزگان	بندرعباس	قلعه قاضی
قلعه قاضی	۶	هرمزگان	بندرعباس	قلعه قاضی
بندرچارک	۶	هرمزگان	بندرلنگه	شیبکوه
مقام	۷	هرمزگان	بندرلنگه	شیبکوه

دهستان کمتر توسعه‌یافته	ضریب دهستان	تابعیت تقسیماتی		
		استان	شهرستان	بخش
حومه	۷	هرمزگان	بندرلنگه	مرکزی
دژگان	۶	هرمزگان	بندرلنگه	مرکزی
مغویه	۶	هرمزگان	بندرلنگه	مرکزی
مهران	۶	هرمزگان	بندرلنگه	مرکزی
بهدشت	۷	هرمزگان	پارسیان	کوشکنار
کوشکنار	۷	هرمزگان	پارسیان	کوشکنار
مهرگان	۷	هرمزگان	پارسیان	مرکزی
بوچیر	۷	هرمزگان	پارسیان	مرکزی
پی وشک	۹	هرمزگان	جاسک	لیردف
سورک	۹	هرمزگان	جاسک	لیردف
جاسک	۷	هرمزگان	جاسک	مرکزی
کنگان	۷	هرمزگان	جاسک	مرکزی
گابریک	۹	هرمزگان	جاسک	مرکزی
احمدی	۸	هرمزگان	حاجی‌آباد	احمدی
کوه شاه	۷	هرمزگان	حاجی آباد	احمدی
آشکارا	۷	هرمزگان	حاجی آباد	فارغان
فارغان	۷	هرمزگان	حاجی آباد	فارغان
درآگاه	۷	هرمزگان	حاجی آباد	مرکزی
طارم	۷	هرمزگان	حاجی آباد	مرکزی
رودبار	۷	هرمزگان	خمیر	رویدر
رویدر	۷	هرمزگان	خمیر	رویدر
کهورستان	۷	هرمزگان	خمیر	مرکزی
خمیر	۷	هرمزگان	خمیر	مرکزی
برنطین	۷	هرمزگان	رودان	بیکاه
بیکاه	۷	هرمزگان	رودان	بیکاه
جغین جنوبی	۷	هرمزگان	رودان	جغین

دهستان کمتر توسعه‌یافته	ضریب دهستان	تابعیت تقسیماتی		
		استان	شهرستان	بخش
جغین شمالی	۷	هرمزگان	رودان	جغین
رودخانه	۷	هرمزگان	رودان	رودخانه
رودخانه بر	۸	هرمزگان	رودان	رودخانه
مسافرآباد	۷	هرمزگان	رودان	رودخانه
راهدار	۷	هرمزگان	رودان	مرکزی
فاریاب	۶	هرمزگان	رودان	مرکزی
آب نما	۶	هرمزگان	رودان	مرکزی
بمانی	۷	هرمزگان	سیریک	بمانی
شاهمردی	۷	هرمزگان	سیریک	بمانی
سیریک	۷	هرمزگان	سیریک	مرکزی
بیابان	۷	هرمزگان	سیریک	مرکزی
دولاب	۷	هرمزگان	قشم	شهاب
هنگام	۸	هرمزگان	قشم	شهاب
سوزا	۸	هرمزگان	قشم	شهاب
صلخ	۸	هرمزگان	قشم	شهاب
لارک	۸	هرمزگان	قشم	شهاب
چراغ آباد	۶	هرمزگان	میناب	توکهور
توکهور	۶	هرمزگان	میناب	توکهور
بندر	۸	هرمزگان	میناب	سندرک
درپهن	۸	هرمزگان	میناب	سندرک
سندرک	۷	هرمزگان	میناب	سندرک
کریان	۶	هرمزگان	میناب	مرکزی
گوربند	۶	هرمزگان	میناب	مرکزی

(**منبع**: شناسایی مناطق کمتر توسعه‌یافته کشور، ریاست جمهوری،۱۳۸۶)

از مجموع ۸۴ دهستان در استان هرمزگان، تعداد ۷۳ دهستان به عنوان مناطق محروم به شمار آمده است.

همان‌طور که مشاهده می‌شود رقم قابل ملاحظه‌ای است و نیازمند توجه ویژه به این مناطق می‌باشد. شایان ذکر است، ضرایب بر اساس ۵ تا ۹ تعیین شده و ضریب ۵ به معنی محرومیت کمتر و ضریب ۹ به معنی محرومیت بیش‌تر است. همان طور که مشاهده می‌شود ۳۱/۵ درصد از دهستان‌های مذکور دارای ضریب ۸ و ۹ می‌باشند که نشان دهنده محرومیت بالای دهستان‌های استان هرمزگان است.

می‌توان گفت ۳۱/۵ درصد از دهستان‌ها محرومیت بالایی (ضرایب ۸ و ۹) داشته، ۴۳/۸۵ درصد دارای محرومیت متوسط (ضریب ۷) و ۲۴/۶۵ درصد نیز از محرومیت پایینی (ضریب۶) برخوردار بوده‌اند.

همچنین سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق توسط بنیاد برکت صورت گرفته است. در این طرح ۵۴ شاخص به منظور سنجش سطح محرومیت مورد استفاده قرار گرفته شده است.

سنجش میزان محرومیت: بر اساس روش مک گراناهان (روش ضریب همبستگی) میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و بر پایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر استان، شهرستان و بخش به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. شاخص‌های مذکور به شرح جدول زیر است:

جدول ۳۶- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناهان (روش ضریب همبستگی)

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۱	نرخ اشتغال (درصد)	۰/۰۸۳۵
۲	نرخ اشتغال زنان (درصد)	۰/۱۱۴۸
۳	نرخ فعالیت (درصد)	۰/۱۴۰۷
۴	بار تکفل شغلی (نفر به ازای هر نفر شاغل)	۰/۱۶۴۳
۵	نسبت شاغلان بخش کشاورزی به کل شاغلان (درصد)	۰/۱۹۱۶
۶	نسبت شاغلان بخش صنعت به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۲۲۳
۷	نسبت شاغلان بخش خدمات به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۴۳۳
۸	نسبت مساحت اراضی راعی به کل مساحت بخش	۰/۲۷۴۵
۹	نسبت مساحت اراضی زراعی آبی به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۰۲۳
۱۰	نسبت مساحت اراضی زراعی دیم به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۲۵۱
۱۱	نسبت مساحت اراضی باغی به کل اراضی (درصد)	۰/۳۵۸۸
۱۲	سرانه دام سنگین خانوار (رأس)	۰/۳۹۳۰
۱۳	سرانه دام سبک خانوار (رأس)	۰/۴۱۹۵
۱۴	تراکم تراکتور در هر ۱۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۵۰۲
۱۵	تراکم کمباین در هر ۱۰۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۸۱۵
۱۶	نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۰۲۷
۱۸	نسبت روستاهای بهره‌مند از گاز به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۳۶۰
۱۹	نسبت شعب بانک به ۱۰,۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۵۵۵۴

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۲۰	فاصله مرکز بخش از مرکز شهرستان (Km)	۰/۵۸۵۹
۲۱	فاصله مرکز بخش از مرکز استان (Km)	۰/۶۰۳۷
۲۲	شدت فرسایش	۰/۶۳۷۴
۲۳	قابلیت اراضی	۰/۶۶۸۹
۲۴	ارتفاع	۰/۶۹۳۴
۲۵	کلاس شیب	۰/۷۲۳۲
۲۶	میزان بارش	۰/۷۴۶۲
۳۱	دما	۰/۷۶۹۱
۳۲	اقلیم	۰/۷۹۹۸
۳۳	منابع آب	۰/۸۲۷۱
۳۴	تعداد معدن	۰/۸۵۵۵
۳۵	پتانسیل زلزله	۰/۸۷۹۴
۳۶	پتانسیل سیل	۰/۹۰۵۹
۳۷	بعد خانوار	۰/۹۳۰۰
۳۸	نرخ رشد جمعیت (درصد)	۰/۹۵۸۹
۳۹	نسبت جنسی (درصد)	۰/۹۸۵۰
۴۰	تراکم جمعیت	۱/۰۱۰۸
۴۱	نسبت شهرنشینی (درصد)	۱/۰۴۴۰
۴۲	نرخ باسوادی (درصد)	۱/۰۶۷۸
۴۳	نرخ باسوادی زنان (درصد)	۱/۰۹۸۱
۴۴	نسبت باسوادان با تحصیلات عالی به کل باسوادان (درصد)	۱/۱۲۲۸

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۴۵	نسبت مراکز بهداشتی درمانی و خانه بهداشت به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۴۶۵
۴۶	نسبت پزشک به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۸۲۲
۴۷	نسبت مدرسه راهنمایی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۰۴۲
۴۸	نسبت دبیرستان و هنرستان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۳۰۶
۴۹	نسبت کتابخانه و کانون پرورش فکری کودکان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۵۸۸
۵۰	نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۹۰۰
۵۱	نسبت روستاهای بهره‌مند از آب آشامیدنی سالم (درصد)	۱/۳۱۳۳
۵۲	نسبت روستاهای بهره‌مند از دفتر پستی به تعداد روستا (درصد)	۱/۳۳۷۲
۵۳	نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت (درصد)	۱/۳۶۱۱
۵۴	نسبت روستاهای خالی از سکنه به کل روستاها(درصد)	۰/۰۳۴۶

(**منبع**: اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

نتایج طرح حاکی از آن است در مجموع ۵۶۴ بخش محروم و شهرستان در استان‌های مختلف کشور مورد سنجش قرار گرفته است. در این میان استان هرمزگان دارای ۱۳ شهرستان و ۳۱ بخش محروم می‌باشد. ۶ بخش از مناطق هرمزگان از قبیل شهرستان بشاگرد بخش گافروپارامون، جاسک بخش لیروف، بشاگرد بخش گوهران، بشاگرد بخش مرکزی، میناب بخش سندرک، حاجی‌آباد بخش احمدی و بندرلنگه بخش شیبکوه به ترتیب در جایگاه دوم، چهاردهم، بیست و سوم، بیست و

پنجم، پنجاه و هفتم، هفتاد و پنجم و صد و پنجم محروم‌ترین مناطق کشور قرار دارند. از این رو تمرکز بر پتانسیل‌های مناطق و ظرفیت‌سازی جهت بهره‌مندی از فرصت‌های بالقوه و بالفعل این مناطق اهمیتی دوچندان می‌یابد. مزیت‌های نسبی مناطق محروم استان هرمزگان در سه بخش اقتصادی؛ کشاورزی، صنعت و خدمات و زیر بخش‌های آن به شرح زیر است:

الف) کشاورزی:

- مزیت نسبی در تولید محصولات باغی نظیر خرما، پرتغال، لیموترش، نارنگی، لیموشیرین و سایر مرکبات. شایان ذکر است استان هرمزگان از نظر تولید خرما یکی از استان‌های ممتاز کشور است.
- مزیت نسبی در تولید محصولات زراعی نظیر گندم، جو، ذرت دانه‌ای، توتون و تنباکو، سیب‌زمینی، پیاز، گوجه‌فرنگی و سایر سبزیجات، هندوانه، خیار و خربزه. بخش‌های محروم این استان از نظر تولید صیفی‌جات و گوجه‌فرنگی نوبرانه در فصل زمستان و اوایل بهار وضعیت ممتازی دارد.
- مزیت‌نسبی در دامداری و دام‌پروری و پرورش‌دام سبک و نوعی بز به‌نام بز تالی
- مزیت نسبی در پرورش دام سنگین به خصوص در بخش‌های مرکزی جاسک، تخت بندرعباس، مرکزی رودان، مرکزی حاجی آباد، مرکزی بندرلنگه، توکهور میناب، شیبکوه بندرلنگه، لیردف جاسک و بخش جناح بستک.
- مزیت نسبی در اقتصاد دریا و سواحل که مرزهای آبی کشور را تشکیل می‌دهد از جنبه‌های شیلات و آبزی‌پروری (صید و صیادی انواع ماهی و میگو و پرورش آن‌ها) با توجه به وجود نوار ساحلی در خلیج فارس

- مزیت نسبی در وجود جنگل حرا در کنار جزایر قشم و برخی نقاط نوار ساحلی و همچنین مراتع بالنسبه مناسب.

ب) صنعت:

- وجود ناحیه صنعتی جایین در شهرستان حاجی‌آبادی
- وجود ناحیه صنعتی شمجو در بخش مرکزی شهرستان سیریک
- وجود شهرک صنعتی بستک در بخش مرکزی شهرستان بستک
- وجود شهرک صنعتی بندر خمیر در بخش مرکزی شهرستان بندر خمیر
- وجود شهرک صنعتی رودان در بخش مرکزی شهرستان رودان
- وجود شهرک صنعتی زرین دشت در بخش کوشکنار شهرستان پارسیان
- وجود شهرک صنعتی گاوبندی در بخش مرکزی شهرستان پارسیان
- وجود شهرستان صنعتی بندر لنگه در بخش مرکزی شهرستان بندرلنگه
- وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن سنگ لاشه، سنگ گچ، سنگ آهن و اکسید آن، سنگ چینی، مارن و کرومیت در بخش‌های محروم استان
- مزیت نسبی در تولید صنایع‌دستی نظیر سوزن‌دوزی، وگرگوربافی، برقع دوزی، سبدبافی، حصیربافی و غیره
- وجود منابع نفت و گاز
- مزیت نسبی ممتاز در ایجاد صنایع نفت و گاز و توسعه صنایع پتروشیمی و احداث پالایشگاه‌های جدید
- مزیت نسبی در ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی، بسته‌بندی محصول خرما و مرکبات، کنسروسازی و تون ماهی

- مزیت نسبی‌ویژه و پتانسیل در توسعه‌ساخت لنج، قایق تندرو و مسافربری و ماهیگیری و قایق‌های باربری و تفریحی در بنادر و جزایر ساحلی منطقه دریای خلیج‌فارس

ج) خدمات:

- مزیت نسبی در ارائه خدمات بازرگانی، واردات و صادرات در بنادر و جزایر استان با وجود اسکله‌ها و فرودگاه‌های متعدد
- وجود پتانسیل و مزیت نسبی در ارائه خدمات گمرکی و مرز آبی با وجود گمرک‌های متعدد.
- مزیت نسبی در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری با وجود جاذبه‌های طبیعی، تفریحی و اقلیم مناسب فصل زمستان در بخش‌های محروم استان از جمله وجود پیست اتومبیل‌رانی و موتورسواری و پیست ورزش‌های ساحلی و ...
- مزیت نسبی در تجارت بین‌المللی و مبادلات کالا با وجود مناطق آزاد قشم، کشم و مناطق ویژه اقتصادی خلیج فارس و شهید رجائی در بندرعباس و منطقه آزاد شهرستان پارسیان.
- مزیت نسبی بسیار مهم در ترانزیت و حمل و نقل کالا، با وجود راه آهن بافق- بندرعباس و وصل آن به راه‌آهن سراسری جنوب- شمال و آزادراه بین‌المللی جنوب- شمال.
- مزیت نسبی در عرصه سوخت به کشتی‌های تجاری و نفت‌کش.
- مزیت نسبی در داشتن جاذبه‌های سرمایه‌گذاری خارجی در مناطق آزاد استان.
- مزیت نسبی وجود مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای متعدد در استان در جهت توانمندسازی و مهارت افزایی جوانان
- مزیت نسبی پتانسیل استفاده از انرژی نوپای امواج دریایی

بنابراین با سیاست‌گذاری‌های منطقه‌ای و متناسب با امکانات و فرصت‌های هر منطقه می‌توان گام‌های مؤثری در جهت کاهش فقر و محرومیت برداشت.

شاخص‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان هرمزگان

همان طور که از جدول (۳۷) مشاهده می‌شود بر اساس داده‌های تمام سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت کل افراد ساکن در این مناطق برابر با ۵۸۱,۳۵۴ نفر است. از این تعداد ۲۸۵,۴۷۹ نفر زن و ۲۹۵۸۷۶ نفر مرد هستند. تعداد خانوار ساکن در این مناطق برابر با ۱۵۸۲۰۷ است. میانگین بعد خانوار برابر با ۵ است و میانگین نسبت جنسی در این مناطق برابر با ۲۶۵ می‌باشد. به عبارتی بعد خانوار و نسبت جنسی در این مناطق بالاتر از متوسط کشور است. تراکم خانوار و تعداد بالای فرزندان به تشدید شرایط «تله فقر» در این مناطق منجر می‌شود. وضعیتی که خانوار فقیر به دلیل داشتن تعداد فرزندان بالا، مجبور به کاهش هزینه‌های مربوط به تغذیه، بهداشت و آموزش فرزندان خواهد شد. سرباری شدید جمعیت و سنگینی فشار اقتصادی تحمیل شده بر دوش سرپرستان خانوار، امکان پس‌انداز کردن را از سرپرستان خانوار سلب خواهد کرد و زمینه اندوخت سرمایه و به کارگیری آن در عرصه اقتصادی به میزان قابل توجهی محدود می‌شود. مهاجرت افراد به منظور دستیابی به کار و مشکلات اجتماعی ناشی از آن نظیر فزونی گرفتن تعداد مردان به زنان و مضیقه ازدواج، از جمله مشکلات گریزناپذیر در این مناطق است. در واقع تمامی شاخص‌های مذکور به صورت زنجیره‌ای به یکدیگر وابسته بوده و چرخه‌ای از فقر و محرومیت و وابستگی را ایجاد می‌نمایند.

جدول ۳۷- ویژگی‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان هرمزگان

سرشماری ۹۵							تابعیت تقسیماتی		
خانوار	جمعیت	تعداد مردان	تعداد زنان	نسبت جنسی	بعد خانوار		استان	شهرستان	بخش
۴۰	۱۱۴۸	۱۹۰	۵۸	۲۸/۷	۱۸۷۹		هرمزگان	ابوموسی	تنب
۲۷	۲۰۴۱	۲۰۲۱	۲۰	۷۵/۶	۱۰۱۰۵		هرمزگان	ابوموسی	مرکزی
۱۰۱۴	۳۹۳۵	۱۹۵۹	۱۹۷۶	۳/۹	۹۹		هرمزگان	بستک	جناح
۳۳۷۱	۱۲۷۲۹	۶۳۵۲	۶۳۷۷	۳/۸	۱۰۰		هرمزگان	بستک	جناح
۲۳۱۳	۸۲۶۴	۴۲۵۸	۴۰۰۶	۳/۶	۱۰۶		هرمزگان	بستک	کوخرد
۲۱۵۱	۸۴۶۴	۴۴۲۳	۴۰۴۱	۳/۹	۱۰۹		هرمزگان	بستک	کوخرد
۲۲۷۳	۸۱۱۹	۴۱۲۲	۳۹۹۷	۳/۶	۱۰۳		هرمزگان	بستک	مرکزی
۳۳۶۵	۱۲۴۹۷	۶۴۸۱	۶۰۱۶	۳/۷	۱۰۸		هرمزگان	بستک	مرکزی
۲۶۷۴	۹۵۹۹	۴۹۴۴	۴۶۵۵	۳/۶	۱۰۶		هرمزگان	بستک	مرکزی
۱۱۷۶	۴۴۵۲	۲۲۰۱	۲۲۵۱	۳/۸	۹۸		هرمزگان	بشاگرد	گافروپارمون
۷۶۲	۲۸۰۸	۱۳۷۳	۱۴۳۵	۳/۷	۹۶		هرمزگان	بشاگرد	گافروپارمون
۱۲۲۰	۵۰۱۱	۲۵۴۳	۲۴۶۸	۴/۱	۱۰۳		هرمزگان	بشاگرد	گوهران
۲۲۵۵	۷۹۶۸	۳۹۹۶	۳۹۷۲	۳/۵	۱۰۱		هرمزگان	بشاگرد	گوهران
۲۷۰۵	۱۰۰۵۳	۵۰۸۵	۴۹۶۸	۳/۷	۱۰۲		هرمزگان	بشاگرد	مرکزی
۵۲۷	۱۸۹۸	۹۴۰	۹۵۸	۳/۶	۹۸		هرمزگان	بشاگرد	مرکزی
۱۶۶۱	۵۶۶۱	۲۸۵۳	۲۸۰۸	۳/۴	۱۰۲		هرمزگان	بندرعباس	تخت
۶۹۲۴	۲۴۲۶۸	۱۲۳۰۱	۱۱۹۶۷	۳/۵	۱۰۳		هرمزگان	بندرعباس	تخت
۲۹۰۵	۸۹۲۷	۴۴۹۴	۴۴۳۳	۳/۱	۱۰۱		هرمزگان	بندرعباس	فین

سرشماری ۹۵							تابعیت تقسیماتی		
خانوار	جمعیت	تعداد مردان	تعداد زنان	نسبت جنسی	بعد خانوار	استان	شهرستان	بخش
۶۵۱	۲۰۰۵	۹۸۰	۱۰۲۵	۳/۱	۹۶	هرمزگان	بندرعباس	فین
۲۹۵۱	۱۰۴۱۵	۵۲۷۵	۵۱۴۰	۳/۵	۱۰۳	هرمزگان	بندرعباس	فین
۲۱۸۸	۷۵۴۸	۳۸۸۹	۳۶۵۹	۳/۴	۱۰۶	هرمزگان	بندرعباس	قلعه قاضی
۱۵۷۸	۵۵۲۹	۲۸۷۳	۲۶۵۶	۳/۵	۱۰۸	هرمزگان	بندرعباس	قلعه قاضی
۱۴۹۴	۵۷۶۵	۲۹۹۰	۲۷۷۵	۳/۹	۱۰۸	هرمزگان	بندرلنگه	شیبکوه
۲۱۹۸	۸۸۱۴	۴۶۲۳	۴۱۹۱	۴	۱۱۰	هرمزگان	بندرلنگه	شیبکوه
۳۱۶۸	۱۲۶۷۴	۶۷۵۴	۵۹۲۰	۴	۱۱۴	هرمزگان	بندرلنگه	مرکزی
۲۸۴۳	۱۰۳۰۴	۵۳۱۳	۴۹۹۱	۳/۶	۱۰۶	هرمزگان	بندرلنگه	مرکزی
۳۹۹۷	۱۶۸۰۳	۹۰۹۴	۷۷۰۹	۴/۲	۱۱۸	هرمزگان	بندرلنگه	مرکزی
۱۸۸۸	۷۲۷۲	۳۷۷۷	۳۴۹۵	۳/۹	۱۰۸	هرمزگان	بندرلنگه	مرکزی
۴۴۶۵	۱۲۴۶	۲۲۱۷	۲۲۴۸	۳/۶	۱۰۱	هرمزگان	پارسیان	کوشکنار
۴۸۴۱	۱۳۳۸	۲۴۰۷	۲۴۳۴	۳/۶	۱۰۱	هرمزگان	پارسیان	کوشکنار
۹۷۰۸	۲۶۴	۴۸۲۱	۴۸۸۷	۳/۷	۱۰۱	هرمزگان	پارسیان	مرکزی
۱۵۴۹	۵۵۸۲	۲۸۷۶	۲۷۰۶	۳/۶	۱۰۶	هرمزگان	پارسیان	مرکزی
۳۴۰۲	۱۲۶۲۲	۶۳۷۵	۶۲۴۷	۳/۷	۱۰۲	هرمزگان	جاسک	لیردف
۱۹۲۱	۷۰۳۸	۳۵۸۳	۳۴۵۵	۳/۷	۱۰۴	هرمزگان	جاسک	لیردف
۲۱۰۳	۸۳۸۲	۴۳۰۵	۴۰۷۷	۴	۱۰۶	هرمزگان	جاسک	مرکزی
۱۸۵۸	۷۴۲۱	۳۷۱۴	۳۷۰۷	۴	۱۰۰	هرمزگان	جاسک	مرکزی
۱۵۱۲	۶۵۶۱	۳۳۵۶	۳۲۰۵	۴/۳	۱۰۵	هرمزگان	جاسک	مرکزی
۱۰۳۲	۳۰۸۲	۱۵۰۵	۱۵۷۷	۳	۹۵	هرمزگان	حاجی آباد	احمدی
۱۷۲۱	۶۰۸۲	۳۱۱۵	۲۹۶۷	۳/۵	۱۰۵	هرمزگان	حاجی آباد	احمدی

سرشماری ۹۵							تابعیت تقسیماتی		
خانوار	جمعیت	تعداد مردان	تعداد زنان	نسبت جنسی	بعد خانوار	استان	شهرستان	بخش
۲۵۶۵	۸۱۲۱	۴۰۹۰	۴۰۳۱	۳/۲	۱۰۱	هرمزگان	حاجی آباد	فارغان
۸۶۴	۲۴۹۲	۱۲۴۴	۱۲۴۸	۲/۹	۱۰۰	هرمزگان	حاجی آباد	فارغان
۱۹۳۰	۶۳۸۲	۳۲۳۷	۳۱۴۵	۳/۳	۱۰۳	هرمزگان	حاجی آباد	مرکزی
۳۱۱۸	۱۰۱۴۵	۵۱۶۲	۴۹۸۳	۳/۳	۱۰۴	هرمزگان	حاجی آباد	مرکزی
۱۲۳۳	۴۰۲۴	۲۰۰۶	۲۰۱۸	۳/۳	۹۹	هرمزگان	خمیر	رویدر
۱۱۸۵	۳۷۴۵	۱۹۳۱	۱۸۱۴	۳/۲	۱۰۶	هرمزگان	خمیر	رویدر
۱۵۸۹۹	۴۵۶۱	۷۹۷۱	۷۹۲۸	۳/۵	۹۹	هرمزگان	خمیر	مرکزی
۱۰۶۰۲	۳۰۳۵	۴۳۲۴	۵۲۷۸	۳/۵	۹۹	هرمزگان	خمیر	مرکزی
۸۶۸۴	۲۴۷۲	۴۳۵۴	۴۳۳۰	۳/۵	۹۹	هرمزگان	رودان	بیکاه
۸۷۳۲	۲۴۳۳	۴۴۹۰	۴۲۴۲	۳/۶	۹۴	هرمزگان	رودان	بیکاه
۵۰۸۶	۱۳۹۹	۲۴۶۹	۲۶۱۷	۳/۶	۱۰۶	هرمزگان	رودان	جغین
۹۳۸۱	۲۶۱۱	۴۶۷۵	۴۷۰۷	۳/۶	۱۰۱	هرمزگان	رودان	جغین
۳۳۳۸	۹۹۵	۱۶۷۸	۱۶۶۰	۳/۴	۹۹	هرمزگان	رودان	رودخانه
۸۸۶۲	۲۵۰۶	۴۴۶۸	۴۳۹۴	۳/۵	۹۸	هرمزگان	رودان	رودخانه
۶۷۲۷	۲۰۰۲	۳۴۰۲	۳۳۲۵	۳/۴	۹۸	هرمزگان	رودان	رودخانه
۲۳۰۲	۷۰۱	۱۱۶۳	۱۱۳۹	۳/۳	۹۸	هرمزگان	رودان	مرکزی
۲۹۲۲	۵۷۷	۱۰۰۹	۱۹۱۳	۵/۱	۱۹۰	هرمزگان	رودان	مرکزی
۲۲۲۷۱	۶۳۰۳	۱۱۲۶۵	۱۱۰۰۶	۳/۵	۹۸	هرمزگان	رودان	مرکزی
۵۵۶۵	۱۳۸۱	۲۷۸۳	۲۷۸۲	۴	۱۰۰	هرمزگان	سیریک	بمانی
۵۵۴۸	۱۵۴۶	۲۸۲۱	۲۷۲۷	۳/۶	۹۷	هرمزگان	سیریک	بمانی

تابعیت تقسیماتی			سرشماری ۹۵					
بخش	شهرستان	استان	بعد خانوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خانوار
مرکزی	سیریک	هرمزگان	۹۹	۳/۸	۴۴۰۳	۴۴۴۳	۲۳۴۳	۸۸۴۶
مرکزی	سیریک	هرمزگان	۱۰۰	۳/۴	۶۷۸۲	۶۷۷۷	۳۱۵۳	۱۳۵۵۹
شهاب	قشم	هرمزگان	۹۹	۳/۹	۵۲۶۹	۵۳۲۲	۲۷۲۵	۱۰۵۹۱
شهاب	قشم	هرمزگان	۱۱۰	۳/۶	۲۷۳	۲۴۸	۱۴۶	۵۲۱
شهاب	قشم	هرمزگان	۹۹	۳/۷	۳۴۷۸	۳۴۹۶	۱۸۴۶	۶۹۷۴
شهاب	قشم	هرمزگان	۱۰۳	۴	۷۰۴۲	۶۸۵۹	۳۵۱۳	۱۳۹۰۱
شهاب	قشم	هرمزگان	۱۰۲	۳/۷	۲۱۳	۲۰۸	۱۱۵	۴۲۱
توکهور	میناب	هرمزگان	۱۰۱	۳/۸	۷۶۸۳	۷۵۵۸	۴۰۰۱	۱۵۲۴۱
توکهور	میناب	هرمزگان	۹۸	۳/۶	۴۲۶۴	۴۳۳۱	۲۳۸۳	۸۶۰۵
سندرک	میناب	هرمزگان	۱۰۰	۳/۶	۱۸۶۷	۱۸۶۳	۱۰۳۵	۳۷۳۰
سندرک	میناب	هرمزگان	۹۹	۴	۳۷۵۶	۳۷۸۱	۱۸۸۱	۷۵۳۷
سندرک	میناب	هرمزگان	۹۸	۳/۷	۴۴۲۹	۴۵۱۵	۲۳۸۶	۸۹۴۴
مرکزی	میناب	هرمزگان	۹۷	۳/۷	۸۳۰۰	۸۵۱۴	۴۵۲۲	۱۶۸۱۴
مرکزی	میناب	هرمزگان	۹۹	۳/۵	۷۰۹۰	۶۹۹۷	۱۴۰۷۸	۴۰۷۸
جمع کل **میانگین**			۲۶۵	۵	۲۸۵۴۷۹	۲۹۵۸۷۶	۵۸۱۳۵۴	۱۵۸۲۰۷

(**منبع**: داده‌های سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

۳-۳-۳- حاشیه‌نشینی و محلات فرودست شهری

سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه یکی از پیامدها و ویژگی‌های بارز شهرنشینی معاصر در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران بوده است. تعاریف متعددی از سکونتگاه غیررسمی ارائه شده است که هریک بر ملاک‌ها و معیارهای خاصی مانند کالبد، جغرافیا، اقتصاد، روابط اجتماعی و ویژگی‌های روانی تأکید کرده‌اند. برخی از نظر «بوم‌شناسی شهری» بر عواملی مانند نحوه استفاده از زمین، کمبود مسکن، قیمت و اجاره زمین توجه کرده و عده‌ای دیگر از چشم‌انداز «فقر شهری» و مسائلی مانند نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و «تبعیض» نگریسته‌اند. مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی روند شتابان جمعیت شهری و عدم توسعه زیرساخت‌های ضروری، مهاجرت گسترده، ناکارآمدی سیاست‌ها و برنامه دولت‌ها، برنامه‌ریزی از بالا به پایین، توزیع ناعادلانه خدمات و امکانات از دیگر عوامل گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی است.

طی سده‌های گذشته رویکردهای متفاوتی از سوی نظام برنامه‌ریزی در کشورهای مختلف برای حل یا کاهش ابعاد این مسئله برگزیده و اجرا شده است. از نادیده انگاشتن تا توانمندسازی، طیفی از اقدامات و سیاست‌ها را در برمی‌گیرد که به فراخور شرایط تاریخی و جغرافیایی مورد توجه قرار گرفته‌اند. این سیاست‌ها تحت تأثیر مکاتب، نظام‌های سیاسی و اجرایی و یا سازمان‌های بین‌المللی ترویج شده و کمابیش در بیش‌تر این کشورها تجربه شده‌اند. سیاست‌هایی چون نادیده گرفتن، تخریب و تخلیه اجباری، مسکن عمومی، بهسازی و توانمندسازی و ... نتایج متفاوتی را در کشورهای مختلف به همراه داشته است.

از اوایل سده بیستم که مسئله فقر و سکونتگاه‌های فقیرنشین مورد توجه جدی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گرفت؛ تمرکز بر سیاست‌های اقتصادی کلان از جمله سیاست‌های فقرزدایی و سیاست‌هایی برای افزایش متوسط درآمد و نیز ایجاد عدالت اجتماعی، همواره به مثابه راه حل ریشه‌ای فقر و محلات فقیرنشین مورد توجه بوده است. ایران از جمله کشورهای در حال توسعه‌ای محسوب می‌شود که با مشکل وجود سکونتگاه‌های غیررسمی روبروست. سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران پیش از سال ۱۳۳۰ به صورت محدود در چند شهر به وجود آمد. با این وجود تا قبل از اصلاحات ارضی، روندی بسیار آرام و کند داشته است. اما بعد از اصلاحات ارضی ۱۳۴۲ همراه با رشد مهاجرت، حاشیه‌نشینی نیز ابعاد وسیع‌تری پیدا کرد. چراکه اکثر خوش‌نشینانی که صاحب نسق نبوده و در نتیجه زمینی به آن‌ها واگذار نشد، همچنین کشاورزانی که مقدار ناچیزی زمین به آن‌ها رسیده بود مهاجرت نموده و در محلات فقیرنشین و حاشیه شهرها سکنی گزیدند.

وجه اشتراک تمامی انواع سکونتگاه‌های غیررسمی دستیابی محدود و یا عدم دسترسی به امکانات و خدمات اساسی و زیرساختی است. اما در ایران سکونتگاه‌های غیررسمی به گونه‌ای متفاوت از سایر کشورها شکل گرفته است. به‌طوری که در غالب سکونتگاه‌های ایران، تصرف و مالکیت به صورت ملکی است و شکل تصرف عدوانی و غصبی بسیار نادر است. ساکنان این سکونتگاه‌ها مسکن را خود بر روی زمینی که تملک کرده‌اند، ساخته اما ضوابط و مقررات رسمی را رعایت نکرده و در نتیجه این سکونتگاه‌ها بدون برنامه ایجاد شده است. از این رو سکونتگاه‌های بی ضابطه با سکونتگاه‌های ایران قرابت معنایی بیش‌تری دارد. در حال حاضر بیش از ۳۰ درصد از جمعیت کشورمان در سکونتگاه‌های غیررسمی ساکن هستند. استان هرمزگان نیز از جمله استان‌های درگیر بحث سکونتگاه‌های غیررسمی است. از آنجا

که استان هرمزگان و به‌طور ویژه شهر بندرعباس در اقتصاد ملی جایگاه عملکردی ویژه‌ای دارد، بسیاری از مسائل موجود در شهر نظیر مسائل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شهر ناشی از فرایندهای تأثیرگذار ملی است. شهر بندرعباس از دهه ۱۳۵۰، با توجه به رویکردهای توسعه‌ای کلان کشور، استقرار صنایع و فعالیت‌های بزرگ‌مقیاس، افزایش حجم تردد دریایی و ... به سرعت از نظر جمعیتی رو به افزایش نهاد و رشد محلات نامتعارف از شدت بیش‌تری برخوردار شد.

استان هرمزگان مساحتی برابر با ۷۰,۶۹۷ کیلومترمربع و جمعیتی معادل ۱۷۷۶۴۱۵ نفر است. موقعیت استراتژیک استقرار این استان در حاشیه شمالی خلیج‌فارس و دریای عمان و خصوصاً در شمال تنگه بسیار مهم هرمز سبب گردیده است تا این استان از ابعاد مختلف، از ویژگی‌های خاص برخوردار گردد و عملکرد آن، چه به لحاظ اقتصادی و چه به لحاظ سیاسی ـ امنیتی، فرا منطقه‌ای و حتی فراملی به شمار آید.

در استان هرمزگان به جز شهر بندرعباس در بقیه شهرهای استان شاهد همگنی نسبی محلات و یا سکونتگاه‌های غیررسمی در ضریب بیکاری مردان و تفاوت‌های برجسته در ضریب بیکاری زنان در سطح استان هستیم. از این‌رو در شهر بندرعباس آمار حاکی از سکونت ۴۰ درصد جمعیت شهر در غالب اسکان‌های غیررسمی دارد . طی دهه‌های گذشته سهم استان هرمزگان در فرستادن مهاجر به شهر بندرعباس افزایش پیدا کرده است. علاوه بر مهاجرت‌های درون استانی دیگر استان‌های کشور هم در این رویه نقش دارند. الگوی مهاجرت ، نیاز به واحدهای مسکونی را افزایش داده است. این الگوی مهاجرت منجر به رشد واحدهای غیررسمی شده است.

عوامل زمینه‌ساز و توسعه‌دهنده اسکان‌های غیررسمی در شهر بندرعباس عبارت‌اند از:

۱) تغییر ساختار اقتصادی شهر بندرعباس در کلیت اقتصاد ملی، منطقه‌ای و محلی.

۲) ناتوانی اقتصاد منطقه‌ای، در جذب و نگهداری جمعیت بومی به دلیل فقر محیطی، نابسامانی اقتصادی و بی‌ثباتی اجتماعی.

۳) وجود بحران‌ها و جریانات سیاسی، ملی و منطقه‌ای.

۴) فقدان مدیریت توانمندشهری و به‌خصوص عدم هماهنگی سازمانی به شکل یکپارچه.

۵) ناتوانی دراجرای خطوط و برنامه‌های مصوب شهری، به‌ویژه در حوزه شهرسازی.

۶) عدم امکان و توانایی در تعیین و تحدید قطعی خط محدوده و گسسته بودن بافت کالبدی شهر.

۷) وجود اقتصاد غیررسمی و حاشیه‌ای در شهر بندرعباس.

به‌طور کلی عوامل متعددی در شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی مؤثر هستند. در پدیده رشد اسکان غیررسمی عوامل مختلف در سطوح کلان، میانی و خرد دخیل هستند که این عوامل را می‌توان در دسته‌بندی کلی به عوامل اجتماعی ـ جمعیتی، عوامل اقتصادی، عوامل زیست‌محیطی، و عوامل سیاسی ـ مدیریتی تقسیم کرد.

در بین عوامل مختلفی که الگوی توسعه و نوسازی در استان هرمزگان و بالأخص شهر بندرعباس را دچار دگرگونی کرده، می‌توان اصلاحات ارضی (۱۳۴۲) را نقطه آغازین آن‌ها دانست. اصلاحات ارضی تغییرات زیربنایی را در اقتصاد منطقه‌ای و ملی به وجود آورده که تأثیر خود را بر تجدید نقش شهر بندرعباس در ابعاد مختلف گذاشته است. انجام اصلاحات ارضی در مناطق روستایی موجی از تغییرات را در

الگوی سبک زندگی هم در مناطق شهری و هم در مناطق روستایی ایجاد نمود. تسریع روند ناموزون شهرنشینی به دلیل مهاجرت روستائیان به مناطق شهری از اولین آثار و پیامدهای آن بوده است. فرایند جذب سرمایه‌گذاری به شهر بندرعباس با افزایش قیمت نفت در طی سال‌های ۵۳-۱۳۵۲ به اوج خود رسید. افزایش بهای نفت علاوه بر آن که نظام برنامه‌ریزی را پس زد، بر ورود بدون برنامه‌ریزی شده پول نفت به ساختار اقتصادی کشور و دگرگونی‌های اقتصادی تأثیر عمیقی بر جای گذاشت. این افزایش قیمت در شهر بندرعباس تأثیر خود را به شکل توسعه بنادر و رونق اقتصادی داشته است. باید اشاره کرد که مهاجرت روستایی ـ شهری از اولین پیامدهای قطعی این توسعه به شمار می‌رود.

در کنار این تحولات اجتماعی ـ اقتصادی باید به برنامه‌های توسعه‌ای که در قبل از انقلاب (برنامه چهارم و پنجم) تهیه شد و نقشی که برای بندرعباس به عنوان مهم‌ترین بندر ورود و خروج کالا از سیستم کشتیرانی تعریف شد، اشاره کرد. تأسیس پالایشگاه بندرعباس (۱۳۵۰)، تأسیس بندر شهید رجایی (۱۳۵۰)، ایجاد منطقه آزاد تجاری قشم (۱۳۷۰) و مهم‌تر از این‌ها توسعه انفجاری کشورهای حاشیه خلیج فارس در دهه ۱۹۹۰ باعث گردید شهر بندرعباس از نقش حاشیه‌ای به متن تحولات اقتصاد ملی وارد شود. حاصل این برنامه، موجی از جذب سرمایه‌گذاری‌های ملی و منطقه‌ای را در شهر بندرعباس به وجود آورد که فرصت‌های شغلی بی‌شماری را هم برای ساکنین بومی و هم برای مهاجرین از سایر استان‌ها ایجاد کرد و منجر به تشویق خیل عظیمی از افراد جویای کار به شهر بندرعباس شد. مهم‌ترین عامل بعدی که پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جدی برای شهر بندرعباس به وجود آورد، وقوع انقلاب اسلامی (۱۳۵۷) و جنگ تحمیلی (۶۷-۱۳۵۹) بوده است. وقوع انقلاب اسلامی و تحولات بعدی آن نقش بی‌بدیلی به شهر بندرعباس به عنوان مهم‌ترین بندرگاه کشور

داد. یکی از این اهداف رونق ورود و خروج کالا از طریق کشتیرانی و بازرگانی در این شهر بود که موجب به وجود آمدن فرصت‌های شغلی جدید و مبتنی بر تجارت و بازرگانی شد و اقشار اجتماعی و اقتصادی خاصی را به خود جذب کرد. به این ترتیب شهر بندرعباس محل مراجعه مهاجرینی شد که با اهداف متعددی به این شهر مهاجرت کرده‌اند. ورود مهاجرین مناطق جنگی از دیگر پدیده‌های افزایش جمعیت شهر بوده است. این گروه از مهاجرین به دلیل اینکه از خانه و کاشانه خود بالاجبار طرد شده بودند، به ناچار مجبور به سکونت دائمی در شهر بودند، از سوی دیگر ضعف اقتصادی آن‌ها تمایل به سکونت در مناطق ارزان قیمت را به دنبال داشته است. همچنین اغلب مهاجرین بومی استان که ساکنین سابق روستاها بوده‌اند، از پایگاه اجتماعی ـ اقتصادی ضعیفی برخوردارند. در برخی موارد نیز الگوی مهاجرت غالب شده، به صورت مهاجرت‌های قومی و قبیله‌ای بوده است مانند محلات اوزی‌ها، چاهستانی‌ها، لاری‌ها، و .... این نوع از الگوی مهاجرت برخلاف، طیف مهاجرینی است که به قصد کار (و نه زندگی) به شهر بندرعباس مهاجرت می‌کنند. گروه اخیر توانایی در اختیار گرفتن مسکن چه به صورت اجاره و چه به صورت خرید در مناطق متوسط شهر را دارا هستند. از این جهت خطر گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی بیشتر از سوی اقشاری اتفاق افتاده است که به قصد کار ـ زندگی به شهر بندرعباس مهاجرت کرده‌اند.

این تحولات ساختاری و کلان در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در کنار ضعف آمایش سرزمین و منطقه جنوبی کشور و نیز برنامه‌ریزی‌های نامناسب در سطوح کلان و غیر منطبق با زیربناهای موجود به عدم وجود برنامه‌ریزی متناسب سطوح میانه با ساختارهای جدید منجر شد و پس از آن تغییرات فضایی و کالبدی، اقتصادی و جمعیتی شتابان و ناموزون در پهنه‌ی سرزمین را شکل داد. تغییرات ساختار جمعیتی و افزایش مهاجرت‌ها و رشد سریع شهرنشینی ناشی از این تغییرات

مدیریت شهری را در ایران غافلگیر کرد و از آنجا که بسیاری از مهاجران در پی یافتن کار در شهر و از اقشار کم درآمد و کم مهارت روستایی بودند مدیریت شهری با سه معضل عمده مواجه شد:

۱) عدم توان مدیریت شهری در اسکان کم‌درآمدها

۲) عدم امکان ایجاد اشتغال و کارآفرینی متناسب با تقاضا

۳) عدم توان تأمین زیرساخت‌ها و خدمات متناسب با رشد شتابان جمعیت

همچنین افزایش سریع و غیرعادی تقاضا برای زمین شهری نتیجه‌ای جز افزایش قیمت اراضی و مسکن را در بر نداشت و برآیند معضلات فوق، شکل‌گیری طبقه‌ای کم درآمد و فقیر در شهر بود که حتی تحت پوشش نظام‌های تأمین اجتماعی و حمایتی قرار نگرفتند و این ضعف به گسترش فقر شهری و افزایش طبقه فرودست شهری نسبت به طبقات متوسط و بالا دامن زد. فقر مالی این طبقه در تعامل با آسیب‌پذیری، انزوا و فقر روحی و جسمی و نیز بی قدرتی آن‌ها در چانه‌زنی‌های اجتماعی تله فقر را ایجاد کرده است و افرادی که در این تله گرفتار آمدند، ناچار به جدایی گزینی اجتماعی و در پی آن فضایی شدند و این تله، چرخه‌ای معیوب برای بازتولید حاشیه‌نشینی در شهر بندرعباس است. محلاتی چون شهرک توحید، چاهستانی‌ها، ایسینی، شهرک ۲۰۰۰، بهشت‌زهرا، ششصد دستگاه، چهارصد دستگاه، سورو، پشت شهر، خواجه عطا، نایبند و نخل ناخدا از جمله محدوده‌های غیررسمی استان هرمزگان به حساب می‌آیند. بدین ترتیب سکونتگاه‌های غیر رسمی در شهر بندرعباس نتیجه فرآیندی ملی، منطقه‌ای و شهری بوده است.

۳-۳-٤- بررسی ویژگی‌های جمعیتی

۳-۳- ٤-۱- بررسی ساختار و ترکیب جمعیت

جمعیت استان هرمزگان از ۴۶۲۴۴۰ نفر در سال ۱۳۵۵ به ۱۰۶۲۱۵۵ نفر در سال ۱۳۷۵ و سپس به ۱۷۷۶۴۱۵ نفر در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. این ارقام بیانگر آن است که طی ۴۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، جمعیت استان هر ساله به طور میانگین ۳/۲ درصد رشد داشته است. این نرخ رشد در مقایسه با رشد متوسط ۲/۱ درصدی کل کشور در همین بازه زمانی، نشان می‌دهد که افزایش جمعیت استان در قیاس با کل کشور از شتاب بیش‌تری برخوردار بوده است. در واقع، جمعیت استان طی این دوره ۳/۸ برابر شده، در حالی که این افزایش برای کل کشور ۲/۴ برابر بوده است. برآوردها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۹ نیز جمعیت استان نسبت به سال ۱۳۹۵ با رشد متوسط ۲/۳ درصد، به حدود یک میلیون و نهصد و پنجاه هزار نفر رسیده است. با وجود افزایش مستمر تعداد جمعیت در دوره مورد بررسی، شتاب این افزایش در سطح استان کاهشی بوده است. با مشاهده تغییرات افزایش نسبی جمعیت در جداول ذیل به خوبی می‌توان به کاهش این شتاب پی برد. افزایش نسبی جمعیت از ۶۴/۸ درصد در دوره ۶۵-۱۳۵۵ به ۱۲/۶ درصد در دوره ۹۵-۱۳۹۰ رسیده است. لازم به ذکر است که همسو با تغییرات جمعیت نقاط شهری و روستایی کشور، در استان هرمزگان نیز تعداد جمعیت نقاط شهری همواره با افزایش و تعداد جمعیت نقاط روستایی با کاهش مواجه شده است. اما شتاب کاهش جمعیت روستایی استان در مقایسه با جمعیت روستایی کشور، کندتر بوده است. عوامل فرهنگی و اعمال سیاست‌های کنترل جمعیت را، می‌توان مهم‌ترین مؤلفه‌های متأثر بر کاهش تدریجی میزان باروری و به تبع آن کاهش نرخ رشد جمعیت استان در دوره‌های مورد بررسی به شمار آورد.

جدول ۳۸- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

سال	کل			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۳۳۷۰۸۷۴۴	–	–	۱۵۸۵۴۶۸۰	–	–	۱۷۸۵۴۰۶۴	–	–
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۱۵۷۳۶۲۶۶	۴۶/۷	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۰۹۸۹۸۸۱	۶۹/۳	۲۲۶۰۰۴۴۹	۴۷۴۶۳۸۵	۲۶/۶
۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۱۰۶۱۰۴۷۸	۲۱/۵	۳۶۸۱۷۷۸۹	۹۹۷۳۲۲۸	۳۷/۲	۲۳۲۳۷۶۹۹	۶۳۷۲۵۰	۲/۸
۱۳۸۵	۷۰۴۹۵۷۸۲	۱۰۴۴۰۲۹۴	۱۷/۴	۴۸۲۵۹۹۶۴	۱۱۴۴۲۱۷۵	۳۱/۱	۲۲۲۳۵۸۱۸	-۱۰۰۱۸۸۱	-۴/۳
۱۳۹۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۴۶۵۳۸۸۷	۶/۶	۵۳۶۴۶۶۶۱	۵۳۸۶۶۹۷	۱۱/۲	۲۱۵۰۳۰۰۸	-۷۳۲۸۱۰	-۳/۳
۱۳۹۵	۷۹۹۲۶۲۷۰	۴۷۷۶۶۰۱	۶/۴	۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۵۰۰۱۸۶	۱۰/۳	۲۰۷۷۹۴۲۳	-۷۲۳۵۸۵	-۳/۴

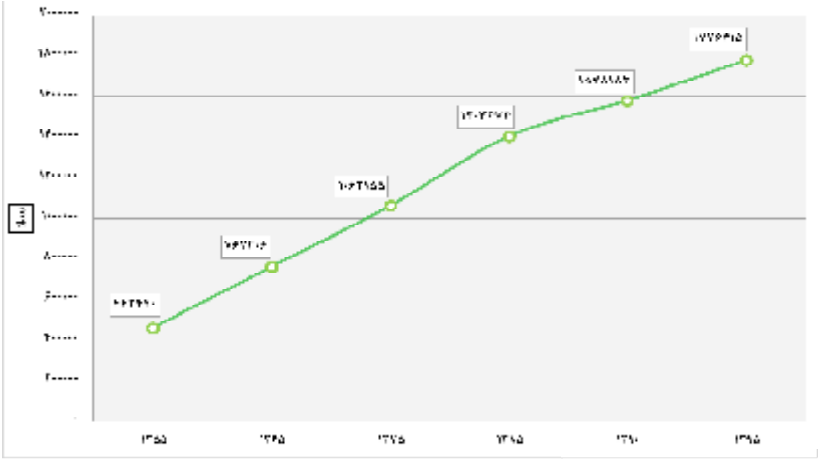
مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

جدول ۳۹- تغییرات تعداد جمعیت استان هرمزگان به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

سال	کل			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۴۶۲۴۴۰	–	–	۱۲۳۴۶۲	–	–	۳۳۸۹۷۸	–	–
۱۳۶۵	۷۶۲۲۰۶	۲۹۹۷۶۶	۶۴/۸	۳۰۸۱۹۹	۱۸۴۷۳۷	۱۴۹/۶	۴۵۴۰۰۷	۱۱۵۰۲۹	۳۳/۹
۱۳۷۵	۱۰۶۲۱۵۵	۲۹۹۹۴۹	۳۹/۴	۴۴۳۹۷۰	۱۳۵۷۷۱	۴۴/۱	۶۱۸۱۸۵	۱۶۴۱۷۸	۳۶/۲
۱۳۸۵	۱۴۰۳۶۷۴	۳۴۱۵۱۹	۳۲/۲	۶۶۱۳۲۵	۲۱۷۳۵۵	۴۹/۰	۷۴۲۳۴۹	۱۲۴۱۶۴	۲۰/۱
۱۳۹۰	۱۵۷۸۱۸۳	۱۷۴۵۰۹	۱۲/۴	۷۸۸۴۷۱	۱۲۷۱۴۶	۱۹/۲	۷۸۹۷۱۲	۴۷۳۶۳	۶/۴
۱۳۹۵	۱۷۷۶۴۱۵	۱۹۸۲۳۲	۱۲/۶	۹۷۱۸۲۲	۱۸۳۳۵۱	۲۳/۳	۸۰۴۵۹۳	۱۴۸۸۱	۱/۹

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱- تغییرات تعداد جمعیت استان هرمزگان، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

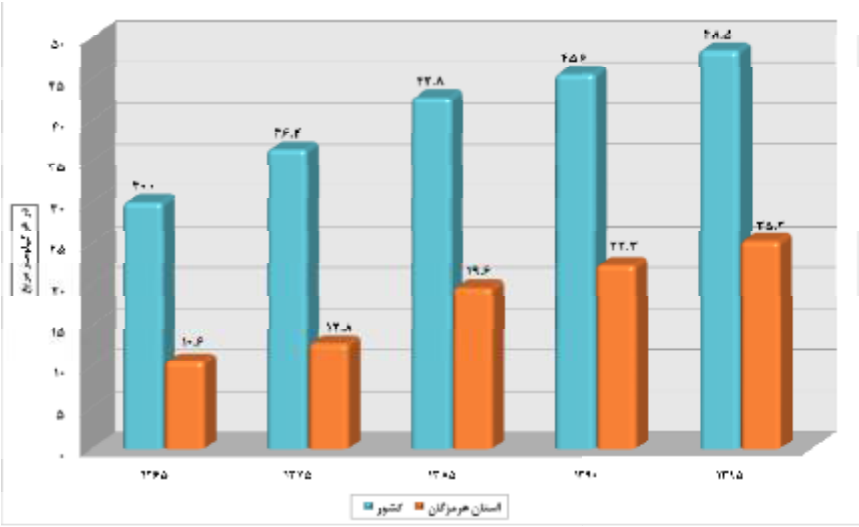

۳-۳-٤-۲- تراکم جمعیت

اصطلاح تراکم جمعیت تعداد جمعیتی است که در یک منطقه یا مساحت معینی سکونت دارند و به این منظور به کار می‌رود تا تعداد متوسط مردمی که یک واحد جغرافیایی را اشغال کرده‌اند، مشخص کند. تراکم جمعیت از تقسیم کل جمعیت بر مساحت منطقه به کیلومترمربع به دست می‌آید. در کشور ایران تراکم حسابی جمعیت در سرشماری‌های متعدد رو به افزایش است و علت آن ثابت بودن مساحت کشور و افزایش روزافزون جمعیت است. در سال ۱۳۶۵ تراکم جمعیت در کل استان ۱۰/۶ نفر در هر کیلومترمربع بوده است و این در حالی است که تراکم جمعیت در همان سال در کل کشور ۳۰ نفر در هر کیلومترمربع است. بر اساس محاسبات به عمل آمده؛ طی ۳۰ سال بعد (۱۳۹۵) میزان تراکم جمعیت استان به بیش از دو برابر (۲۵/۳ نفر در هر کیلومترمربع) افزایش یافته است. به دلیل اینکه بسیاری از مناطق استان را نواحی گرم و خشک و کوهستان‌های غیرقابل سکونت تشکیل

داده و منابع مورد نیاز برای معیشت و سکونت جمعیت محدود می‌باشد، این استان نسبت به سایر استان‌ها و کل کشور از تراکم پایین‌تری برخوردار است.

نمودار ۲- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان هرمزگان، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

۳-۳-٤-۳- سهم جمعیت استان از کشور

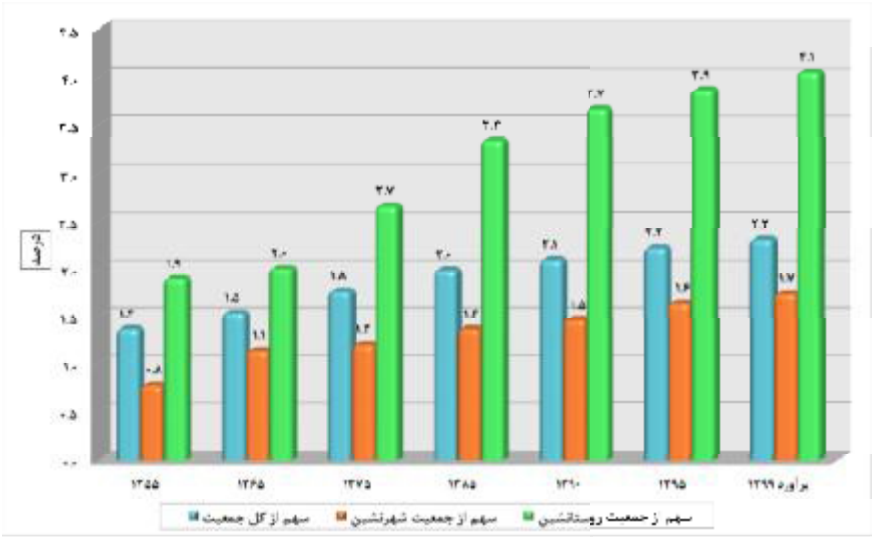
با توجه به تفاوت تعداد جمعیت استان‌ها و نیز تأثیر تفاوت سهم جمعیتی مناطق بر میزان تأثیرگذاری آن‌ها بر کل کشور، سهم جمعیتی استان از کل کشور طی شش دوره سرشماری و همچنین برآورد سال ۱۳۹۹ به تفکیک وضع سکونت مورد بررسی قرار گرفته است. ملاحظه می‌شود که در طول زمان به طور مداوم بر سهم جمعیتی استان از جمعیت کشور، هم در مناطق شهری و هم در مناطق روستایی افزوده شده است و برآورد مرکز آمار ایران نیز حاکی از ادامه‌ی این روند افزایشی در سال‌های آتی می‌باشد.

جدول ۴۰- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان هرمزگان از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

شرح		سال						
		۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	برآورد ۱۳۹۹
تعداد کل جمعیت	کشور	۳۳۷۰۸۷۴۴	۴۹۴۴۵۰۱۰	۶۰۰۵۵۴۸۸	۷۰۴۹۵۷۸۲	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۹۹۲۶۲۷۰	۸۴۰۳۸۰۰۰
	استان هرمزگان	۴۶۲۴۴۰	۷۶۲۲۰۶	۱۰۶۲۱۵۵	۱۴۰۳۶۷۴	۱۵۷۸۱۸۳	۱۷۷۶۴۱۵	۱۹۴۲۰۰۰
	سهم از کشور (درصد)	۱/۴	۱/۵	۱/۸	۲	۲/۱	۲/۲	۲/۳
تعداد جمعیت شهرنشین	کشور	۱۵۸۵۴۶۸۰	۲۶۸۴۴۵۶۱	۳۶۸۱۷۷۸۹	۴۸۲۵۹۹۶۴	۵۳۶۴۶۶۶۱	۵۹۱۴۶۸۴۷	۶۳۳۹۰۰۰۰
	استان هرمزگان	۱۲۳۴۶۲	۳۰۸۱۹۹	۴۴۳۹۷۰	۶۶۱۳۲۵	۷۸۸۴۷۱	۹۷۱۸۲۲	۱۱۰۴۰۰۰
	سهم از کشور (درصد)	۰/۸	۱/۱	۱/۲	۱/۴	۱/۵	۱/۶	۱/۷
تعداد جمعیت روستانشین	کشور	۱۷۸۵۴۰۶۴	۲۲۶۰۰۴۴۹	۲۳۲۳۷۶۹۹	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۰۶۴۸۰۰۰
	استان هرمزگان	۳۳۸۹۷۸	۴۵۴۰۰۷	۶۱۸۱۸۵	۷۴۲۳۴۹	۷۸۹۷۱۲	۸۰۴۵۹۳	۸۳۸۰۰۰
	سهم از کشور (درصد)	۱/۹	۲/۰	۲/۷	۳/۳	۳/۷	۳/۹	۴/۱

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۳- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان هرمزگان از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

۳-۳-٤-٤- میزان شهرنشینی و روستانشینی

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، نسبت جمعیت شهرنشین کشور، ۷۴ درصد و نسبت جمعیت روستانشین برابر با ۲۶ درصد بوده و در نتیجه میزان جمعیت شهرنشین در کشور در این سال، حدود ۳ برابر میزان جمعیت روستانشین بوده است. بررسی وضعیت میزان شهرنشینی و روستانشینی استان طی بازه ۴۴ ساله نشان می‌دهد که این استان از وضعیتی که جمعیت شهرنشین آن، حدود یک سوم از جمعیت روستانشین را تشکیل می‌داده‌اند به وضعیتی رسیده که حدود ۵۷ درصد از جمعیت استان در مناطق شهری سکنی گزیده‌اند. با این حال بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، استان هرمزگان در مقایسه با دیگر استان‌های کشور دارای میزان شهرنشینی پایینی است و بعد از استان‌های سیستان و بلوچستان و گلستان

دارای کمترین نسبت جمعیت شهرنشین است. پیش‌بینی می‌شود که با توجه به رونـد مهاجرت‌ها و تغییر وضعیت برخی نقاط روستایی و تبدیل شدن آن‌ها به نقاط شهری، افزایش میزان شهرنشینی در استان با سرعت بیشتری تداوم پیدا کند.

جدول ٤١- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان هرمزگان با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

شرح		سال						
		۱۳۵۵	۱۳٦۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	برآورد۱۳۹۹
نسبت شهرنشینی	کشور	۴۷/۰	۵۴/۳	۶۱/۳	۶۸/۵	۷۱/۴	۷۴/۰	۷۵/۴
	استان هرمزگان	۲۶/۷	۴۰/۴	۴۱/۸	۴۷/۱	۵۰/۰	۵۴/۷	۵۶/۸
نسبت روستانشینی	کشور	۵۳/۰	۴۵/۷	۳۸/۷	۳۱/۵	۲۸/۶	۲۶/۰	۲۴/۶
	استان هرمزگان	۷۳/۳	۵۹/۶	۵۸/۲	۵۲/۹	۵۰/۰	۴۵/۳	۴۳/۲

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-٤-۵- متوسط رشد سالانه جمعیت

طی شش دوره مابین سال‌های ۹۵-۱۳۴۵ رشد سالانه جمعیت استان هرمزگان در مناطق شهری و روستایی با روندی سینوسی کاهش یافته اما همواره این استان دارای رشد مثبت جمعیتی بـوده اسـت. البتـه بـه همـان میزانـی کـه از رشـد جمعیـت نقـاط روستایی کاسته شده به رشد جمعیت نقاط شهری افزوده شده است.

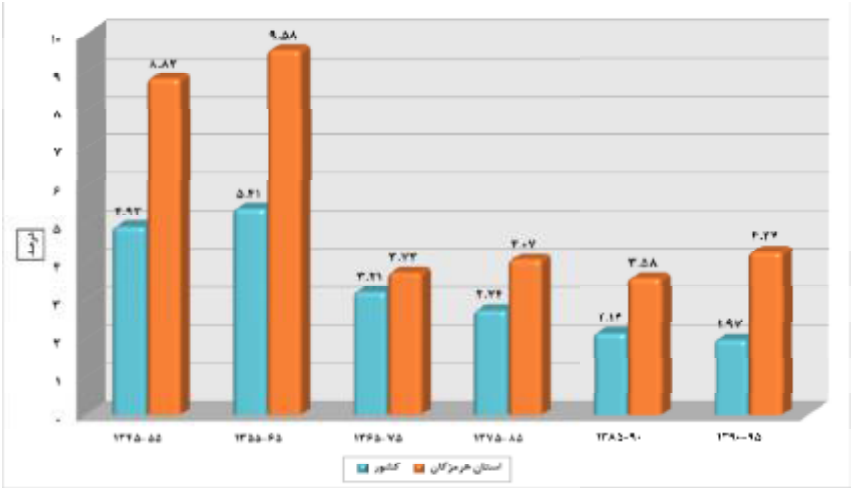
گفتنی است که طی دوره ۵ ساله ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان قابل توجه می‌باشد. به طور کلی می‌توان اذعان نمود که رشد جمعیتی هم در کشور و هم در استان عمدتاً مربوط به نقاط شهری می‌باشد و رشد جمعیت نقاط روستایی در سال‌های مورد مطالعه بسیار کمتر و یا منفی بوده است. مهاجرت جمعیت روستایی به شهرها و تبدیل نقاط روستایی به شهر از جمله دلایل این امر می‌تواند باشد.

جدول ۴۲- درصد رشد سالانه جمعیت استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵

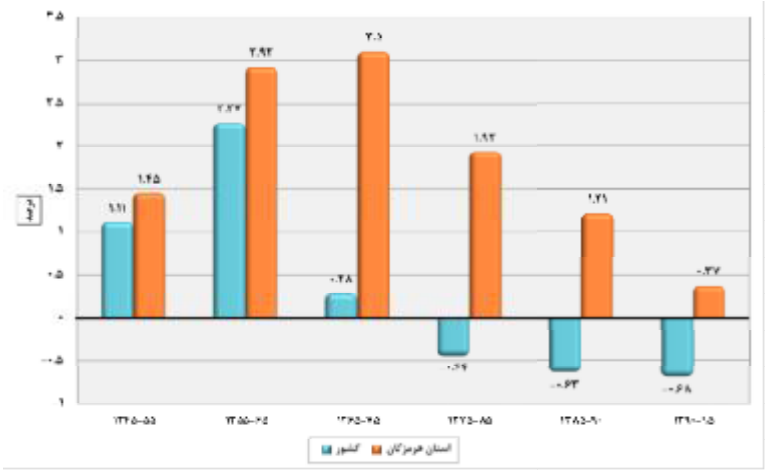
وضع سکونت	شرح	دوره سرشماری					
		۱۳۴۵-۵۵	۱۳۵۵-۶۵	۱۳۶۵-۷۵	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۹۰-۹۵
کل	کشور	۲/۷۱	۳/۹۱	۱/۹۶	۱/۶۲	۱/۲۹	۱/۲۴
	استان هرمزگان	۲/۹۳	۵/۱۲	۳/۳۷	۲/۸۳	۲/۳۷	۲/۳۹
نقاط شهری	کشور	۴/۹۳	۵/۴۱	۳/۲۱	۲/۷۴	۲/۱۴	۱/۹۷
	استان هرمزگان	۸/۸۲	۹/۵۸	۳/۷۳	۴/۰۷	۳/۵۸	۴/۲۷
نقاط روستایی	کشور	۱/۱۱	۲/۲۷	۰/۲۸	-۰/۴۴	-۰/۶۳	-۰/۶۸
	استان هرمزگان	۱/۴۵	۲/۹۲	۳/۱	۱/۹۳	۱/۲۱	۰/۳۷

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ٤- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان هرمزگان و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳٤٥

نمودار ٥- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان هرمزگان و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳٤٥

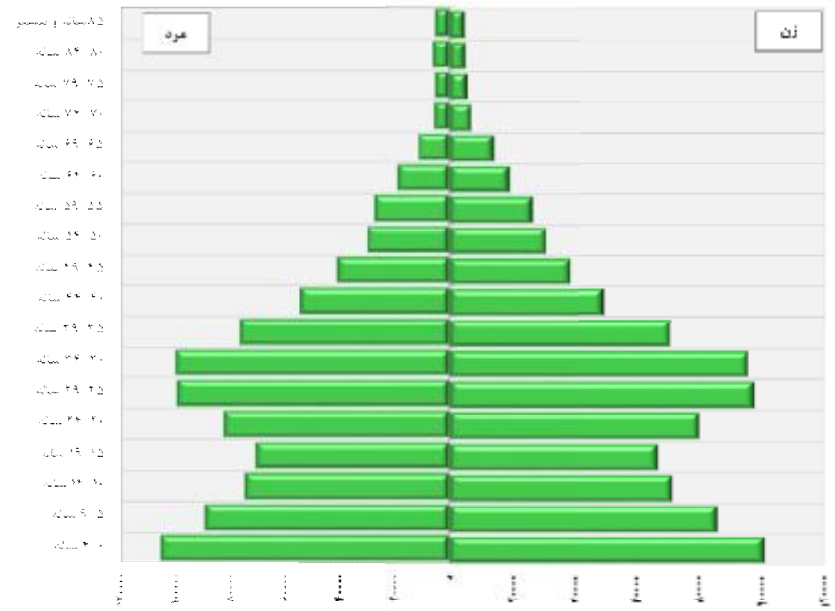

۳-۳-٤-٦- هرم سنی جنسی جمعیت

شکل هرم سنی جنسی یک منطقه به سه عامل بستگی دارد: تعداد موالید در هریک از نسل‌ها، تقلیل تعداد افراد در اثر مرگ و میر، مهاجرت به یک منطقه یا مهاجرت از آن منطقه.

با توجه به هرم سنی جنسی سال ۱۳۹۵، می‌توان اذعان نمود که تعداد موالید این استان از سال ۱۳۹۰ رو به افزایش گذاشته است. در واقع متولدین دهه ۶۰ که اکنون به سن بزرگ‌سالی و فعالیت رسیده‌اند، بیشترین تعداد جمعیت را نشان می‌دهند. بنابراین با توجه به این هرم باید گفت که گذار سنی جمعیت، همگام با سایر گذارهای جمعیتی در این استان اتفاق افتاده است (تغییر از وضعیتی که جمعیت این استان بسیار جوان (شرایط دهه ۶۰) به وضعیت امروزی که سهم بزرگی از جمعیت را جوانان و بزرگ‌سالان تشکیل می‌دهند). به این ترتیب در هرم ذیل افزایش گروه‌های سنی ۲۵-۲۹ ساله و ۳۰-۳۴ ساله نسبت به دوره‌های قبل کاملاً نمایان است. اقتصاددانان این وضعیت را فرصت طلایی اطلاق می‌کنند. همچنین افزایش جمعیت در گروه‌های سنی مذکور بر روی میزان زاد و ولد کنونی که به گشتاور جمعیتی معروف است، تأثیر بسزایی گذاشته است. ملاحظه می‌شود که جمعیت گروه سنی ۰-۴ ساله بیش از جمعیت ۵-۹ ساله و جمعیت گروه سنی ۵-۹ ساله بیش از ۱۰-۱۴ ساله می‌باشد (پدیده گشتاور جمعیتی). البته افزایش تعداد موالید یک پدیده مقطعی و موقتی می‌باشد چرا که با ورود جمعیت ۲۵-۳۴ ساله‌ها به سنین بزرگ‌سالی، این پدیده نیز متوقف خواهد شد. با توجه به رأس هرم نیز باید گفت که استان هرمزگان با پدیده سالخوردگی جمعیت فاصله زیادی دارد.

نمودار ٦- هرم سنی جنسی جمعیت استان هرمزگان، در سال ۱۳۹۵

۳-۳- ٤-۷- گروه عمده سنی جمعیت

در جدول (۴۰) درصد جمعیت استان هرمزگان و کشور برحسب سه گروه عمده‌ی سنی (۱۴-۰ ساله، ۶۴-۱۵ ساله و ۶۵ ساله و بیشتر) طی شش دوره سرشماری نمایش داده شده است. همچنان که ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۶۵، از کل جمعیت این استان ۴۹ درصد در گروه سنی کمتر از ۱۵ سال، ۴۷/۸ درصد در گروه سنی ۶۴-۱۵ سال و ۳/۲ درصد در گروه سنی ۶۵ سال و بالاتر قرار گرفته‌اند، بنابراین این استان در دهه‌ی ۶۰ دارای یک جمعیت بسیار جوان بوده که بار اقتصادی زیادی را در تمامی حوزه‌ها به استان تحمیل می‌کرده است. طی سال‌های بعد به سرعت از میزان جوانی جمعیت کاسته شده و به جمعیت واقع در گروه سنی ۶۴-۱۵ ساله (جمعیت

فعال بالقوه)، افزوده شده است. با توجه به روند کاهش رشد جمعیت و تعداد موالید در سال‌های گذشته؛ سهم این گروه سنی در سال ۱۳۹۵ به ۶۶/۳ درصد از کل جمعیت رسیده است. نسبت جمعیت واقع در گروه سنی ۶۵ ساله و بیشتر نشان‌دهنده میزان سالخوردگی جمعیت است. هرچه این نسبت بالاتر رود نشان‌دهنده سالخوردگی بیشتر جمعیت است. نسبت جمعیت سالخورده استان در سال ۱۳۹۵ حدود ۴ درصد گزارش شده است.

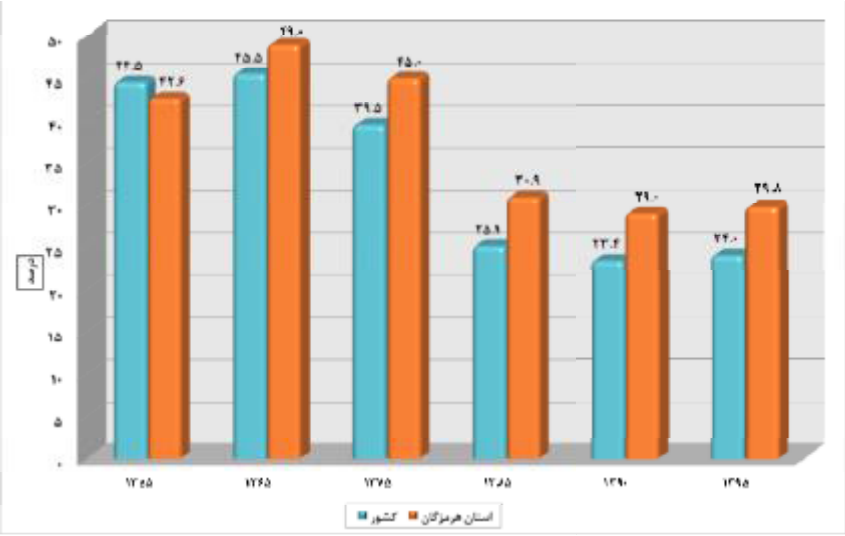
در مجموع نگاهی کلی به جمعیت واقع در گروه‌های سنی در استان نشان می‌دهد که جمعیت استان نسبت به کل کشور دارای ترکیب جوان‌تری است. این پدیده از یک‌سو برنامه‌ریزی دقیق‌تری برای فراهم کردن کار و شغل؛ امکانات آموزشی و رفاهی مورد نیاز این قشر از جمعیت را می‌طلبد و از سوی دیگر؛ اگر از این شرایط به‌طور مطلوبی استفاده شود؛ خود این پتانسیل می‌تواند به‌منزله نیروی محرکی در راستای رشد و شکوفایی استان تلقی شود.

جدول ۴۳- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان هرمزگان و کشور برحسب گروه‌های عمده سنی، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

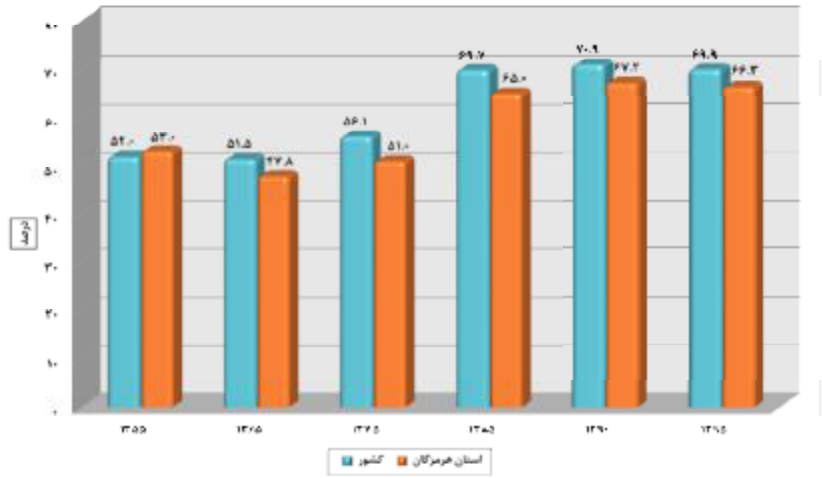
شرح	سال	تعداد				توزیع درصد			
		۰-۱۴ ساله	۱۵-۶۴ ساله	۶۵ساله و بیشتر	جمع	۰-۱۴ ساله	۱۵-۶۴ ساله	۶۵ساله و بیشتر	جمع
کشور	۱۳۵۵	۱۵۰۰۹۳۶۳	۱۷۵۱۲۹۱۱	۱۱۸۶۴۷۰	۳۳۷۰۸۷۴۴	۴۴/۵	۵۲	۳/۵	۱۰۰
	۱۳۶۵	۲۲۴۷۴۰۱۷	۲۵۴۴۵۵۶۲	۱۵۰۱۷۱۸	۴۹۴۲۱۲۹۷	۴۵/۵	۵۱/۵	۳	۱۰۰
	۱۳۷۵	۲۳۷۲۵۵۴۵	۳۳۷۰۲۴۰۶	۲۵۹۵۱۸۱	۶۰۰۲۳۱۳۲	۳۹/۵	۵۶/۱	۴/۳	۱۰۰
	۱۳۸۵	۱۷۶۸۱۶۲۹	۴۹۱۵۷۵۶۲	۳۶۵۶۵۹۱	۷۰۴۹۵۷۸۲	۲۵/۱	۶۹/۷	۵/۲	۱۰۰
	۱۳۹۰	۱۷۵۶۱۷۷۸	۵۳۲۴۴۸۰۰	۴۲۹۶۷۶۹	۷۵۱۰۳۳۴۷	۲۳/۴	۷۰/۹	۵/۷	۱۰۰
	۱۳۹۵	۱۹۱۹۲۶۶۵	۵۵۸۶۲۰۸۷	۴۸۷۱۵۱۸	۷۹۹۲۶۲۷۰	۲۴	۶۹/۹	۶/۱	۱۰۰
استان هرمزگان	۱۳۵۵	۱۹۷۰۶۳	۲۴۵۲۳۴	۲۰۱۴۳	۴۶۲۴۴۰	۴۲/۶	۵۳	۴/۴	۱۰۰
	۱۳۶۵	۳۷۳۱۸۸	۳۶۴۶۰۶	۲۴۲۱۱	۷۶۲۰۰۵	۴۹	۴۷/۸	۳/۲	۱۰۰
	۱۳۷۵	۴۷۷۴۵۵	۵۴۱۸۶۱	۴۲۷۲۱	۱۰۶۲۰۳۷	۴۵	۵۱	۴/۰	۱۰۰
	۱۳۸۵	۴۳۴۱۸۷	۹۱۲۴۰۳	۵۷۰۸۴	۱۴۰۳۶۷۴	۳۰/۹	۶۵	۴/۱	۱۰۰
	۱۳۹۰	۴۵۷۰۶۳	۱۰۵۹۱۹۶	۶۰۸۷۲	۱۵۷۷۱۳۱	۲۹	۶۷/۲	۳/۹	۱۰۰
	۱۳۹۵	۵۲۸۶۶۰	۱۱۷۸۱۷۸	۶۹۵۷۷	۱۷۷۶۴۱۵	۲۹/۸	۶۶/۳	۳/۹	۱۰۰

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

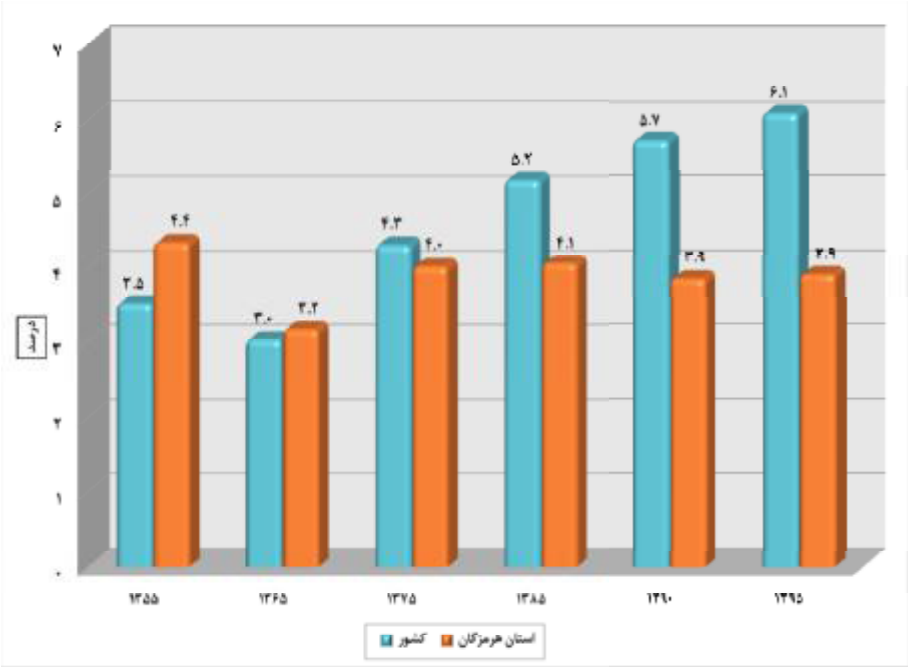
نمودار ۷- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان هرمزگان و کشور در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

نمودار ۸- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان هرمزگان و کشور در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

نمودار ۹- روند تغییرات درصد جمعیت ٦٥ ساله و بالاتر استان هرمزگان و کشور در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

۳-۳-٤-۸- نسبت جنسی جمعیت

نسبت جنسی عبارت است از تعداد مردان در برابر هر صد نفر زن. افزایش یا کاهش نسبت جنسی جمعیت می‌تواند تبعات و آثار بسیاری را در زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی جامعه داشته باشد. با توجه به اهمیت این شاخص، بررسی آن و تغییرات حاصله طی شش دوره مورد بررسی مفید خواهد بود.

با توجه به اطلاعات ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران و همان‌گونه که در جدول (۴۴) نمایش داده شده است طی شش دوره مورد بررسی نسبت جنسی استان،

روند ثابت و یکسانی طی نکرده است اما همواره تعداد مردان بیشتر از تعداد زنان بوده است.

بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵؛ رتبه استان هرمزگان به لحاظ شاخص نسبت جنسی، ۶ بوده است، به عبارتی در رده استان‌های با نسبت جنسیت بالا قرار داشته است.

گفتنی است که طی سال‌های اخیر فاصله‌ی تعداد مردان و زنان استان کاهش یافته است. نسبت جنسیت عمدتاً از مهاجرت تأثیر می‌پذیرد. هرچند که مقوله مرگ و میر مادران در اثر زایمان، مرگ ومیرهای بیشتر مردان به علت تصادفات و مرگ‌ومیرهای شغلی بیشتر در میان مردان، نیز می‌تواند در اندازه این شاخص تأثیر بگذارد.

در عین حال؛ چون مقوله مرگ و میر یک مسئله عام است و شیوه‌ها و سیاست‌های اجرایی کاهش نرخ مرگ و میر در تمام نقاط کشور یکسان بوده و عملکرد مشابهی دارد، لذا در موضوع ترکیب جنسی جمعیت عموماً بر مقوله مهاجرت به‌ویژه در میان مردان تأکید می‌شود.

جدول ٤٤- نسبت جنسی جمعیت استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

شرح	سال	کشور			استان هرمزگان		
		مرد	زن	نسبت جنسی	مرد	زن	نسبت جنسی
کل	۱۳۵۵	۱۷۳۵۶۳۴۷	۱۶۳۵۲۳۹۷	۱۰۶/۱	۲۳۸۴۴۱	۲۲۳۹۹۹	۱۰۶/۴
	۱۳۶۵	۲۵۲۸۰۹۶۱	۲۴۱۶۴۰۴۹	۱۰۴/۶	۳۸۹۳۲۹	۳۷۲۸۷۷	۱۰۴/۴
	۱۳۷۵	۳۰۵۱۵۱۵۹	۲۹۵۴۰۳۲۹	۱۰۳/۳	۵۴۷۶۰۲	۵۱۴۵۵۳	۱۰۶/۴
	۱۳۸۵	۳۵۸۶۶۳۶۲	۳۴۶۲۹۴۲۰	۱۰۳/۶	۷۲۵۱۹۶	۶۷۸۴۷۸	۱۰۶/۹
	۱۳۹۰	۳۷۹۰۵۶۶۹	۳۷۲۴۴۰۰۰	۱۰۱/۸	۸۰۲۷۵۸	۷۷۵۴۲۵	۱۰۳/۵
	۱۳۹۵	۴۰۴۹۸۴۴۲	۳۹۴۲۷۸۲۸	۱۰۲/۷	۹۰۶۸۱۴	۸۶۹۶۰۱	۱۰۴/۳
نقاط شهری	۱۳۵۵	۸۲۹۱۴۵۱	۷۵۶۳۲۲۹	۱۰۹/۶	۶۶۹۱۶	۵۶۵۴۶	۱۱۸/۳
	۱۳۶۵	۱۳۷۶۹۶۱۷	۱۳۰۷۴۹۴۴	۱۰۵/۳	۱۵۹۵۴۰	۱۴۸۶۵۹	۱۰۴/۵
	۱۳۷۵	۱۸۸۰۵۰۲۳	۱۸۰۱۲۷۶۶	۱۰۴/۴	۲۳۳۳۶۷	۲۱۰۶۰۳	۱۰۳/۵
	۱۳۸۵	۲۴۵۷۶۴۴۲	۲۳۶۸۳۵۲۲	۱۰۳/۸	۳۴۷۶۴۵	۳۱۳۶۸۰	۱۰۲/۸
	۱۳۹۰	۲۷۰۲۳۶۳۸	۲۶۶۲۳۰۲۳	۱۰۱/۵	۴۰۴۶۸۲	۳۸۳۷۸۹	۱۰۲/۶
	۱۳۹۵	۲۹۸۴۱۴۱۴	۲۹۳۰۵۴۳۳	۱۰۱/۸	۴۹۷۸۹۹	۴۷۳۹۲۳	۱۰۲/۷
نقاط روستایی	۱۳۵۵	۹۰۶۴۸۹۶	۸۷۸۹۱۶۸	۱۰۳/۱	۱۷۱۵۲۵	۱۶۷۴۵۳	۱۰۲/۴
	۱۳۶۵	۱۱۵۱۱۳۴۴	۱۱۰۸۹۱۰۵	۱۰۳/۸	۲۲۹۷۸۹	۲۲۴۲۱۸	۱۰۲/۵
	۱۳۷۵	۱۱۷۱۰۱۳۶	۱۱۵۲۷۵۶۳	۱۰۱/۶	۳۱۴۲۳۵	۳۰۳۹۵۰	۱۰۳/۴
	۱۳۸۵	۱۱۲۸۹۹۲۰	۱۰۹۴۵۸۹۸	۱۰۳/۱	۳۷۷۵۵۱	۳۶۴۷۹۸	۱۰۳/۵
	۱۳۹۰	۱۰۸۸۲۰۳۱	۱۰۶۲۰۹۷۷	۱۰۲/۵	۳۹۸۰۷۶	۳۹۱۶۳۶	۱۰۱/۶
	۱۳۹۵	۱۰۶۵۷۰۲۸	۱۰۱۲۲۳۹۵	۱۰۵/۳	۴۰۸۹۱۵	۳۹۵۶۷۸	۱۰۳/۳

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-٤-۹- متوسط بعد خانوار

اکثریت افراد جامعه در واحدهای اجتماعی اقتصادی بیولوژیکی که به نام خانوار معروف است گرد هم زیست می‌کنند.

خانوارها دارای شماری از افراد هستند که به این شمار بعد خانوار می‌گویند. متوسط بعد خانوار از یک نفر شروع می‌شود و تا ده نفر و بیشتر نیز ممکن است برسد (امانی، ۱۳۸۹).

بعد خانوار می‌تواند تحت تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی تغییر کند همچنین می‌تواند تبعاتی را نیز در زمینه‌های مختلف ایجاد کند. لذا بررسی آن و روند تغییرات آن یکی از مهم‌ترین عوامل جمعیتی مورد بررسی خواهد بود.

متوسط بعد خانوار در استان هرمزگان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵ همواره کاهشی بوده و از ۵/۵ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۳/۶ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

در مناطق شهری و روستایی استان نیز به مانند الگوی کل استان، بعد خانوار رو به کاهش بوده است. اما تغییرات بعد خانوار در مناطق روستایی بیشتر از مناطق شهری گزارش شده است؛ به‌طوری که در فاصله‌ی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵، متوسط بعد خانوار در مناطق روستایی حدود دو نفر کاهش داشته در حالی که این رقم برای مناطق شهری برابر با ۱/۳ نفر، بوده است.

همچنین بر اساس آخرین نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، متوسط بعد خانوار در استان هرمزگان بالاتر از میانگین کشوری می‌باشد. در واقع در این استان خانوارها پرجمعیت‌تر از میانگین خانوارهای کشور هستند.

جدول ٤٥- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

شرح	سال	کل		شهری		روستایی	
		تعداد خانوار	بعد خانوار	تعداد خانوار	بعد خانوار	تعداد خانوار	بعد خانوار
کشور	۱۳۵۵	۶۷۰۹۰۶۸	۵	۳۲۶۴۱۹۳	۴/۹	۳۴۴۴۸۷۵	۵/۲
	۱۳۶۵	۹۶۷۲۴۷۷	۵/۱	۵۵۲۷۴۷۵	۴/۹	۴۱۴۵۰۰۲	۵/۵
	۱۳۷۵	۱۲۳۸۷۹۴۳	۴/۸	۷۹۴۳۱۸۹	۴/۶	۴۴۴۴۷۵۴	۵/۲
	۱۳۸۵	۱۷۳۵۲۶۸۶	۴/۱	۱۲۲۸۲۹۲۶	۳/۹	۵۰۶۹۷۶۰	۴/۴
	۱۳۹۰	۲۱۱۵۹۰۳۳	۳/۵	۱۵۴۱۸۱۴۹	۳/۵	۵۷۴۰۸۸۴	۳/۷
	۱۳۹۵	۲۴۱۲۹۴۹۰	۳/۳	۱۸۰۷۵۷۸۷	۳/۲	۶۰۵۳۷۰۳	۳/۴
استان هرمزگان	۱۳۵۵	۱۰۰۲۵۹	۴/۶	۲۵۹۶۴	۵/۳	۷۴۲۹۵	۴/۶
	۱۳۶۵	۱۴۷۵۵۶	۵/۲	۵۸۹۰۰	۵/۲	۸۸۶۵۶	۵/۱
	۱۳۷۵	۱۹۴۲۸۵	۵/۵	۸۳۹۵۱	۴/۸	۱۱۰۳۳۴	۵/۶
	۱۳۸۵	۲۹۷۷۷۲	۴/۷	۱۴۵۴۰۷	۴/۴	۱۵۲۳۶۵	۵/۱
	۱۳۹۰	۳۹۴۲۲۴	۴/۰	۲۰۲۳۰۷	۳/۸	۱۹۱۹۱۷	۴/۱
	۱۳۹۵	۴۸۹۷۵۴	۳/۶	۲۷۲۷۶۶	۳/۵	۲۱۶۹۸۸	۳/۷

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

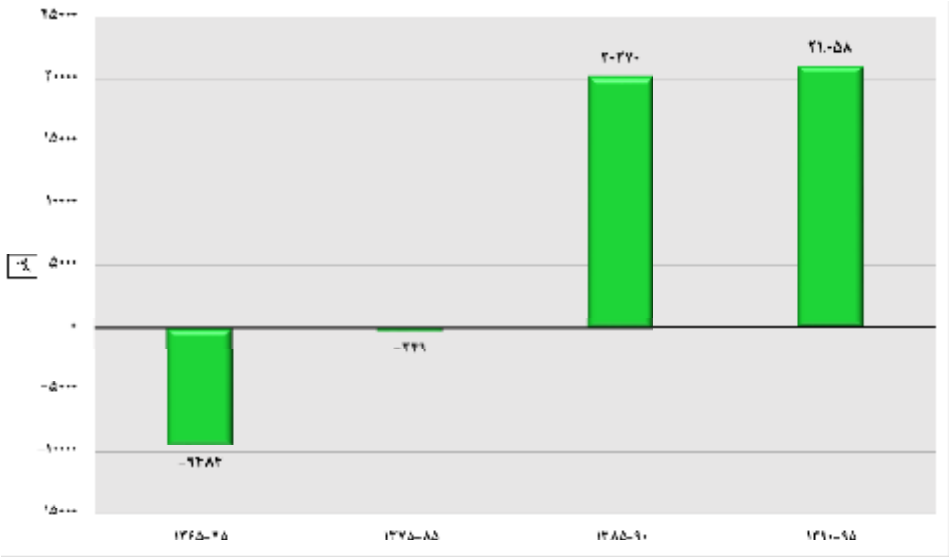
۳-۳- ٤-۱۰- موزانه مهاجرتی

خالص مهاجرت از تفاضل مهاجرت به یک منطقه (مهاجرپذیری) و مهاجرت از همان منطقه (مهاجر فرستی) به دست می‌آید. به عبارت دیگر، میزان خالص مهاجرت بر اساس تفاوت بین آن‌هایی که به یک جمعیت می‌پیوندند و آن‌هایی که آن جمعیت را ترک می‌کنند، محاسبه می‌شود. بر اساس جدول (۴۶) همچنان که مشخص است خالص مهاجرت استان هرمزگان در دوره‌های ۷۵-۱۳۶۵ و ۸۵-۱۳۷۵، منفی بوده است که این طراز مهاجرتی منفی به خوبی بیانگر این است که در طول این دوره‌ها استان هرمزگان، استانی مهاجر فرست بوده است. طراز مهاجرتی استان طی دهساله‌ی ۹۵-۱۳۸۵، مثبت شده است به عبارت دیگر، خالص مهاجرت این استان در طول دهساله‌ی ۹۵-۱۳۸۵ برابر با ۴۱۳۲۸ نفر بوده است عدد مذکور بیانگر افزایش مهاجرپذیری استان نسبت به دوره‌های قبل می‌باشد.

جدول ٤٦- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان هرمزگان، طی سرشماری‌های ۱۳٦۵-۹۵

دوره	مهاجران وارد شده	مهاجران خارج شده	خالص مهاجرت	نسبت خالص مهاجرت به جمعیت استان (درصد)	نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده (درصد)
۷۵-۱۳۶۵	۵۹۲۶۷	۶۸۷۵۱	-۹۴۸۴	۱۰	۸۶
۸۵-۱۳۷۵	۱۰۴۴۹۲	۱۰۴۷۳۳	-۲۴۱	۰	۹۹/۸
۹۰-۱۳۸۵	۱۲۰۹۷۶	۱۰۰۷۰۶	-۲۰۲۷۰	۱/۳	۱۲۰/۱
۹۵-۱۳۹۰	۱۱۶،۳۳۸	۹۵،۲۸۰	-۲۱۰۵۸	۱	۱۲۲

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۰- خالص مهاجرت استان هرمزگان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵

۳-۳- ٤-۱۱- ولادت‌های ثبت شده

زاد و ولد یکی از مهم‌ترین رویدادهای جمعیتی است که در حرکات طبیعی جمعیت اثرگذار است و عامل منحصر به فرد افزایش جمعیت می‌باشد. بنابراین رویداد ولادت از جمله آمارهای حیاتی است که افزایش آن در هر جامعه‌ای تأثیر مستقیمی بر رشد جمعیت می‌گذارد.

در سال ۱۳۸۵ تعداد ۳۰۴۷۴ ولادت برای استان هرمزگان ثبت شده بود که این رقم به ۴۲۹۰۰ ولادت در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته و طی دو سال بعد (۱۳۹۷) به ۳۷۹۳۴ ولادت کاهش یافته است. همان‌طور که در جدول ملاحظه می‌شود در همه مقاطع مورد بررسی، میزان خام ولادت‌های ثبت شده در استان بسیار بالاتر از متوسط کشوری به دست آمده است.

افزایش تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان هرمزگان در طول سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ را می‌توان به موالید مربوط بـه دهـه ۶۰ دانست که در این بازه زمانی به سن ازدواج و فرزند آوری رسیده‌اند، همچنین پایین آمدن متوسط سن ازدواج خصوصاً در دختـران استان در سال‌های ذکر شده و نیز جوانی جمعیت استان را نباید نادیده پنداشت.

جدول ٤٧- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵

سال	شرح	تعداد			میزان خام به ازای هزار نفر جمعیت کل/شهری/روستایی		
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۸۵	کشور	۱۲۵۳۹۱۲	۸۴۵۰۵۰	۴۰۸۸۶۲	۱۷/۸	۱۷/۵	۱۸/۴
	استان هرمزگان	۳۰۴۷۴	۱۳۳۹۷	۱۷۰۷۷	۲۱/۷	۲۰/۳	۲۳/۰
۱۳۹۰	کشور	۱۳۸۲۲۲۹	۱۰۸۷۹۸۸	۲۹۴۲۴۱	۱۸/۴	۲۰/۳	۱۳/۷
	استان هرمزگان	۳۵۶۵۶	۲۴۲۸۳	۱۱۳۷۳	۲۲/۶	۳۰/۸	۱۴/۴
۱۳۹۵	کشور	۱۵۲۸۰۵۳	۱۱۷۶۰۳۲	۳۵۲۰۲۱	۱۹/۱	۱۹/۹	۱۶/۹
	استان هرمزگان	۴۲۹۰۰	۲۴۸۲۵	۱۸۰۷۵	۲۴/۱	۲۵/۵	۲۲/۵
۱۳۹۷	کشور	۱۳۶۶۵۱۹	۱۰۴۷۹۲۵	۳۱۸۵۹۴	۱۶/۶	۱۷/۱	۱۵/۴
	استان هرمزگان	۳۷۹۳۴	۲۰۴۲۳	۱۷۵۱۱	۲۰/۴	۱۹/۷	۲۱/۳

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳- ٤-۱۲- مرگ و میرهای ثبت شده

یکی دیگر از عوامل و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر روند رشد جمعیت میزان مرگ و میر است و دسترسی به آمار دقیق، صحیح و به روز این رویداد بسیار حائز اهمیت می‌باشد. این واقعه برای همه افراد و به صورت ناهم‌زمان در طول زندگی آن‌ها اتفاق می‌افتد. میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده برای استان هرمزگان در سال ۱۳۸۵ برابر با ۴/۹ مرگ به ازای هزار نفر جمعیت بوده که طی سال‌های بعد با روندی نزولی به ۳/۵ مرگ کاهش یافته است. همچنین میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده در همه‌ی سال‌های مورد بررسی پایین‌تر از متوسط کشوری گزارش شده است.

جدول ٤۸- تعداد و میزان مرگ و میر ثبت شده استان هرمزگان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵

سال	شرح	تعداد			میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل/شهری/روستایی		
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۸۵	کشور	۴۰۸۵۶۶	۲۵۷۴۳۶	۱۵۱۱۳۰	۵/۸	۵/۳	۶/۸
	استان هرمزگان	۶۸۳۲	۴۶۸۶	۲۱۴۳	۴/۹	۷/۱	۲/۹
۱۳۹۰	کشور	۴۲۲۱۳۳	۳۰۵۴۷۵	۱۰۹۶۲۸	۵/۶	۵/۷	۵/۱
	استان هرمزگان	۶۹۶۱	۴۱۴۰	۲۷۲۷	۴/۴	۵/۳	۳/۵
۱۳۹۵	کشور	۳۶۹۷۵۱	۲۷۴۸۷۰	۹۴۷۸۸	۴/۶	۴/۶	۴/۶
	استان هرمزگان	۶۶۹۸	۳۶۴۱	۳۰۵۶	۳/۸	۳/۷	۳/۸
۱۳۹۷	کشور	۳۷۷۲۴۵	۲۷۹۵۲۵	۹۷۶۶۸	۴/۶	۴/۶	۴/۷
	استان هرمزگان	۶۵۰۵	۳۳۹۴	۳۱۱۱	۳/۵	۳/۳	۳/۸

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۵- وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی- عمومی

۳-۳- ۵-۱- وضعیت سواد در استان هرمزگان

بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ حدود ۸۷/۸ درصد از جمعیت ۶ سال و بالاتر استان باسواد بوده‌اند که از این درصد کلی سهم جمعیت شهری برابر با ۹۲/۴ و سهم بخش روستایی برابر با ۸۲/۳ درصد بوده است. مضاف بر این سهم مردان از این درصد کلی برابر با ۹۰/۷ و سهم زنان برابر با ۸۴/۹ درصد می‌باشد. بر اساس همین گزارش ابوموسی با ۹۹/۳ درصد باسوادی در رتبه اول و بشاگرد با ۷۳/۱ درصد دارای کمترین‌ترین سطح سواد در استان هرمزگان است. بندرعباس به عنوان مرکز استان با ۹۲/۴ درصد در رتبه دوم قرار دارد. علاوه بر این به اذعان سازمان نهضت سوادآموزی شهرستان ابوموسی دارای بالاترین درصد سوادآموزی در کشور است که این مقام برای استان یک مزیت محسوب می‌شود. در مقابل شهرستان بشاگرد با دارا بودن بی‌سوادی ۲۷ درصدی یکی از محروم‌ترین شهرستان‌های ایران می‌باشد که نیازمند اقدامات جدی در این حوزه است. بر اساس این نتایج و به اذعان کارشناسان حوزه نهضت سوادآموزی جامعه هدف سوادآموزی در این استان زنان و به خصوص زنان روستایی می‌باشند. شاهد مثال اصلی برای تأیید این فرضیه وضعیت شهرستان بشاگرد است که با دارا بودن حدود ۲۰۰ روستا که بخش اعظم آن را تشکیل می‌دهد بالاترین درصد بی‌سوادی را به خود اختصاص داده است.

بر اساس آمار رسمی ارائه شده توسط پرتال اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان، در سال تحصیلی جاری (۹۹-۹۸) بالغ بر۳۴۳ هزار دانش‌آموز در مدارس سراسر هرمزگان مشغول به تحصیل می‌باشند. فعالیت آموزشی و پرورشی این دانش

آموزان در ۴۱۸۸ مدرسه و ۱۵۱۰۴ کلاس درس صورت می‌گیرد. تعداد معلمان استان بر اساس آخرین بررسی انجام شده بالغ بر ۱۴ هزار معلم می‌باشد.

بر اساس این آمار تراکم دانش‌آموزی در کلاس‌های درس حدود ۴۳ نفر می‌باشد که به نسبت حجم بالایی می‌باشد و یکی از معضلات جدی حوزه تعلیم و تربیت رسمی عمومی در استان محسوب می‌گردد. کمبود فضای آموزشی در استان و تمرکز بیش از حد آن در مرکز استان به عنوان علت، معلول‌های زیادی را در پی دارد که حجم بالای نسبت دانش‌آموز به کلاس درس و نرخ بالای مهاجرت را به مرکز استان در پی داشته است. مضاف بر این تعداد زیادی از مدارس استان فرسوده هستند و عمر برخی از این مدارس به بیش از یک قرن می‌رسد و به لحاظ استانداردهای سازمان نوسازی باید تخریب و از نو بنا شوند. بر اساس گزارش‌های اداره کل آموزش و پرورش استان شهرستان قشم، روستاهای شهرستان حاجی آباد، میناب، شهرستان بشاگرد، شهرستان خمیر، شهرستان جاسک و سواحل مکران از جمله شهرستان‌هایی هستند که محرومیت و کمبود امکانات و فضای آموزشی نامناسب در آن‌ها بیداد می‌کند و این محرومیت سبب شده تا اکثر شهرستان‌ها با موضوع ترک تحصیل دانش آموزان روبرو شوند. بر این اساس می‌توان کمبود فضای آموزشی و فرسودگی اغلب فضاهای آموزشی موجود را مهم‌ترین معضل آموزش و پرورش استان هرمزگان ارزیابی کرد.

عدالت آموزشی در گام اول پیوند مستقیم و وثیقی با دسترسی به آموزش دارد که تا حد زیادی در مطالعات صورت گرفته در حوزه آمایش مغفول می‌باشد و یا با روش‌های بررسی شده است که بیش از آنکه واقعیت‌های موجود عرصه عدالت آموزشی را تصویر نماید به واکاوی داده‌های ذهنی افرادی می‌پردازد که گاهی یا

تصور صحیحی از این مفهوم ندارند یا دیدگاه‌های آرمانی خود را در خصوص این مفهوم پیگیری می‌نمایند. به طور مثال بر اساس آمار منتشر شده اداره کل استان هرمزگان در دوران کرونا حدود ۱۵ درصد از دانش آموزان استان از دسترسی به آموزش مجازی محروم هستند؛ این در حالی است که بر اساس نتایج پیمایش‌های صورت گرفته ذیل مطالعات حوزه آمایش حدود ۹۰ درصد پاسخ‌دهندگان عدالت تربیتی را در سطح مطلوب ارزیابی کرده‌اند.

وجه دیگر عدالت تربیتی را باید در کیفیت آموزش ارائه شده در سطح استان جستجو کرد. همان طور که پیش‌تر در بالا تشریح شد به دلیل تمرکز بالای مدارس با کیفیت در مرکز استان حجم بالایی از مهاجرت (حدود ۲۵درصد) به شهر بندرعباس با هدف دسترسی به آموزش بهتر صورت می‌گیرد. این مهم نشان می‌دهد که این وجه از عدالت تربیتی نیز در سطح استان هرمزگان با سؤالات جدی روبرو است و تحقق آن را باید با دیده تردید نگریست.

معضل دیگر به زیرنظام تأمین منابع انسانی به خصوص معلمان در استان هرمزگان مربوط می‌شود که به اذعان مدیر کل آموزش و پرورش استان با کمبود نیروی انسانی حدود ۵ هزار نفری روبرو است. همان طور که در بالا تشریح شد در حال حاضر حدود ۱۴ هزار معلم در مدارس استان مشغول به تدریس هستند، این در حالی است که با توجه به نیازهای آموزشی استان دستکم به حدود ۱۹ هزار معلم برای پوشش کامل نیاز می‌باشد.

بر اساس آمار ارائه شده توسط اداره کل نوسازی توسعه و تجهیز مدارس استان هرمزگان از حدود ۴۲۰۰ مدرسه تقریباً ۳۰۰۰ مدرسه به اینترنت دسترسی داشته و این دسترسی نیز به لحاظ سرعت و پهنای باند در سطح مطلوبی قرار ندارد. این مهم

نشان می‌دهد که فعالیت‌های تربیتی در بستر فضای تارنمای جهانی و آموزش مجازی با چالش‌های جدی روبرو است.

مسئله دیگر در حوزه تعلیم و تربیت عمومی در استان هرمزگان مربوط به مدارس پیش‌دبستانی می‌باشد. بر اساس دیدگاه کارشناسان این حوزه فقدان نظام واحد ساماندهی و نبود متولی مشخص علت اصلی بروز مشکلات در این عرصه حیاتی می‌باشد. مضاف بر این عدم تناسب محتوای ارائه شده با توانایی فراگیران از یک سو و ناسازگاری این محتوای آموزشی با زیست‌بوم آموزشی از سویی دیگر بر پیچیدگی معضلات این حوزه افزوده است. در نهایت این که حقوق و مزایای پایین کادر آموزشی شاغل در این مدارس بر کیفیت آموزش‌های ارائه شده تأثیر مستقیمی داشته باشد.

مسائل و محورهای مورد تمرکز

- نسبت بالای دانش‌آموز به کلاس درس و مدرسه
- نرخ بالای ترک تحصیل به دلیل کمبود امکانات آموزشی
- کمبود فضای آموزشی متناسب و فرسودگی اغلب فضاهای آموزشی موجود
- تمرکز بالای امکانات آموزشی متناسب در مرکز استان و حجم بالای مهاجرت جهت دستیابی به این امکانات
- ضعف عدالت آموزشی در دو محور دسترسی به آموزش و کیفیت پایین آموزش‌های ارائه شده
- دسترسی پایین به آموزش‌های مجازی
- کمبود معلمان و منابع انسانی در سطح مدارس استان

- فقدان متولی مشخص در خصوص آموزش‌های پیش از مدرسه
- ناسازگاری محتوای ارائه شده در آموزش‌های پیش از مدرسه با نیازهای زیست‌بوم

۳-۳-۵-۲- بخش آموزش عالی

در حوزه آموزش عالی با توجه به تقسیم‌بندی‌های صورت گرفته مبتنی بر سیاست‌ها و ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران (مصوبه جلسه ۷۷۶ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی) استان هرمزگان در منطقه ۸ و در کنار استان‌های کرمان و سیستان و بلوچستان جانمایی شده است:

منطقه۸ ـ هرمزگان، کرمان و سیستان و بلوچستان: شامل دانشگاه‌های شهید باهنر کرمان، صنعتی سیرجان، تحصیلات تکمیلی صنعتی و تکنولوژی پیشرفته، جیرفت، ولیعصر رفسنجان، هرمزگان، سیستان و بلوچستان، زابل، دریانوردی و علوم دریایی چابهار، ولایت ایرانشهر، مجتمع آموزش عالی بم، دانشکده علوم انسانی در دانشگاه (اصولی) نرجس رفسنجان.

وضعیت آموزش عالی در استان هرمزگان

بر اساس گزارش ارائه شده با عنوان طرح آمایش آموزش عالی و در ذیل بخش وضعیت موجود آموزش عالی در ایران به تفکیک استان‌ها با عنوان توزیع تعداد مؤسسات آموزش عالی کشور به تفکیک استان محل استقرار سال تحصیلی ۱۳۹۴ استان هرمزگان از مجموع ۲۹۱۸ موسسه دارای ۶۹ موسسه آموزش عالی بوده است و سهم ۲/۴ درصدی را به خود اختصاص داده است. تعداد کل دانشجویان استان

هرمزگان اعم از دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی و آزاد بالغ بر ۹۵۵۳۹ نفر می‌باشد که تعداد ۲۷۹۹۷ در مقطع کاردانی، ۴۷۷۸۱ در مقطع کارشناسی، ۱۶۲۱۷ در مقطع ارشد، ۲۳۷۷ نفر در مقطع دکتری حرفه‌ای و ۱۱۸۷ نفر در مقطع دکتری تخصصی می‌باشند. از تعداد کل دانشجویان سهم زنان حدود ۴۶ درصد می‌باشد. بر اساس آمار سهم شاغلان با تحصیلات عالی نسبت به کل شاغلان استان ۱۸/۱۲ بوده و نسبت سهم شاغلان با تحصیلات عالی استان هرمزگان به کل شاغلان عالی کشور حدود ۱/۷۱ می‌باشد. بر اساس همین آمار آموزش عالی در استان هرمزگان- دولتی و غیردولتی- فاقد مزیت نسبی است و باید تلاش شود تا با تطبیق نیازهای آموزشی عالی استان با خروجی‌های آموزش عالی در این منطقه این مزیت نسبی افزایش یابد. با توجه به مطالب بیان شده به نظر می‌رسد که برای بهبود وضعیت موجود به سوی وضع مطلوب ضروری است اقدامات و راهکارهای زیر مورد توجه قرار گیرد:

- مأموریت گرا شدن دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی متناسب با فعالیت‌های محل استقرار و حوزه عملکردی آن؛
- افزایش کیفیت مراکز علمی و دانشگاهی استان در جهت ایجاد قطب‌های علمی هم‌راستا با توسعه ظرفیت‌ها و کاهش محدودیت‌های استان
- تغییر رویکرد برنامه‌های درسی دوره‌های مختلف آموزش عالی با توجه به نیازهای واقعی زیست‌بوم آموزشی استان هرمزگان؛
- ایجاد رشته‌های جدید در آموزش عالی استان هرمزگان با توجه به نیازهای واقعی زیست‌بوم آموزشی؛
- گسترش رشته‌ها و مقاطع تحصیلی علمی- کاربردی با هدف افزایش توان مهارتی مخاطبان آموزش عالی استان هرمزگان مبتنی بر پاسخگویی به نیازهای واقعی زیست‌بوم آموزشی در راستای کاهش نرخ ۳۲ درصدی بیکاری

- تعامل پویا و سازنده بین دانشگاه و مؤسسات آموزش عالی با بازار کار در حوزه صنعت، کشاورزی و خدمات استان هرمزگان به خصوص در بخش‌های کم‌تر توسعه‌یافته شرقی و غربی در چارچوب راهبرد کلان دانشگاه کارآفرین و مبتنی بر هرم جوانی جمعیت در استان هرمزگان

به نظر می‌رسد بر اساس تحلیل گزارش‌های مختلف تدوین شده در عرصه‌های مختلف و شناسایی چالش‌ها و مسائل چندگانه، حوزه‌های مطرح شده در زیر می‌تواند مورد تمرکز و توجه آموزش عالی استان هرمزگان باشد:

- شیلات و فراوری آبزیان و صنایع وابسته به آن
- توسعه کشاورزی، زراعت و باغداری با محوریت محصولات کشاورزی استان
- تجارت، بازیابی، واردات و صادرات
- گردشگری و صنایع وابسته به آن
- دامداری و صادرات دام
- حوزه بهداشت و درمان
- کشتی‌رانی و حمل و نقل دریایی و صنایع وابسته به آن
- صنایع‌دستی

۳- ٤- بررسی نظام اقتصادی و تولید

۳-٤-۱- نمای کلی اقتصاد استان هرمزگان

بر اساس حساب‌های منطقه‌ای، استان هرمزگان، در سال ۱۳۹۷، ۴/۱ درصد از ارزش افزوده کل کشور را به خود اختصاص داده است. سهم این استان از جمعیت کشور ۲/۲ درصد است.

این آمار نشان می‌دهد که در صورت توزیع عادلانه منافع حاصل از فعالیت‌های اقتصادی و توسعه، باید سطح زندگی مردم این استان دو برابر بهتر از دیگر نقاط کشور بود؛ ولیکن در حال حاضر بیش از نیمی از جمعیت زیر خط فقر هستند و از این نظر جایگاه دوم کشور بعد از استان سیستان و بلوچستان دارد.

نکته قابل توجه این است که این استان، در سال ۱۳۹۷، ۳/۴ درصد از ارزش‌افزوده کل بخش کشاورزی، شکار، جنگل‌داری و ماهیگیری، ۲۵/۵ درصد از ارزش‌افزوده ماهیگیری، ۷/۶ درصد ارزش‌افزوده بخش صنعت، ۲۷/۵ از ارزش افزوده تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت، ۷/۸ درصد از ارزش افزوده بخش حمل و نقل، انبارداری و پست، ۵۷/۸ درصد از ارزش افزوده بخش حمل و نقل آبی کشور، ۴/۲ درصد از ارزش‌افزوده بخش ساختمان و آب‌رسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه کل کشور را به خود اختصاص داده است.

موارد بالا نشان از دو مسئله اصلی در استان است. یک اینکه توزیع منافع اقتصادی در استان ناعادلانه است و شکاف طبقاتی بالاست و دیگری اینکه بخش اعظمی از ارزش‌افزوده از استان خارج می‌شود و دلیل آن را می‌توان وجود تعداد بالای شرکت‌ها و کارکنان غیر بومی دانست. تعداد فقرا، تعداد افراد ساکن در محلات فرودست شهری، نرخ مشارکت اقتصادی مناطق روستایی و مقایسه سطح درآمد شهری و روستایی گویای این واقعیت است. بار تکفل خالص بالا در استان نسبت به کشور نشان می‌دهد که سرپرستان خانوار مسئولیت سنگینی برای تأمین معاش اعضای خانوار خود دارند. با این وجود، در این استان بیش از ۵۰ درصد اقتصاد استان به بخش خدمات تعلق دارد. به بیانی، اقتصاد استان، عمدتاً خدماتی-صنعتی است و بخش کشاورزی سهمی نزدیک به ۱۷ درصد دارد.

جدول ۴۹- نمای کلی وضعیت استان هرمزگان در مقایسه با کشور

شاخص	بخش	هرمزگان	کشور	رتبه در کشور
اندازه بازار خانگی	سهم جمعیتی	۲/۲	۱۰۰	۱۵
	سهم جمعیت شهری	۱/۶	۱۰۰	۲۰
	سهم جمعیت روستایی	۳/۹	۱۰۰	۱۲
	تراکم نسبی جمعیت(نفر در کیلومترمربع)	۲۵	۴۹	۲۶
	میزان شهرنشینی	۵۴/۷	۷۴	۲۹
نرخ اشتغال	مناطق شهری	۸۸	۸۶/۰۳	۱۳
	مناطق روستایی	۹۱/۸	۹۱/۱	۱۰
سهم اشتغال	کشاورزی	۱۶/۷	۱۷/۷۵	
	صنعت	۳۰/۳	۳۱/۹۵	
	خدمات	۵۳	۵۰/۲۵	
نرخ بیکاری	جمعیت کل	۱۰/۳	۱۲/۴	۲۷
	مناطق شهری	۱۲	۱۳/۷	۲۴
	مناطق روستایی	۸/۲	۸/۹	۱۸
بار تکفل خالص	مناطق شهری	۲/۲۸	۲/۰۹	۱۱
بار تکفل ناخالص	مناطق شهری	۲/۶۲	۲/۷۱	۱۷
درآمد	متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری	۴۷۱۴۰۴	۵۴۱۰۰۷	۱۳
	متوسط درامد سالانه یک خانوار روستایی	۲۶۸۶۵۷	۲۹۷۰۲۲	۲۳
ضریب جینی	مناطق شهری	۰/۳۶۶۳	۰/۳۸۲۸	۳
	مناطق روستایی	۰/۳۵۳۳	۰/۳۵۳۹	۳
نرخ مشارکت اقتصادی	جمعیت کل	۳۸/۸	۳۹/۴	۱۸
	مناطق شهری	۴۳/۳	۳۸/۹	۱
	مناطق روستایی	۳۵/۹	۴۱	۲۹

۳-٤-۲- بررسی شاخص‌های کلان اقتصادی استان هرمزگان

استان هرمزگان طی بازه زمانی ۱۳ ساله روند رو به افزایشی در تولید ناخالص داخلی کل کشور داشته است و سهم آن همواره داری روند افزایشی بوده است. سهم ۱/۹ درصدی در سال ۱۳۸۲ استان در تولید ناخالص داخلی در پایان سال ۱۳۹۵ به ۲/۵۳ درصد و ۴/۱ درصد در سال ۱۳۹۷ افزایش یافته است (جدول ۵۰).

جدول ۵۰- سهم استان از تولید ناخالص داخلی(میلیون ریال)

سال	کشور	هرمزگان	نسبت سهم
۱۳۸۲	۶۳۰	۱۱	۱/۹
۱۳۸۳	۷۳۳	۱۴	۲/۰۲
۱۳۸۴	۹۵۴	۱۷	۱/۸۳
۱۳۸۵	۱۱۸۹	۲۲	۱/۹
۱۳۸۶	۱۵۵۴	۳۱	۲/۰۵
۱۳۸۷	۱۹۴۱	۳۵	۱/۸۴
۱۳۸۸	۲۳۸۲	۴۱	۱/۷۵
۱۳۸۹	۳۰۷۲	۵۰	۱/۶۳
۱۳۹۰	۳۶۵۵	۶۵	۱/۸
۱۳۹۱	۳۸۹۴	۶۷	۱/۷۳
۱۳۹۲	۴۸۵۵	۸۷	۱/۷۹
۱۳۹۳	۶۳۳۹	۱۳۵	۲/۱۳
۱۳۹۴	۷۴۲۰	۱۸۲	۲/۴۶
۱۳۹۵	۱۰۰۴	۲۵۴	۲/۵۳

منبع: حساب‌های منطقه‌ای، مرکز آمار

۳-٤-۳- ارزش افزوده به تفکیک بخش‌های اقتصادی استان هرمزگان در مقایسه با کشور

۳-٤-۳-۱- بخش کشاورزی

مطالعات بخش ارزش افزودن نشان می‌دهد که بخش کشاورزی در استان روند رو به رشدی در تأثیرگذاری بر اقتصاد ملی داشته است؛ به طوری که از ۸ میلیون ریال در سال ۱۳۹۰ به ۸۲ میلیون ریال در سال ۱۳۹۷ رسیده است.

متناظر با این روند سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی نیز از ۳۷۵ میلیون ریال به ۲۱۹۶ میلیون ریال رسیده است. سهم درصدی این بخش طی بازه هشت ساله ۱/۴۱ درصد افزایش یافته است.

اما وضعیت بخش کشاورزی به تفکیک زیرگروه‌ها فرعی متفاوت بوده است. زراعت و باغداری و ماهیگیری شاهد رشد بوده است اما سایر زیرگروه‌ها یا ثابت و یا با رشد منفی روبه به رو هستند.

بنابراین می‌توان بیان داشت مزیت نسبی استان در بخش کشاورزی از چند زیر گروه زراعت و باغداری، گاوداری صنعتی، مرغداری و همچنین ماهیگیری تشکیل شده است.

جدول ۵۱- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان هرمزگان از کشور

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	۲/۳۷۳	۲/۸۶۱	۲/۷۰۶	۲/۹۴۸	۳/۲۵۱	۳/۱۲۳	۳/۵۸۵	۳/۷۷۷
زراعت و باغداری	۱/۴۳۷	۱/۷۹۹	۱/۷۰۷	۱/۷۳۲	۲/۰۲۸	۱/۹۱۸	۲/۲۰۶	۱/۹۵۰
پرورش حیوانات	۰/۱۸۶	۰/۱۷۳	۰/۱۶۷	۰/۱۴۶	۰/۱۰۹	۰/۰۹۴	۰/۱۰۳	۰/۱۳۹
گاوداری صنعتی	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	۰/۰۰۶	۰/۰۰۹
دام سنتی	۰/۱۶۱	۰/۱۴۶	۰/۱۴۲	۰/۱۳۴	۰/۰۹۹	۰/۰۸۴	۰/۰۸۹	۰/۱۰۳
مرغداری	۰/۰۱۸	۰/۰۱۹	۰/۰۱۸	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۷	۰/۰۰۷	۰/۰۲۶
پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
جنگلداری	۰/۰۴۱	۰/۰۳۰	۰/۰۲۵	۰/۰۳۰	۰/۰۲۸	۰/۰۲۴	۰/۰۳۱	۰/۰۲۲
ماهیگیری	۰/۷۱۰	۰/۸۵۹	۰/۸۰۶	۱/۰۴۰	۱/۰۸۵	۱/۰۸۶	۱/۲۴۶	۱/۶۶۵

ارزش افزوده بخش کشاورزی طی حدود یک دهه اخیر نشان می‌دهد که در اقتصاد استان روند رو به صعود داشته است. به عبارتی می‌توان بیان داشت بخش کشاورزی به عنوان مزیت نسبی استان مطرح است. از سوی دیگر مزیت نسبی استان در بخش شیلات می‌باشد؛ به طوری که از نظر اشتغال در این بخش رتبه سوم در کشور را در سال ۱۳۹۸ دارا است و از نظر سرانه تولید آبزیان در رتبه هفدهم قرار دارد. از نظر وضعیت کشاورزی به‌ویژه کشاورزی مکانیزه که از قدرت بهره‌وری بالایی برخوردار است وضعیت استان چندان مطلوب نیست به طوری که رتبه آن از سهم برخورداری از این بخش ۲۱ است.

جدول ۵۲- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی در مقایسه با کشور

شاخص	هرمزگان	کشور	رتبه در کشور
سرانه تولید گوشت قرمز(کیلوگرم به نفر)	۳/۹۴	۱۰/۳	۲۹
سرانه تولید شیر	۱۵/۲	۱۲۰/۷۷	۳۱
سرانه تولید گوشت مرغ	۱۴/۰۸	۲۵/۸۹	۲۸
سرانه تولید آبزیان	۳/۰۹	۱۳/۶۸	۱۷
نسبت تعداد شاغلان بخش شیلات	۲/۸۱	۱/۰۳	۳
نسبت مساحت جنگل به مساحت استان	۰/۰۵	۰/۰۹	۱۱
سهم استان از اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری تحت فشار	۰/۱۱	۱۰۰	۲۱
سهم آب مصرف شده استان از منابع آب کشور	۱/۷	۱۰۰	۱۸
سهم استان از آب مصرف شده در بخش کشاورزی	۱/۶	۱۰۰	۱۸

۳-٤-۳-۲- بخش معدن

استخراج بخش معدن و تأثیرگذاری آن در اقتصاد ملی طی بازه زمانی مورد بررسی نشان می دهد که این بخش روند کاهشی را در پیش گرفته است.

کم‌توجهی به معادن و ذخایر دریایی، وجود رقبای منطقه‌ای و عدم تکمیل زنجیره تولید در استان و خام فروشی موجب گردیده است بخش معدن در این استان در مقایسه با کشور روندی کاهشی داشته باشد.

جدول ۵۳- سهم ارزش افزوده بخش معدن استان هرمزگان از کشور

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹٤	۱۳۹٥	۱۳۹٦	۱۳۹۷
استخراج معدن	۱/۶۶۴	۰/۰۶۷	۰/۰۷۲	۰/۰۹۳	۰/۱۴۱	۰/۱۳۳	۰/۱۲۵	۰/۰۷۶
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	۰/۸۷۵	۰/۰۵۰	۰/۰۳۵	۰/۰۳۷	۰/۰۵۲	۰/۰۳۲	۰/۰۵۰	۰/۰۴۴
استخراج سایر معادن	۰/۷۸۹	۰/۰۱۸	۰/۰۳۷	۰/۰۵۶	۰/۰۸۹	۰/۱۰۰	۰/۰۷۵	۰/۰۳۳

استان هرمزگان از نظر بهره‌برداری از معادن از میانگین کشوری پایین‌تر است. اما از نظر وضعیت سرمایه‌گذاری در این بخش و سهم اشتغال ایجاد شده توسط بخش معدن از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار است.

جدول ٥٤- وضعیت شاخص‌های بخش معدن در مقایسه با کشور

شاخص	هرمزگان	کشور	رتبه در کشور
نسبت تعداد معادل در حال بهره‌برداری به کل جمعیت	۵/۰۷	۶/۱۵	۲۱
سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری	۱/۸۳	۱۰۰	۲۱
نسبت تعداد شاغلان معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)	۸۰/۴۵	۱۱۵/۳۲	۱۷
سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری (میلیون ریال به نفر)	۱/۲۷	۲/۰۷	۱۰
سرانه ارزش افزوده معادن در حال بهره‌برداری (هزار ریال به نفر)	۱۱۲۳/۹۱	۱۵۴۲/۳۷	۱۰
نسبت سرمایه‌گذاری(ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای) معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت(هزار ریال به‌نفر)	۷۶/۹۷	۲۵۴/۸۴	۱۳
سهم استان از شاغلان معادن در حال بهره‌برداری	۱/۵۷	۱۰۰	۱۶

۳-٤-۳-۳- بخش صنعت

ارزش افزوده بخش صنعت طی سال‌های ۹۰-۹۷ شاهد رشد ۰/۸۹ بوده است. میزان ارزش افزودن در این بخش از ۲۱۴۴۵۸۹۷ میلیون ریال به ۱۱۹۶۰۶۰۴۴ میلیون ریال رسیده است.

وضعیت این بخش به تفکیک بخش‌های مختلف متفاوت بوده است؛ به طوری که بخش‌های تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیربافی و تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت بیشترین سهم را از میان صنایع استان در ارزش افزوده کشور داشته است.

رشته فعالیت سایر تجهیزات حمل و نقل به با رشد شدید منفی طی بازه زمانی مذکور روبه رو بوده است. تولید پوشاک نیز به عنوان صنایع مصرفی نیز در این میان نقش قابل توجهی در ارزش افزوده ملی داشته است. در واقع می‌توان بیان داشت استان هرمزگان در صنایع پوشاک، تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت، تولید فلزات پایه، تولید سایر تجهیزات حمل و نقل، تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات اثرگذاری قابل توجهی بر اقتصاد ملی داشته است.

این بخش‌های می‌تواند با قرارگیری این استان در موقعیت استراتژیک و دسترسی به شبکه‌های ارتباطی زمینی، دریایی، ریلی و هوایی زمینه رقابت‌پذیری قلمرویی بیشتر این استان را فراهم سازد.

جدول ۵۵- سهم ارزش افزوده بخش صنعت استان هرمزگان از کشور

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
صنعت	۲/۱۹	۲/۷۶	۳/۸۱	۲/۰۰	۲/۱۱	۲/۴۳	۲/۷۷	۳/۰۸
تولید محصولات غذایی	۲/۴۲	۱/۱۴	۱/۶۸	۱/۲۱	۱/۳۶	۱/۲۳	۱/۲۵	۱/۳۶
تولید انواع آشامیدنی‌ها	۰/۱۰	۰/۰۸	۰/۱۳	۰/۰۷	۰/۵۱	۰/۱۶	۱/۰۳	۰/۲۳
تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو	۲/۳۴	۲/۹۸	۲/۸۰	۰/۹۷	۲/۵۹	۲/۳۳	۱/۷۰	۱/۶۵
تولید منسوجات	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲
تولید پوشاک	۴/۶۹	۴/۵۶	۴/۵۹	۴/۶۴	۴/۵۱	۴/۴۷	۴/۳۷	۴/۳۸
تولید چرم و فرآورده‌های وابسته	۰/۱۰	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۰۷	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۵	۰/۰۵
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیربافی	۱۲/۱	۱۲/۲	۱۲/۲	۱۲/۳	۱۲/۱	۱۲/۲	۱۲/۲	۱۲/۲
تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی	۰/۸۰	۰/۸۲	۰/۸۶	۰/۸۴	۰/۶۷	۰/۶۸	۰/۶۷	۰/۷۰
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۰/۶۹	۰/۶۹	۰/۷۸	۰/۸۳	۰/۶۵	۰/۷۰	۰/۵۳	۰/۵۸
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۱۰/۷	۱۵/۳	۲۴/۸	۵	۱۶/۵	۱۴/۵	۱۶/۶	۱۶/۱
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۱۰	۰/۱۳	۰/۲۱	۰/۰۹	۰/۰۷
تولید داروها و فراورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	۰/۰۴	۰/۰۷	۰/۰۷	۰/۰۷	۰/۱۹	۰/۱۹	۰/۱۷	۰/۱۹
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۱/۴	۱/۵	۱/۵	۱/۱	۱/۶	۱/۳	۰/۳	۰/۳

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۲/۴۱	۱/۹	۱/۲۱	۱/۶	۱/۸	۱/۵	۱/۶	۱/۶
تولید فلزات پایه	۱/۱۸	۴/۴۱	۳/۶۵	۴/۴۳	۳/۲	۴/۷	۵/۶	۴/۴
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات	۰/۹۸	۱/۲۳	۱/۳۵	۱/۳۶	۰/۹	۰/۶	۰/۸	۰/۹
تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۰/۲	۰/۲	۰/۳۲	۰/۳۵	۰/۱۵	۰/۱۶	۰/۱۹	۰/۲۰
تولید تجهیزات برقی	۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۱۰	۰/۱۰	۰/۱۵	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۰۶
تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی‌نشده در جای دیگر	۰/۱۱	۰/۰۹	۰/۳۸	۰/۳۹	۰/۱۰	۰/۱۲	۰/۰۸	۰/۰۹
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۶
تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	۲۰/۹	۱۹/۱	۱۵/۲	۱۲/۴	۹/۵	۸/۵	۴/۷	۳/۴
تولید مبلمان	۰/۲۲	۰/۱۷	۰/۱۵	۰/۳	۰/۴۲	۰/۱۶	۰/۱۳	۰/۱۰
تولید سایر مصنوعات	۰/۵	۰/۶	۰/۷	۰/۷	۰/۷۲	۰/۷۴	۰/۷۹	۰/۶۸
تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات	۰/۴	۰/۴	۰/۴	۰/۴	۶	۴/۶	۷/۶	۹/۳
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۷/۲	۵/۶	۴/۲	۳/۴	۴/۲۶	۲/۸۳	۲/۲۹	۱/۵۲
تولید، انتقال و توزیع برق	۴/۴	۴/۳	۳/۸	۴/۲	۵/۳۲	۴/۷۱	۳/۸۲	۳/۷۰
تولید و توزیع گاز طبیعی	۷/۶	۵/۷	۴/۲	۳/۳	۴/۱	۲/۲۰	۱/۷۹	۱/۰۷
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۲/۳	۳/۶	۳/۲	۳/۲	۲/۹	۳/۷۸	۲/۹۶	۴/۱

بخش صنعت به عنوان مزیت رقابتی استان شناخته می‌شود. این استان با برخوداری از ۱۷ شهرک و ناحیه صنعتی از پتاسیل‌های قابل توجهی جهت توسعه برخودار است. سهم این بخش در اقتصاد ملی و منطقه‌ای قابل توجه است به طوری که از نظر تولید ارزش افزوده توسط کارگاه‌های صنعتی رتبه هفت را در کشور دارا است. هرچند در میزان نسبت تعداد کارگاه صنعتی به کل کشور از وضعیت مطلوبی برخودار نیست، اما ارزش افزوده قابل توجهی را تولید کرده است. بخش صنعت از لحاظ ارزش افزوده در اقتصاد استان و در اقتصاد ملی روند رو به رشدی را تجربه کرده است. اما از نظر اشتغال در بخش صنعت در مقایسه با کشور وضعیت مطلوبی ندارد.

جدول ٥٦- وضعیت بخش صنعت در مقایسه با کشور

شاخص	هرمزگان	کشور	رتبه درکشور
نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)	۱/۷۱	۳/۹۲	۲۵
نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی خصوصی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت(تعداد به ده هزار نفر)	۱/۶۷	۳/۸۷	۲۵
نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی عمومی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت(تعداد به ده هزار نفر)	۳/۹۴	۴/۵۹	۱۹
نسبت تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت(تعداد به ده هزار نفر)	۱۱/۷۱	۲۲/۳۸	۱۸
سرانه ارزش افزوده فعالتی صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر(میلیون ریال به نفر)	۵/۶۶	۲۱/۹۵	۲۵
سهم استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی	۴/۹۳	۱۰۰	۷
سهم استان از تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر	۰/۹۷	۱۰۰	۲۲
سهم استان از ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر	۲/۵۲	۱۰۰	۱۳
سهم استان از شاغلان کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر	۱/۱۶	۱۰۰	۱۹
سهم استان از آب مصرف شده در بخش صنعت	۰/۷	۱۰۰	۲۰

صنایع استان براساس میزان فناوری

بررسی صنایع فعال استان به تفکیک نشان می‌دهد که هرمزگان از نظر صنایع دارا بودن صنایع با فناوری بالا در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و عمده صنایع تمرکز یافته در این استان صنایع با فناوری پایین هستند که از ارزش‌افزوده کمتری برخوردار هستند.

جدول ۵۷- دسته‌بندی صنایع استان براساس میزان فناوری

دسته بندی	میزان فناوری
تولید محصولات غذایی	فناوری پایین
تولید انواع آشامیدنی‌ها	فناوری پایین
تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو	فناوری پایین
تولید منسوجات	فناوری پایین
تولید پوشاک	فناوری پایین
تولید چرم و فرآورده‌های وابسته	فناوری پایین
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیر بافی	فناوری پایین
تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی	فناوری پایین
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	فناوری پایین
تولید مبلمان	فناوری پایین
تولید سایر مصنوعات	فناوری پایین
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	فناوری متوسط- پایین
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	فناوری متوسط- پایین
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	فناوری متوسط- پایین
تولید فلزات پایه	فناوری متوسط- پایین
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات	فناوری متوسط- پایین
تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	فناوری متوسط- بالا
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	فناوری متوسط- بالا
تولید تجهیزات برقی	فناوری متوسط- بالا
تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	فناوری متوسط- بالا
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	فناوری متوسط- بالا
تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	فناوری متوسط- بالا
تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات	فناوری متوسط- بالا
تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	فناوری بالا

۳-٤-۳-٤- بخش ساختمان

بخش ساختمان به دلیل اهمیت فزاینده در اقتصاد به صورت جداگانه بررسی می‌شود. این بخش در ادبیات جهانی به عنوان موتور محرک سایر بخش‌های اقتصادی شناخته می‌شود. این بخش به دلیل بیشترین روابط پیشین و پسین تأثیر بسیاری بر صنایع مرتبط با ساختمان خواهد داشت. از سوی دیگر این بخش نقش مستقیمی در ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم خواهد داشت. میزان ارزش افزوده بخش ساختمان از روند رو به رشدی برخوردار بوده است. به طوری که ارزش افزوده این بخش از ۶ میلیون ریال به ۴۱ رسیده است و در سال ۱۳۹۷ به رشد قابل ملاحظه‌ای دست یافته است. از شاخص‌های توسعه اقتصادی، رشد بخش ساختمان به‌ویژه بخش مسکن است که ارتباط مستقیمی با میزان کیفیت زندگی دارد. این بخش روند صعودی ولی اندکی را طی ۸ سال موردی بررسی داشته است. این شاخص را می‌توان از بعد دیگری مورد بررسی قرار دارد. تراکم خانوار در واحد مسکونی طی سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۸کاهش یافته است؛ به طوری که میزان تراکم در سطح کشور از ۱/۰۶ به ۱/۰۳ کاهش یافته است. وضعیت این شاخص در هرمزگان نیز کاهش بوده و میزان تراکم خانوار در واحد مسکونی از ۱/۱۱۰ به ۱/۰۶۴ کاهش یافته است و رتبه استان از نظر این شاخص ۸ است.

جدول ۵۸- وضعیت بخش ساختمان در مقایسه با کشور

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹٤	۱۳۹٥	۱۳۹٦	۱۳۹۷
ساختمان	۲/۰۱	۱/۹۵	۲/۲۹	۲/۱۵	۲/۵۴	۲/۶۱	۲/۸۶	۴/۲۵
ساختمان‌های مسکونی	۱/۳۷	۱/۲۰	۱/۰۵	۱/۲۰	۱/۲۰	۱/۴۳	۱/۴۵	۱/۸۰
سایر ساختمان‌ها	۲/۲۵	۲/۲۸	۲/۸۵	۲/۴۷	۲/۹۳	۲/۸۸	۳/۲۴	۵/۳۹

۳-٤-۳-۵- خدمات

بخش خدمات در استان هرمزگان بیشترین میزان اشتغال را به خود اختصاص داده است. سهم اشتغال این بخش ۵۳ درصد از کل اشتغال را تشکیل داده است. از جمله مزیت نسبی استان به دلیل موقعیت جغرافیایی دسترسی به راه‌های آبی است که سهم این نوع حمل‌ونقل در ارزش‌افزوده ملی رقم بسیار بالایی است که دلیل آن وجود بنادر متعددی با موقعیت لجستیکی است. این استان سهم قابل توجهی از فعالیت‌های مربوط به انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل‌ونقل دارد. اما طی سال‌های مورد بررسی این بخش کاهش داشته است.جدول(۵۹) سهم استان هرمزگان از ارزش افزوده بخش خدمات کشور نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده‌می‌کنید سهم بخش‌های حمل‌ونقل و انبارداری و پست، حمل‌ونقل زمینی و حمل‌ونقل با خط لوله، حمل‌ونقل از طریق راه‌آهن بین‌شهری، سایر حمل‌ونقل زمینی، حمل‌ونقل آبی، حمل‌ونقل هوایی، انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل‌ونقل، فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، ارتباطات، خدمات دلالان مستغلات، بانک و مؤسسات مالی، سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات، امور عمومی، خدمات‌شهری، تأمین اجتماعی اجباری، آموزش بزرگ‌سالان از ارزش‌افزوده بخش خدمات کشور نزولی بوده است. فعالیت‌های مربوط به تحقیق و توسعه که به‌عنوان بخش مهم در خدمات پشتیان تولید و نقش تعیین‌کننده در سیاست‌گذاری در زمینه فناوری‌های نوین و نوآوری دارد در این استان سهم بسیار ناچیزی را به خود اختصاص داده است که ضرورت توجه و سرمایه‌گذاری در این بخش در زمینه‌های مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری به عنوان عامل ارتباط دانش و صنعت و در نگاه کلی‌تر حرکت به سمت اقتصاد دانش‌بنیان گوشزد می‌نماید. حرکت استان به سمت سیاست‌های مبتنی بر صادرات نیازمند گذار سیاست‌های حمایتی و یارانه و توجه به ظرفیت و پتانسیل‌های استان به‌ویژه در زمینه توسعه دانش و حرکت به سمت منطقه نوآور و فناور محور است.

جدول ۵۹- سهم استان هرمزگان از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
عمده فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت	۱/۴۷	۱/۴۶	۱/۴۷	۱/۴۷	۱/۴۷	۱/۴۶	۱/۴۸	۱/۴۷
عمده فروشی، خرده‌فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت	۱/۴۸	۱/۴۶	۱/۴۷	۱/۴۷	۱/۴۷	۱/۴۶	۱/۴۸	۱/۴۷
عمده فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت	۱/۴۴	۱/۴۴	۱/۴۵	۱/۴۵	۱/۴۵	۱/۴۵	۱/۴۶	۱/۴۵
حمل و نقل و انبارداری و پست	۷/۱۹	۶/۷۹	۶/۳۹	۶/۰۶	۵/۹۲	۵/۹۶	۵/۴۳	۶/۲۶
حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله	۳/۷۸	۳/۸۹	۳/۲۸	۳/۱۰	۲/۶۸	۲/۸۸	۲/۸۶	۲/۷۵
حمل و نقل از طریق راه‌آهن بین شهری	۱۱/۲۵	۱۱/۷۵	۱۱/۶۱	۷/۷۳	۹/۳۲	۷/۴۹	۵/۱۲	۶/۸۷
سایر حمل ونقل زمینی	۳/۵۹	۳/۷۰	۳/۰۹	۳/۰۱	۲/۵۱	۲/۵۵	۲/۵۸	۲/۴۶
حمل و نقل از طریق لوله	۳/۱۸	۳/۲۲	۳/۲۲	۳/۱۹	۳/۲۳	۹/۴۳	۹/۴۱	۹/۱۷
حمل و نقل آبی	۶۱/۷	۶۰/۱	۶۲/۳	۵۷/۹	۵۷/۱	۵۷/۲	۵۶/۷	۵۶/۶
حمل و نقل هوایی	۵/۳۷	۵/۱۳	۵/۳۷	۲/۳۱	۲/۲۰	۲/۲۷	۲/۴۶	۲/۶۳
انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل	۳۴/۱۹	۳۳/۷۸	۳۱/۲	۳۰/۱	۲۸/۶	۲۵/۲	۲۴/۳	۳۱/۶
فعالیت‌های پست و پیک	۱/۵۵	۱/۵۵	۱/۵۵	۱/۵۵	۱/۵۵	۱/۵۵	۱/۵۵	۱/۵۵
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۲/۹۹	۲/۹۶	۲/۹۵	۲/۹۴	۲/۹۵	۲/۹۴	۲/۹۴	۲/۹۶
تأمین جا (اقامتگاه‌ها)	۳/۷۲	۳/۷۳	۳/۷۴	۳/۷۴	۳/۷۴	۳/۷۴	۳/۷۵	۳/۷۴

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی‌ها(رستوران‌ها و...)	۲/۸۲	۲/۸۲	۲/۸۱	۲/۸۱	۲/۸۱	۲/۸۱	۲/۸۱	۲/۸۱
اطلاعات و ارتباطات	۰/۴۶	۰/۴۶	۰/۴۶	۰/۴۷	۰/۵۱	۰/۵۴	۰/۵۹	۰/۶۱
ارتباطات	۰/۲۹	۰/۲۸	۰/۲۶	۰/۲۷	۰/۲۴	۰/۲۴	۰/۲۴	۰/۲۴
سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات	۱/۱۴	۱/۱۵	۱/۱۴	۱/۱۲	۱/۱۲	۱/۱۰	۱/۱۱	۱/۱۱
فعالیت‌های مالی و بیمه	۰/۸۹	۱/۰۰	۰/۹۷	۰/۹۲	۰/۷۸	۰/۸۳	۱	۱/۲۰
بانک و موسسات مالی	۰/۹۲	۰/۹۰	۰/۷۸	۰/۶۰	۰/۵۲	۰/۴۶	۰/۸۱	۰/۸۴
بیمه	۱/۱۹	۱/۵۰	۱/۸۹	۱/۶۶	۱/۶۵	۱/۶۵	۱/۶۵	۲/۳۵
سایر فعالیت‌های خدمات مالی و بیمه	۰/۳۶	۰/۵۲	۰/۶۷	۰/۸۱	۰/۴۹	۰/۶۷	۰/۶۵	۰/۶۵
املاک و مستغلات	۱/۱۹	۱/۱۳	۱/۲۶	۱/۰۳	۱/۱۶	۱/۱۶	۱/۲۵	۱/۲۵
خدمات واحدهای مسکونی شخصی	۱/۲۲	۱/۱۳	۰/۸۲	۰/۸۱	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۱۰	۱/۱۰
خدمات واحدهای مسکونی اجاری	۱/۰۲	۰/۹۹	۲/۱۰	۱/۳۰	۱/۴۰	۱/۴۰	۱/۵۱	۱/۵۱
خدمات واحدهای غیرمسکونی	۱/۳۵	۱/۳۵	۱/۳۵	۱/۳۵	۱/۳۵	۱/۳۵	۱/۳۵	۱/۳۵
خدمات دلالان مستغلات	۱/۲۸	۱/۲۸	۱/۲۵	۱/۲۰	۱/۱۹	۱/۱۸	۱/۱۶	۱/۱۶
فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی	۰/۹۹	۱/۰۲	۱/۰۴	۱/۰۷	۱/۰۵	۱/۲۰	۱/۰۷	۱/۰۹
تحقیق و توسعه	۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۰۸	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۱۳	۰/۱۱	۰/۰۹
سایر فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی	۱/۲۸	۱/۲۶	۱/۲۶	۱/۲۷	۱/۲۶	۱/۳۴	۱/۲۶	۱/۲۶

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
فعالیت‌های دامپزشکی	۱/۸۲	۱/۷۵	۱/۹۶	۱/۸۵	۱/۷۸	۱/۸۴	۱/۸۲	۱/۹۶
فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	۰/۷۶	۰/۸۸	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۹۶	۱/۰۶	۱/۲۳	۱/۱۱
اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی	۱/۹۳	۱/۹۷	۱/۹۱	۱/۷۴	۱/۸۴	۱/۹۰	۱/۹۶	۲/۰۱
امور عمومی و خدمات شهری	۱/۹۷	۲/۰۷	۱/۹۴	۱/۶۴	۱/۸۱	۱/۹۷	۲/۰۷	۲/۱۷
امورعمومی	۲/۳۹	۲/۴۴	۱/۸۷	۰/۸۷	۱/۲۴	۱/۲۳	۱/۴۴	۱/۳۲
خدمات شهری	۱/۷۰	۱/۸۸	۱/۹۷	۱/۹۶	۲/۰۷	۲/۳۱	۲/۴۱	۲/۶۲
امور دفاعی و انتظامی	۱/۹۰	۱/۸۸	۱/۸۷	۱/۸۶	۱/۸۸	۱/۸۷	۱/۸۹	۱/۸۸
امور دفاعی	۲/۰۰	۲/۰۰	۲/۰۰	۲/۰۰	۲/۰۰	۲/۰۰	۲/۰۰	۲/۰۰
امور انتظامی	۱/۶۴	۱/۶۰	۱/۶۲	۱/۶۱	۱/۶۰	۱/۶۱	۱/۶۴	۱/۶۲
تأمین اجتماعی اجباری	۱/۹۷	۱/۹۵	۱/۸۳	۱/۷۰	۱/۸۰	۱/۵۶	۱/۵۵	۱/۶۰
آموزش	۱/۹۸	۲/۰۷	۲/۱۷	۲/۱۴	۲/۲۱	۲/۱۶	۲/۱۶	۲/۲۳
آموزش ابتدائی	۲/۴۸	۲/۵۹	۲/۸۷	۲/۵۱	۲/۶۱	۲/۳۴	۲/۶۳	۳/۱۴
آموزش ابتدائی دولتی	۲/۴۹	۲/۶۱	۲/۹۱	۲/۵۳	۲/۶۴	۲/۳۵	۲/۶۵	۳/۲۰
آموزش ابتدائی خصوصی	۲/۱۲	۲/۱۲	۲/۱۲	۲/۱۲	۲/۱۲	۲/۱۲	۲/۱۲	۲/۱۲
آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای	۲/۵۳	۲/۳۲	۲/۲۵	۲/۶۰	۲/۶۷	۲/۶۷	۲/۴۲	۲/۱۴
آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی	۲/۶۲	۲/۳۹	۲/۳۳	۲/۶۸	۲/۷۵	۲/۷۵	۲/۵۲	۲/۱۹
آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی	۰/۹۳	۰/۸۳	۰/۹۱	۱/۲۴	۱/۳۶	۱/۴۱	۱/۲۱	۱/۵۰

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
آموزش عالی	۰/۸۷	۱/۱۸	۱/۵۵	۱/۴۳	۱/۳۲	۱/۳۴	۱/۳۳	۱/۳۶
آموزش عالی دولتی	۰/۶۵	۰/۷۴	۰/۹۲	۰/۹۱	۰/۹۲	۰/۹۰	۰/۹۴	۱/۰۳
آموزش عالی خصوصی	۱/۲۶	۱/۹۰	۲/۴۰	۲/۱۴	۱/۹۱	۱/۹۱	۱/۸۹	۱/۹۰
آموزش بزرگسالان	۲/۰۴	۱/۹۴	۱/۲۷	۱/۴۲	۱/۴۲	۱/۳۷	۱/۲۲	۱/۳۱
آموزش بزرگسالان دولتی	۲/۷۱	۲/۷۲	۱/۴۰	۱/۸۶	۲/۰۰	۱/۹۹	۱/۵۶	۱/۴۶
آموزش بزرگسالان خصوصی	۱/۲۳	۱/۱۲	۱/۱۳	۰/۹۷	۰/۹۳	۰/۹۱	۱/۰۱	۱/۲۱
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۱/۷۵	۱/۸۸	۱/۸۲	۱/۶۳	۱/۷۹	۱/۶۷	۱/۸۶	۱/۹۴
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان	۱/۷۷	۱/۹۱	۱/۸۴	۱/۶۴	۱/۸۱	۱/۶۸	۱/۸۸	۱/۹۶
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی	۲/۲۶	۲/۹۷	۲/۶۵	۲/۱۶	۲/۱۷	۲/۲۳	۲/۲۴	۲/۲۷
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی	۱/۱۹	۱/۱۳	۱/۲۹	۱/۲۹	۱/۵۴	۱/۲۸	۱/۶۱	۱/۷
مددکاری اجتماعی	۱/۵۲	۱/۵۱	۱/۴۶	۱/۴۲	۱/۳۹	۱/۴۴	۱/۴۳	۱/۴۳
فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۱/۴۸	۱/۴۹	۱/۴۶	۱/۴۷	۱/۴۶	۱/۴۱	۱/۲۶	۱/۴۱
هنر، سرگرمی و تفریح	۲/۱۳	۲/۲۰	۲/۱۳	۲/۱۷	۲/۱۳	۲/۱۳	۲/۰۵	۲/۰۶
سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو	۱/۳۸	۱/۱۹	۱/۱۴	۱/۱۹	۱/۲۲	۱/۱۸	۰/۶۸	۱/۲۷
تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی	۱/۶	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۷	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۶
سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی	۰/۷۷	۰/۷۷	۰/۷۷	۰/۷۷	۰/۷۷	۰/۷۷	۰/۷۷	۰/۷۷

۳-٤-٤- وضعیت بخش‌های گوناگون اقتصادی استان هرمزگان

۳-٤-٤-۱- بخش کشاورزی و معدن

بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های پایه استان و مزیت نسبی آن محسوب می‌شود این بخش ۱۶/۷ درصد از اشتغال استان در سال ۱۳۹۷ تشکیل داده است و سهم قابل توجهی در ارزش افزوده هرمزگان داشته است. به طوری که حدود هشت درصد رشد طی بازه زمانی ۹۰ تا ۹۷ را تجربه کرده است.

زیر بخش‌های این بخش، زراعت و باغداری است که نیمی از ارزش افزوده بخش کشاورزی استان را تشکیل داده و بخش ماهیگیری نیز در سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته است که به عنوان پتانسیل‌های اصلی توسعه استان قلمداد می‌شوند. اما استخراج معادن طی سال‌های مورد بررسی روند نسبتاً ثابت را در ارزش افزوده استان داشته است. در واقع می‌توان بیان داشت سهم این بخش در اقتصاد استان اندک است.

جدول ٦٠- سهم بخش کشاورزی از ارزش افزوده استان هرمزگان

بخش و زیر بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹٤	۱۳۹٥	۱۳۹٦	۱۳۹۷
کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	۶/۹۵	۹/۹۰	۱۰/۲۹	۱۳/۵۲	۱۴/۸۸	۱۳/۷۹	۱۴/۹۴	۱۵/۵۶
زراعت و باغداری	۴/۲۱	۶/۲۲	۶/۴۹	۷/۹۵	۹/۲۹	۸/۴۷	۹/۱۹	۸/۰۳
پرورش حیوانات	۰/۵۴	۰/۶۰	۰/۶۴	۰/۶۷	۰/۵۰	۰/۴۲	۰/۴۳	۰/۵۷
گاوداری صنعتی	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۴
دام سنتی	۰/۴۷	۰/۵۱	۰/۵۴	۰/۶۱	۰/۴۵	۰/۳۷	۰/۳۷	۰/۴۲
مرغداری	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۷	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۱۱
پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی	۰	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰	۰	۰
جنگلداری	۰/۱۲	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۱۴	۰/۱۳	۰/۱۱	۰/۱۳	۰/۰۹
ماهیگیری	۲/۰۸	۲/۹۷	۳/۰۷	۴/۷۷	۴/۹۷	۴/۸۰	۵/۱۹	۶/۸۶
استخراج معدن	۰/۵۹	۰/۷۹	۰/۸۱	۰/۹۲	۰/۷۶	۰/۸۸	۰/۹۶	۰/۷۰
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	۰/۳۱	۰/۵۸	۰/۳۹	۰/۳۶	۰/۲۸	۰/۲۲	۰/۳۹	۰/۴۰
استخراج سایر معادن	۰/۲۸	۰/۲۱	۰/۴۲	۰/۵۵	۰/۴۸	۰/۶۷	۰/۵۷	۰/۳

۳-٤-٤-۲- بخش صنعت

بخش صنعت از جمله محورهای توسعه استان محسوب می‌شوند. موقعیت دسترسی به کشورهای حوزه خلیج فارس به عنوان فرصتی برای این بخش محسوب می‌شود که می‌تواند به بخش راهبردی برای توسعه قلمداد گردد.

وجود صرفه‌های انباشت ناشی از تمرکز صنایع در شهرک‌ها و ناحیه‌های صنعتی به‌ویژه در بندرعباس و تنوع صنعتی که طی دهه‌های اخیر با افزایش رشته فعالیت‌های صنعتی موجب ایجاد تخصصی شدن و تنوع‌گرایی صنعتی در استان شده است.

از سوی دیگر توزیع بنگاه‌های اقتصادی در دیگر شهرها استان، سیاست‌های توسعه اقتصادی به سمت خوشه‌های صنعتی و گسترش همکاری میان شهرها سوق می‌دهد.

این بخش روند رو به رشدی را در حال تجربه کردن است به طوری که سهم آن طی بازه زمانی هفت سال اخیر حدود ۷ درصد افزایش داشته است.

جدول ٦١- سهم بخش و زیر بخش‌های صنعت از ارزش افزوده استان هرمزگان

بخش و زیر بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹٤	۱۳۹۵	۱۳۹٦	۱۳۹۷
صنعت	۱۶/۷۴	۲۱/۲۲	۲۷/۴۷	۱۶/۱۷	۱۴/۷۱	۱۷/۶۴	۲۰/۶۰	۲۲/۴۳
تولید محصولات غذایی	۲/۱۰	۱/۲۵	۱/۵۵	۱/۳۶	۱/۸۱	۱/۶۱	۱/۵۹	۱/۷۱
تولید انواع آشامیدنی‌ها	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۰	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۰۱
تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو	۰/۰۵	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۵	۰/۰۴
تولید منسوجات	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱
تولید پوشاک	۰/۸	۰/۵۵	۰/۴۷	۰/۶۳	۰/۵۸	۰/۶۱	۰/۴۴	۰/۵۳
تولید چرم و فرآورده‌های وابسته	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۰	۰/۰۰
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیربافی	۳/۹۶	۴/۱۳	۴/۰۹	۴/۷۵	۳/۵۸	۳/۲۲	۳/۸۷	۴/۲۷
تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۸	۰/۰۷	۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۰۷
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۴/۵۰	۶/۲۴	۱۴/۶۴	۱/۳۷	۳/۲۵	۵/۹۷	۷/۰۱	۸/۹۸
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۱۴	۰/۱۳	۰/۲۲	۰/۱۰	۰/۰۸

تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۳
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۰/۳۴	۰/۳۸	۰/۳۱	۰/۳۱	۰/۳۴	۰/۳۴	۰/۰۶	۰/۰۹
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۲/۲۰	۱/۶۹	۰/۹۳	۱/۳۶	۱/۱۰	۰/۸۷	۰/۹۴	۰/۸۸
تولید فلزات پایه	۱/۰۴	۵/۳۰	۴/۰۶	۴/۸۰	۲/۳۰	۳/۳۷	۵/۳۸	۴/۸۱
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات و تجهیزات	۰/۵۱	۰/۵۸	۰/۵۳	۰/۶۳	۰/۴۳	۰/۳۶	۰/۳۳	۰/۳۰
تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۱
تولید تجهیزات برقی	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۰۱
تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۱
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۰	۰/۰۱
تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	۰/۸۹	۰/۷۴	۰/۴۶	۰/۴۱	۰/۶۲	۰/۵۶	۰/۲۳	۰/۱۴
تولید مبلمان	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۰۱
تولید سایر مصنوعات	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۵
تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۱۶	۰/۱۶	۰/۲۹	۰/۳۴

۳-٤-٤-۳- بخش خدمات و ساختمان

بخش ساختمان نیز تأثیر قابل توجهی در ارزش افزوده استان دارد. این بخش حدود هشت درصد از ارزش افزوده استان هرمزگان در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی تشکیل داده است.

بخش خدمات نیز در زمینه انبارداری و حمل و نقل بیشترین تأثیر را بر ارزش افزوده داشته است.

جدول ۶۲- سهم بخش و زیر بخش‌های خدمات و صنعت ساختمان از ارزش افزوده استان هرمزگان

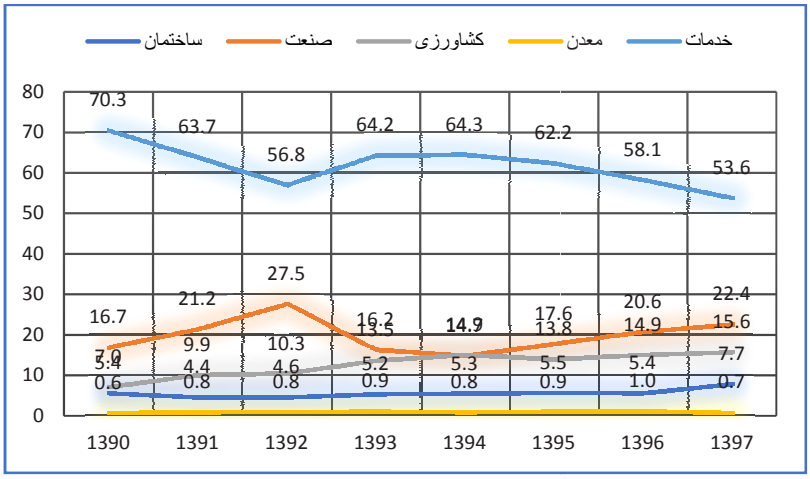
بخش و زیر بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
ساختمان	۵/۳	۴/۴	۴/۶	۵/۲	۵/۳	۵/۵	۵/۴	۷/۷
ساختمان‌های مسکونی	۰/۹۹	۰/۸۵	۰/۶۵	۰/۷۴	۰/۵۷	۰/۵۷	۰/۵۹	۱/۰۴
سایر ساختمان‌ها	۴/۴۰	۳/۵۸	۳/۹۳	۴/۴۳	۴/۷۵	۴/۹۰	۴/۸۴	۶/۶۷
عمده‌فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت	۸/۴۴	۸/۲۰	۸/۳۷	۹/۵۲	۸/۲۵	۷/۸۹	۸/۲۵	۸/۰۶
عمده‌فروشی، خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت	۷/۹۷	۷/۷۶	۷/۹۵	۸/۹۸	۷/۶۵	۷/۲۹	۷/۶۸	۷/۵۷
عمده‌فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت	۰/۴۸	۰/۴۴	۰/۴۱	۰/۵۵	۰/۶۱	۰/۶۰	۰/۵۷	۰/۵۰
حمل و نقل و انبارداری و پست	۲۰/۲	۱۹/۹	۱۷/۳	۲۲	۲۱/۶	۲۰/۹	۱۷/۹	۱۸/۲
حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله	۹/۳۲	۱۰/۲	۷/۸۳	۹/۸۶	۸/۵۱	۸/۷۳	۸/۲۷	۶/۹۲
حمل و نقل از طریق راه‌آهن بین شهری	۰/۷۶	۰/۷۶	۰/۶۰	۰/۴۵	۰/۶۰	۰/۴۳	۰/۳۳	۰/۴۰
سایر حمل ونقل زمینی	۸/۲۷	۹/۱۰	۶/۹۶	۹/۱۱	۷/۵۷	۷/۳۱	۷/۰۶	۵/۸۹
حمل و نقل از طریق لوله	۰/۲۹	۰/۲۹	۰/۲۶	۰/۳۱	۰/۳۴	۰/۹۹	۰/۸۹	۰/۶۳
حمل و نقل آبی	۲/۲۱	۲/۱۳	۳/۰۱	۴/۳۵	۵/۸۲	۴/۹۹	۳/۱۸	۳/۰۸
حمل و نقل هوایی	۰/۲۵	۰/۲۳	۰/۳۴	۰/۲۳	۰/۲۰	۰/۱۹	۰/۱۸	۰/۱۷
انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل	۸/۳۸	۷/۳۳	۶/۰۷	۷/۴۷	۷/۰۰	۶/۹۱	۶/۲۴	۸/۰۰
فعالیت‌های پست و پیک	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۳
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۱/۴۹	۱/۵۸	۱/۵۶	۱/۹۶	۲/۰۸	۱/۹۲	۱/۷۲	۱/۶۳
تأمین جا(اقامتگاه‌ها)	۰/۳۴	۰/۳۲	۰/۳۰	۰/۳۶	۰/۳۹	۰/۳۴	۰/۳۲	۰/۳۲
فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی‌ها(رستوران‌ها و...)	۱/۱۵	۱/۲۶	۱/۲۷	۱/۶۰	۱/۶۹	۱/۵۸	۱/۴۰	۱/۳۱
اطلاعات و ارتباطات	۰/۳۸	۰/۳۵	۰/۳۵	۰/۴۵	۰/۴۸	۰/۵۳	۰/۵۸	۰/۴۹
ارتباطات	۰/۱۹	۰/۱۷	۰/۱۵	۰/۱۹	۰/۱۶	۰/۱۶	۰/۱۴	۰/۱۱
سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات	۰/۱۹	۰/۱۸	۰/۱۹	۰/۲۵	۰/۳۲	۰/۳۷	۰/۴۳	۰/۳۸

بخش و زیر بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
فعالیت‌های مالی و بیمه	۱/۲۲	۱/۲۶	۱/۱۷	۱/۰۱	۰/۸۳	۰/۸۲	۰/۸۸	۱/۳۹
بانک و موسسات مالی	۰/۸۷	۰/۷۰	۰/۴۱	۰/۳۳	۰/۳۱	۰/۲۴	۰/۴۰	۰/۵۴
بیمه	۰/۲۸	۰/۴۷	۰/۴۷	۰/۴۷	۰/۴۱	۰/۴۵	۰/۳۷	۰/۷۲
سایر فعالیت‌های خدمات مالی و بیمه	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۲۹	۰/۲۱	۰/۱۰	۰/۱۴	۰/۱۱	۰/۱۴
املاک و مستغلات	۶/۵۸	۶/۴۸	۶/۶۲	۶/۲۸	۷/۴۱	۷/۲۸	۷/۵۲	۶/۶۲
خدمات واحدهای مسکونی شخصی	۳/۹۵	۳/۹۱	۲/۳۸	۲/۷۲	۳/۶۶	۳/۶۱	۳/۷۴	۳/۲۲
خدمات واحدهای مسکونی اجاری	۱/۴۸	۱/۳۷	۳/۱۱	۲/۱۹	۲/۴۳	۲/۴۵	۲/۵۶	۲/۲۸
خدمات واحدهای غیرمسکونی	۱/۰۱	۱/۰۶	۱/۰۳	۱/۲۶	۱/۲۲	۱/۱۱	۱/۱۱	۱/۰۲
خدمات دلالان مستغلات	۰/۱۴	۰/۱۵	۰/۱۰	۰/۱۰	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۰۹
فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی	۰/۴۴	۰/۳۹	۰/۳۸	۰/۵۰	۰/۵۵	۰/۵۹	۰/۵۵	۰/۴۸
تحقیق و توسعه	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱
سایر فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی	۰/۴۱	۰/۳۷	۰/۳۵	۰/۴۷	۰/۵۲	۰/۵۵	۰/۵۱	۰/۴۵
فعالیت‌های دامپزشکی	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۲
فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	۰/۱۳	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۱۹	۰/۲۲	۰/۲۴	۰/۲۸	۰/۱۸
اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی	۴/۵۹	۳/۹۹	۳/۵۴	۴/۱۸	۴/۷۳	۴/۸۶	۴/۷۵	۴/۱۲
امور عمومی و خدمات شهری	۲/۱۰	۲/۰۷	۱/۹۸	۲/۱۱	۲/۴۳	۲/۵۰	۲/۴۳	۲/۱۸
امورعمومی	۰/۹۸	۰/۸۳	۰/۶۰	۰/۳۳	۰/۵۱	۰/۵۰	۰/۵۹	۰/۴۶
خدمات شهری	۱/۱۲	۱/۲۵	۱/۳۷	۱/۷۸	۱/۹۲	۲/۰۰	۱/۸۵	۱/۷۲
امور دفاعی و انتظامی	۲/۳۸	۱/۸۲	۱/۴۸	۱/۹۳	۲/۱۰	۲/۲۰	۲/۱۶	۱/۸۲
امور دفاعی	۱/۷۹	۱/۳۵	۱/۰۶	۱/۳۵	۱/۵۶	۱/۵۵	۱/۵۷	۱/۳۱
امور انتظامی	۰/۵۹	۰/۴۷	۰/۴۲	۰/۵۸	۰/۵۴	۰/۶۶	۰/۵۸	۰/۵۰
تأمین اجتماعی اجباری	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۰۸	۰/۱۴	۰/۲۰	۰/۱۶	۰/۱۶	۰/۱۳

بخش و زیر بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
آموزش	۳/۵۲	۳/۳۸	۲/۵۸	۳/۳۴	۳/۷۷	۳/۸۰	۳/۶۶	۲/۸۶
آموزش ابتدائی	۱/۱۹	۱/۲۴	۰/۹۶	۱/۰۸	۱/۲۹	۱/۳۷	۱/۵۱	۱/۳۴
آموزش ابتدائی دولتی	۱/۱۶	۱/۲۱	۰/۹۲	۱/۰۳	۱/۲۳	۱/۳۱	۱/۴۵	۱/۲۹
آموزش ابتدائی خصوصی	۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۵
آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای	۱/۶۸	۱/۴۵	۱/۰۰	۱/۴۴	۱/۷۲	۱/۷۲	۱/۴۷	۰/۹۸
آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی	۱/۶۵	۱/۴۳	۰/۹۸	۱/۴۰	۱/۶۷	۱/۶۶	۱/۴۲	۰/۹۲
آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵
آموزش عالی	۰/۴۸	۰/۵۴	۰/۵۵	۰/۷۴	۰/۶۸	۰/۶۴	۰/۶۲	۰/۴۸
آموزش عالی دولتی	۰/۲۲	۰/۲۱	۰/۱۹	۰/۲۷	۰/۲۸	۰/۲۴	۰/۲۶	۰/۲۳
آموزش عالی خصوصی	۰/۲۵	۰/۳۳	۰/۳۶	۰/۴۷	۰/۴۰	۰/۴۰	۰/۳۶	۰/۲۵
آموزش بزرگسالان	۰/۱۸	۰/۱۴	۰/۰۷	۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۰۵
آموزش بزرگسالان دولتی	۰/۱۳	۰/۱۰	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۲
آموزش بزرگسالان خصوصی	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۲/۸۱	۳/۲۵	۲/۹۷	۳/۶۹	۴/۶۰	۴/۰۲	۴/۳۳	۳/۶۷
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان	۲/۶۱	۳/۰۶	۲/۸۲	۳/۵۲	۴/۴۱	۳/۸۵	۴/۱۹	۳/۵۶
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی	۱/۸۰	۲/۰۲	۱/۶۴	۱/۸۶	۲/۲۳	۲/۱۷	۲/۱۵	۱/۸۸
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی	۰/۸۱	۱/۰۴	۱/۱۸	۱/۶۵	۲/۱۸	۱/۶۸	۲/۰۴	۱/۶۸
مددکاری اجتماعی	۰/۲۰	۰/۱۹	۰/۱۶	۰/۱۷	۰/۱۸	۰/۱۶	۰/۱۴	۰/۱۱
فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۰/۶۴	۰/۶۶	۰/۵۷	۰/۷۰	۰/۷۱	۰/۶۴	۰/۵۶	۰/۵۲
هنر، سرگرمی و تفریح	۰/۳۷	۰/۴۱	۰/۳۶	۰/۴۳	۰/۴۳	۰/۳۷	۰/۳۳	۰/۳۰
سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو	۰/۱۳	۰/۱۰	۰/۰۸	۰/۱۰	۰/۱۰	۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۰۸
تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۲
سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی	۰/۱۱	۰/۱۲	۰/۱۱	۰/۱۳	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۱۱

بخش خدمات بیشترین سهم را در تولید ناخالص استان دارد. اما روند آن طی سال‌های اخیر نزولی بوده است به طوری که سهم این بخش از ارزش افزوده ۷۰ درصد در سال به روند نزوی حدود ۲۰ درصد به ۵۰ درصد از کل ارزش افزوده استان رسیده است. در این میان بخش کشاورزی و صنعت روند صعودی را تجربه کرده‌اند. اما سهم بخش معدن همچنان ثابت است.

نمودار ۱۱- نمای کلی استان ازنظر ارزش‌افزوده بخش‌های گوناگون‌اقتصادی

۳-٤-٥- حجم تجارت خارجی و عملکرد بنادر استان

استان هرمزگان به دلیل موقعیت ساحلی تبدیل به یکی از مراکز و گلوگاه‌های واردات و صادرات کشور شده است. به طوری که بخش عظیمی از واردات و صادرات کشور از مبادی سه بندر مهم استان جابه جا می‌شوند. هر چند قرارگیری این بنادر موجب توسعه استان نشده است اما به صورت مستقیم و غیرمستقیم نقش مهمی در ایجاد اشتغال به‌ویژه در زمینه حمل و نقل و انباری داری شده است و بخش

بسیار بزرگی از ارزش افزوده استان نیز از طریق همین بخش خدمات تأمین می‌شود. میزان ارزش وارداتی در مقایسه با حجم صادرت بیانگر، صادراتی با ارزش افزوده پایین و به عبارتی خام فروشی است که میزان ارزش دلاری آن در مقایسه با حجم واردت پایین است. استان هرمزگان در واقع نقش ترانزیتی کالا برای کشور را ایفای می‌کند؛ به طوری که سهم استان از میزان ترانزیت جاده کالا رتبه نخست که میزان آن ۳۵/۷۶ درصد در سال ۱۳۹۸ بوده است. اما نکته‌ای که بیش از هر چیز به چشم می‌آید با توجه به نقش ترانزیتی این استان به‌ویژه در زمینه توزیع کالا نیازمند توسعه زیرساخت‌ها برای سهولت و کاهش هزینه‌های حمل و نقل و جابه جایی است. این استان از نظر تراکم راه‌های نسبت به مساحت استان در سال ۹۸ نسبت به کل کشور در وضعیت مطلوبی قرار ندارد به طوری که میزان تراکم آن ۱۲/۷۹ درصد و رتبه استان در مقایسه با کشور ۲۲ است.

جدول ٦٣- حجم مبادلات خارجی(میلیون دلار)

سال	کشور		بندر لنگه		باهنر		رجایی	
	صادرات	واردات	صادرات	واردات	صادرات	واردات	صادرات	واردات
۱۳۹۰	۳۳،۸۰۵	۵۷،۴۸۸	۸۴	۵۱۴	۷۱۳	۳۰۸	۴،۱۲۸	۲۲،۶۶۶
۱۳۹۱	۳۱،۸۶۷	۳۱،۸۶۷	۱۱۵	۴۷۳	۱،۰۳۵	۳۵۴	۴،۲۷۶	۱۸،۰۶۳
۱۳۹۲	۳۱،۲۳۹	۴۸،۱۳۹	۱۱۰	۴۰۴	۱،۴۴۷	۷۱۴	۴،۵۸۴	۱۶،۲۴۶
۱۳۹۳	۳۶،۵۳۹	۴۴،۹۸۸	۱۲۶	۴۶۱	۱،۶۷۱	۲۶۸	۴،۷۰۲	۱۵،۰۹۲
۱۳۹۴	۳۲،۶۱۶	۳۳،۷۷۰	۱۲۲	۴۷۱	۱،۹۷۳	۴۰۰	۴،۰۸۴	۱۳،۵۹۰
۱۳۹۵	۴۳،۸۳۷	۴۲،۷۰۲	۱۰۹	۵۷۳	۱،۹۳۴	۶۲۷	۴،۹۴۴	۱۴،۶۳۶
۱۳۹۶	۴۶،۷۷۴	۵۱،۶۱۲	۹۰	۴۱۰	۷۹۳	۱،۰۰۷	۵،۴۶۵	۱۶،۵۰۵
۱۳۹۷	۴۴،۳۰۱	۴۱،۲۳۶	۲۶۹	۱۳۷	۳۳۸	۳۴۰	۴،۳۶۵	۱۲،۹۸۵

مقایسه وضعیت بنادر سه گانه بیان می‌دارد که نقش بندر رجایی از نظر جابه جابی کالا و حجم تجارت خارجی دارای اهمیت فزاینده است. به طوری که در سال ۹۰ حدود ۶۸ درصد از واردت کشور از نظر ارزش دلاری از این بندر وارد کشور شده است. هرچند طی سال‌های اخیر میزان آن کاهش یافته است و در سال ۹۷ به دلیل شرایط بین‌المللی(تحریم اقتصادی) کارایی آن نیز کمتر شده است. هم‌راستا با میزان واردت در این بنادر صادرات نیز صورت گرفته است هرچند میزان آن قابل مقایسه با حجم واردات نیست. به طور کلی حدود ۱۵ درصد از بنادر سه گانه استان ۱۵ درصد از ارزش صادرات را در سال ۹۰ تشکیل داده است که این میزان در سال ۹۷ به حدود ۱۱ درصد کاهش یافته است.

جدول ٦٤- عملکرد بنادر استان هرمزگان در مقایسه با کشور (درصد)

سال	بندر لنگه		باهنر		رجایی	
	صادرات	واردات	صادرات	واردات	صادرات	واردات
۱۳۹۰	۰/۲۵	۰/۸۹	۲/۱۱	۰/۹۱	۱۲/۲۱	۶۷/۰۵
۱۳۹۱	۰/۳۶	۱/۴۹	۳/۲۵	۱/۱۱	۱۳/۴۲	۵۶/۶۸
۱۳۹۲	۰/۳۵	۰/۸۴	۴/۶۳	۲/۲۹	۱۴/۶۷	۵۲/۰۱
۱۳۹۳	۰/۳۵	۱/۰۳	۴/۵۷	۰/۷۳	۱۲/۸۷	۴۱/۳۰
۱۳۹٤	۰/۳۷	۱/۳۹	۶/۰۵	۱/۲۳	۱۲/۵۲	۴۱/۶۷
۱۳۹۵	۰/۲۵	۱/۳۴	۴/۴۱	۱/۴۳	۱۱/۲۸	۳۳/۳۹
۱۳۹٦	۰/۱۹	۰/۷۹	۱/۷۰	۲/۱۵	۱۱/۶۸	۳۵/۲۹
۱۳۹۷	۰/۶۱	۰/۳۳	۰/۷۶	۰/۷۷	۹/۸۵	۲۹/۳۱

۳-٤-٦- مناطق آزاد

مناطق آزاد تجاری با استراتژی توسعه اقتصادی کشور طی دهه‌های اخیر در کشور تأسیس گردیدند.

این مناطق با هدف توسعه اقتصادی و کاهش فقر به‌ویژه در مناطق کمتر برخوردار ایجاد گردید اما پس از گذشت سال‌ها و ارزیابی عملکرد آنان مشخص گردید که این مناطق تبدیل به انبار کالاهای خارجی و از نقش تولیدی و صادراتی خود تا حدودی فاصله گرفته‌اند.

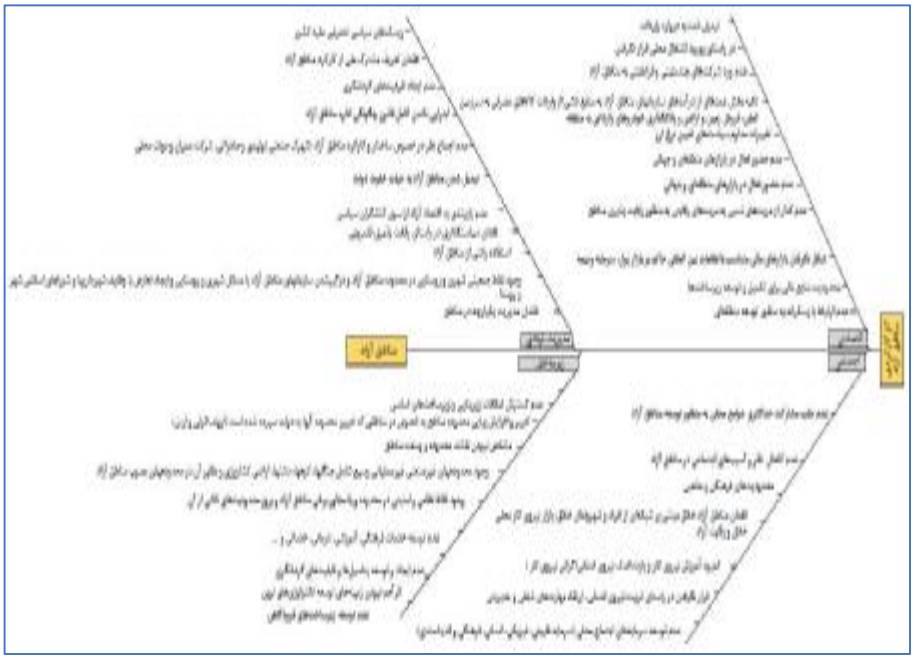
تبدیل شدن این مناطق به محلی برای رانت جویی و امتیاز گیری‌های سیاسی موجب گردید که این مناطق در بلندمدت کژ کارکرد شوند و در راستای کمک به اقتصاد ملی گام برندارند. معافیت‌های گوناگون جهت جذب سرمایه‌گذاری‌های و بنگاه‌های اقتصادی موجب گردید که بسیار از افراد با ایجاد شرکت‌های صوری در مناطق آزاد از معافیت‌های مالیاتی این مناطق استفاده کرده و شرکت اصلی را در شهرهای بزرگ به‌ویژه در کلان‌شهرهای بزرگ استقرار دهند. از این رو رسالت اصلی مناطق آزاد محقق نگردید و نتوانست به اقتصاد ملی و پس‌کرانه سرزمین خود خدمات قابل توجهی ارائه دهد.

استان هرمزگان نیز دارای دو منطقه آزاد کیش و قشم است. بررسی عملکرد مناطق طی دوره‌های مذکور نشان می‌دهد مناطقی که با هدف افزایش صادرات و تولید ایجاد شده بودند تبدیل به مراکزی برای واردات کالا شده‌اند؛ به طوری که در همه سال‌های مورد بررسی میزان ارزش دلاری واردات به این مناطق از میزان صادرات پیشی گرفته است و این مناطق نقش تولیدی بسیار اندکی را دارند و به تبع تأثیرگذاری کمتری بر اقتصاد استان و به عنوان پتانسیل توسعه شناخته می‌شوند.

جدول ٦٥- عملکرد اقتصادی مناطق آزاد کیش و قشم

سال	کیش		قشم		کیش	قشم	کیش	قشم
	صادرات	واردات	صادرات	واردات	سرمایه‌گذاری خارجی(میلیون دلار)		میزان تولید (میلیون ریال)	
۱۳۸۵	۱۰۰	۱۴۱	۵۹	۲۰۶	۵۱	۲	۹/۶	۰/۶۳
۱۳۸٦	۸۱	۱۸۷	۴۸	۲۰۳	۱۲۲	۵	۱۲/۱	۰/۶۲
۱۳۸۷	۹۱	۲۲۰	۱۷۵	۲۲۲	۴۷	۲۹	۱۷/۱	۰/۶۲
۱۳۸۸	۶۲	۲۸۲	۲۶	۲۰۶	۵	۵	۲۴	۱
۱۳۸۹	۸۹	۳۹۳	۲۶	۳۸۹	۴۵	۱۱	۲۷/۳	۱/۹
۱۳۹۰	۸۲/۸	۷۳۱/۷	۵۸	۳۹۴	۱	۱۴	۳۴/۷	۱/۸
۱۳۹۱	۴۸/۴	۳۰۹/۸	۲۷	۲۷۱	۲۵	۲	۴۷/۴	۱/۸
۱۳۹۲	۵۴/۷	۵۵۸/۹	۳۳	۳۹۳	۳۰۰	۲	۶۲/۸	۳/۱
۱۳۹۳	۷۹	۵۰۸	۲۴	۵۱۷	۲۵	۰	۵۸/۹	۴/۱

از این رو بازنگری و باز اندیشی در نقش و عملکرد مناطق آزاد ضروری است. این مناطق با چالش‌های جدی در زمینه‌های اقتصادی، زیرساختی و مدیریتی روبه رو هستند. به طوری که موجب کژ کارکردی این مناطق گردیده است. در واقع این مناطق تبدیل به دروازه واردات و شکل‌گیری اقتصاد غیر مولد در راستای اقتصاد رانتی شده‌اند. این مناطق با چالش‌های همچون عدم تأثیرگذاری به اقتصاد ملی، عدم ارتباط با پس‌کرانه جهت توسعه منطقه‌ای، عدم بهره‌گیری از مزایای نسبی و رقابتی منطقه‌ای، فقدان جذب نیروی متخصص و خلاق، جذب سرمایه‌گذاری خارجی اندک، فقدان شکل‌گیری زنجیر تأمین، ناکارآمدی فضای اقتصادی و فقدان مکمل‌گری و هم‌افزایی میان بنگاه‌های اقتصادی رو به رو هستند.

شکل ۵- چالش‌های مناطق آزاد در استان هرمزگان

۳-٤-۷- تحلیل مزیت‌های نسبی، رقابتی و همکارانه استان هرمزگان

سهم مکانی فعالیت‌ها به عنوان مزیت‌های نسبی و رقابتی در سطح مناطق شناخته می‌شود. وضعیت استان هرمزگان از نظر این شاخص با توجه به داده‌های در مقیاس شهرستان نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۵ سهم مکانی استان در بخش خدمات بوده است به طوری که میزان آن ۱/۱۴ است که بیانگر ارائه خدمات به خارج از استان است. اما وضعیت به تفکیک شهرستان به گونه‌ای دیگر است. شهرستان‌های جاسک، قشم و بندر لنگه از نظر صنعتی صادرکننده محسوب می‌شود که بیشتر مربوط به موقعیت قرارگیری در کنار ساحل و منطقه آزاد کیش به عنوان مزیت کمک‌کننده به صادرات محور بودن این شهرستان‌ها است. مزیت نسبی در بخش

کشاورزی نیز وجود دارد. شهرستان‌های حاجی آباد، قشم، رودان، پارسیان، سیریک و بشاگرد و میناب از این نظر صادرکننده محسوب می‌شوند. در سال ۱۳۹۰ بخش خدمات در مجموع در استان هرمزگان همچنان نقش آفرینی اصلی در اقتصاد بوده است. در بخش صنعت نیز چهار شهرستان داری مزیت در بخش صنعت می‌باشند.

جدول ٦٦- میزان L.Q شهرهای استان به تفکیک گروه عمده فعالیت اقتصادی در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰

شهرستان	۱۳۸۵ LQ			۱۳۹۰ LQ		
	صنعت	کشاورزی	خدمات	صنعت	کشاورزی	خدمات
ابوموسی	۰/۲۱	۰/۱۵	۱/۱۶	۰/۱۵	۰/۱۲	۱/۱۴
بندرعباس	۰/۶۸	۰/۹۲	۱/۰۲	۱/۰۸	۰/۵۷	۱/۰۳
بندرلنگه	۱/۵۹	۰/۶۳	۰/۰۱	۰/۸۴	۰/۹۳	۰/۹۹
قشم	۳/۱۰	۰/۹۵	۰/۹۱	۰/۷۲	۱/۸۹	۰/۹۴
میناب	۰/۵۲	۱/۱۸	۱	۰/۸۹	۱/۳۹	۱
جاسک	۵/۵۷	۰/۲۵	۰/۸۷	۰/۳۳	۲/۶۳	۰/۹۷
رودان	۱	۱/۸۴	۰/۹۲	۱/۳۱	۲/۴۷	۰/۸۴
حاجی آباد	۰/۰۷	۲/۳۷	۰/۹	۰/۴۸	۲/۸۱	۰/۹۲
بستک	۰	۱/۰۱	۱/۰۶	۰/۸۱	۰/۶۶	۱/۰۳
خمیر	۰/۸۱	۲	۰/۹	۱/۹۳	۱/۷۹	۰/۸۴
پارسیان	۰/۳۴	۱/۶۴	۰/۹۷	۱/۲۸	۱/۱۸	۰/۹۵
سیریک	-	-	-	۰/۵۵	۳/۲۲	۰/۸۷
بشاگرد	-	-	-	۰/۲	۱/۵۷	۱/۰۹
استان هرمزگان	۴	۰/۴۲	۱/۱۴	۰/۵۴	۰/۹۷	۱/۱۴

جهت بررسی مزیت‌های رقابتی استان به بخش‌هایی از اقتصاد پرداخته شده است که قابلیت سنجش را داشته باشند. از این رو بخش صنعت به دلیل قابل ردیابی بودن متغیرهای آن چه از بعد فضایی و چه از بعد کارکردی برای سنجش مزیت رقابتی انتخاب شد. یکی از شاخص‌های سنجش مزیت رقابتی وجود تخصص‌گرایی در فعالیت‌های اقتصادی برای نقش آفرینی در اقتصاد است. در سال ۱۳۸۵ از میان ۱۲ رشته فعالیت صنعتی در استان هرمزگان (که در قالب ۲۱۸ بنگاه اقتصادی ۶ نفر کارکن به بالا در این استان فعالیت داشته‌اند) شش رشته به صورت تخصصی در استان فعالیت داشته‌اند.

مجموع کارکنان این ۶۸۴ نفر در قالب ۳۳ بنگاه تولیدی مشغول به فعالیت بوده است که عمده تمرکز این فعالیت‌ها در شهرستان بندر عباس بوده و تنها سایر تجهیزات حمل و نقل در شهرستان میناب به صورت تخصصی بوده است. اما این روند در سال ۱۳۹۰ گسترش یافته و در واقع شاهد گسترش فعالیت‌های در رشته‌های صنعتی گوناگون هستیم به طوری که میزان آن از ۱۲ رشته در سال ۱۳۸۵ به ۲۰ رشته کد ایسیک در سال ۱۳۹۸ رسیده است.

افزون بر آن فعالیت‌های به سمت تخصصی شدن بیشتر میل کرده است. به طوری که از میان آن‌ها ۱۱ فعالیت با کد ایسیک مشخص در قالب سه شهرستان به صورت تخصصی در اقتصاد استان نقش آفرینی دارند. شهرستان بستک در پوشاک و چرم و شهرستان میناب در بخش انتشار و چاپ و تکثیر تخصصی شده‌اند. اما آنچه به عنوان نقطه ضعف در گسترش صنعتی استان به چشم می‌خورد فقدان صنایع خلاق هستند که دارای بهره‌وری بالاتر و نقش مکمل کننده برای سایر صنایع استان ایفای نقش خواهند کرد.

جدول ٦٧- تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در شهرستان‌های استان هرمزگان

فعالیت‌های صنعتی استان در سال ۱۳۸۵	ضریب تخصصی شدن	شهرستان	فعالیت‌های صنعتی استان در سال ۱۳۹۸	ضریب تخصصی شدن	شهرستان
ساخت مواد و محصولات شیمیائی	۰/۹۷	بندرعباس	استخراج کانه‌های فلزی	۰/۹۵	بندر عباس
سایر تجهیزات حمل ونقل	۰/۹۸	میناب	ساخت منسوجات	۰/۹۵	بندر عباس
ساخت فلزات اساسی	۰/۹۵	بندرعباس	پوشاک و عمل آوردن پوست خز	۰/۹۷	بستک
ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات	۰/۹۸	بندرعباس	انتشار و چاپ و تکثیر	۰/۹۳	میناب
ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی	۰/۹۳	بندرعباس	ساخت مواد و محصولات شیمیائی	۰/۹۵	بندر عباس
محصولات فلزی فابریکی	۰/۸۴	بندرعباس	ساخت فلزات اساسی	۰/۹۵	بندر عباس
–	–	–	ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات	۰/۹	بندر عباس
–	–	–	ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی	۰/۹۵	بندر عباس
–	–	–	مبلمان سایر مصنوعات	۰/۹۵	بندر عباس
–	–	–	بازیافت	۰/۹۵	بندر عباس
–	–	–	سایر فعالیت‌های خدمات مهندسی	۰/۹۱	بستک

صرفه ناشی از مقیاس به عنوان شاخصی برای سنجش بهره‌وری در اقتصاد و قدرت جذب بنگاه‌ها همواره مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران بوده است. صرفه ناشی از مقیاس به عنوان مشوقی جهت جذب سرمایه‌گذاری بیشتر و تمرکز صنایع و بنگاه‌های اقتصادی شناخته می‌شود. در اینجا نیز رشته فعالیت‌های اقتصادی در استان نشان می‌دهد که وجود بنگاه‌ها در حوزه تجهیزات حمل و نقل می‌تواند به عنوان ظرفیت‌هایی جهت جذب سایر بنگاه‌های اقتصادی در زمینه تجهیزات مرتبط و حتی مشابه در این حوزه را فراهم نماید. هرچند گذر زمان طی بررسی حدود ۱۳ سال گذشته نشان داده است که تعداد بنگاه‌های جذب شده به استان ۴۱۸ بنگاه است که مجموع آن در سال ۱۳۹۸ به ۶۳۳ بنگاه فعال اقتصادی رسیده است.

جدول ٦٨- صرفه ناشی از مقیاس در فعالیت‌های صنعتی در شهرستان‌های استان هرمزگان

فعالیت‌های صنعتی	ضریب صرفه ناشی از مقیاس صنایع در سال ۱۳۸۵	فعالیت‌های صنعتی	ضریب صرفه ناشی از مقیاس صنایع در سال ۱۳۹۸
سایر تجهیزات حمل‌ونقل	۰/۶۴	استخراج کانه‌های فلزی	۰/۸۳
ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات	۰/۴۳	ساخت فلزات اساسی	۰/۴۶
محصولات غذائی و آشامیدنی‌ها	۰/۲۸	کک و فرآورده‌های حاصل از نفت	۰/۳۸
کک و فرآورده‌های حاصل از نفت	۰/۲	سایر تجهیزات حمل‌ونقل	۰/۳
ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی	۰/۲	ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات	۰/۲۸
-	-	ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی	۰/۲۵

تمرکز صنایع همواره به عنوان یکی از معیارها برای سنجش بهره‌وری و کارایی در صنایع تولید و شکل‌گیری خوشه‌های صنعتی مورد توجه بوده است از این رو تمرکز صنایع خود نشانگر بازار مصرف خانگی، ایجاد روابط اقتصادی میان بنگاه‌های موجود و از همه مهم‌تر دارای مزایای زیادی برای مصرف‌کننده و تولیدکننده دارد. مصرف کننده به دلیل دسترسی به بازار رقابتی از یک سو و دسترسی به شغل به دلیل تنوع بنگاه‌ها و تخصص‌های مورد نیاز و تولید کننده به دلیل وجود بنگاه‌های بالادستی و پایین‌دستی که مزیت کاهش هزینه برای کالاهای واسطه‌ای را دارند بهره‌مند می‌شوند. از این رو فارغ از بی صرفه‌های ناشی از مقیاس که در انباشت و افزایش هزینه‌های زندگی و کاهش کیفیت زندگی است، می‌توان نقش سرریز دانش و اطلاعات به دلیل آنچه مارشال(۱۹۵۰) به عنوان استخر نیروی کار و همچنین پیوندهای پیش و پسین و آنچه به عنوان تأثیر انباشت بر نوآوری و خلاقیت دارد نیز افزود. از این رو هرچه بنگاه‌ها به سمت تمرکز بیشتر میل کنند عواملی همچون بازده، فزاینده نسبت به مقیاس و صرفه‌های درونی و بیرونی موجب تمرکز بیشتر آنان می‌گردد که این موضوع ارتباط تنگاتنگی با رشد و بهره‌وری اقتصادی دارد. وضعیت استان طی دوره ۱۳ سال مورد بررسی نشان می‌دهد که شهرستان‌های بندر عباس(۲۵۸ بنگاه)، بندر لنگه(۹۵ بنگاه)، بستک(۶۵)، میناب (۵۱) و پارسیان با ۳۸ بنگاه بیشتر تمرکز از نظر فعالیت‌های صنعتی دارند. از سوی دیگر بنگاه‌های اقتصادی از نظر رشته فعالیت طی دوره مورد ارزیابی بیانگر آن است که بنگاه در تولیدات کانی غیرفلزی و غذایی و آشامیدنی در ابتدا و انتهای دوره بیشترین تمرکز را دارند. به طوری که رشته فعالیت سایر محصولات کانی غیرفلزی با کد ایسیک ۲۶ و محصولات غذایی و آشامیدنی با کد ایسیک ۱۵ به ترتیب ۳۱۱ و ۱۰۷ بنگاه اقتصادی در زمینه‌های مذکور در استان فعال می‌باشند.

جدول ٦٩- تمرکز صنایع بر اساس شهرستان

تمرکز صنایع بر اساس شهرستان			
شهرستان (۱۳۸۵)	**ضریب تمرکز صنایع**	**شهرستان (۱۳۹۸)**	**ضریب تمرکز صنایع**
بندر عباس	۴۰/۳۶	بندر عباس	۴۰/۷۵
بندرلنگه	۱۸/۸	بندرلنگه	۱۵
میناب	۱۰/۰۹	بستک	۱۰/۲۶
بستک	۷/۳۳	میناب	۸/۰۵
پارسیان	۶/۴۲	پارسیان	۶
تمرکز صنایع بر اساس فعالیت‌های صنعتی			
سایر محصولات کانی غیرفلزی	۵۷/۳۳	سایر محصولات کانی غیرفلزی	۴۹/۱۳
محصولات غذائی و آشامیدنی‌ها	۲۱/۱	محصولات غذائی و آشامیدنی‌ها	۱۶/۹
سایر تجهیزات حمل‌ونقل	۶/۴۲	کک و فرآورده‌های حاصل از نفت	۶

همان‌طور که قبلاً ذکر شد گذار استراتژی‌های توسعه منطقه‌ای از مزیت نسبی به مزیت رقابتی و سپس به مزیت همکارانه، بایستگی ارزیابی این مزیت در استان را گوشزد می‌نماید.

شکل‌گیری روابط شبکه‌ای در میان بازیگران در عرصه اقتصادی منطقه‌ای همواره مورد توجه بوده است. در واقع همچون روابط و شبکه‌های اجتماعی میان خانواده و جامعه، که نمودی از کنش متقابل است، در میان مناطق نیز بازیگران در تقابل با بنگاه‌ها، شهرها و شهرستان‌های هستند که بر اساس قابلیت‌های خود اقدام به همکاری و مکمل‌گیری، نخست در اقتصاد منطقه و سپس در اقتصاد ملی دارند. از این رو سنجش پتانسیل‌ها و قابلیت‌های بازیگران مؤثر در اقتصاد منطقه که قرار است در آینده با شناسایی توانایی و ضعف‌ها اقدام به همکاری در توسعه اقتصادی استان داشته باشند.

بررسی وضعیت مکمل‌گری در فعالیت‌های اقتصادی استان، بیانگر آن است که قابلیت‌های مزیت همکارانه به تدریج میان شهرستان‌های استان هرمزگان در حال شکل‌گیری است به طوری که نرخ مکمل‌گیری از ۰/۱۲ در سال ۱۳۸۵ به ۰/۱۵۹ در سال ۱۳۹۸ رسیده است.

همچنین تأثیرگذاری شهرستان‌ها در زمینه افزایش همکاری و مکمل‌گیری نیز طی دوره مذکور افزایش یافته است. بیشترین قابلیت‌ها برای ایجاد مکمل‌گیری مربوط به شهرستان‌های بستک و بندر خمیر است.

بشاگرد و قشم نیز کمترین قابلیت برای مکمل‌گری میان فعالیت‌های اقتصادی استان داشته‌اند. اما بررسی بازه زمانی ۱۳ ساله نشان می‌دهد که روند مکمل‌گری میان شهرستان‌ها مثبت بوده است. به طوری که در سال ۱۳۸۵ شهرستان‌های ابوموسی، بشاگرد و قشم فاقد قابلیت مکمل‌گری بوده‌اند؛ اما در سال ۱۳۹۸ این قابلیت در این شهرستان‌های ایجاد شده است.

جدول ۷۰- سنجش قابلیت‌های مکمل‌گری اقتصادی شهرستان‌های استان هرمزگان

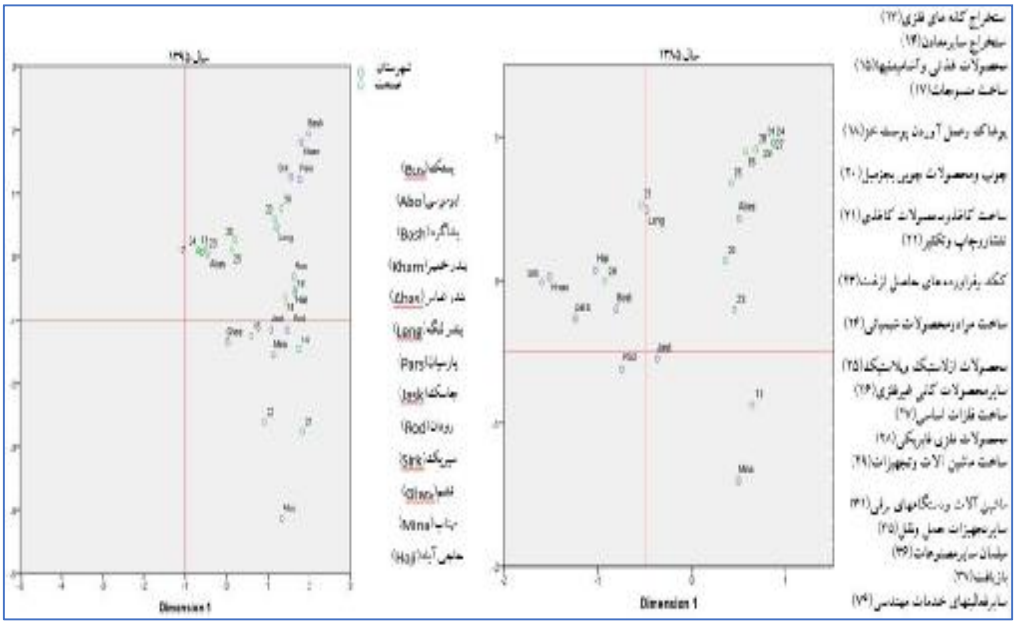
شهرستان	نرخ مکمل‌گری (۱۳۸۵)	مکمل‌گر کل (۱۳۸۵)	نرخ مکمل‌گری (۱۳۹۵)	مکمل‌گر کل (۱۳۹۸)
بستک	۰/۰۲۱	۰/۱۲	۰/۱۳۸	۰/۱۵۹
ابوموسی	۰		۰/۰۵۱	
بشاگرد	۰		۰/۰۰۱	
بندر خمیر	۰/۱۷۵		۰/۱۳۵	
بندرعباس	۰/۱۱۷		۰/۱۰۶	
بندر لنگه	۰/۰۳۲		۰/۰۶۸	
پارسیان	۰/۰۲۳		۰/۰۴۱	
جاسک	۰/۰۰۹		۰/۰۲۳	
رودان	۰/۰۰۸		۰/۰۵۸	
سیریک	۰/۰۰۹		۰/۰۲۶	
قشم	۰		۰/۰۰۲	
میناب	۰/۱۶۴		۰/۱۲۵	
حاجی‌آباد	۰/۰۹۷		۰/۰۸۱	

وضعیت قابلیت‌ها مکمل‌گری و هم‌افزایی در سال ۱۳۸۵ در شهرستان‌های حاجی آباد، بستک، بندر خمیر، پارسیان، سیریک بر اساس رشته فعالیت سایر محصولات کانی غیرفلزی می‌توان به سمت هم‌افزایی اقتصادی به دلیل مشابه بودن نقش‌ها باشد.

از سوی دیگر بندر عباس و بندر لنگه نیز در نه رشته فعالیت‌ها شامل، محصولات لاستیکی و پلاستیکی، مواد شیمیایی، فرآورده‌های نفتی، فلزات اساسی، ماشین‌آلات، تجهیزات حمل و نقل، دستگاه‌های برقی نقش هم‌افزا را ایفای نمایند. هرچند قابلیت هم‌افزایی اقتصادی بندرعباس قوی‌تر از بندر لنگه است. شهرستان‌های میناب و جاسک نیز در زمینه محصولات آشامیدنی و غذایی می‌توانند نقش هم‌افزا داشته باشند.

از سوی دیگر شهرستان بندر عباس به دلیل تنوع صنعتی زیاد می‌تواند نقش مکملی برای سایر شهرستان‌های استان ایفا نماید. این وضعیت در سال ۱۳۹۸ به گونه‌ای دیگر رقم خورده است. به طوری که تمایل شهرستان‌ها برای بر عهده گرفتن نقش‌های متفاوت کمتر و بیشتر به سمت نقش‌های مشابه پیش رفته است.

حرکت به سمت نقش‌های مشابه قابلیت‌های هم‌افزایی اقتصادی را افزایش می‌دهد اما از سوی دیگر رقابت جهت غلبه بر رقبا و عدم توجه به مفاهیمی همچون تنوع‌گرایی و تنوع‌گرایی مرتبط می‌تواند منطقه را در بلندمدت به دلیل کاهش نوآوری دچار رکود نماید. تحلیل فعالیت‌ها در سال ۱۳۹۸ بیانگر آن است که شهرستان‌های میناب، قشم، جاسک و رودان در زمینه استخراج معادن، محصولات غذایی و آشامیدنی انتشار و چاپ و کاغذ، قابلیت‌های مکمل‌گری با سایر شهرستان‌های استان را دارند.

شکل ٦- سنجش قابلیت‌های مکمل‌گری و هم‌افزایی در میان شهرستان‌های استان هرمزگان

متأثر از قابلیت‌های مطرح شده در زمینه تخصص گرایی، صرفه‌های انباشت و مقیاس، انتظار می‌رود که جریان کالا میان هرمزگان با سایر استان‌ها بر اساس قابلیت‌های اقتصادی استان قرار گیرد. در مجموع، جریان کالا از مبدأ هرمزگان به سایر استان‌ها در نه گروه کالایی قرار می‌گیرد.

بیشترین حجم جابه هایی کالا مربوط به تهران، خوزستان، فارس و خراسان است. بر اساس منطق اقتصاد فضا عامل فاصله و هزینه حمل و نقش مهمی در شکل‌گیری روابط اقتصادی دارد. به طوری که با افزایش فاصله معمولاً هزینه حمل و نقل افزایش می‌یابد و عدم صرفه‌های اقتصادی را موجب می‌گردد. اما روابط اقتصادی با توجه به بعد فاصله بیانگر وجود رابطه‌ای استراتژیک و با کارایی بالا می‌باشد.

بررسی وضعیت جابه جایی کالا میان استان‌های کشور با مبدأ استان هرمزگان بیانگر آن است که روابط هم‌افزا میان استان‌های هرمزگان با استان تهران، خراسان، مازندران، خوزستان و آذربایجان غربی وجود دارد.

بررسی وضعیت جابه جایی کالا به تفکیک گروه کالایی بیانگر اهمیت بخش صنعت و کشاورزی به عنوان بخش‌های پایه در استان می‌باشد. به طوری که عمده کالاهای جابه جا شده در حوزه صنعت می‌باشد.

جدول ۷۱- حجم کالای جابه‌جا شده با مبدأ استان هرمزگان

مبدأ	مقصد	نوع کالا	حجم (ده هزار تن)	مبدأ	مقصد	نوع کالا	حجم (ده هزار تن)
هرمزگان	قم	کشاورزی دامی غذایی	۴۲۸	هرمزگان	گیلان	خرده بار ضایعات متفرقه	۲۷۹
		ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۱۴۰			ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۱۲۰
	یزد	مواد شیمیایی	۲۳			ساختمانی و معدنی	۱۹
		ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۳۰۸			محصولات سبک	۲۴
		محصولات سبک	۹۰۷			کشاورزی دامی غذایی	۶۰
		کشاورزی دامی غذایی	۸۱	هرمزگان	مرکزی	محصولات سبک	۲۷۲
	فارس	ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۹۰۰			مواد شیمیایی	۴۱
		محصولات سبک	۱۰۲۶	هرمزگان	همدان	کشاورزی دامی غذایی	۲۲
		مواد شیمیایی	۶۱۵			ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۱۳۲
		کشاورزی دامی غذایی	۱۶۵۹			محصولات سبک	۸۷
	البرز	کشاورزی دامی غذایی	۱۴۵۰			مواد شیمیایی	۲۴
		ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۴۰	هرمزگان	اردبیل	ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۷۳
	بوشهر	کشاورزی دامی غذایی	۱۴۲			کشاورزی دامی غذایی	۲۲
		ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۱۷۵	هرمزگان	اصفهان	کشاورزی دامی غذایی	۵۹۳

مبدأ	مقصد	نوع کالا	حجم (ده هزار تن)	مبدأ	مقصد	نوع کالا	حجم (ده هزار تن)
		خرده بار ضایعات متفرقه	۱۲			خرده بار ضایعات متفرقه	۳۱
هرمزگان	تهران	خرده بار ضایعات متفرقه	۱۲۶			ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۴۶۰
		ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۴۲۵۳	هرمزگان	گلستان	ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۳۸
		کشاورزی دامی غذایی	۱۰۰۰		خوزستان	مواد شیمیایی	۴۵۰۹
هرمزگان	زنجان	ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۱۴۰	هرمزگان		محصولات سبک	۱۹۲
		کشاورزی دامی غذایی	۲۱			کشاورزی دامی غذایی	۱۴۶
هرمزگان	سمنان	ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۱۹۶	هرمزگان	کرمانشاه	ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۵۲۰
هرمزگان	قزوین	کشاورزی دامی غذایی	۴۸۲	هرمزگان	مازندران	کشاورزی دامی غذایی	۱۶۵۰
		ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۲۶۴	هرمزگان	آذربایجان شرقی	ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۸۳۰
هرمزگان	کرمان	محصولات سبک	۱۶۰			محصولات سبک	۵۵۵
		ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۲۶۴			مواد شیمیایی	۳۱
هرمزگان	آذربایجان‌غربی	ساختمانی و معدنی	۲۶۰	هرمزگان	سیستان و بلوچستان	ماشین‌آلات و قطعات یدکی	۱۸۸
		خرده بار ضایعات متفرقه	۳۸	هرمزگان	چهارمحال و بختیاری	مواد شیمیایی	۲۰۰

۳-۵- بررسی نظام سکونتگاهی

۳-۵-۱- روند شهرنشینی

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۵۹۱۴۶۸۴۷ نفر از جمعیت کشور را ساکنین شهری تشکیل می‌دهند و متوسط رشد سالانه جمعیت شهری کشور در دوره ۳۰ ساله اخیر (۹۵-۶۵) برابر با ۲/۶۴ درصد بوده است که از متوسط رشد جمعیت کل (۱/۶) بیشتر است. به عبارتی در این بازه زمانی، جمعیتی بالغ بر ۳۲/۳ میلیون نفر به جمعیت شهری کشور افزوده شد و سهم نسبی جمعیت شهرنشین از ۵۴/۲۹ به ۷۴ درصد افزایش یافته است.

جمعیت شهری استان نیز همسو با روند کشور سیر صعودی طی کرده، به طوری‌که سهم استان از جمعیت شهری استان از ۱/۲ در سال ۱۳۶۵ به ۱/۶ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است و در بین استان‌های کشور در جایگاه بیستم قرار دارد. نرخ رشد جمعیت شهری استان در دوره ۶۵ تا ۹۵ معادل ۳/۷۳ درصد بوده که از میانگین کشور ۲/۶۴ بالاتر است.

مقایسه سال‌های اخیر نشان می‌دهد که ۵۴/۶۱ درصد از جذب جمعیت شهری کشور طی سه دهه اخیر صورت گرفته است، اما استان هرمزگان روند آرام‌تری را پیموده و تنها ۳۲/۹ درصد از افزایش جمعیت شهری استان در سه دهه اخیر اتفاق افتاده است.

استان هرمزگان متأثر از جریان شهرنشینی کشور در دهه‌های اخیر، روندی صعودی را طی کرده است. بیشترین افزایش نسبت شهرنشینی در کشور به دوره ۱۳۸۵-۱۳۶۵ باز می‌گردد. در حالی که این روند در استان به دوره ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ و دومین موج آن نیز به پنج سال اخیر (۱۳۹۵-۱۳۹۰) باز می‌گردد به طوری که ۶۱ درصد از

جمعیت شهری استان معادل ۳۹۷۴۲۵ نفر طی دو دوره اخیر به جمعیت شهرنشین استان افزوده شدند. به طور کلی علیرغم بالاتر بودن نرخ رشد شهری استان نسبت به کشور، روند شهرنشینی در استان پایین‌تر از سطح کشور است و در سه ده اخیر (۱۳۹۵-۱۳۶۵)، ۱۲/۶۴ درصد به جمعیت شهری استان افزوده شده است که در مقایسه با کشور ۱۹/۷۱ درصد پایین‌تر است. به‌طور کلی تفوق نسبت شهرنشینی به روستانشینی کشور که در فاصله ۱۳۶۵-۱۳۵۵ روی داده، در استان هرمزگان به اوایل دهه ۱۳۹۰ برمی‌گردد، که این موضوع اهمیت شیوه زیست روستایی در برابر شهرنشینی را در زندگی و معیشت مردم استان بازگو می‌کند.

جدول ۷۲- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

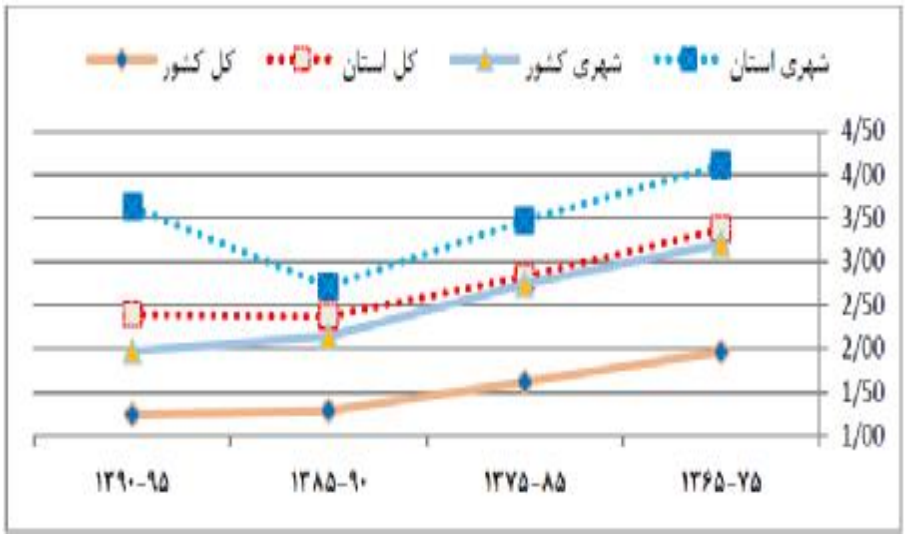
شرح	جمعیت کل				
	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کشور	۴۹۴۴۵۰۱۰	۶۰۰۵۵۴۸۸	۷۰۴۹۵۷۸۲	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۹۹۲۶۲۷۰
استان	۷۶۲۲۰۶	۱۰۶۲۱۵۵	۱۴۰۳۶۷۴	۱۵۷۸۱۸۳	۱۷۷۶۴۱۵
سهم استان از کشور	۱/۵۴	۱/۷۷	۱/۹۹	۲/۱	۲/۲۲
شرح	متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)				
	۷۵-۱۳۶۵	۸۵-۱۳۷۵	۹۰-۱۳۸۵	۹۵-۱۳۹۰	۹۵-۱۳۶۵
کشور	۱/۹۶	۱/۶۲	۱/۲۹	۱/۲۴	۱/۶
استان	۳/۳۷	۲/۸۳	۲/۳۷	۲/۳۹	۲/۸۳

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

جدول ۷۳-تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

شرح	جمعیت شهرنشین				
	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کشور	۲۶۸۴۴۵۶۱	۳۶۸۱۷۷۸۹	۴۸۲۵۹۹۶۴	۵۳۶۴۶۶۶۱	۵۹۱۴۶۸۴۷
استان	۳۳۷۷۳۰	۵۰۵۳۳۹	۷۱۱۲۱۵	۸۱۳۱۷۴	۹۷۱۸۲۲
سهم استان از کشور	۱/۲۶	۱/۳۷	۱/۴۷	۱/۵۲	۱/۶۴
شرح	نسبت شهرنشینی				
	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کشور	۵۴/۲۹	۶۱/۳۱	۶۸/۴۶	۷۱/۳۹	۷۴
استان	۴۴/۳۱	۴۷/۵۸	۵۰/۶۷	۵۱/۵۳	۵۴/۷۱
شرح	متوسط رشد سالانه جمعیت شهری (درصد)				
	۷۵-۱۳۶۵	۸۵-۱۳۷۵	۹۰-۱۳۸۵	۹۵-۱۳۹۰	۹۵-۱۳۶۵
کشور	۳/۲۱	۲/۷۴	۲/۱۴	۱/۹۷	۲/۶۴
استان	۴/۱۱	۳/۴۸	۲/۷۲	۳/۶۳	۳/۵۵

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

نمودار ۱۲- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان

در مقایسه با استان‌های مجاور مطابق با سرشماری سال ۱۳۹۵، استان هرمزگان با ۹۷۱۸۲۲ نفر جمیعت شهرنشین تنها ۱۴/۸ درصد از جمعیت شهری را به خود اختصاص داده و از این حیث در جایگاه سوم قرار دارد استان فارس با ۵۱/۹ درصد بیشترین سهم را از جمعیت شهری منطقه دارد.

همچنین استان بوشهر و فارس با ۷۰ درصد شهرنشین‌ترین استان‌های منطقه به شمار می‌روند. استان هرمزگان طی ده سال اخیر با نرخ ۳/۱۷ درصد پس از استان بوشهر بیشترین نرخ رشد جمعیت شهری را در مناطق یا استان‌های چهارگانه مجاور خود تجربه کرده است و استان سیستان و بلوچستان نیز با ۱/۲۱ درصد کمترین نرخ رشد را دارد. به طور کلی استان هرمزگان از نظر سهم شهرنشینی با استان سیستان و بلوچستان و از نظر نرخ رشد جمعیت با استان بوشهر همگنی بیشتری دارد.

جدول ۷۴- مقایسه تغییرات شهری استان هرمزگان در مقایسه با استان‌های مجاور در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۸۵

شرح	جمعیت شهرنشین		
	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
هرمزگان	۷۱۱۲۱۵	۷۸۸۴۷۱	۹۷۱۸۲۲
بوشهر	۵۷۷۴۶۵	۷۰۴۳۹۳	۸۳۵۹۵۵
فارس	۲۶۵۲۹۴۷	۳۱۰۶۷۳۲	۳۴۰۱۶۷۵
سیستان و بلوچستان	۱۱۹۳۱۹۸	۱۲۴۳۰۷۹	۱۳۴۵۶۴۲
شرح	نسبت شهرنشینی		
	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
هرمزگان	۵۰/۷	۵۱/۵	۵۴/۷
بوشهر	۶۵/۱	۶۸/۲	۷۱/۸۵
فارس	۶۱/۲	۶۷/۶	۷۰/۱۲
سیستان و بلوچستان	۴۹/۶	۴۹/۰۵	۴۸/۴۹

۳-۵-۲- روند روستانشینی در استان هرمزگان

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن، رشد جمعیت روستایی کشور تنها در دهه ۷۵-۱۳۶۵ نرخ مثبت ۰/۳ را تجربه کرده است و سایر دوره سرشماری با رشد منفی روبه رو بوده است. در طول این دوره نسبت روستانشینی در کشور از ۴۵/۲ به ۲۶ درصد کاهش یافته و مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵ تنها ۲۰/۷ میلیون نفر از جمعیت ۷۹/۹ میلیون نفری کشور را ساکنان روستایی شامل می‌شود.

برخلاف روند کاهشی جمعیت روستایی کشور طی سه دهه گذشته، میزان جمعیت روستایی استان از ۴۲۴۴۷۶ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۸۰۴۵۹۳ نفر در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته و ۳۸۰۱۱۷ نفر به شمار روستایی استان افزوده شده که با رشدی معادل ۲/۱۳ درصد مواجه بوده است. همچنین سهم جمعیت روستانشین استان نسبت به کشور از ۱/۹ درصد به ۳/۷۸ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است و با جمعیتی معادل ۸۰۴۵۹۳ نفر در رتبه ۱۲ نسبت به سایر استان‌ها قرار دارد. نسبت روستانشینی استان نیز در دهه‌های اخیر متأثر از کشور روندی کاهشی را دنبال کرده است و از ۵۵/۶۹ به ۴۵/۲۹ درصد کاهش یافته است. بیشترین کاهش نسبت روستانشینی در استان به دهه اول(۷۵-۶۵) و پنج سال اخیر (۹۵-۹۰) باز می‌گردد. این در حالی است که بیشترین کاهش نسبت روستانشینی کشور طی دوره(۸۵-۶۵) بوده است.

جدول ۷۵-تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵

شرح	جمعیت روستانشین				
	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کشور	۲۳۳۴۹۳۵۱	۲۳۰۲۶۲۹۳	۲۲۱۳۱۱۰۱	۲۱۴۴۶۷۸۳	۲۰۷۷۹۴۲۳
استان	۴۲۴۴۷۶	۵۵۶۸۱۶	۶۹۲۴۵۹	۷۶۵۰۰۹	۸۰۴۵۹۳
سهم استان از کشور	۱/۹	۲/۴۲	۳/۱۳	۳/۵۷	۳/۸۷
شرح	نسبت روستانشینی				
	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کشور	۴۵/۲	۳۸/۳۴	۳۱/۳۹	۲۸/۵۴	۲۶
استان	۵۵/۶۹	۵۲/۴۲	۴۹/۳۳	۴۸/۴۷	۴۵/۲۹
شرح	متوسط رشد سالانه جمعیت روستایی (درصد)				
	۷۵-۱۳۶۵	۸۵-۱۳۷۵	۹۰-۱۳۸۵	۹۵-۱۳۹۰	۹۵-۱۳۶۵
کشور	۰/۳	-۰/۴	-۰/۶۳	-۰/۶۳	-۰/۲۴
استان	۲/۷۵	۲/۲	۲/۰۱	۱/۰۱	۲/۱۳

نمودار ۱۳- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور

۳-۵-۳- بررسی تحولات نرخ رشد جمعیت در کانون‌های شهری استان هرمزگان

بر اساس سرشماری سال ۱۳۶۵ که وجود شهرداری به‌عنوان ملاک تشخیص شهر به حساب می‌آمد، در سرشماری سال ۱۳۷۵ استان هرمزگان متشکل از ۱۴ کانون شهری در پهنه سرزمین است. شهر بندرعباس با ۲۷۳۵۷۸ نفر پرجمعیت‌ترین شهر استان به شمار می‌رود. شهر میناب نیز با جمعیت ۴۴۸۱۷ نفر در رتبه دوم قرار دارد. در سرشماری سال ۱۳۸۵ به دلیل ایجاد شهرستان‌های رودان و حاجی آباد و همچنین طبق قانون تقسیمات کشوری در سال ۱۳۷۱، امکان تبدیل روستاهای مرکز بخش و روستاهای واجد شرایط (چنانچه در تراکم کم دارای ۴۰۰۰ و در تراکم متوسط دارای ۶۰۰۰ نفر جمعیت) به نقطه شهری، روند افزایش نقاط شهری در استان نیز سرعت گرفت و تعداد نقاط شهری استان به ۲۲ شهر رسید.

طبق تقسیمات سیاسی سال ۱۳۹۰، روستاهای مرکز بخش با هر جمعیتی و روستاهای واجد شرایط چنانچه دارای ۳۵۰۰ نفر باشند شهر شناخته می‌شوند. بر این اساس تعداد ۱۰ شهر دیگر به جمع شهرهای استان افزوده شد و تعداد نقاط شهری در این دوره به ۳۲ شهر افزایش یافت. در حال حاضر استان هرمزگان متشکل از ۳۸ نقطه شهری است که شهرستان‌های بندرعباس و بندرلنگه هر کدام دارای پنج شهر، میناب و قشم دارای چهار شهر، پارسیان، حاجی آباد، سیریک و رودان هر کدام دارای سه نقطه شهری، خمیر، بشاگرد و بستک دارای دو شهر و ابوموسی و جاسک نیز هر کدام دارای یک نقطه شهری می‌باشند. با توجه به اهمیت تحولات جمعیتی نقاط شهری در فضای استان، در این قسمت تحولات جمعیتی شهرهای استان بر اساس بازسازی اطلاعات مورد بررسی قرار می‌گیرد.

شهر بندرعباس به عنوان پرجمعیت‌ترین شهر استان در تمامی ادوار سرشماری از ۲۷۳۵۷۸ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۵۲۶۶۴۸ نفر در ۱۳۹۵ رسیده است و طی این سال‌ها بیش از نیمی از افزایش جمعیت شهری (۵۴/۲۵ درصد) را به تنهایی جذب خود کرده است. شهرهای کیش، میناب و قشم نیز جمعاً با جذب ۱۸/۷۱ درصد جمعیت شهری استان به ترتیب در جایگاه‌های دوم تا چهارم قرار دارند. از نظر رتبه جمعیتی، میناب و بندرعباس تنها شهرهای استان هستند که در دو دهه اخیر جایگاه خود را حفظ کرده‌اند و از سویی دیگر شهر تخت و پارسیان با هشت رتبه و تازیان پایین با هفت رتبه صعود، و شهرهای سرگز احمدی و فارغان نیز با شش رتبه و هرمز با پنج رتبه سقوط بیشترین دگرگونی را از نظر جایگاه تجربه کرده‌اند. کیش نیز به واسطه سرمایه‌گذاری‌های سال‌های اخیر از جمله شهرهایی است که از جایگاه دهم در سال ۱۳۷۵ به جایگاه چهارم در سال ۱۳۹۵ تنزل یافته است.

جدول ۷۶-جمعیت نقاط شهری استان هرمزگان در فاصله سال‌های ۱۳۷۵-۹۵

نقاط شهری	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
ابوموسی	۲۲۷۲	۳۰۵۲	۳۴۶۱	۴۲۱۳
بستک	۵۷۴۶	۹۰۱۹	۹۲۲۵	۹۹۵۹
بندرعباس	۲۷۳۵۷۸	۳۷۹۳۰۱	۴۳۵۷۵۱	۵۲۶۶۴۸
بندرلنگه	۲۱۰۷۳	۲۶۱۷۵	۳۰۴۷۸	۳۰۴۳۵
بیکاه	۴۶۶۶	۶۳۷۸	۷۰۰۲	۷۱۹۰
پارسیان	۴۶۰۵	۱۰۷۰۳	۱۲۵۴۴	۱۸۰۴۵
تازیان پایین	۱۶۸۴	۵۶۹۵	۶۵۷۱	۴۲۶۳
تخت	۵۵۱	۲۲۸۷	۲۶۴۸	۳۰۸۲
تیرور	۳۶۷۵	۴۰۳۷	۴۳۶۲	۴۸۷۱
جاسک	۹۰۶۷	۱۲۱۳۴	۱۳۸۱۰	۱۶۸۶۰
جناح	۴۶۷۴	۵۹۰۳	۷۱۶۹	۶۹۱۰
چارک	۲۴۲۷	۳۳۴۰	۳۷۵۸	۴۰۶۶
حاجی آباد	۱۶۶۸۹	۲۱۰۵۲	۲۳۳۰۹	۲۸۹۷۷
خمیر	۸۳۵۴	۱۱۵۶۶	۱۴۶۱۷	۱۵۳۲۰
درگهان	۵۰۳۵	۸۰۰۲	۸۶۶۷	۱۴۵۲۵
دشتی	۳۰۶۹	۳۹۴۷	۴۲۵۸	۴۶۹۵
رودان	۱۹۴۷۸	۳۰۷۸۹	۳۳۲۸۵	۳۶۱۲۱
رویدر	۴۷۴۰	۵۴۷۰	۶۰۳۴	۶۵۵۸
زیارتعلی	۷۲۸	۲۸۱۴	۳۰۷۵	۲۶۷۹

نقاط شهری	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
سردشت	۹۰۳	۹۲۸	۱۵۳۶	۱۷۲۵
سرگز احمدی	۱۵۹۵	۸۸۶	۱۱۷۰	۱۱۵۷
سندرک	۱۲۶۶	۱۲۸۴	۲۰۲۴	۱۹۱۵
سوزا	۳۶۳۳	۴۴۸۲	۴۷۱۲	۵۷۰۷
سیریک	۲۸۹۱	۴۱۸۰	۴۱۴۰	۵۱۳۷
فارغان	۱۹۸۱	۱۹۷۸	۱۹۲۵	۱۷۷۳
فین	۲۱۹۸	۳۹۷۶	۵۲۷۹	۳۹۳۹
قشم	۱۳۵۵۶	۲۵۳۲۰	۲۸۶۰۲	۴۰۶۷۸
قلعه قاضی	۳۹۴۲	۴۲۸۵	۵۱۸۳	۵۲۸۶
کنگ	۱۱۹۲۰	۱۴۸۹۴	۱۶۴۹۶	۱۹۲۱۳
کوشکنار	۲۱۳۲	۲۶۰۱	۲۹۰۲	۳۲۶۰
کیش	۸۰۴۷	۲۰۹۲۲	۲۴۸۱۹	۳۹۸۵۳
کوهستک	۱۹۱۱	۲۴۴۹	۲۵۴۸	۳۰۶۰
گروک	۳۰۰۵	۳۷۰۵	۴۲۴۳	۴۰۰۸
گوهران	۷۴۱	۸۲۸	۱۳۱۶	۱۱۷۰
لمزان	۹۰۸	۲۱۰۱	۲۷۲۱	۲۷۴۵
میناب	۴۴۸۱۷	۵۶۰۰۹	۶۳۲۲۹	۷۳۱۷۰
هرمز	۴۷۶۸	۵۷۱۴	۵۸۶۷	۵۸۹۱
هشتبندی	۳۰۱۴	۳۰۰۹	۴۴۳۸	۶۷۱۸

۳-۵-٤- بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری در شهرستان و تبیین جایگاه آن در نظام شهری استان

امروزه شهرهایی که جریانات فضایی را به خود جذب می‌کنند و به کانون‌های سکونتی حائز اهمیت تبدیل می‌شوند، با ارائه‌ی فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، تحصیلی و ... منجر به جذب بیشتر جمعیت می‌گردند. ازاین‌رو شناخت سلسله‌مراتب جمعیتی شهرها می‌تواند تصویری از سلسله‌مراتب اهمیت و تأثیرگذاری آن‌ها ارائه دهد. امری که پیش‌نیاز تعیین اندازه‌ی بهینه‌ی شهرها و اتخاذ راهبردهای برنامه‌ریزانه در این راستا است. بر اساس اطلاعات سرشماری‌های نفوس و مسکن انجام‌شده در کشور در دوره‌ی سال‌های ۱۳۹۵- ۱۳۷۵، وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی استان هرمزگان در هر رده در قالب جدول زیر نشان داده شده که شرح آن به‌صورت زیر است:

الف ـ کلان‌شهرها (بیش از یک‌میلیون نفر): با توجه به اینکه در این رده‌بندی کلان‌شهر به شهرهای با جمعیت بیش از یک میلیون نفر اطلاق می‌شود، در هیچ‌یک از ادوار موردبررسی کلان‌شهری در استان هرمزگان وجود ندارد.

ب ـ شهرهای بسیار بزرگ (۱۰۰۰-۵۰۰ هزار نفر جمعیت): تنها شهر بندرعباس در سال ۱۳۹۵ در این جایگاه قرار دارد.

پ ـ شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر جمعیت): شهر بندرعباس تنها شهر این طبقه از سلسله‌مراتب شهرهای استان بوده است.

ت ـ شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر جمعیت): هیچ یک از شهرهای استان در این رده جمعیتی قرار ندارند.

ث ـ شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۵۰ هزار نفر جمعیت): از سال ۱۳۸۵ شهر میناب به این سطح جمعیتی اضافه شده است.

ج ـ شهرهای کوچک (۵۰-۲۵ هزار نفر جمعیت): از سال ۱۳۸۵ شهرهای رودان، بندر لنگه، حاجی آباد، قشم و کیش در این رده جمعیتی قرار می‌گیرند.

چ ـ شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر جمعیت): از سال ۱۳۹۵ شهرهای پارسیان، جاسک، خمیر، درگهان و کنگ جزو این رده جمعیتی بوده‌اند.

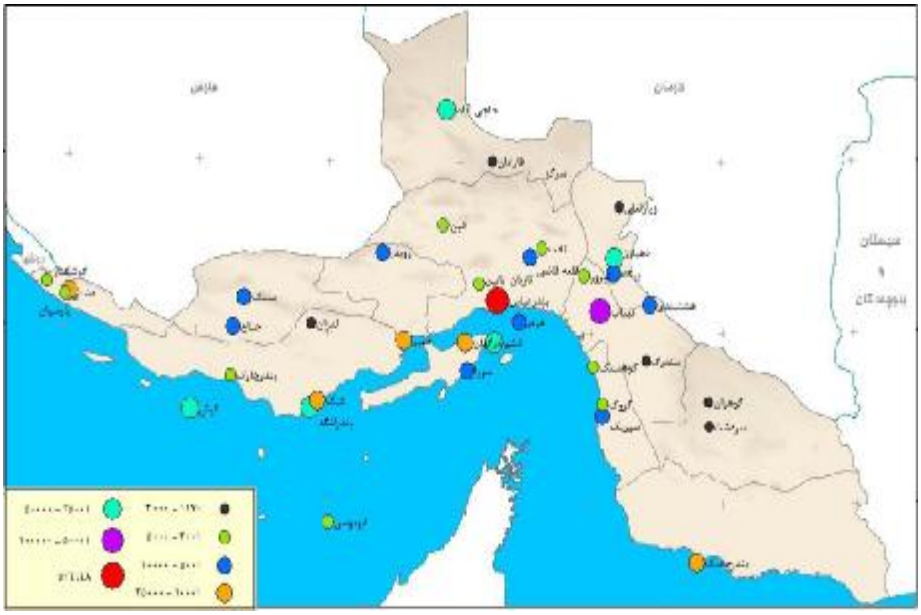
ح ـ روستا ـ شهرهای بزرگ (۱۰-۵ هزار نفر جمعیت): بیشترین تغییرات و جابه جایی شهرها در این رده اتفاق افتاده است به طوری که در سال ۱۳۹۵ تعدادی از شهرهای این گروه به سطح بالاتر یا پایین‌تر انتقال یافته‌اند، در سال ۱۳۹۵ نه شهر در این گروه قرار داشته‌اند که عبارت‌اند از: بستک، بیکاه، جناح، رویدر، سوزا، سیریک، قلعه قاضی، هرمز و هشتبندی.

خ ـ روستا ـ شهرهای کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر): در مقایسه با سایر رده‌ها بیشترین تعداد شهرها در این رده جمعیتی واقع شده‌اند به طوری که در سال ۱۳۹۵ شش ۱۷ شهر تیرور، دشتی، تازیان پایین، ابوموسی، چارک، تخت، زیارتعلی، سردشت، سرگز احمدی، سندرک، فارغان، فین، کوشکنار، کوهستک، گروک، گوهران و لمزان به این گروه تعلق داشته است.

جدول ۷۷-روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵

سال	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کلان‌شهرها (بیش از ۱ میلیون نفر)	-	-	-	-
شهرهای بسیار بزرگ (۱۰۰۰-۵۰۰ هزار نفر)	-	-	-	بندر عباس
شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر)	بندر عباس	بندر عباس	بندر عباس	-
شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر)	-	-	-	-
شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۵۰ هزار نفر)	-	میناب	میناب	میناب
شهرهای کوچک (۵۰-۲۵ هزار نفر)	میناب	رودان-بندر لنگه-قشم	رودان-بندر لنگه-قشم	رودان-بندر لنگه-حاجی آباد-قشم-کیش

سال	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر)	بندر لنگه-رودان-حاجی‌آباد-قشم-کنگ	حاجی آباد- جاسک-خمیر-پارسیان-کنگ-کیش	حاجی‌آباد-جاسک-خمیر-پارسیان-کنگ-کیش	پارسیان-جاسک-خمیر-درگهان-کنگ
روستا ـ شهر بزرگ (۱۰-۵ هزار نفر)	جاسک-خمیر-بستک-درگهان-کیش	بستک-درگهان-بیکاه-جناح-تازیان پایین-رویدر-هرمز	بستک-درگهان-جناح-بیکاه-تازیان پایین-رویدر-فین-قلعه قاضی-هرمز	بستک-بیکاه-جناح-رویدر-سوزا-سیریک-قلعه قاضی-هرمز-هشتبندی
روستا ـ شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	جناح-بیکاه-پارسیان-تیرور-دشتی-چارک-ابوموسی-تازیان پایین-تخت-رویدر-زیارتعلی-سردشت-سرگز احمدی-سندرک-سوزا-سیریک-فارغان-فین-قلعه قاضی-کوشکنار-کوهستک-گروک-گوهران-لمزان-هرمز-هشتبندی	تیرور-دشتی-چارک-ابوموسی-تخت-زیارتعلی-سردشت-سرگز احمدی-سندرک-سوزا-سیریک-فارغان-فین-قلعه قاضی-کوشکنار-کوهستک-گروک-گوهران-لمزان-هشتبندی	تیرور-دشتی-چارک-ابوموسی-تخت-زیارتعلی-سردشت-سرگز احمدی-سندرک-سوزا-سیریک-فارغان-کوشکنار-کوهستک-گروک-گوهران-لمزان-هشتبندی	تیرور-دشتی-تازیان پایین-ابوموسی-چارک-تخت-زیارتعلی-سردشت-سرگز احمدی-سندرک-فارغان-فین-کوشکنار-کوهستک-گروک-گوهران-لمزان

نقشه ۷- طبقه‌بندی جمعیتی شهرهای استان هرمزگان در سال ۱۳۹۵

بررسی وضعیت توزیع جمعیت شهری در سلسله مراتب اندازه شهری بیانگر دو موضوع مهم به شرح زیر است:

- عدم تعادل در توزیع جمعیت شهری به نحوه که طبقات جمعیتی۱۰۰ تا ۵۰۰ هزار نفر جمعیت خالی از سکونتگاه شهری است و شهر بندر عباس با جمعیت بیش از ۵۰۰ هزار نفر در سال ۱۳۹۵ در بالاترین سطح قرار داشته و پس از آن شهر میناب با جمعیتی حدود ۷۲ هزار نفر در رده دوم قرار داشته است.
- رشد اندک و کاهش جمعیت در برخی از در شهرهای کوچک و زیر ۲۵ هزار نفر، بر اساس آمار و اطلاعات مورد بررسی شهرهای کوچک زیر ۲۵ هزار نفر طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ با تغییرات اندک جمعیتی مواجه بوده‌اند و برخی از شهرها مانند تازیان با کاهش جمعیت نیز مواجه بوده‌اند.

۳-٦- بررسی نظام زیربنایی

۳-٦-۱- زیربناهای حمل و نقل

الف) راه و حمل و نقل جاده‌ای: آزاد راه شهید رجایی تنها آزاد راه استان است که از اسکله شهید باهنر آغاز و با اتصال به بزرگراه بندرعباس- سیرجان که از مهم‌ترین محورهای ارتباطی کشور به شمار می‌رود، از استان خارج می‌شود. این محور عمده جابجایی کالا و مسافر را بر عهده دارد. دیگر بزرگراه‌های استان در غرب و شرق بندرعباس قرار دارند که محور غربی در جوار خط ساحل با عبور از مجاور شهر پارسیان وارد استان بوشهر می‌شود و محور شرقی آن در ۳۳ کیلومتری شرق بندرعباس به دوشاخه تقسیم می‌شود که یک محور به شهر میناب و محور دیگر آن پس از عبور از شهر رودان وارد استان کرمان می‌شود. بر اساس آمار سال ۱۳۹۸ این استان دارای ۳۴ کیلومتر محور آزادراهی، ۶۵۰ کیلومتر بزرگراه، ۵۹۱ کیلومتر راه اصلی و ۱۷۱۷ کیلومتر راه فرعی است که کل راه‌ها استان با طول ۲۹۹۲ کیلومتر می‌رسد و رتبه نهم و سهمی معادل۳/۶ درصد از راه‌های کشور را به خود اختصاص داده است. همچنین کل راه‌های روستایی این استان برابر با ۱۱۱۲۳ کیلومتر است که سهمی معادل ۵/۴ درصد و رتبه هشتم کشور را دارد.

ب) حمل و نقل ریلی: از نظر خطوط ریلی استان هرمزگان جزو اولین استان‌های کشور است که خط آهن در آن دایر گشته است. شهرستان بندرعباس به‌عنوان مرکز استان و شاه‌راه تجاری کشور از طریق دریا و دسترسی به آب‌های آزاد و همچنین موقعیت استراتژیک تجاری و نظامی آن باعث دایر شدن ایستگاه‌های خط آهن و ورود آن به استان شده است. حمل بار بزرگ‌ترین دلیل توسعه خط آهن استان می‌باشد. طول خطوط اصلی ناحیه راه‌آهن استان که از بندر شهید رجایی شروع

می‌شود، متجاوز از ۱۲۱۲ کیلومتر است. مسیر این خط آهن پس از گذشت از استان کرمان در شهر بافق، در استان یزد به دو شاخه منشعب می‌شود. یک شاخه پس از عبور از یزد و اصفهان به تهران رسیده و به شبکه راه‌آهن سراسری شمال _ جنوب کشور (بندر ترکمن در شمال شرقی - بندر امام خمینی در جنوب غربی) می‌پیوندد و شاخه دیگر تا مشهد و پس از آن تا سرخس در مرز ترکمنستان امتداد می‌یابد. پراکندگی جغرافیایی استان به صورت طولی و بر سواحل مکران گسترده شده است و این قابلیت را دارد که تمامی شهرستان‌های استان به راحتی صاحب زیرساخت‌ها و امکانات ریلی باشند و از آن بهره ببرند. چنانچه مسیر ریلی بین دو بندر مهم و استراتژیک کشور، بنادر چابهار و بندرعباس احداث گردد و سواحل مکران را پوشش دهد، جمعیت زیادی از شهرستان‌های استان از نعمت خط آهن برخوردار خواهند بود.

ج) حمل و نقل هوایی: وضعیت سیستم حمل و نقل هوایی نشان می‌دهد که استان هرمزگان با ۱۳ فرودگاه بیشترین تعداد فرودگاه را در کشور دارد.که فرودگاه بین‌المللی بندرعباس مهم‌ترین فرودگاه این استان است. از این تعداد تنها شش فرودگاه در تملک و مورد استفاده شرکت فرودگاه‌های هرمزگان قرار دارد.که سه فرودگاه شامل بندرعباس، بندرلنگه و ابوموسی از شش فرودگاه یاد شده عملیاتی بوده و سه فرودگاه پارسیان، بستک و میناب غیرعملیاتی هستند. در بین ۱۳ فرودگاه استان، پنج فرودگاه بندرعباس، ابوموسی، بندرلنگه، قشم و کیش در امر جابه‌جایی مسافر نقش عمده‌ای دارند و دو فرودگاه جزیره‌ای در لاوان و سیری نیز به فعالیت‌های شرکت نفت اختصاص دارند.

د) حمل و نقل دریایی: بنادر و اسکله‌های استان هرمزگان(در حوزه سازمان بنادر و دریانوردی) مشتمل بر بیش از ۷۰ بندر و اسکله با کاربردهای مختلف همانند بنادر

تجاری شهید رجایی، شهید باهنر، لنگه، کیش، بهمن قشم، جاسک، خمیر، تیاب و بنادر و دیگر اسکله‌های صیادی، صنعتی، تدارکاتی می‌باشد که موقعیت آن‌ها بر روی تصاویر ماهواره‌ای مشخص می‌باشد و کلیه آن‌ها تحت نظارت اداره کل بنادر و دریانوردی استان هرمزگان مستقر در بندر شهید رجایی فعالیت می‌نمایند.

مجتمع شهید رجایی به دلیل نزدیکی به تنگه هرمز و ارتباط با بیش از ۱۳ بندر دنیا از موقعیت ممتازی برخوردار است و با قرار گرفتن در محل تلاقی کریدور ترانزیتی شمال-جنوب، مهم‌ترین دروازه واردات و صادرات کشور محسوب می‌شود و بندر شهید رجایی به‌عنوان بندر بازرگانی سطح یک در این مجتمع واقع شده است.

در فهرست بنادر برتر جهان در سال ۲۰۱۶، بندر رجایی جایگاه ۸۷ را از نظر حجم جابجایی محموله‌های کانتینری دارد. حدود ۲۳ درصد از مساحت محوطه‌های بندری کشور متعلق به این بندر است که از این حیث جایگاه ممتازی نسبت به سایر بنادر دارد. بندر شهید باهنر در شهرستان بندرعباس به‌عنوان بندر بازرگانی سطح دو، سومین بندر صادراتی کشور است که در امور صادرات کالای غیرنفتی و حمل‌ونقل کالا و حمل‌ونقل مسافری داخلی و بین‌المللی جایگاه ویژه‌ای دارد.

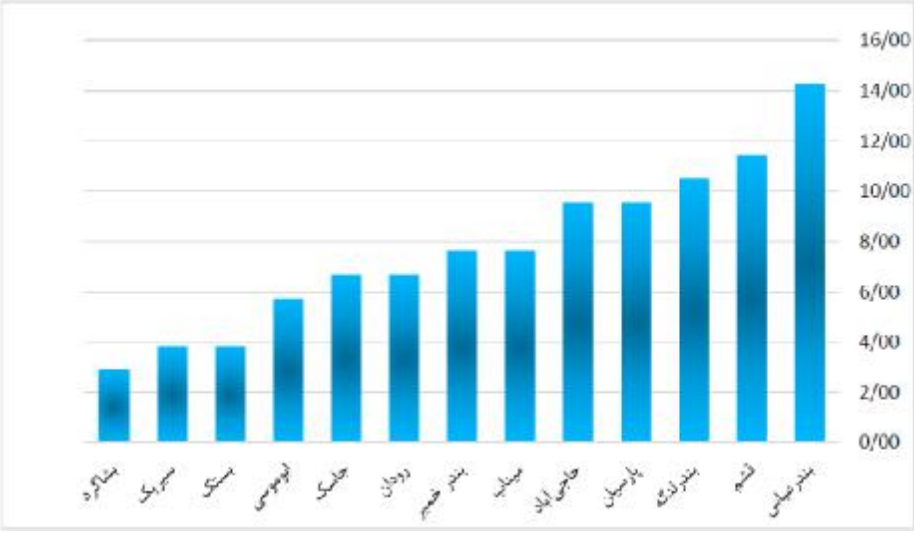
هـ) دسترسی‌پذیری استان به زیربناهای حمل و نقل: بر اساس ویژگی‌های زیربناهای حمل‌ونقلی استان هرمزگان، الگوی دسترسی‌پذیری این استان را می‌توان بر اساس دسترسی به راه‌ها، دسترسی به خطوط ایستگاه راه آهن، دسترسی به فرودگاه و بنادر بر اساس نقشه زیر ارائه کرد که در آن شهرستان‌های شرقی استان در ضعیف‌ترین جایگاه دسترسی به سیستم حمل و نقل قرار دارند.

شهرستان بندرعباس با مرکزیت شهر بندرعباس محل تمرکز زیرساخت‌های شبکه ارتباطی استان به شمار می‌رود و تراکم جمعیت، وجود شرکت‌های خصوصی و

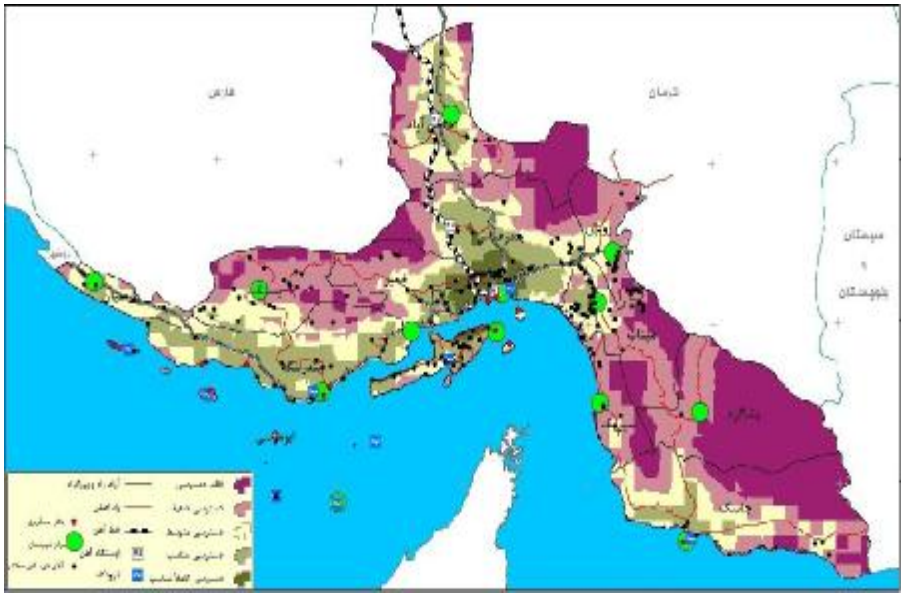
ادارات دولتی، گلوگاه ترانزیتی و مبادلات (واردات) کشور در ایجاد چنین تمرکزی نقش مهمی ایفاء کرده است.

شهرستان قشم نیز به واسطه برخورداری از فرودگاه بین‌المللی، بندر مسافربری و همچنین فاصله مناسب نسبت به شبکه آزادراه در جایگاه دوم قرار دارد. بندرلنگه و پارسیان جایگاه سوم و چهارم را به خود اختصاص داده‌اند.

شهرستان‌های بشاگرد، سیریک و بستک نیز به واسطه فاصله زیاد از بزرگراه، فرودگاه و راه‌آهن بدترین وضعیت را از نظر دسترسی به شبکه حمل‌ونقل استان نشان می‌دهند. به طور کلی گسترش شبکه بزرگراهی، فرودگاه‌ها و بنادر مسافربری در غرب دسترسی مطلوب‌تری را برای ساکنان نسبت به ناحیه شرقی استان فراهم آورده است.

نمودار ۱۴- دسترسی‌پذیری شهرستان‌ها به شبکه و زیربناهای حمل‌ونقل

نقشه ۸- تحلیل دسترسی فضایی و سطح‌بندی مناطق مختلف استان براساس شبکه حمل‌ونقل

۳-۶-۲- زیربناهای انرژی و تأمین آب

الف) تولید و انتقال برق: استان هرمزگان با تولید ناخالص ۱۵۰۴۵ میلیون کیلووات ساعت، ۵/۶ درصد از کل تولید ناخالص برق کشور را تولید می‌کند. از این حیث جایگاه هفتم را در کشور دارد.

ظرفیت نامی تولید برق استان در سال ۱۳۹۰ معادل ۲۳۷۲ هزار مگاوات بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۳۰۷۱ هزار مگاوات افزایش یافته است. طی این سال‌ها ظرفیت نیروگاه‌های دیزلی استان ثابت بوده و با بهره‌برداری و توسعه نیروگاه‌های گازی استان ظرفیت تولید برق استان نیز افزایش یافته است. مطابق سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۵۵

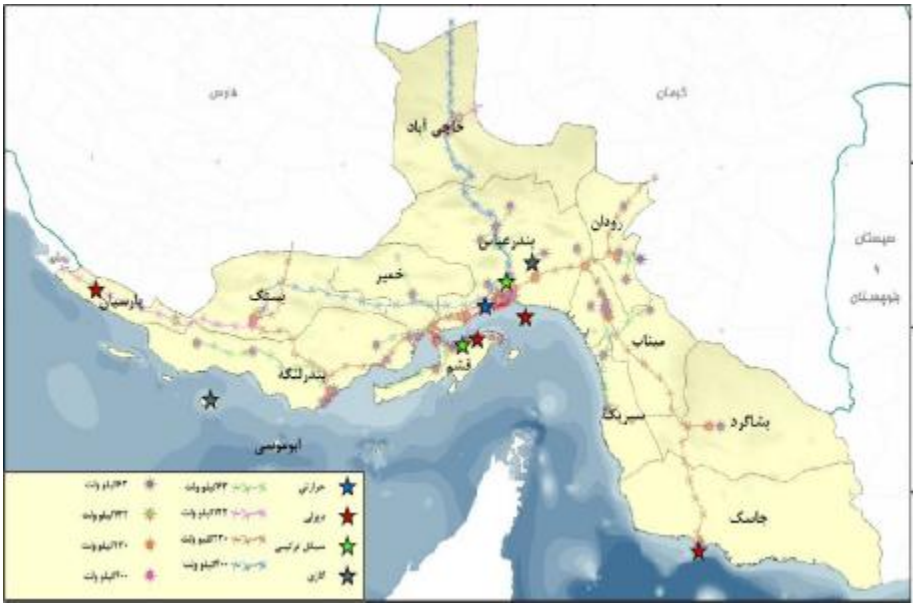
درصد از ظرفیت عملی تولید استان توسط نیروگاه‌های گازی، ۴۳ درصد نیروگاه بخاری و مابقی نیز به نیروگاه‌های دیزلی استان تعلق دارد.

استان هرمزگان دارای ۹ نیروگاه است که نیروگاه حرارتی بندرعباس، تنها نیروگاه بخاری استان با ظرفیت تولید ۱۳۳۰ مگاوات بزرگ‌ترین تولید کننده برق استان به شمار می‌رود که شامل دو مجموعه نیروگاهی بخار و گازی جدا از هم می‌باشد و بیش از ۹۵ درصد از ظرفیت تولید برق آن از نوع بخار است. نیروگاه تولید هم‌زمان آب و برق قشم (سیکل ترکیبی) نیز اولین نیروگاه تولید هم‌زمان آب کشور است که در ۳۵ کیلومتری غرب شهر قشم واقع شده است.

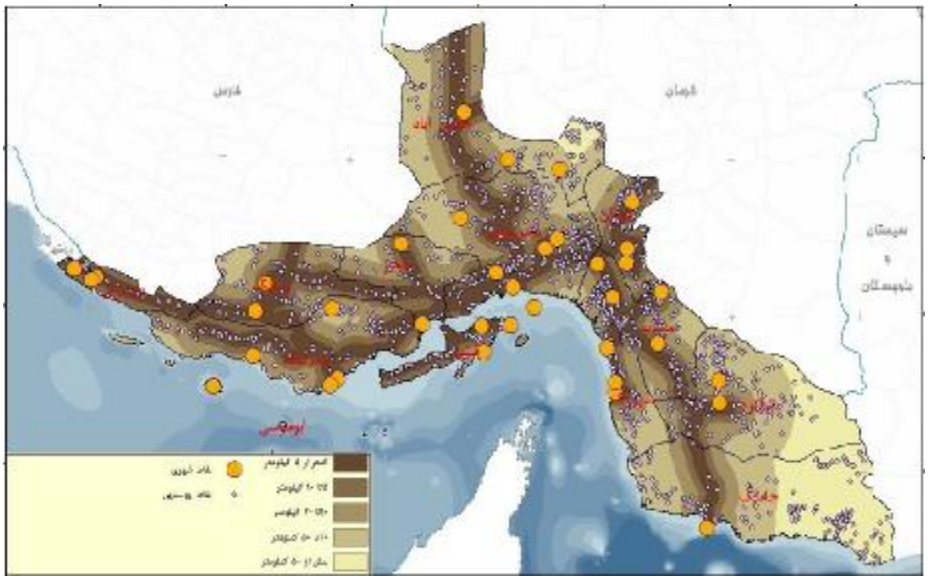
ظرفیت تولید این نیروگاه ۵۰ مگاوات است. نیروگاه سیکل ترکیبی گِنُو (ایسین) دیگر نیروگاه گازی استان است که ظرفیت تولید نامی آن ۶۴۸ مگاوات بوده که دارای دو بخش گازی و بخار است. نیروگاه گازی خلیج‌فارس هرمزگان در ۴۰ کیلومتری شمال شرقی بندرعباس با قدرت تولید نامی ۹۹۰ مگاوات دومین نیروگاه بزرگ استان است. نیروگاه گازی واقع در شمال جزیره کیش تنها نیروگاه موجود در جزیره است که به شبکه سراسری برق متصل نیست. نیروگاه‌های دیزلی استان نیز جمعاً دارای ظرفیت نامی ۵۳ و ظرفیت عملی ۳۰ مگاوات هستند، که در شهرهای پارسیان، جاسک، درگهان و هرمز واقع شده‌اند.

از نظر شبکه انتقال برق در سال ۱۳۹۵ طول شبکه انتقال برق استان ۲۳۴۳۷ کیلومتر بوده که ۱۴۷۴۱ کیلومتر آن فشار قوی و ۸۶۹۶ کیلومتر دیگر خطوط فشار ضعیف است. در دوره‌های ۱۰ ساله(۱۳۸۵-۱۳۹۵) به طور میانگین هر سال ۵۸۱ کیلومتر به خطوط شبکه انتقال برق اضافه شده است؛ که حاکی از رشد ۳۳ درصدی طول شبکه انتقال برق در این دور است.

طول خطوط انتقال برق استان ۶۲۰۹ کیلومتر است که خطوط ۶۳ کیلووات با ۴۳ درصد بیشترین و خطوط ۴۰۰ کیلووات با ۶/۲ درصد کمترین سهم را دارند. طول خطوط ۱۳۲ کیلووات طی دهه اخیر بیشترین رشد را داشته به طوری‌که از سه هزار به ده هزار کیلومتر رسیده است. همچنین با توجه به تعداد ترانسفورماتورهای نصب شده شبکه انتقال استان طی دهه اخیر به طور متوسط ۵۱۳ کیلووات به ظرفیت تولیدی برق استان افزوده شده است. تا پایان سال ۱۳۹۵ تعداد ۱۳۶ پست انتقال و فوق توزیع در استان به بهره‌برداری رسیده است که ۵۲ پست انتقال و ۱۳۱ پست فوق توزیع را شامل می‌شود. از نظر دسترسی به خطوط و تأسیسات انتقال برق پهنه‌های شرقی شهرستان جاسک و بشاگرد کمترین دسترسی را دارند در حالی که پهنه‌های مرکزی و غربی استان بهترین دسترسی به شبکه برق در استان را دارند.

نقشه ۹- زیرساخت تولید و انتقال برق در استان هرمزگان

نقشه ۱۰- دسترسی به خطوط انتقال برق در سطح استان هرمزگان

ب) میادین و تأسیسات نفت و گاز: بر اساس آخرین آمار منتشره از سوی شرکت بریتیش پترولیوم، ایران حدود ۱۸ درصد از ذخایر گاز جهان را در اختیار دارد و همچنان جایگاه نخست کشورهای دارنده ذخایر گازی جهان است.

میدان گازی گورزین: این میدان در جزیره قشم قرار دارد و تولید آن از سال ۱۳۵۹ آغاز شده است. در این میدان یک واحد نم‌زدایی به ظرفیت ۲/۸ میلیون مترمکعب که در آن نصب شده گاز را نم‌زدایی می‌نماید. گاز خروجی توسط یک خط لوله به طول ۹۵ کیلومتر که قسمتی از آن از دریا عبور می‌کند، به عنوان خوراک اولیه به نیروگاه بندرعباس منتقل می‌شود. همچنین میعانات گازی این میدان به خارج از کشور صادر می‌شود. ذخایر قابل استحصال این میدان ۲۶/۲ میلیارد مترمکعب برآورد شده است.

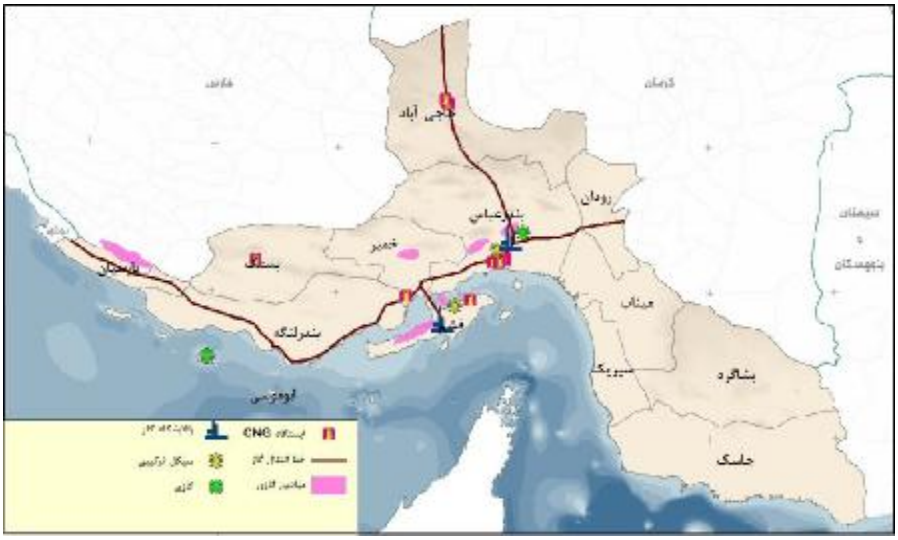
میدان گازی سرخون: این میدان گازی در ۲۰ کیلومتری شمال شرقی بندرعباس قرار دارد. قسمت اعظم گاز این میدان شیرین و بقیه ترش می‌باشد و با توجه به این امر پالایشگاه سرخون نیز برای دو ظرفیت مختلف طراحی شده است. بهره‌برداری از این میدان در سال ۱۳۶۶ آغاز شده است.

از پالایشگاه سرخون خط لوله‌ای به قطر ۲۴ اینچ به طرف کرمان و مس سرچشمه کشیده شده است ذخایر گازی قابل استحصال این میدان ۲۴۲۴/۲ میلیارد مترمکعب برآورد شده است. گاز تولیدی سرخون برای مصارف شهری، صنعتی و نیروگاه‌های گازی، ارسال می‌شود.

میدان گازی کیش: میدان گازی کیش یکی از میدان‌های گازی ایران است که در خلیج‌فارس و در فاصله ۳۰ کیلومتری شرق جزیره لاوان قرار دارد. اکتشاف این میدان در سال ۱۳۸۴ انجام گرفته است و حجم گاز موجود در جای اولیه آن ۱۰۷۳/۲ میلیارد مترمکعب برآورد شده است. میدان گازی کیش از میدان‌های بزرگ دنیا به شمار می‌رود.

پالایشگاه سرخون و قشم در شمال بندرعباس و پالایشگاه گورزین در قشم قرار دارند که در سال ۱۳۸۴ با ۴/۰۸ درصد از کل کشور در سال ۱۵۹۵ با ظرفیت اسمی ۱۷/۷ میلیون مترمکعب در روز معادل ۰/۴ درصد از سهم کشور را به خود اختصاص داده است.

در سال ۱۵۹۵ از چهار طرح در دست اجرا، توسعه، تکمیل و بهبود پالایشی کشور یک طرح توسعه به استان هرمزگان است که عبارت است از تکمیل و بهبود پالایش گاز سرخون و قشم.

نقشه ۱۱- موقعیت میادین و تأسیسات گازی استان

گازرسانی به شهرهای استان از سال ۱۳۸۸ با شروع عملیات اجرایی گازرسانی به شهر حاجی‌آباد آغاز شد. هم اکنون ۸ شهر استان گازرسانی شده است که از بین آن‌ها، تنها شهرهای بندرعباس، حاجی‌آباد، بستک و بندر خمیر دارای شبکه گاز خانگی بوده و سایر شهرها مصرف کننده‌های صنعتی گاز طبیعی هستند. پروژه گازرسانی شهرهای قشم و درگهان نیز از اولویت‌های شرکت گاز در آینده‌ای نه چندان دور است. همچنین در خصوص گازرسانی سکونتگاه‌های روستایی که از سال ۱۳۹۲ آغاز گردید، ۸ روستای استان دارای بهره‌مندی از شبکه گازرسانی هستند. روستای مغدان در بستک، روستاهای باغات، کشکوئیه، هاشم‌آباد، طارم و گنج در شهرستان حاجی‌آباد و روستای گودو و شهرک‌های صنعتی بندرعباس را شامل می‌شود. در سال ۱۳۹۹ ، ۱۴ طرح گازرسانی برای استان هرمزگان آغاز شده است. این ۱۴ طرح در سطح هفت شهرستان شامل پنج طرح در شهر بندرعباس، سه

طرح در حاجی‌آباد و در شهرستان‌های رودان، بستک، قشم، بندرلنگه و خمیر نیز هرکدام یک طرح در بخش گازرسانی شهری وجود دارد. از دیگر برنامه‌های مهم در دستور کار ۱۳۹۹ گازرسانی به شهرهای فارغان، احمدی و ۹۴ روستای تابعه شهرستان حاجی‌آباد اشاره کرد. که با تحقق این برنامه، ۹۳۹ خانوار شهری و یک‌هزار و ۱۷۰ خانوار روستایی زیرپوشش گاز خانگی قرار خواهند گرفت.

پالایشگاه نفت بندرعباس: پالایشگاه نفت بندرعباس در زمینی به وسعت تقریبی ۷۰۰ هکتار در کرانه شمالی آب‌های خلیج‌فارس و مجاورت شهر بندرعباس احداث شده و در سال ۱۳۷۶ مورد بهره‌برداری قرار گرفت. این مجموعه به منظور تأمین بخشی از فراورده‌های نفتی مورد نیاز کشور و صادرات فراورده‌های مازاد راه اندازی شده است. هم اکنون خوراک این پالایشگاه شامل نفت خام سبک جزیره هنگام ، نفت خام سنگین و میعانات گازی استحصالی از منابع گازی سرخون و عسلویه می‌باشد. مطابق اطلاعات سال ۱۳۹۵ با ظرفیت اسمی روزانه ۳۲۰ هزار بشکه حدود ۱۷ درصد پالایش نفت خام داخل کشور و به تبع آن محصولات مورد نیاز کشور در پالایشگاه بندرعباس تولید می گردد.

پالایشگاه لاوان: پالایشگاه لاوان، یکی از شرکت‌های تابعه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران در استان هرمزگان است، که خود یکی از چهار شرکت مادر تخصصی وزارت نفت ایران است .این پالایشگاه در سال ۱۳۵۵ به کوشش شرکت اینگرا از یوگوسلاوی سابق و با نظارت شرکت ملی نفت ایران ساخته شد. خوراک نفت خام این پالایشگاه از میادین دریایی سلمان، رشادت، بلال، رسالت و میعانات گازی پارس جنوبی تأمین می گردد .پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با توجه به موقعیت استراتژیک و امکانات بالقوه موجود، طرح‌های توسعه

و بهسازی سیستم در دستور کار قرار گرفت .با شروع جنگ تحمیلی و صدمه دیدن چندی از پالایشگاه‌های کشور از جمله پالایشگاه آبادان و در نتیجه افزایش نیاز به فراورده‌های نفت گاز و نفت کوره اهمیت این واحد بیش از پیش نمایان گردید. تا جای که در طول سال‌های دفاع مقدس، عملیات سوخت‌رسانی به ناوگان دریایی جمهوری اسلامی ایران را علیرغم بمباران‌های متعدد به نحو شایسته‌ای به انجام رسانید.

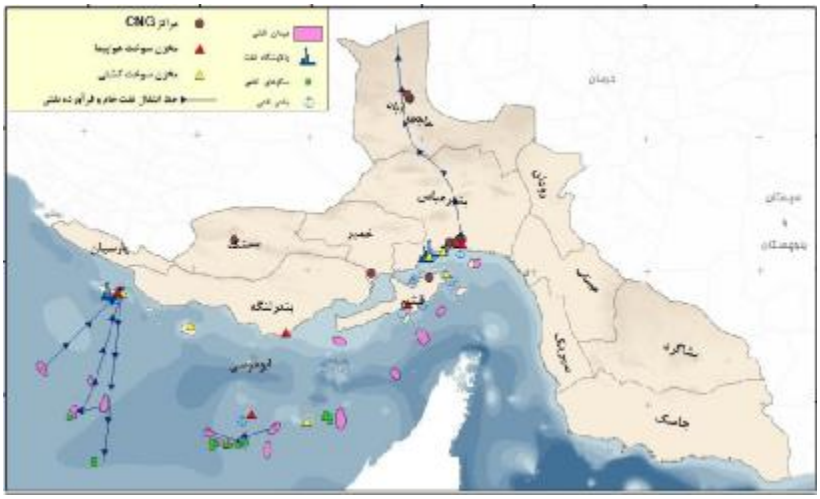
مطابق اطلاعات سال ۱۳۹۵ و ظرفیت اسمی این پالایشگاه (۲۰ هزار بشکه در روز) معادل ۲/۹ درصد از سهم تولید فرآورده‌های کشور را تأمین و تولید می‌کند.

پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس: پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس مدرن‌ترین پالایشگاه خاورمیانه با مساحت حدود ۷۰۰ هکتار است که در ۲۵ کیلومتری غرب شهر بندرعباس واقع شده و این مگا پالایشگاه شامل واحدهای اصلی پالایشگاه و دو واحد جانبی خط لوله خوراک و واحد آبگیر دریا است. پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج‌فارس به عنوان نخستین پالایشگاه طراحی شده بر اساس خوراک میعانات گازی با ظرفیت ۳۶۰ هزار بشکه در روز در کنار پالایشگاه فعلی بندرعباس در حال ساخت است و هنوز به طور کامل به بهره‌برداری نرسیده است.

خوراک مورد نیاز این پالایشگاه از طریق یک خط لوله به طول بیش از ۴۸۵ کیلومتر از پالایشگاه‌های گاز پارس جنوبی تأمین خواهد شد. با توجه به عدم راه اندازی کامل این پالایشگاه مطابق سال ۱۳۹۵ معادل ۰/۶ درصد از سهم تولید فرآورده‌های کشور در نفت ستاره خلیج‌فارس تأمین می‌گردد.

میدان نفتی رسالت: میدان نفتی رسالت از میدان‌های نفتی واقع در استان هرمزگان است که در سال ۱۹۶۹ کشف و در سال ۱۹۷۰ به بهره‌برداری رسید. نفت تولید سکوی رسالت در بین راه با خط لوله نفت تولید سکوی رشادت مخلوط شده و با هم به جزیره لاوان ارسال می‌شود. نفت تولیدی میدان رسالت به همراه نفت میدان رشادت، در ۲۵ کیلومتری میدان نفتی رسالت با خط لوله ۱۰۸ اینچی به طول ۱۰۰ کیلومتر برای ذخیره‌سازی به پالایشگاه لاوان فرستاده می‌شود.

میدان نفتی رشادت: این میدان نفتی در ۱۰۸ کیلومتری جنوب غربی جزیره لاوان و در میان آب‌های خلیج‌فارس است. بهره‌برداری از این میدان از سال ۱۳۴۷ خورشیدی آغاز شد. از اواخر دهه ۸۰ طرح توسعه این میدان و افزایش تولید نفت از آن تا ۷۵ هزار بشکه در روز آغاز شد. بر این اساس حفاری ۳۰ حلقه چاه، ساخت مخزن با حجم نیم میلیون بشکه نفت و احداث خطوط انتقال نفت به طول ۱۸۵ کیلومتر در برنامه کاری قرار گرفت.

نقشه ۱۲- میادین و تأسیسات نفتی استان هرمزگان

ج) تأسیسات تأمین و انتقال آب: شبکه رودخانه‌های استان هرمزگان شامل رودخانه‌های مهم مهران، کل، رودبال، رسول، شورلار، میناب، گابریک، جگین و جغین می‌باشد.

متوسط بر اساس نتایج، رودخانه کل با ۱۰/۲ آبدهی سالانه بیشترین آبدهی را در بین رودخانه‌ها دارد و رودخانه مهران با متوسط آبدهی۴/۲ در سال در جایگاه دوم قرار دارد.

طبق اطلاعات شرکت آب و فاضلاب شهری، ۱۰ تأسیسات آب‌شیرین‌کن در حال بهره برداری در استان هرمزگان وجود دارد که مجموع ظرفیت اسمی تولید آب آن‌ها ۱۲۲۰۳ مترمکعب در شبانه روز می‌باشد.

تأسیسات نمک‌زدایی بندرلنگه ۴ با ظرفیت ۱۰۰۰۰ مترمکعب تولید آب در شبانه روز دارای بیشترین ظرفیت اسمی در بین آب‌شیرین‌کن‌های استان است. به طور کلی شهرستان بندرلنگه با ۲۳۵۰۰ مترمکعب تولید آب معادل ۵۵ درصد از کل تولید آب شیرین استان را بر عهده دارد. علاوه بر این، آب‌شیرین‌کن بندرعباس به ظرفیت یک میلیون مترمکعب در شبانه روز نیز در حال احداث می‌باشد که با بهره برداری آن ظرفیت تولید به ۱۴۲۲۷۵ مترمکعب می‌رسد.

مجموع ظرفیت تولید آب تأسیسات نمک‌زدایی واقع در مناطق روستایی طبق گزارش شرکت آب و فاضلاب روستایی تا پایان سال ۱۳۹۵ معادل ۲۸۱۰۰ مترمکعب در شبانه روز است.

بیشترین ظرفیت تولید آب شیرین مربوط به تأسیسات نمک‌زدایی آب و برق قشم می‌باشد و در مجموع ظرفیت تولید آب شیرین در شهرستان قشم به تنهایی۵۸ درصد را شامل می‌شود.

جدول ۷۸- تأسیسات نمک‌زدایی فعالی در استان هرمزگان

نام تأسیسات	ظرفیت اسمی تولید آب (مترمکعب در شبانه روز)	حجم برداشت	محل اجرای پروژه
نمک زدایی تنب بزرگ	۱۵۰۰	۵۰۰۰	تنب
نمک زدایی تنب کوچک	۳۷۵	۱۲۵۰	تنب
نمک زدایی ابوموسی	۲۵۰۰	۸۳۰۰	جزیره ابوموسی
نمک زدایی درگهان	۵۰۰۰	۱۶۷۰۰	جزیره قشم
نمک زدایی هرمز	۱۷۵۰	۵۸۰۰	جزیره هرمز
نمک زدایی سیریک	۳۷۵۰	۱۲۵۰۰	سیریک
نمک زدایی فارور	۳۷۵	۱۲۵۰	فارور
نمک زدایی فین	۱۲۰۰		فین
نمک زدایی سوزا	۱۵۰۰	۵۰۰۰	قشم
نمک زدایی لارک ۱	۲۵۰	۸۰۰	لارک
نمک زدایی لارک ۲	۲۰۰	۶۷۰	لارک
نمک زدایی بندرلنگه ۱	۵۰۰۰	۱۶۷۰۰	لنگه
نمک زدایی بندرلنگه ۲	۲۵۰۰	۸۰۰۰	لنگه
نمک زدایی بندرلنگه ۳	۶۰۰۰	۲۰۰۰۰	لنگه
نمک زدایی بندرلنگه ۴	۱۰۰۰۰	۳۳۰۰۰	لنگه
نمک زدایی هنگام	۳۷۵	۱۲۵۰	هنگام
جمع	۳۲۲۷۵		

۳- ۷- بررسی نظام مدیریتی

۳-۷-۱- وضع موجود و مدل مفهومی

در این قسمت از مطالعات سیستم مدیریتی حاکم بر استان هرمزگان بررسی و تحلیل می‌گردد. این سیستم همچون بستر[1] و چارچوبی است که کلیه فرآیندها و اقدامات

1- Platform

توسعه‌ای، هم در حوزه نرم‌افزاری (سازمانی، اداری، حقوقی و ...) و هم در حوزه سخت‌افزاری (اجرا، تدارکات، نظارت و ...)، از طریق این سیستم و نظام موجود صورت می‌گیرد. در واقع می‌توان گفت توسعه پایدار و متوازن استان از یک سو، به کلیه برآوردها، تحلیل‌ها و راهکارهای فنی و تخصصی توسعه استان و از سوی دیگر به نحوه اجرای نتایج و محصول مطالعات آمایش که حاصل کارآمدی و اثربخشی نظام مدیریتی است، وابسته است.

دستیابی به اهداف طرح آمایش استان نیازمند استفاده حداکثری از ظرفیت‌های قانونی و حقوقی موجود در نظام مدیریتی و شناسایی خلأها و کمبودهای قانونی و اداری و رفع آن‌هاست، تا از این طریق امکان تحقق حداکثری پروژه‌ها و اقدامات برنامه‌ریزی‌شده در مطالعات آمایش استان فراهم گردد.

نظام برنامه‌ریزی و مدیریت در کشور به صورت متمرکز، از بالا به پایین و به صورت بخشی و تخصصی است. به عبارت دیگر، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی اجرایی و بودجه‌ریزی به صورت متمرکز از مرکز و در سطح ملی صورت می‌گیرد و سهم هر یک از وزارتخانه‌ها (دستگاه‌های اجرایی تخصصی) مشخص و به آن‌ها ابلاغ می‌شود و آن‌ها نیز به صورت سلسله‌مراتبی به دستگاه‌های متناظر در استان و شهرستان ابلاغ نموده و سپس فرآیندهای اجرایی را مطابق آیین‌نامه‌های سازمان برنامه و بودجه کشور، انجام می‌دهند.

نظام پایش و نظارت عملکرد نیز متناسب با همین سیستم سلسله‌مراتبی از سطح خرد به کلان تهیه و جهت برنامه‌ریزی‌های آینده بکارگرفته می‌شود. در این نظام انجام هماهنگی‌های بین بخشی از طریق تشکیل ستادها، کمیته‌ها و کمیسیون‌های متشکل از نمایندگان دستگاه‌ها زیر نظر عالی‌ترین مقام مرتبط ملی، استانی یا شهرستانی، صورت می‌گیرد.

اجرای آمایش سرزمین در مقیاس استان هرمزگان و شهرستان‌های آن در چارچوب نظام مدیریتی مذکور با چالش‌هایی مواجه است که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

- عدم توجه جدی به برنامه آمایش سرزمین در تدوین برنامه توسعه استان؛
- فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛
- نبود نظام یکپارچه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان؛
- تشتت شدید در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی؛
- عدم توجه جدی شوراهای عالی و ستادهای استانی نظیر شورای عالی شهرسازی و معماری، شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور، ستاد بازآفرینی پایدار شهری، ستاد آموزش استان و غیره به آمایش سرزمین در سطح ملی و استانی؛
- نبود نتایج و دستاوردهای آمایش سرزمین به عنوان قوانین لازم‌الاجرا برای نهادهای دولتی و غیردولتی؛
- فقدان متولی جدی، کارآمد، مسئولیت‌پذیر و پاسخگو برای اجرای آمایش استان؛
- نبود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان؛
- کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم و مدیریت بهینه منابع موجود برای تحقق آمایش استان؛

- نبود ابزارها، سازوکارهای منسجم و نهادهای مسئول پایش و نظارت بر عملکرد آمایش و فرآیندهای آن (سامانه ساترا، اگرچه یک بستر مناسب است اما سازوکار نهادی نیست)؛
- فقدان مشارکت جدی نهادهای غیردولتی و نمایندگان مردم (نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اعضای شورای اسلامی استان، شهرها و روستاها) در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های برنامه توسعه استان؛
- نبود تقسیم وظایف و مسئولیت‌های نهادی غیردولتی و نهادهای عمومی در برنامه توسعه استان و پاسخگویی آن‌ها؛
- ضعف در مشارکت و همکاری نهادهای قضایی به عنوان ناظر و مدعی‌العموم در برنامه‌های توسعه استان؛
- فقدان توجه به فرصت‌ها و پتانسیل‌های به وجود آمده بعد از تهیه طرح از یک سو، و تغییر در شرایط و ویژگی‌های مکانی و فضایی از سوی دیگر در راستای بازنگری و به روزرسانی برخط برنامه توسعه استان؛
- نبود سازوکار حفظ و رعایت زمان‌بندی پروژه‌ها و اقدامات برآمده از برنامه توسعه استان و ایجاد سازوکار رفع مشکلات و موانع اجرایی؛
- ضعف در شناسایی و توجه جدی به مسائل و مشکلات مردم استان به عنوان مجریان و دخیلان اصلی توسعه استان و سازوکارهای لازم برای انتقال نظرات و دیدگاه‌ها در برنامه توسعه؛
- عدم فرآیند برنامه‌ریزی از پایین به بالا و ایجاد شرایط تأثیرگذاری آن بر استراتژی‌های کلی توسعه استان؛
- نبود نظام کارا و مؤثر در جهت حفظ کیفیت اجرای برنامه‌ها و اقدامات توسعه‌ای؛

- تداخل تصمیم‌گیری‌ها در مناطقی با تداخل مسئولیت‌های نهادهای متولی و مجری و وجود خلأهای تصمیم‌گیری؛
- ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای امنیتی و ارائه راهکارها برای مواقع بحران با هدف کاهش حداقل تأثیرات بر فرآیند توسعه استان؛
- نبود سازوکارهای لازم برای کاهش ریسک جهت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی؛

برای رفع موانع نظری و عملی اجرای آمایش استان نیازمند چارچوب نظری مناسب و منطبق با شرایط کشور است، تا از این طریق هم از حداکثر ظرفیت قانونی موجود کشور استفاده شود و هم خلأهای موجود شناسایی شده و فرآیندهای لازم برای ایجاد سازوکارهای قانونی مناسب در آینده برداشته شود. لذا با مطالعه منابع مختلف داخلی و خارجی از جمله PMBOK، IMS، PDCA، KM، TQM، D&E، ROM و سایر مطالب مرتبط، مدل مفهومی نظام مدیریتی آمایش استان مطابق نمودار صفحه بعد پیشنهاد شده است.

در این مدل کلیه مفاهیم کلیدی مرتبط با اجرای برنامه توسعه آمایش استان دیده شده است. هر یک از این ابعاد، خود یک نظام مدیریتی است که باید توسط نهادهای مرتبط در یک سازوکار اجرایی مناسب انجام شود.

لازم به ذکر است که کلیه ۱۴ بعد (نظام) در کنار یکدیگر می‌تواند حداکثر اثرگذاری و کارآمدی را برای نتایج مطالعات آمایش استان داشته باشد. ایجاد خلل جدی در هر یک از این ابعاد، عملاً سایر ابعاد را با چالش جدی در هدایت و راهبری مواجه می‌کند.

شکل ۷- مدل مفهومی نظام مدیریتی توسعه استان هرمزگان

۳-۷-۲- تحلیل وضع موجود

اجرای پروژه‌های عمرانی و غیر عمرانی توسط دولت از مشکلات جدی استان هرمزگان است. در بخش پروژه‌های عمرانی بنا بر اذعان استاندار وقت در سال ۱۳۹۵، ۱۵۵ پروژه کلان نیمه تمام وجود دارد و مطابق گفته سرپرست مهندسی و ساخت در اداره کل راه و شهرسازی استان هرمزگان، تنها در این اداره کل، در سال ۱۳۹۹، ۸۰ پروژه نیمه تمام با ۱۰۰ هزار مترمربع مساحت، نیازمند اعتباری بیش از ۱۰۰ میلیارد تومان است. اگر این اعداد و مبالغ را به کلیه دستگاه‌های اجرایی استان تسری داده شود و همچنین بخش پروژه‌های غیرعمرانی که معمولاً از دید مسئولان مغفول می‌ماند، به آن‌ها اضافه گردد، متوجه مشکلات عظیم توسعه‌نیافتگی استان

هرمزگان باتوجه به موقعیت ژئوپلیتیک و دروازه‌ای آن خواهیم شد. دولت با در اختیار داشتن نقش‌های مختلف نظارت و ارزیابی، تأمین مالی، انتخاب مجریان و پیمانکاران و تصمیمات اجرایی پروژه‌ها، عملاً به عنوان مجری و متولی اجرا شناخته شده و تا حد زیادی توانمندی و ظرفیت‌های بخش خصوصی را در زمینه‌های مختلف خلاقیت و نوآوری، تأمین مالی، ارتقای کیفی، مدیریت اجرا و بهره‌برداری بهینه و کارآمد نادیده گرفته است.

با نگاهی کوتاه به پروژه‌های کلان استان هرمزگان نظیر اجرای پروژه‌های ملی و استانی در جزیره قشم، کیش و هرمز با حضور نهادهای مختلف دولتی و حکومتی، پروژه‌های مربوط به توسعه بنادر استان، پروژه‌های توسعه پارسیان و نیز توسعه متوازن شرق استان در خصوص شهرستان بشاگرد و جاسک (سواحل مکران) موارد بسیاری را می‌توان مشاهده کرد که دارای چالش‌ها و مشکلات جدی در اجرا و بهره‌برداری هستند که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

۱- عدم مشارکت و بهره‌مندی بخش خصوصی و مردم هرمزگان در توسعه استان: در این استان عمده تصمیمات از مرکز (تهران) و یا توسط مدیران ارشد استان گرفته می‌شود و با مطالعه شاخص‌های اقتصادی، عملاً بهره مردم هرمزگان از ظرفیت‌ها و امکانات آن بسیار اندک است. بیشترین درآمد استان به خارج از استان منتقل می‌شود و لذا به دلیل عدم توجه به مدیریت مشارکتی و مسئله محور در استان، اجرای عدالت توزیعی و فضایی با مشکل مواجه است.

۲- نمایندگان مردم استان هرمزگان نظیر نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مهم‌تر نمایندگان در شورای اسلامی استان، شورای اسلامی شهرها و روستاهای استان، نقش بسیار اندک و ناچیزی در تصمیم‌گیری‌های راهبردی و کلان استان دارند. در استان

هرمزگان همواره به دلیل نقش پررنگ مسائل امنیتی و اطلاعاتی، مردم دیده نشده‌اند. این در حالی است که در مواقع بحرانی، همیشه این مردم استان بوده‌اند که هزینه و امکان عبور از بحران را فراهم کرده‌اند.

۳- در این استان نهادهای نظارتی همچون استانداری، سازمان برنامه و بودجه استان و واحدهای ارزیابی و نظارت دستگاه‌های اجرایی، هیچ‌گونه سیستم اجرایی دقیق و هدفمند و برنامه‌ریزی‌شده‌ای برای مدیریت زمان پروژه‌های اجرایی را ندارند. همواره در پروژه‌ها بخش CPM پروژه‌ها وجود دارد که پیشرفت کار را کنترل می‌کند. اما مدیریت زمان یعنی رفع چالش‌هایی که زمان پروژه را با تغییر مواجه می‌کند. تأخیر در اجرای پروژه‌ها تنها به دلیل تأمین منابع مالی نیست، بلکه عمدتاً به دلایل تصمیم‌گیری‌های نادرست و غیرواقع تأمین مالی و تأمین‌کنندگان مالی، نبود راهکارهای رفع چالش‌های قانونی و حقوقی نظیر مالکیت، بروکراسی اعطای مجوزها و صلاحیت‌ها و نظایر آن است. مدیریت زمان اقدامات توسعه‌ای در استان عملاً بدون متولی است.

۴- شرایط استان همواره در حال تغییر است. این تغییرات شامل تغییر در داده‌ها به دلایل مهاجرت و جابجایی، تغییر در فناوری، تغییر در پارادایم‌ها و رویکردهای مواجه با مسئله، تغییر در نیروی انسانی و ماهر، تغییر در بودجه و اعتبارات، تغییر در قوانین و مقررات و موارد مشابه است. سازگار شدن فرآیند توسعه استان و انطباق پروژه‌های کلان و راهبردی که معمولاً بلندمدت هستند با این تغییرات، یک کار کارشناسی، فنی و مدیریتی (تصمیم‌گیرانه) است. در استان متولی رصد تغییرات، اثرات آن بر اقدامات و پروژه‌ها، رفع کمبودها و نیازهای جدید چه ارگان و سازمانی است؟ مدیریت تغییرات یکی از چالش‌های جدی دنیای امروز ماست که نیاز است سازوکار مناسبی برای آن دیده شود.

۵- بسیاری از پروژه‌هایی که توسط دولت و یا توسط بخش خصوصی یا تعاونی که دارای صلاحیت لازم یا نظارت کافی نبوده‌اند، اجرا شده‌اند، از کیفیت پایین در بهره‌برداری برخوردارند. بخش قابل توجهی از این پروژه‌ها به اهداف خود نرسیده و با صرف هزینه و زمان زیاد، در واقع ناموفق بوده‌اند. مدیریت کیفیت یک فرآیند است که پایش، نظارت و ارزیابی فناوری، نیروی انسانی، گردش کار، مواد و مصالح و ارائه خدمت را بررسی و مدیریت می‌کند. با نگاهی به کشورهای همسایه این استان، تمرکز بر کیفیت و تأثیر آن بر جذب مخاطب و سرمایه را می‌توان به آسانی مشاهده کرد. مدیریت کیفیت توسعه استان به عهده چه سازمان و ارگانی است؟ لازم است که این امر مهم در سازوکاری مطمئن و فنی پیگیری و اجرایی گردد.

۶- هر دستگاه اجرایی و یا نهاد نظارتی و سیاست‌گذاری دارای قلمروهای فعالیتی و عملکردی است. یکی از چالش‌های جدی استان هرمزگان تداخل زیاد این قلمروها و عدم انطباق تصمیم‌گیری‌ها در قلمروهای مشترک است. هر دستگاهی برای پیشبرد اهداف و مأموریت‌های سازمانی خود طرح‌ها و برنامه‌هایی را آماده و تصویب می‌کند. این در حالی است که راهکارهای پیشنهادی این طرح‌ها در قلمروهای مشترک، در بسیاری موارد متناقض، متضاد و خنثی‌کننده یکدیگر است به جای آنکه هم‌افزا باشد. از جمله می‌تواند به طرح ICZM (مدیریت خط ساحلی) با طرح ناحیه‌ای، طرح حریم شهرها و روستاها واقع در این پهنه اشاره کرد. همچنین طرح توسعه جزایر با طرح‌های امنیتی نهادهای متولی را می‌توان نام برد. سیاست‌های دنبال شده توسط استانداری را با طرح‌ها و برنامه‌های مناطق آزاد استان از نمونه‌های دیگر است. این تداخل قلمروها باید توسط یک نظام مدیریت و تصمیم‌گیری یکپارچه گردد.

۷- توسعه استان هرمزگان بدون توجه به رصد تغییر شاخص‌های توسعه امکان‌پذیر نیست. برای تصمیم‌گیری کارآمد و مؤثر لازم است که داده‌ها و اطلاعات در طول زمان از رصد شده تا بستر لازم برای تحلیل، چرایی و چگونگی معین گردد. بدون داده‌های کمی و کیفی هدفمند، تصمیم‌گیری، قدم زدن در تاریکی مطلق است و امید داشتن به شانس و اقبال است. ایجاد سامانه داده‌ها و اطلاعات به صورت روشمند و هدفمند کمک می‌کند که اولویت‌ها، چالش‌ها، میزان عدم قطعیت و قابلیت کنترل و برنامه‌ریزی، دخیلان و ذی‌نفعان و بسیاری موارد مؤثر دیگر در تحقق توسعه، مشخص گردد. این امر نیازمند مدیریت و سیستم داده‌ها و اطلاعات در درازمدت است. به طوری که با تغییرات مدیران و یا سیاست‌های اجرایی، این نظام مدیریت به کار خود ادامه دهد.

۸- برنامه‌ریزی توسعه استان هرمزگان به صورت بالا به پایین انجام شده است. در بهترین حالت نظر افراد و گروه‌های غیردولتی دریافت شده است. این امر با ایجاد نظامی که منابع و دارایی‌هایی که قابلیت جذب و به کارگیری در توسعه استان را دارد، بسیار متفاوت است. بخش قابل توجهی از ظرفیت استان هرمزگان در اختیار بخش غیردولتی است. ایجاد یک جایگاه پررنگ در برنامه توسعه استان برای این امر ضروری است.

همچنین این منابع به شکلی تجمیع شده و قابل دستیابی سریع نیست، لذا باید به شیوه‌ای مدیریت شود که در طول زمان به صورت انعطاف‌پذیر اضافه و کسر گردد. منابع و دارایی‌های هرمزگانی‌های خارج از استان و کشور را نیز به این بخش اضافه شود، پیچیدگی موضوع و ضرورت مدیریت متمرکز آن در استان بیشتر احساس خواهد شد.

۹- بررسی تأمین اعتبارات در ۸۰ سال گذشته به روشنی نشان می‌دهد، بودجه‌ریزی با تخصیص اعتبارات دولتی همواره فاصله داشته است. روش‌های مختلفی برای حل این موضوع و جلوگیری از توقف توسعه استان هرمزگان وجود دارد. برای مثال ایجاد محرک‌های تشویقی جذب سرمایه‌گذار، ایجاد فضای امن سرمایه‌گذاری، کاهش موانع جذب سرمایه و فعالیت‌های اقتصادی، ایجاد تناسب بین اجرای اقدامات و پروژه‌ها با تخصیص اعتبارات، بهره‌گیری از منابع بانکی و تعاونی و موارد مشابه دیگر کمک می‌کند که مدیریت مالی و پولی توسعه استان هرمزگان با کمترین چالش مواجه شود.

لازم است از یک سو ریسک توسعه کاهش یابد و از سوی دیگر مدیریت مالی به صورت متمرکز در استان انجام شود. در حال حاضر هیچ‌کدام از این موارد به دقت اجرایی نشده است.

۱۰- نهادها و دستگاه‌های استان در بخش دولتی و غیردولتی دارای وظایف و آیین‌نامه‌هایی هستندکه گاه با یکدیگر مشترک، متداخل و نا هم‌افزاست. این موارد موجب می‌شود که فعالیت‌های تصمیم‌گیری، اعطای مجوزها، اجرای پروژه‌ها و غیره با تأخیر زمانی زیادی صورت گیرد. مدیریت این چالش‌ها تا حد زیادی در داخل استان هرمزگان امکان‌پذیر است.

لازم است که مدیران عالی این امر را جدی گرفته و سازوکارهای لازم برای مدیریت آن را ایجاد کنند. استفاده از ظرفیت‌های قانونی موجود و ایجاد قوانین و مقررات جدید یکپارچه و هم‌افزا از موضوعات مهم توسعه استان هرمزگان است.

۱۱- کلیه فعالیت‌های نهادهای دولتی، حکومتی، مردمی و تعاونی در نهایت باید منجر به توسعه بیشتر استان مطابق با پیش‌بینی‌های برنامه توسعه فضایی استان شود. در

بسیاری مواقع نهادها و دستگاه‌ها تنها به دنبال اجرای پروژه‌ها هستند و هیچ‌گونه نگاه راهبردی برای دستیابی به اهداف برنامه نیستند. تصور می‌کنند با اجرای صرف پروژه‌ها در بازه‌های زمانی مختلف می‌توان به توسعه استان رسید که خطایی جدی است. همواره در انجام کنش‌های کوتاه‌مدت (اجرای پروژه‌ها و اقدامات) باید نگاه راهبردی و بلندمدت داشت تا موانع و مشکلات فعلی و آینده را دید و حل کرد. لذا مدیریت نتیجه‌گرا از جمله مدیریت‌های دیگر مغفول مانده استان، بدون متولی جدی و از چالش‌های پیشروست. کلیه فعالیت‌های باید در نهایت منجر به نتیجه گردد. این امر نیازمند مدیریت فرآیند، نتیجه و بهبود است.

۱۲- در نظام برنامه‌ریزی کشور ما، تهیه طرح با اجرای آن دو شق جدا انگاشته شده است. این در حالی است که مدیریت بهبود شامل چهار مرحله اصلی است: برنامه، اجرا، ارزیابی، بازنگری. چگونه می‌توان یک برنامه یا طرح را برای ده یا بیست سال به صورت قطعی و بدون انعطاف تهیه کرد؟ چگونه می‌توان تغییرات مختلف مالی، حقوقی، فنی، طبیعی و غیره را در آن اعمال کرد؟ چگونه می‌توان ریسک اجرای آن را کاهش داد؟ و بسیاری ابهام‌های دیگر، بنابراین لازم است که یک برنامه در فرآیند بهبود تعریف و اجرایی گردد. این امر نیازمند یک مدیریت واحد و متمرکز و آگاه است.

۱۳- در نهایت باید گفت که مدیریت یکپارچه آمایش و توسعه فضایی استان هرمزگان بدون توجه به هر یک از ۱۴ بعد گفته شده امکان‌پذیر نیست. عدم توجه و داشتن سازوکار و برنامه برای هر یک از ابعاد منجر به ایجاد اثرات منفی در دیگر بخش‌ها خواهد شد و در نهایت اجرای برنامه را با چالش و مشکل مواجه خواهد کرد. لذا نمی‌توان برای یک یا چند محور چاره اندیشید و دیگر محورها را به آینده موکول کرد.

۳-۸- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها

۳-۸-۱- قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی

قابلیت‌های طبیعی استان هرمزگان را می‌توان به دو بخش اصلی دریایی و خشکی تقسیم کرد. در عرصه دریایی، هرمزگان مستعدترین استان برای رقابت‌های جهانی و گسترش تعاملات بین‌المللی با کشورهای هم‌جوار دریاها محسوب می‌شود. استان هرمزگان ۲۲۳۷ کیلومتر نوار ساحلی (با در نظر گرفتن جزایر) دارد که ۳۹ درصد از طول سواحل کشور است. این میزان مرز آبی در حساس‌ترین نقطه و موقعیت خلیج فارس همراه با ۱۴ جزیره بزرگ و کوچک که هرکدام ظرفیت‌های بالقوه‌ای در حوزه‌های مختلف تجاری، گردشگری، اقتصادی و نظامی دارند، شرایط منحصر به فردی را برای آن رقم زده است که در صورت استفاده از این ظرفیت، می‌توان گام مهمی در توسعه اقتصاد کشور و هرمزگان برداشت. ۵۰ تا ۶۰ درصد سواحل مکران در استان هرمزگان قرار دارد و فرصتی ویژه برای جذب سرمایه‌گذاران و توسعه و عمران شهرستان‌های جاسک، سیریک و میناب در شرق استان هرمزگان است.

۷۱ بندر فعال با ۱۵۶ پست اسکله سرمایه حوزه دریایی و بندری این استان است. از این تعداد، ۱۱بندر کاربری تجاری، ۱۵ بندر با کاربری چند منظوره، دو بندر مسافری، ۲۱ بندر صیادی، ۱۰ بندر با کاربری صنعتی، هفت بندر نفتی و پنج بندر به صورت متفرقه فعالیت دارند. استان هرمزگان دارای ۲۲ بندر صیادی و ظرفیت پذیرش آبزیان بوده و سالانه ۱۸۸ هزار تن انواع آبزی صید نموده و ۲۵/۵ درصد از ارزش افزوده بخش ماهیگیری کشور را تولید می‌کند. در عرصه گردشگری، این استان دارای بیش از ۱۰۰ جاذبه طبیعی گردشگری و ۱۳ منطقه حفاظت شده است. از نظر گردشگری دریایی، رتبه نخست کشور در سفر دریایی بوده و تنها در نوروز

سال ۱۳۹۸، ۱/۵ میلیون سفر دریایی را ثبت کرده است. تعداد روزهای آفتابی و همچنین انرژی جزر و مد، پتانسیل عظیمی برای تولید انرژی‌های پاک در منطقه ایجاد کرده است

در سطح خشکی، این استان دارای ۱۳ شهرک و ۴ ناحیه صنعتی، ۲۶ گمرک فعال، ۱۹۷ معدن فعال و ۱۶۳ هزار هکتار اراضی قابل کشت است. منابع معدنی و کانسارها یکی از اصلی‌ترین قابلیت‌های اقتصادی استان هرمزگان است که در صورت بهره‌برداری پایدار و همچنین تکمیل زنجیره ارزش و تولید می‌تواند نقش بسزایی در توسعه منطقه و کشور ایفا کند. در معاون دارای پروانه بهره‌برداری، ۲۸۷۲ نفر اشتغال دارند و ذخیره قطعی آن‌ها حدود ۱/۵ میلیارد تن است. از معادن اصلی استان می‌توان به ۸۹ معدن مخلوط کوهی، ۵۸ معدن سنگ گچ، ۵۲ معدن سنگ لاشه، ۱۵ معدن سنگ آهک، ۴ معدن سنگ مارن، ۴۸ معدن کرومیت و آهن و خاک سرخ، ۱۲ معدن تزیینی، ۸ معدن پتاس و مس و ۶ معدن فلسپات، سیلیس و آهن و مس اشاره کرد.

مناطق حفاظت شده استان از تنوع زیستی منحصر به فردی برخوردار است. پوشش گیاهی استان هرمزگان با وجود کمی بارندگی به دلیل رطوبت نسبی هوا از تنوع خوبی برخوردار می‌باشد. در حال حاضر بیش از ۱۰۰۰ گونه گیاهی در استان شناسایی‌شده مساحت پوشش گیاهی استان و به بیان دیگر عرصه‌های مرتعی، جنگلی و کشاورزی به حدود ۵۴ هزار کیلومترمربع می‌رسد که حدود ۷۷ درصد وسعت استان را در بر می‌گیرد. در این استان ۱۴۶ گونه پرنده خشک زی وجود دارد و پستانداران خشکی زی شامل گوشت‌خواران با ۱۵ گونه، جوندگان ۹ گونه، خفاش‌ها ۹ گونه، زوج سمان ۵ گونه، حشره‌خواران ۳ گونه و خرگوش سانان ۱ گونه می‌باشد که مجموعاً ۴۲ گونه معادل حدود ۳۳ درصد از پستانداران خشکی

زی ایران را شامل می‌شوند. از نظر اجتماعات جانوری آبزی نیز۹۱ گونه ماهی، ۴۰ گونه مرجان، ۲۰۷ گونه نرم‌تن، ۱۴۶ نوع جلبک و ۱۹ جنس پلانکتون، ۱۱ جنس شناور آبزی، ۵۵ گونه پرنده آبزی و کنار آبزی، ۱۰ گونه مار دریایی و ۲۴ گونه پستاندار دریایی در مناطق دریایی استان هرمزگان شناسایی شده‌اند. این حجم از تنوع زیستی شرایط را برای استفاده‌های مختلف اقتصادی فراهم می‌کند. می‌تواند با استفاده از ذخایر آبزیان به‌ویژه امکانات گسترش و توسعه طرح‌های پرورش میگو و ماهی در قفس و گونه‌های برداشت نشده می‌توفیده و کمتر برداشت شده ساردین و توسعه صید صنعتی، امکان توسعه اقتصادی را فراهم کند.

از دیگر پتانسیل‌ها و قابلیت‌های طبیعی استان، جاذبه‌های ژئوتوریستی می‌باشد. به دلیل قرارگیری استان در حاشیه خلیج فارس و دریای عمان بسیاری از رودها و آبراهه‌ها در از این استان عبور کرده و به دریا می‌ریزد. میناب و مهران دو رودخانه پر آب این استان هستند که بخش زیادی از آب‌های آن‌ها بر اثر گرمای زیاد تبخیر و از دست می‌رود. از این رو با مدیریت بهینه می‌توان از آب‌های سطحی و رواناب‌های این استان استفاده مطلوب کرد. از آنجایی که این استان با کمبود شدید آب روبرو هست و از طرف دیگر در حال حاضر امکان استفاده از آب‌شیرین‌کن به طور گسترده به دلیل مختلف وجود ندارد، با استفاده از قابلیت و پتانسیل آب‌های سطحی و رودخانه می‌توان تا حدودی از مشکلات و چالش‌های آب کاست. علاوه بر این قرارگیری استان در حاشیه خلیج فارس و دریای عمان سبب برخورداری از جاذبه‌های گردشگری به دلیل دسترسی به سواحل، بنادر و جزایر زیبا و اکوسیستم ویژه ساحلی و دریایی مانند جنگل‌های حرا و امکانات استفاده از ورزش‌ها و تفریحات آبی شده است. هرمزگان به‌عنوان یکی از استان‌های فعال در زمینه صنایع پالایشگاهی نفت و گاز شناخته می‌شود. این استان با بهره‌برداری رسمی از میدان

نفتی هنگام ، در حال تبدیل شـــدن به قطب اصلی نفت و گاز کشور است، میدان نفتی هنگام در ۴۰ کیلومتری جنوب جزیره قشم و در ۷۰ کیلومتری خط ساحلی ایران قرار دارد؛ به اساس آمار غیررسمی خلیج همیشه فارس در حـدود ۷۳۰ میلیارد بشکه نفت ذخیره ثابت شده دارد که بیش از ۲۰ میلیارد بشکه آن در هرمزگان موجود است. بر این اساس استان هرمزگان ظرفیت آن را دارد به اندازه ۹ فاز عسلویه، گاز تولید کند.

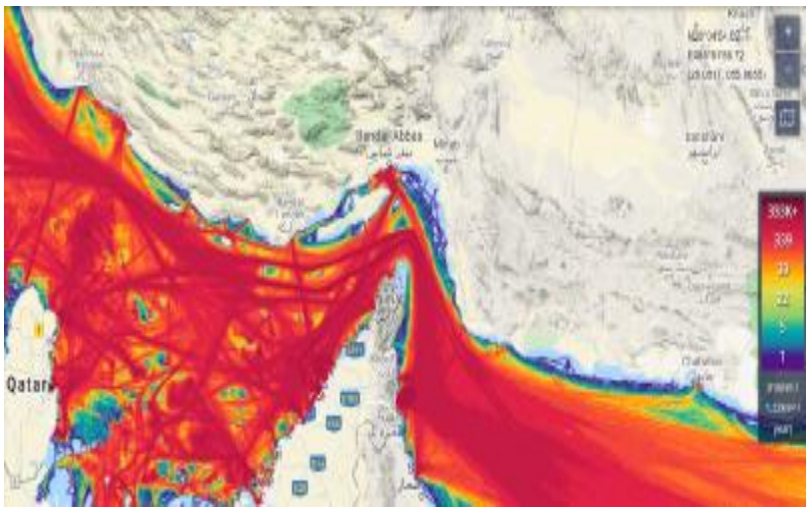
۳-۸-۲- مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی

مزیت‌های استان هرمزگان را می‌توان در دو دسته جغرافیایی و اقتصادی مورد بررسی قرار داد که ادامه به بررسی این موارد پرداخته می‌شود.

الف) موقعیت استراتژیک تنگه هرمز

امروزه اهمیت کشور ایران با توجه به جغرافیای ویژه آن و وجود تنگه هرمز به عنوان راهبردی‌ترین مسیر بین‌المللی کشتیرانی در جهان و دومین تنگه بین‌المللی شلوغ دنیا و اثر آن در مناسبات بین‌المللی، دوچندان شده است. به عبارتی خلیج‌فارس در جنوب ایران و اتصال به کشورهای عمده تولیدکننده نفت جهان از یکسو و دریای خزر در شمال ایران و ارتباط با کشورهای روسیه، قزاقستان، ترکمنستان و آذربایجان از سوی دیگر ایران را به پل ارتباط تجاری میان این کشورها و همچنین کشورهای منطقه با سایر مناطق تبدیل کرده است. طول این تنگه در امتداد خط عمود منصف ۱۸۷ و بر اساس تعریف کنونی ۳۱۰ کیلومتر بوده و عمق آن در مجاورت ساحل ایران ۳۶ متر و در مجاورت ساحل عمان ۱۴۴ متر است. هلالی شکل بوده ، قسمت برجسته آن به طرف ایران و قسمت فرو رفته آن به سوی عمان است،بنابراین در تنگه

بیشترین ساحل را به خود اختصاص داده است. با توجه به اهمیت تنگه هرمز در پیوندهای دریایی کشورهای عربی جنوب خلیج فارس، گرایش‌های حمل و نقل دریایی در سال‌های اخیر نشان دهنده توجه کشور امارات متحده عربی به بندر فجیره است تا بخشی از فشار حمل‌ونقلی بر تنگه هرمز را کاهش دهد. اما به واسطه اهمیت بنادر حاشیه خلیج فارس کشور عربستان، کویت، بحرین، قطر و عراق همچنان تنگه هرمز می‌تواند به عنوان مهم‌ترین معبر عبوری در این منطقه مطرح باشد.

شکل ۸- تردد از مسیرهای دریایی در تنگه هرمز سال ۲۰۱۹ میلادی و گرایش امارات متحده عربی به بندر فجیره

ب) موقعیت جزایر استان هرمزگان

این استان به عنوان یک استان ساحلی، دارای ۱۴ جزیره است که قشم به عنوان بزرگ‌ترین جزیره این استان ۱۴۷۴کیلومترمربع مساحت دارد. جزایر استان هرمزگان در خلیج فارس و تنگه هرمز از نظر ساختمانی به سه دسته تقسیم می‌شوند:

۱- جزایر امتداد رشته‌کوه زاگرس، مانند جزیره قشم

۲- جزایر مرجانی که بر اثر فعالیت ساختمانی مرجان‌ها ایجاد شده‌اند. مانند جزایر ابوموسی و کیش

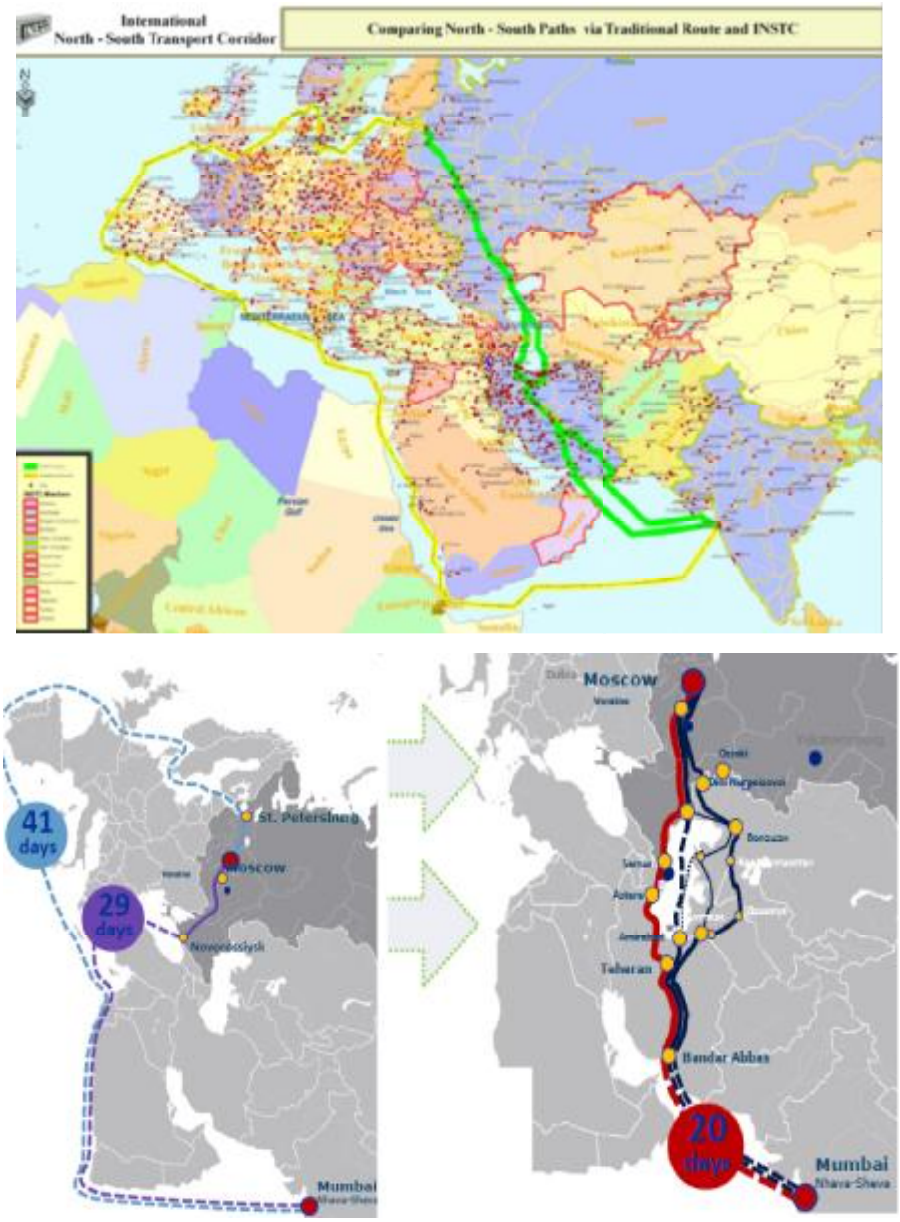
۳- جزایری که حاصل بالا آمدن گنبدهای نمکی هستند. مانند جزیره هرمز.

از میان جزایر استان هرمزگان شش جزیره که زنجیره قوسی دفاعی ایران را تشکیل می‌دهند اهمیت بیشتری دارند. این جزایر عبارت‌اند از؛ هرمز، لارک، قشم، هنگام، تنب بزرگ و ابوموسی که در فاصله‌هایی نسبتاً کوتاه از یکدیگر قرار دارند. یک منحنی فرضی که این جزایر را به یکدیگر وصل نماید، به درک برتری استراتژیک ایران در کنترل امنیت تنگه [هرمز] کمک بیشتری می‌کند. همچنین جزایر سه‌گانه تنب بزرگ، کوچک و ابوموسی سه جزیره از شش جزیره ایرانی هستند که به جزایر قوسی مشهور هستند. اهمیت این جزایر به خاطر موقعیت نظامی‌شان است که به عنوان دژ دفاعی تنگه هرمز قلمداد می‌شوند.

ج) موقعیت استان هرمزگان در ارتباطات با کریدورهای بین‌المللی

کریدورهای عبوری بین‌المللی و منطقه‌ای که از هرمزگان عبور می‌کنند عبارت‌اند از:

(۱)کریدور حمل نقل بین‌المللی شمال-جنوب(INSTC): کریدور که از هند، عمان(از طریق دریا) به ایران و از مسیر سرزمینی به دریای خزر و سپس به کشور روسیه متصل می‌شود. هدف اصلی این کریدور تسهیل ارتباط کشورهای جنوب غربی آسیا با کشور روسیه و شمال اروپا است. که مدت زمان حمل و نقل بار را از ۲۹ به ۲۰ روز کاهش می‌دهد.

شکل ۹- مسیر فعلی و آتی ارتباط بندر بمبئی و مسکو

(۲)کریدورهای حمل‌ونقلی سازمان همکاری اقتصادی اکو: اکو نام اختصاری سازمان همکاری اقتصادی است که در سال ۱۹۴۸ با عضویت سه کشور ایران، ترکیه و پاکستان اعلام موجودیت کرد. ساختار جدید آن سال ۱۹۹۲ با پذیرش کشورهای افغانستان، تاجیکستان، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان و قرقیزستان تعریف شد. بر اساس برنامه‌های این سازمان ۵ کریدور ارتباطی ریلی از کشور عبور می‌کند که کریدور ریلی (قطار کانتینری) آلماتی- بندرعباس و آلماتی- استانبول از استان هرمزگان عبور می‌کند. علاوه بر مسیر ریلی محور جاده‌ای AH7 که امتداد مسیر AH8 است؛ از مرز اینچه برون وارد ایران می‌شود و با گذر از ساری، سمنان، یزد و انار به بندرعباس ختم می‌شود.

(۳) موافقت‌نامه چهارجانبه حمل‌ونقل بین‌المللی عشق‌آباد: این موافقت‌نامه بین کشورهای ایران، عمان، ترکمنستان و ازبکستان با هدف ایجاد و توسعه شبکه حمل و نقل بین‌المللی در آسیای مرکزی و خاورمیانه صورت پذیرفته است.

(۴) موافقت‌نامه سه جانبه ترانزیت و حمل و نقل ایران، قطر و ترکیه: این موافقت‌نامه با هدف ایجاد کریدور حمل و نقل ثابت از طریق کاهش زمان مسیر، حذف تشریفات و ایجاد فضای مشترک اقتصادی مولد صورت پذیرفته است.

مسیر ترانزیتی بین‌المللی واقع در استان، مشخصاً از بزرگراه بندرعباس-سیرجان عبور می‌کند و به آب‌های آزاد واقع در تنگه هرمز منتهی می‌شوند.

د) موقعیت بندر شهید رجایی

موقعیت ممتاز جغرافیایی بندر شهید رجائی واقع در تنگه هرمز و با داشتن روابط دریایی و مبادله کالا با ۸۰ بندر معروف بین‌المللی دنیا، دسترسی به آب‌های آزاد

جهان از طریق خلیج‌فارس، اتصال به راه‌آهن و شبکه ارتباطی جاده‌ای، برخورداری از تجهیزات و امکانات مدرن، نزدیکی به مناطق آزاد کیش و قشم و بنادر حوزه خلیج فارس، موقعیت منحصر به فردی را جهت توسعه روابط بین‌المللی فراهم آورده است.

بندر شهید رجایی برای گرفتن سهم بیشتر از حمل و نقل دریایی و تجارت بین‌المللی حرکتی شتابان و رو به جلو را آغاز کرده و دستیابی صاحبان کالا به منطقه آسیای مرکزی و خاورمیانه را از طریق مطمئن‌ترین، مناسب‌ترین، ارزان‌ترین و کوتاه‌ترین راه میسر ساخته است.

این بندر از مهم‌ترین بندرهای کشور است که همه مؤلفه‌های تخلیه و بارگیری به‌واسطه امکانات و زیرساخت‌های آن دارا بوده و برای قرار گرفتن در جایگاه نخست بندرهای منطقه، برنامه‌هایی را عملیاتی کرده و نیاز است بیش از پیش از این موقعیت استراتژیک بندری در برابر حوادث پیش بینی نشده حفاظت کرد.

که برخی از ویژگی‌های این بندر عبارت‌اند از:

- موقعیت ممتاز جغرافیایی ، مطمئن‌ترین ، مناسب‌ترین و کوتاه‌ترین پل ارتباطی با آسیای میانه
- وجود ۵۰ کیلومتر خط ریل در بندر متصل به شبکه بین‌المللی راه آهن
- کنترل ترافیکی دریایی و هدایت کشتی‌ها از طریق برج مراقبت و تجهیزات پیشرفته
- ظرفیت پذیرش بیش از ۳/ ۳ میلیون TEU کانتینر در سال
- ظرفیت تخلیه و بارگیری تا پنجاه میلیون تن انواع کالای وارداتی، صادراتی و ترانزیتی

- امکان ورود تجهیزات و ماشین‌آلات جهت بهره‌برداری خارج از تشریفات گمرکی
- وجود پایانه‌های اختصاصی، کانتینری، عمومی، فرآورده‌های نفتی و مواد معدنی
- دارا بودن مرکز هماهنگی جستجو و نجات دریایی MRCC
- برخورداری از تجهیزات رادیویی با برد بالا مانند LRIT – AIS
- قرار داشتن در مسیر کریدور ترانزیتی بین‌المللی INSTC
- عقد قرارداد خواهرخواندگی با شش بندر دنیا
- وجود شبکه‌های بانکی؛ اعتباری؛ بیمه‌ای؛ گمرک و سایر مؤسسات خدماتی مرتبط
- وجود اراضی قابل واگذاری برای فعالیت پشتیبانی؛ صنعتی؛ نفتی و خدماتی به صورت BOT اجاره کوتاه مدت؛ میان‌مدت و بلندمدت
- مجهز به مرکز نگهداری تجهیزات مقابله با آلودگی‌های نفتی در هنگام بروز سوانح دریایی
- وجود مرکز ایمنی ؛ بهداشت و محیط‌زیست (HSE) درمانگاه مجهز و مراکز امداد و نجات

ه) جایگاه استراتژیک در پالایش نفت و گاز

پالایشگاه نفت بندرعباس یکی از ۱۰ شرکت پالایشی کشور است که در سال ۱۳۷۱ ساخته و در نهایت با تلاش متخصصان ایرانی مرداد سال ۷۶ با ظرفیت پالایش ۲۳۲ هزار بشکه نفت در روز مورد بهره‌برداری قرار گرفت.

در حال حاضر حدود ۱۸ درصد پالایش نفت خام و به تبع آن تأمین فرآورده‌های نفتی مورد نیاز کشور در پالایشگاه نفت بندرعباس تنها پالایشگاه تصفیه نفت خام سنگین ایران تولید می‌شود و با این ظرفیت علاوه بر هرمزگان، فرآورده‌های مورد نیاز ۶ استان از جمله سیستان و بلوچستان، کرمان، یزد، فارس، بوشهر و خراسان جنوبی در این پالایشگاه تولید می‌شود.

عملیات ساخت پالایشگاه ستاره خلیج‌فارس به عنوان بزرگ‌ترین پالایشگاه میعانات گازی جهان در سال ۱۳۹۶ در زمینی به مساحت ۷۰۰ هکتار آغاز شد و خوراک آن به وسیله یک خط لوله ۴۸۵ کیلومتری از پالایشگاه‌های گازی پارس جنوبی تأمین می‌شود.

خوراک مورد نیاز پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج‌فارس نیز از طریق خط لوله ۳۸۸کیلومتری از میادین مشترک ایران در پارس جنوبی تأمین می‌شود به طوری که می‌توان از آن به عنوان اولین پالایشگاهی نام برد که با استفاده از گاز پالایش شده انواع سوخت از جمله بنزین، گازوئیل و سوخت جت را تولید می‌کند.

از این‌رو با فعالیت پالایشگاه‌های بزرگ شرکت پالایش نفت بندرعباس و ستاره خلیج‌فارس که افزون بر ۶۰ درصد از فرآورده‌های نفتی کشور به‌ویژه بنزین از این ۲ شرکت تولید و به سراسر ایران منتقل می‌شود باید از این توانمندی هرمزگان به عنوان استانی که دارای نقشی بسیار حساس در عرصه پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی در کشور است، در راستای بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم این استان بیش از پیش بهره‌برداری شود.

۳-۸-۳- مزیت‌های رقابتی و نسبی

بررسی و تحلیل‌های نظام اقتصادی بیانگر این است که در استان هرمزگان شهرستان‌های ابوموسی، بندر عباس، بشاگرد و بستک دارای مزیت رقابت در حوزه خدمات می‌باشند.

در بخش خدمات، حمل و نقل آبی، انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل ، تأمین جا (اقامتگاه‌ها)، حمل‌ونقل از طریق راه‌آهن بین شهری و حمل و نقل از طریق لوله قابلیت‌های اصلی استان را تشکیل می‌دهد.

در عرصه کشاورزی، بشاگرد، پارسیان، خمیر، سیریک، حاجی آباد، رودان، جاسک و میناب مزیت رقابتی دارند و صادر کننده این محصولات می‌باشند. به بیانی، مزیت نسبی استان در بخش کشاورزی از چند زیر گروه زراعت و باغداری، گاوداری صنعتی، مرغداری و همچنین ماهیگیری تشکیل شده است.

در بخش صنعتی نیز بندر عباس، خمیر و پارسیان از مزیت رقابتی برخوردارند. استان هرمزگان در صنایع پوشاک، تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت، تولید فلزات پایه، تولید سایر تجهیزات حمل و نقل، تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات اثرگذاری قابل توجهی بر اقتصاد ملی داشته است.

در بخش صنعت، فعالیت‌های استخراج کانه‌های فلزی، ساخت منسوجات، ساخت مواد و محصولات شیمیائی، ساخت فلزات اساسی، ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات، ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی، مبلمان سایر مصنوعات و بازیافت در شهرستان بندرعباس، پوشاک و عمل آوردن پوست خز و سایر فعالیت‌های خدمات مهندسی در شهرستان بستک و انتشار و چاپ و تکثیر در شهرستان میناب تخصصی شده‌اند.

۳-۸-٤- قابلیت‌های گردشگری و دریایی

قابلیت‌های گردشگری

یکی از اصلی‌ترین قابلیت‌های استان هرمزگان بخش گردشگری آن است.

این استان ترکیبی منحصر به فرد از انواع جاذبه‌ها و منابع گردشگری را داراست.

این استان دارای ۲۶۹، اثر تاریخی ثبت شده، بافت‌های تاریخی همچون بندر گنگ، روستای لافت، بندرعباس، و بندرلنگه و جاذبه‌های گردشگری ساحلی است. علاوه بر این جاذبه‌های طبیعی همچون کوه (شو، گنو، بشاگرد، فارغان و...)، رودخانه (آب‌های گوگرد، میناب، کل، مهران، شمیل و جلابی و...)، جنگل‌های حرا و جزایر و باغ پرندگان و باغ‌های انبه می‌باشد. تنوع و غنای فرهنگی این استان نیز در کنار جاذبه‌های دیگر بر منابع گردشگری استان اضافه شده است.

صنایع‌دستی استان همچون برقع، چادر شب بافی، حصیر بافی، خوس دوزی، سفالگری، سواس بلفی، سوزن دوزی، صنایع دستی دریایی، عودسازی، گرگورباقی و گلابتون دوزی، از دیگر جاذبه‌های فرهنگی استان است.

در جدول (۷۹) برخی از اصلی‌ترین جاذبه‌های استان به تفکیک نوع جاذبه آورده شده است.

جدول ۷۹- جاذبه‌های گردشگری استان هرمزگان

نوع گردشگری	نوع جاذبه		
گردشگری طبیعی	سواحل	سواحل بندرعباس، کیش، قشم، پارسیان، جاسک، هرمز، بندرلنگه، بندر خمیر	۵ ماه از سال امکان استفاده وجود دارد. در تقابل با فصل سرما در دیگر مناطق کشور است. دارای تنوع بسیار زیاد از انواع گردشگری است.
	خلیج‌ها	خلیج فارس، خلیج نایبند، خلیج جاسک شرقی و غربی	دارای تنوعی از جنگل‌های مانگرو و حیات وحش است. زیستگاه دریایی مرجان‌ها و علف‌های دریایی است. مکان مناسبی برای ورزش‌های دریایی است.
	تالاب‌ها	تالاب بین‌المللی دلتای رودشور، شیرین و میناب، تالاب بین‌المللی خورآذینی، تالاب بین‌المللی رودخانه‌های گز و حرا، تالاب خورخوران، تالاب جزیره شیدور، کلاهی و تیاب، خورسورگلم	ثبت در کنوانسیون رامسر در ۱۹۷۵ شده است. رویشگاه جنگل حرا و چندل است و محل مهاجرت پرندگان در معرض انقراض نظیر پلیکان پاخاکستری، حواصیل خاکستری، اکرت بزرگ و ساحلی، گیلانشاه ابرو سفید و حنایی است. زیستگاه حیات وحش پرندگان، لاک پشت‌های دریایی، ماهی‌ها و دلفین‌ها است.
	رودخانه‌ها	رودخانه‌های شور، کل و مهران، شمیل، میناب، جلابی، جگین، کر	دارای آب شور و برخی آب شیرین است.
	آبشارها	تزرج، کرون، آسیاب دومن، بدو، کلمج	دارای نخلستان و اقامتگاه‌دهی ییلاقی است.
	گستره سبز و پوشش گیاهی	جنگل‌های حرای قشم، سیریک، جگین- گابریک، تیاب و خمیر	این جنگل‌ها زیستگاه بسیاری از پرندگان و آبزیان است.
	مناطق حفاظت شده		استان هرمزگان دارای ۱۴ منطقه حفاظت شده است.
	چشمه‌های آب گرم		استان هرمزگان دارای ۲۷ چشمه آب گرم است.

نوع گردشگری		نوع جاذبه	
		این استان همچنین دارای جاذبه‌های فراوان قله کوه و غارهای مهمی نظیر غار خربس در جزیره قشم و ۱۴ جزیره دیدنی است که هر کدام جاذبه‌های فراوان خود را دارد.	
	ژئوپارک	ژئوپارک قشم و مکران	هر کدام جاذبه‌های متعدد خود را دارند.
گردشگری فرهنگی	گردشگری فرهنگ مادی	نظیر کاروانسراها، آب انبارها، موزه‌ها و قلعه‌هاست.	استان هرمزگان دارای ۲۵ کاروانسرای دارد که از مهمترین آن‌ها، تقی‌خانی، گچین، بستک، خونسرخ و کهورستان است. این استان دارای ۲۵ قلعه است که مهمترین آن‌ها قلعه قشم، هرمز، لشتان، خمیر و هزاره است.
	گردشگری فرهنگی معنوی	شامل آداب و رسوم، زبان و سنن، هنر و ادبیات است.	از جمله می‌توان به موسیقی خاص مناطق استان، مراسم زار، لیوا، عروسی، تعزیه خوانی شروه، چاووشی، بادزار، بادنوبان، بادمشایخ و سبزیری اشاره کرد. همچنین به رقص خاص منطقه، سازهای آن، بازی‌های محلی، لباس مردان و زنان اشاره نمود.
گردشگری ورزشی		این گردشگری شامل امکانات و برنامه‌های اسکله تفریحی کیش، باشگاه‌های ورزشی، ماهی‌گیری تفریحی، سوارکاری، دوچرخه سواری، سافاری، پرواز با گلایدر، غواصی و موارد مشابه است.	
گردشگری اقتصادی	تجاری	این گردشگری شامل بازارها، مجتمع‌ها و پردیس‌هاست.	استان هرمزگان دارای ۲۸ مرکز و جاذبه گردشگری تجاری است.
	صنعتی	بازدید از نمایشگاه‌ها، صنایع، خرید محصولات و نظایر آن را شامل می‌شود	استان هرمزگان دارای ۲ مطنقه آزاد تجاری و ۳ منطقه ویژه اقتصادی فعال است.
گردشگری مذهبی		امامزاده‌ها، بقاع متبرکه، معابد و نیایشگاه‌ها، مساجد و نظایر آن را دربر می‌گیرد.	استان هرمزگان دارای ۱۵۸ موقعیت و جاذبه مذهبی است. از مهمترین شامل امامزاده سیدمظفر، شاه محمدتقی، سیدکامل و ۱۷ امامزاده و زیارتگاه، ۲۹ آرامگاه و قدمگاه می‌باشد.

بررسی داده‌های مربوط به تعداد سفر سفرهای انجام شده با اقامت شبانه به تفکیک استان‌های بازدید شده کشور بیانگر آن است که در بهار سال ۱۳۹۸، ۱/۹۳ میلیون نفر (۴ درصد کل بازدیدکنندگان کشور) از استان هرمزگان بازدید کرده‌اند و از این نظر جایگاه دهم را در بین استان‌های کشور دارد.

جدول ۸۰- تعداد گردشگران ورودی به استان هرمزگان (میلیون نفر)

سال	تعداد گردشگران	درصد افزایش
۱۳۸۴	۳/۴	-
۱۳۸۵	۴/۳	۲۰
۱۳۸۶	۵/۴	۲۰
۱۳۸۷	۶	۱۰
۱۳۸۸	۶/۷	۱۰
۱۳۸۹	۷/۴	۱۰

سال	تعداد گردشگران	درصد افزایش
۱۳۹۰	۸/۷	۱۵
۱۳۹۱	۱۰	۱۵
۱۳۹۲	۱۲	۱۵
۱۳۹۳	۹/۶	-۲۷
۱۳۹۴	۳/۴	-۱۷۷
۱۳۹۵	۵/۲	۳۴

مقایسه این آمار با سال ۱۳۸۷ بیانگر آن است که سهم استان از گردشگران کشور، نزدیک به ۱ درصد افزایش داشته است و جایگاه آن در کشور، دو رتبه ارتقا یافته است. علاوه بر این، شهرستان بندر عباس در بهار سال ۱۳۹۷، با رتبه ۱۴، در بین ۲۰ شهرستان اصلی مقصد سفر گردشگری کشور قرار گرفته است. با این وجود، گردشگری در استان هرمزگان با مشکلاتی همچون، عدم توازن در توزیع خدمات و امکانات، کمبود زیربناها همچون فرودگاه و حمل و نقل ریلی، تبلیغات و بازاریابی ضعیف، وجود رقبای نیرومند فراملی، نیروی انسانی ضعیف و کم مهارت، تخریب و نابودی منابع و جاذبه‌های گردشگری، سرمایه‌گذاری محدود بخش عمومی و دولتی، فصلی بودن، فقدان برنامه

جامع و فراگیر، فقدان ایجاد بازار تخصصی و ضعف در امکانات و تخصص گردشگری دریایی رنج می‌برد. این عوامل موجب شده است که استان نتواند از این قابلیت مهم خود بهره کافی برد.

تعداد گردشگران ورودی به استان نیز گویای این حقیقت است. همان‌طور که در جدول (۸۰) مشاهده می‌کنید طی دوره ۱۳۸۴-۹۵، کمتر از ۲ میلیون به تعداد گردشگران سالانه استان اضافه شده است و روند آن نوسانی است.

قابلیت‌های دریایی

علاوه بر قابلیت‌های بیان شده طبیعی در بندهای قبلی، در این بند به دیگر قابلیت‌های دریایی اشاره می‌گردد. به طور کلی، در استان هرمزگان تأکید بر اقتصاد آبی[1] می‌باشد.

اقتصاد آبی به فعالیت‌های اقتصادی اطلاق می‌شود که به طور مستقیم از منابع دریایی به عنوان ورودی استفاده می‌کند. به بیانی، به معنای افزایش بهروری و عدالت اجتماعی و کاهش ریسک‌های محیط زیستی و اکولوژیکی، با بهره‌گیری از منابع دریایی و اقیانوسی است. چنین اقتصادی به کشورها کمک می‌کند تا منافع اقتصادی حاصل از دریاها را به حداکثر رسانده ضمن آنکه منابع و اکوسیستم‌های دریایی را برای نسل‌های آتی حفظ می‌کند.

اقتصاد آبی پایدار زمانی محقق می‌شود که فعالیت‌های اقتصادی در توازن با ظرفیت بلندمدت اکوسیستم‌های اقیانوس برای حمایت از این فعالیت‌ها و حفظ

1-Emerging blue

تاب‌آوری و سلامت باشد. اقتصاد آبی بخش‌های مختلفی دارد که در جدول (۸۱) بدان اشاره شده است.

جدول ۸۱- بخش‌های مختلف اقتصاد آبی

ماهیگیری و فرآوری غذاهای دریایی	آبزی‌پروری
کشتیرانی و بنادر	نفت و گاز آب‌های عمیق و خیلی عمیق
کشتی‌سازی و تعمیر	انرژی بادی
نفت و گاز	انرژی تجدید پذیر دریایی
تولیدات صنعتی دریایی و ساخت‌وساز	معادن کف دریا
گردشگری دریایی و ساحلی	ایمن و پایش دریایی
خدمات کسب‌وکار دریایی	بیوتکنولوژی دریایی
تحقیق و توسعه و آموزش دریایی	خدمات و تولیدات با تکنولوژی بالا
لایروبی	-

بخش‌های اقتصاد دریایی جدول فوق، قابلیت‌های دریایی استان هرمزگان را نشان می‌دهد. با این وجود در بسیاری از بخش‌های اقتصاد دریای هرمزگان، به طور کارآمد از قابلیت‌ها استفاده‌نشده یا اصلاً به آن‌ها توجه نشده است. برای نمونه بیوتکنولوژی دریایی، انرژی‌های پاک، نفت و گاز آب‌های عمیق و خیلی عمیق، معادن کف دریا، آبزی‌پروری، گردشگری دریایی و ساحلی، تحقیق و توسعه و آموزش دریایی و خدمات و تولیدات با تکنولوژی بالا.

فصل چهارم

رویکرد راهبردی

٤-١- شناسایی مسائل راهبردی

مسائل راهبردی به رویدادها، وقایع و روندهای کلیدی، پیچیده و بی ساختار اطلاق می‌گردد که با پیامدهای چند رخساره‌ای و چندبعدی اثر چشمگیر بر راهبردهای آتی منطقه و خود منطقه دارند. با توجه به اثرات چشمگیر این مسائل بر منطقه به عنوان یک کل، شناسایی این مسائل یکی از پراهمیت‌ترین گام‌ها در برنامه‌ریزی راهبردی فضایی می‌باشد (محمدیان مصمم، ۱۳۹۸). در ادبیات جهانی رهیافت‌هایی که تصمیم گیران برای شناخت مسائل راهبردی بکار می‌گیرند عبارت‌اند از پویش محیطی، مدیریت مسائل، صورت‌بندی مسئله و تشخیص[1]. در این طرح از رهیافت اعتدالی و سپارده برای شناسایی مسائل راهبردی استفاده می‌شود که در واقع با بهره‌گیری از ابعاد و معیارهای رهیافت‌های رایج جهانی است. بدین ترتیب که مسئله‌ای با شفافیت اندک، پیچیدگی، کنگی و عدم قطعیت بالا، اثرات شدیدتر، ماندگارتر و منفی‌تر، غیرعادی و جداگر، چندبعدی بودن و مقیاس اثرگذاری بالاتر و خارج از حوزه قدرت و اختیار و مسئولیت، مسئله‌ای راهبردی‌تر به شمار می‌رود (محمدیان مصمم، ۱۳۹۷). به منظور مشخص کردن این مسائل، بر اساس متغیرها و جهت آن‌ها کارشناس مربوطه از امتیاز ۱ (کمترین) تا ۱۰ (بیشترین) استفاده کرده و در نهایت با جمع امتیازات مسئله‌راهبردی استان را مشخص کرده است.

نتایج حاصل از بررسی مسائل بر اساس معیارهای مختلف که در چهار بعد تحلیلی، محتوایی، کنش و منبع مسئله دسته‌بندی شده‌اند در جداول زیر به تفکیک آورده شده است. به طور کلی امتیازات مسائل نشان می‌دهد که در حوزه اجتماعی-جمعیتی-آموزش، بی‌مهارتی و کم‌سوادی و تعداد بالای نیروی کار غیربومی (خروج ارزش افزوده از استان)، فقر و محرومیت، تمرکز نامتوازن جمعیت،

1-Environmental scanning, issues management, and issue formulation and diagnosis.

مهاجرت‌های روستا-شهری و به تبع آن شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی، توزیع نامتوازن مراکز آموزشی، بیکاری بالا به‌ویژه در بین جوانان تحصیل‌کرده، تناسب پایین بین آموزش عالی و قابلیت‌های استان، دسترسی پایین به آموزش مجازی به‌ویژه در نقاط روستایی، نرخ رشد منفی جمعیت روستایی و نابودی روستاها و به تبع آن کاهش جمعیت روستایی مهم‌ترین مسائل استان می‌باشند.

در عرصه مدیریتی-نهادی، نبود نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان، تشتت شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی، نبود درک و فهم درست و دقیق مجریان از اهداف برنامه‌ها و پروژه‌ها، کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان، عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)، عدم توجه به زنجیره و ماتریس نتایج، نبود مدیریت بهینه منابع مالی و پولی موجود و مشارکت پایین بانک‌ها و مؤسسات مالی بر اساس برنامه توسعه استان، نبود نظام کارا و مؤثر در جهت پایش و مدیریت کیفیت اجرای برنامه‌ها و اقدامات توسعه‌ای، خلأهای موجود در وظایف، مسئولیت‌ها، نبود نیروهای متخصص و میان رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان، ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای ایمنی و امنیتی و ارائه راهکارها برای مواقع بحران، تصمیم‌گیری و رفع اختلافات و تضادهای سازمانی و فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان مسائل راهبردی را تشکیل می‌دهند.

در عرصه زیربنایی، محرومیت زیرساختی پهنه شرقی استان، ضعف در زیرساخت‌های بندری و دریایی، زیرساخت‌های محدود پس‌کرانه‌ای، کم‌توجهی به

انرژی‌های نو، برداشت بی رویه آب از منابع آب زیرسطحی، عدم تعادل در دسترسی به زیرساخت‌ها در سطح استان و عدم تعادل در دسترسی به زیرساخت‌ها در سطح استان مسائل راهبردی استان هرمزگان می‌باشند.

در حوزه نظام سکونتگاهی، محرومیت سکونتگاه‌های پهنه شرقی استان، پدیده نخست شهری و عدم تعادل فضایی ناشی از ضعف شهرهای میانی و متوسط مسائل راهبردی استان هستند. در عرصه منابع طبیعی و محیط زیستی، اقلیم گرم و خشک و سازگاری اندک در برابر آن، تبخیر شدید منابع آب و بحران آب، شور شدن منابع آب‌های سطحی به دلیل عبور از مناطق گچی و نمکزار، هدر رفت آب در بخش کشاورزی، آسیب‌پذیری در برابر زلزله، آلودگی دریا و تخلیه فاضلاب و پساب‌ها به دریا، کم‌توجهی به اثرات محیط زیستی ساخت‌وسازها، استفاده ناپایدار از منابع دریایی همچون آبزیان، فرسایش خاک و نابودی تنوع زیستی مسائل راهبردی استان می‌باشند.

در حوزه اقتصادی عدم توجه به تمامی بخش‌های اقتصاد آبی از جمله بیوتکنولوژی دریایی، تحقیق و توسعه، گردشگری، تولیدات صنعتی دریایی و ساخت‌وساز، آبزی‌پروری، خدمات و تولیدات با تکنولوژی بالا، معادن زیردریا و انرژی تجدید پذیر دریایی، آبزی‌پروری و غیره، توزیع ناعادلانه منافع و شکاف عمیق، عدم بهره‌برداری بهینه از قابلیت‌های اقتصادی نیمه شرقی استان، عملکرد ضعیف پس‌کرانه‌ها در عرصه اقتصادی، عملکردهای ضعیف مناطق آزاد و تجاری در عرصه تولید و انتقال سرمایه و فناوری، ضعف در استفاده از فناوری‌های نو در بخش صنعت، عدم تکمیل زنجیره تولید و ارزش بخش معدن، کاهش میزان نقش‌آفرینی استان در بخش حمل و نقل و انبارداری و ضعف در مکانیزاسیون بخش کشاورزی می‌باشند.

جدول ۸۲- تعیین مسائل راهبردی حوزه جمعیتی-اجتماعی و آموزش

مسئله	ابعاد																				امتیاز نهایی
	بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)													محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		کنش مسئله			منبع مسئله		
	ناملموسی و عدم وضوح	عمر مسئله	پیچیدگی	گنگی	عدم قطعیت	میزان قابلیت درک	منفی بودن	ماندگاری	بیرونی بودن (محیط)	شدت اثر و پیامد	کشمکش زایی/جداگری بالا	وابستگی و ارتباطات زیاد	غیر عادی بودن	مقیاس کارکردی	چند بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و)	کنترل ناپذیری	عدم قطعیت ناشی شدن از کنش	میزان ناشی نشدن از کنش	غیر عمدی بودن	میزان ربط/ارتباط نداشتن (مسئولیت)	
	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	
سطح پایین اعتماد	۷	۳	۷	۷	۶	۵	۷	۶	۴	۶	۸	۵	۵	۵	۷	۵	۴	۵	۴	۲	۱۰۸
آسیب‌های اجتماعی	۴	۵	۵	۴	۵	۶	۹	۵	۵	۶	۸	۶	۶	۴	۶	۴	۵	۴	۴	۳	۱۰۴
طلاق	۷	۳	۴	۴	۶	۴	۸	۷	۳	۵	۴	۶	۶	۴	۸	۵	۶	۵	۴	۴	۱۰۳
فقر و محرومیت	۶	۸	۶	۶	۶	۶	۱۰	۹	۷	۹	۹	۸	۶	۸	۱۰	۶	۶	۷	۵	۵	۱۴۳
حاشیه‌نشینی	۵	۶	۵	۵	۵	۵	۹	۸	۶	۹	۸	۸	۵	۷	۹	۵	۶	۶	۶	۶	۱۲۹
بیکاری	۴	۶	۵	۵	۵	۶	۸	۸	۶	۹	۷	۸	۷	۷	۹	۵	۶	۶	۶	۶	۱۲۹
سرمایه اجتماعی پایین	۸	۴	۷	۷	۴	۸	۶	۶	۵	۶	۴	۵	۴	۴	۶	۴	۵	۴	۴	۳	۱۰۴
مهاجرت‌های روستا-شهری	۵	۸	۶	۶	۶	۵	۱۰	۸	۶	۷	۸	۷	۶	۸	۷	۶	۷	۷	۶	۷	۱۳۶
تمرکز نامتوازن جمعیت	۶	۸	۶	۶	۵	۶	۱۰	۹	۷	۹	۹	۶	۷	۹	۸	۶	۶	۷	۶	۶	۱۴۲
نرخ رشد منفی جمعیت روستایی	۵	۵	۵	۵	۶	۹	۱۰	۶	۴	۸	۵	۶	۷	۷	۸	۵	۶	۶	۵	۵	۱۲۳

مسئله	کمبود فضای آموزشی		توزیع نامتوازن مراکز آموزشی		عدالت آموزشی پایین		تناسب پایین آموزش و بازار کار و قابلیت‌ها		رابطه محدود صنعت و آموزش عالی		دسترسی پایین به آموزش مجازی		کم مهارتی و سطح سواد پایین		کمبود کادر آموزشی		امتیاز نهایی	
	۵	←	۶	←	۷	←	۹	←	۸	←	۹	←	۹	←	۵	←	۱۱۶	۶
کمبود فضای آموزشی	۴	←	۴	←	۴	←	۵	←	۳	←	۴	←	۵	←	۵	←	۱۲۷	۷
توزیع نامتوازن مراکز آموزشی	۶	←	۶	←	۳	←	۵	←	۵	←	۵	←	۶	←	۵	←	۱۲۷	۶
عدالت آموزشی پایین	۸	←	۸	←	۳	←	۵	←	۵	←	۶	←	۶	←	۵	←	۱۲۵	۵
تناسب پایین آموزش و بازار کار و قابلیت‌ها	۹	←	۹	←	۵	←	۶	←	۶	←	۷	←	۷	←	۶	←	۱۲۸	۶
رابطه محدود صنعت و آموزش عالی	۸	←	۸	←	۳	←	۸	←	۸	←	۷	←	۷	←	۶	←	۱۲۷	۶
دسترسی پایین به آموزش مجازی	۹	←	۹	←	۴	←	۱۰	←	۹	←	۹	←	۹	←	۵	←	۱۲۵	۵
کم مهارتی و سطح سواد پایین	۹	←	۹	←	۵	←	۱۰	←	۹	←	۹	←	۱۰	←	۵	←	۱۴۸	۶
کمبود کادر آموزشی	۵	←	۶	←	۷	←	۷	←	۷	←	۴	←	۲	←	۳	←	۱۱۸	۳
نامطلوبی و عدم رضوع	۵	←	۶	←	۷	←	۹	←	۷	←	۴	←	۲	←	۳	←	۱۱۶	۶
عدم مسئله	۹	←	۹	←	۷	←	۶	←	۷	←	۷	←	۷	←	۶	←	۱۲۷	۶
پیچیدگی	۴	←	۶	←	۸	←	۶	←	۶	←	۶	←	۵	←	۶	←	۱۲۵	۵
گرانی	۴	←	۶	←	۸	←	۶	←	۵	←	۵	←	۵	←	۵	←	۱۲۵	۵
عدم قطعیت	۴	←	۳	←	۳	←	۵	←	۳	←	۳	←	۴	←	۵	←	۱۲۸	۷
میزان قابلیت درک	۶	↓	۸	←	۵	←	۶	←	۸	←	۶	←	۶	←	۵	←	۱۲۸	۷
شفی بودن	۷	←	۹	←	۷	←	۷	←	۷	←	۷	←	۱۰	←	۹	←	۱۲۸	۹
ماندگاری	۷	←	۷	←	۵	←	۹	←	۹	←	۹	←	۱۰	←	۷	←	۱۲۸	۹
برگشتی بودن (محیط)	۳	←	۲	←	۳	←	۴	←	۳	←	۲	←	۵	←	۴	←	۱۲۸	۶
شدت اثر و پیامد	۸	←	۷	←	۸	←	۷	←	۷	←	۹	←	۱۰	←	۷	←	۱۲۸	۶
کشمکش زایی/همراهی بالا	۸	←	۶	←	۸	←	۵	←	۷	←	۷	←	۹	←	۷	←	۱۲۸	۶
وابستگی و ارتباطات زیاد	۸	←	۸	←	۶	←	۶	←	۶	←	۶	←	۹	←	۶	←	۱۲۸	۶
غیر عادی بودن	۷	←	۸	←	۶	←	۸	←	۷	←	۷	←	۸	←	۶	←	۱۲۸	۶
مقیاس کارکردی	۶	←	۶	←	۶	←	۷	←	۶	←	۶	←	۵	←	۶	←	۱۲۸	۶
چند بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و)	۶	←	۷	←	۸	←	۷	←	۷	←	۷	←	۶	←	۸	←	۱۲۸	۶
کنترل ناپذیری	۴	←	۴	←	۴	←	۵	←	۴	←	۴	←	۴	←	۶	←	۱۲۸	۶
عدم قطعیت ناشی شدن از کنش	۵	←	۵	←	۵	←	۵	←	۶	←	۶	←	۷	←	۷	←	۱۲۸	۶
میزان ناشی شدن از کنش	۵	←	۶	←	۴	←	۶	←	۶	←	۶	←	۶	←	۷	←	۱۲۸	۶
غیر عمدی بودن	۵	←	۶	←	۵	←	۶	←	۴	←	۶	←	۵	←	۶	←	۱۲۸	۵
میزان ریسک/ارتباط ذی‌نفعی (مسئولیت)	۶	←	۷	←	۶	←	۵	←	۶	←	۷	←	۵	←	۶	←	۱۲۸	۳
بعد تحلیلی (ویژگی های تحلیلی)																		
مسئله ذاتی (ماهیت مسئله)																		
مسئله ثانویه																		
ابعاد																		

جدول ۸۳- تعیین مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی

مسئله	جمع	میزان ربط/ارتباط نداشتن (مستقلیت)	عدم عملی بودن	میزان قابلیت انتظار کنترل از کنترل	عدم قطعیت قابل کنترل از کنترل	کنترل ناپذیری	چند بعدی بودن (تعاملی/پیچیدگی و)	مقیاس کار کردی	غیر عادی بودن	واپستگی و ارتباطات زیاد	کمبودهای زیربنایی/خدماتی بالا	شدت اثر و پیامد	بروزی بودن (محیط)	ماندگاری	سنگی بودن	میزان قابلیت درک کنترل	عدم قطعیت	گستردگی	پیچیدگی	عمر مسئله	فاصله‌مندی و عدم وضوح	ابعاد نظام مدیریت آمایش استان
برنامه ریزی موضوع محور و بخشی و عدم برنامه‌ریزی براساس مسائل اولویت‌دار استان	۹۱	۱	۲	۲	۲	۲	۱۰	۵	۱	۲	۲	۱۰	۱	۴	۵	۳	۲	۵	۵	۷	۲	مسئله محور
نبود سازوکار شناسایی مسائل و اولویت‌های اصلی مردم	۶۷	۱	۱	۳	۳	۱	۵	۴	۱	۱	۳	۵	۱	۳	۹	۳	۳	۴	۳	۹	۸	
فقدان برنامه‌ریزی از پایین به بالا و اصلاح اهداف و راهبردهای کلان استان براساس آن	۹۶	۲	۱	۳	۴	۴	۹	۵	۲	۳	۹	۶	۲	۶	۶	۲	۲	۶	۷	۹	۸	
علم توجه به آمایش استان در تدوین برنامه توسعه استان	۷۲	۱	۲	۲	۲	۲	۷	۵	۲	۲	۵	۹	۱	۴	۸	۲	۲	۲	۴	۸	۳	
ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای ایمنی و امنیتی و ارائه راهکارها برای مواقع بحران	۱۱۵	۷	۶	۷	۷	۲	۲	۷	۸	۲	۴	۵	۷	۴	۴	۶	۶	۸	۵	۶	۹	ایمنی و امنیت
نبود رویکرد شفاف و روشن امنیتی به توسعه استان و انعکاس آن در برنامه‌های توسعه استان	۱۰۳	۶	۵	۸	۸	۲	۲	۸	۵	۴	۵	۶	۹	۵	۵	۴	۸	۲	۶	۴	۵	
نبود نیروهای متخصص و میان رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان	۱۲۲	۸	۶	۶	۵	۱۰	۵	۵	۲	۸	۸	۸	۵	۸	۶	۲	۶	۴	۶	۷	۶	منابع و دارایی‌ها
عدم توجه جدی به کلیه ظرفیت‌ها و امکانات فضایی (محیطی، انسانی و نهادی) مناطق به دلیل برنامه ریزی از بالا به پایین	۹۱	۲	۳	۴	۶	۴	۳	۳	۱	۵	۶	۵	۴	۳	۵	۸	۵	۷	۸	۸	۳	

ابعاد نظام مدیریت آمایش استان		سازمانی				تصمیم گیری قلمرو-محور	
مسئله	ضعف در به کار گیری منابع غیردولتی در برنامه ریزی توسعه استان (منابع نهادهای حاکمیتی و مردمی، خصوصی و تعاونی)	ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخل و خارج از استان در راستای توسعه استان	فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان	ضعف در هماهنگی بین بخشی و فعالیت ستادها (نبود الزام قانونی برای آن)	ضعف در نظارت و ارزیابی عملکرد بر اساس برنامه آمایش استان	پاسخگو نبودن نهادها و سازمان‌ها نسبت به عملکرد خود	خلأهای موجود در وظایف، مسئولیت‌ها، تصمیم گیری و رفع اختلافات و تضادهای سازمانی	نبود نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه ریزی، تصمیم گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان	نشئت تشدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی
فاصله‌ی عمر و عمق ۲۵	۸	۶	۷	۳	۶	۴	۸	۹	۷
عمر مسئله	۵	۸	۸	۴	۳	۴	۶	۹	۸
پیچیدگی	۶	۴	۳	۷	۶	۳	۸	۹	۶
گستگی	۷	۶	۵	۴	۴	۶	۹	۸	۷
عدم قطعیت	۷	۴	۴	۶	۳	۲	۷	۷	۸
میزان قابلیت درک کنش	۵	۴	۴	۶	۳	۶	۷	۹	۷
منفی بودن	۵	۶	۸	۷	۶	۶	۸	۹	۸
ماندگاری	۲	۸	۸	۶	۴	۴	۶	۸	۷
برونی بودن (محیط)	۳	۸	۹	۶	۲	۳	۷	۱۰	۸
شدت اثر و پیامد	۶	۴	۹	۸	۶	۴	۷	۱۰	۸
کشمکش زایی/جداگری بالا	۴	۶	۸	۹	۷	۶	۸	۹	۷
وابستگی و اثرپذیرات زیاد	۳	۶	۸	۷	۶	۳	۵	۷	۷
غیر عادی بودن	۳	۵	۲	۵	۴	۳	۷	۴	۵
میانی کار کردی	۵	۸	۸	۸	۵	۵	۸	۸	۵
چند بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و ...)	۳	۴	۸	۹	۸	۵	۹	۹	۸
کشش ناپذیری	۳	۶	۳	۳	۲	۲	۵	۳	۴
میزان ناشی شدن از کنش	۳	۸	۳	۲	۲	۲	۱	۵	۲
غیر عمدی بودن	۲	۳	۲	۱	۱	۲	۴	۳	۵
میزان ریسک/زیان‌های احتمالی (مستوفیت)	۱	۱	۱۰	۲	۱	۱	۵	۸	۱۰
جمع	۸۶	۱۰۷	۱۲۱	۱۰۷	۸۰	۷۴	۱۲۶	۱۴۹	۱۳۲

مسئله	کیفیت	زمان	زمان	مشارکتی	مشارکتی	مشارکتی	مشارکتی	ابعاد نظام مدیریت آمایش استان
	نبود نظام کارا و مؤثر در جهت پایش و مدیریت کیفیت اجرای برنامه‌ها و اقدامات توسعه‌ای	عدم وجود سازوکار لازم جهت تغییر در زمان‌بندی پروژه‌ها و اقدامات و سازگار نمودن آن‌ها با برنامه	نبود سازوکار پایش زمان‌بندی اجرای مراحل مختلف پروژه‌ها و اقدامات برنامه توسعه استان	ضعف در بهره‌گیری از نظارت سازمان‌یافته مردم بر توسعه متوازن استان	فقدان مشارکت جدی نهادهای غیردولتی و نمایندگان مردم در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های برنامه توسعه استان	مداخله افراد و نهادهای قدرت و ایجاد انحراف در تهیه و اجرای برنامه توسعه استان	عدم توجه به برنامه ریزی مشارکتی در کنار برنامه ریزی استراتژیک	نقش کمرنگ دخیلان (فرد، گروه، نهاد) و بهره‌برداران قلمروهای فضایی در تصمیم‌گیری‌های مناطق خود	
میزان ریسک ارتباط نداشتن (سیگوئیت)	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۳	۳	
عدم عمدی بودن	۲	۲	۳	۳	۲	۲	۲	۳	
میزان ناشی نشدن از کنش	۴	۳	۳	۲	۲	۳	۳	۱	
عدم قطعیت ناشی شدن از کنش	۶	۵	۴	۳	۳	۴	۳	۲	
کنش ناپذیری	۵	۴	۵	۲	۲	۱	۲	۲	
بدون بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و)	۸	۴	۵	۴	۳	۳	۸	۶	
مقیاس کار کردی	۷	۷	۵	۵	۳	۷	۵	۳	
غیر عادی بودن	۳	۴	۷	۱	۱	۶	۲	۲	
وابستگی و ارتباطات زیاد	۸	۸	۹	۲	۱	۲	۱	۲	
کشمکش زایی/جداگری بالا	۴	۴	۳	۷	۴	۶	۶	۵	
شدت اثر و پیامد	۸	۷	۸	۵	۳	۶	۶	۶	
برگشتی بودن (محیط)	۲	۱	۳	۵	۵	۱	۷	۶	
ماندگاری	۹	۷	۶	۷	۷	۶	۷	۶	
شفی بودن	۹	۷	۸	۵	۷	۴	۶	۵	
میزان قابلیت درک کمی	۷	۲	۲	۴	۳	۲	۷	۶	
عدم قطعیت	۸	۷	۳	۵	۶	۷	۶	۴	
گنگی	۹	۳	۴	۲	۲	۳	۸	۶	
پیچیدگی	۸	۵	۴	۵	۳	۲	۴	۲	
عدم مسئله	۸	۴	۴	۶	۶	۳	۸	۶	
ناملموسی و عدم وضوح	۳	۶	۲	۴	۶	۵	۶	۹	
خمیر	۱۱۹	۹۱	۹۶	۶۵	۷۹	۷۵	۹۹	۸۵	

مسئله	ابعاد نظام مدیریت آمایش استان		تغییرات و انطباق		بهبود			مالی و پولی	
	درک و فهم درست و دقیق مجریان از اهداف برنامه‌ها و پروژه‌ها	عدم ارزیابی اثرات اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیست سیاست‌ها و پروژه‌ها بر دخیلان برنامه	عدم شناسایی و رصد تغییرات (شرایط موجود، فرصت‌ها و تهدیدها، اولویت‌ها و غیره) پس از تهیه طرح	فقدان سازوکار بازنگری و به‌روزرسانی برنامه آمایش و روش‌های اجرای آن	نبود ابزارها، سازوکارهای منسجم و نهادهای مسئول ارزیابی و نظارت بر عملکرد آمایش و فرآیندهای آن	ضعف در مشارکت و همکاری نهادهای قضایی به عنوان ناظر و مدعی‌العموم در برنامه‌های توسعه استان	نبود نظام بهبود و ارتقای فرآیندها و نتایج (بروندادها، پیامدها) بر اساس گزارش‌های عملکرد	کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان	برنامه‌ریزی و تأمین منابع مالی از مرکز و عدم تناسب درآمد و هزینه استان
جمع	۱۳۷	۱۰۹	۹۴	۱۰۵	۱۰۹	۹۳	۱۱۰	۱۲۸	۱۱۶
میزان رعایت/ارتباط نداشتن (سفوئیت)	۶	۳	۱	۳	۷	۲	۴	۱۰	۱۰
عدم تعهدی بودن	۶	۳	۲	۵	۵	۲	۳	۷	۹
میزان ناشی نشدن از کمبی	۸	۵	۳	۲	۲	۱	۲	۸	۸
عدم قطعیت ناشی شدن از کمبی	۷	۵	۳	۴	۳	۲	۴	۷	۶
کمبود نابهنگامی	۸	۶	۶	۵	۳	۲	۳	۷	۳
چند بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و)	۹	۸	۶	۷	۵	۲	۶	۲	۲
مقیاس کارکردی	۵	۵	۵	۸	۷	۵	۵	۵	۸
غیر عادی بودن	۴	۶	۶	۶	۳	۲	۵	۸	۴
وابستگی و ارتباطات زیاد	۹	۴	۸	۸	۷	۶	۸	۹	۸
گستگی زایی/جداگری بالا	۷	۶	۸	۷	۵	۲	۳	۹	۸
شدت اثر و پیامد	۹	۵	۷	۹	۶	۵	۹	۹	۸
بیرونی بودن (محیط)	۱	۲	۱	۳	۷	۵	۸	۹	۹
ماندگاری	۷	۶	۴	۵	۴	۲	۵	۶	۶
منفی بودن	۸	۶	۷	۶	۶	۵	۷	۹	۷
میزان قابلیت درک کمتر	۷	۵	۳	۵	۶	۴	۵	۲	۳
عدم قطعیت	۹	۶	۲	۲	۳	۲	۴	۸	۶
گذری	۸	۷	۵	۳	۸	۴	۸	۳	۲
پیچیدگی	۶	۸	۴	۳	۶	۲	۹	۴	۵
عدم مسئله	۵	۷	۶	۹	۷	۵	۵	۳	۶
ناملموسی و عدم وضوح	۷	۶	۸	۵	۶	۳	۹	۲	۲

مسئله		ابعاد نظام مدیریت آمایش استان
	نبود مدیریت بهینه منابع مالی و پولی موجود و مشارکت پایین بانک‌ها و مؤسسات مالی بر اساس برنامه توسعه استان	۹۰
نبود سازو کارهای لازم برای کاهش ریسک جهت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی	۵	۱۰۸
نبود نظام مدیریت ریسک در تهیه و اجرای برنامه آمایش و توسعه استان	۶	۱۱۰
ریسک		
نبود سیستم جامع داده‌ها و اطلاعات توسعه استان	۴	۱۰۷
نبود نظام مستندسازی و انتشار دوره‌ای آن	۵	۷۰
داده‌ها و اطلاعات		
عدم تبدیل تجربیات به مدیریت دانش و انتشار آن جهت نقد و بررسی	۸	۷۱
مدیریت دانش		
عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)	۹	۱۲۳
عدم توجه به زنجیره و ماتریس نتایج	۸	۱۱۶
نتیجه گرا		

جمع	میزان ریسک/آزمایش سرمایه (سیستم)	عدم عمدی بودن	میزان ناشی شدن از کنش	عدم قطعیت ناشی شدن از کنش	کنترل ناپذیری	وجود بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و)	مقیاس کار کردی	غیر عادی بودن	وابستگی و ارتباطات زیاد	کشمکش زایی/بحران‌گری بالا	شدت اثر و پیامد	بروزی بودن (محیط)	ماندگاری	منفی بودن	میزان قابلیت درک کنش	عدم قطعیت	گذگی	پیچیدگی	عدم مسئله	فاصله‌ی و عدم وضوح
۹۰	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۵	۴	۵	۵	۶	۴	۴	۵	۲	۵	۵	۴	۴	۴
۱۰۸	۴	۳	۶	۷	۶	۴	۵	۶	۶	۶	۵	۶	۷	۶	۷	۳	۶	۳	۷	۵
۱۱۰	۴	۳	۴	۵	۴	۵	۵	۳	۶	۵	۵	۸	۷	۷	۸	۴	۷	۶	۸	۶
۱۰۷	۱	۲	۲	۲	۲	۸	۸	۲	۸	۸	۹	۲	۸	۹	۶	۲	۹	۸	۹	۴
۷۰	۱	۱	۱	۱	۱	۴	۳	۱	۵	۳	۶	۱	۵	۶	۳	۳	۸	۶	۶	۵
۷۱	۱	۱	۱	۱	۱	۶	۵	۱	۲	۲	۴	۱	۶	۶	۴	۲	۲	۷	۵	۸
۱۲۳	۵	۵	۶	۷	۷	۷	۵	۳	۹	۷	۹	۳	۵	۹	۳	۵	۵	۸	۶	۹
۱۱۶	۵	۵	۶	۶	۷	۶	۵	۲	۸	۷	۷	۴	۶	۸	۴	۴	۶	۵	۷	۷

جدول ۸۴- تعیین مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی

مسئله	ابعاد																			امتیاز نهایی
	بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)													محتوای مسئله(ماهیت مسئله)		کنش مسئله			منبع مسئله		
	ناملموسی و عدم وضوح	عمر مسئله	پیچیدگی	گنگی	عدم قطعیت	میزان قابلیت درک	منفی بودن	ماندگاری	بیرونی بودن (محیط)	شدت اثر و پیامد	کشمکش زایی/جداگری بالا	وابستگی و ارتباطات زیاد	غیر عادی بودن	مقیاس کارکردی	چند بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و...)	کنترل ناپذیری	عدم قطعیت ناشی شدن از کنش	میزان ناشی شدن از کنش	غیر عمدی بودن	میزان ربط/ارتباط نداشتن (مسئولیت)	
	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	
عدم تعادل در دسترسی به زیرساخت‌ها در سطح استان	۸	۹	۵	۳	۴	۴	۹	۶	۲	۶	۱۰	۷	۳	۵	۷	۷	۴	۵	۸	۴	۱۱۶
محرومیت زیرساختی پهنه شرقی استان	۷	۹	۴	۳	۵	۵	۹	۵	۲	۷	۱۰	۸	۴	۵	۸	۶	۵	۶	۷	۵	۱۲۰
تمرکز بیش‌ازحد زیربناهای اصلی استان در پهنه مرکزی و شهر بندرعباس	۸	۷	۵	۴	۳	۴	۸	۶	۳	۷	۶	۷	۳	۸	۶	۵	۵	۶	۶	۴	۱۱۱
برداشت بی‌رویه آب از منابع آب زیرسطحی	۹	۷	۲	۳	۳	۴	۹	۹	۳	۹	۶	۷	۵	۸	۹	۴	۴	۷	۸	۲	۱۱۸
تمرکز زیرساخت‌های پالایش نفت و گاز در استان	۸	۶	۴	۶	۴	۵	۵	۶	۸	۵	۶	۶	۳	۸	۶	۵	۵	۶	۵	۵	۱۱۲
ضعف در زیرساخت‌های بندری و دریایی	۵	۹	۷	۴	۴	۵	۸	۸	۵	۷	۵	۸	۶	۷	۷	۵	۴	۵	۶	۴	۱۱۹
زیرساخت‌های محدود پس کرانه‌ای	۶	۱۰	۶	۶	۶	۴	۹	۷	۴	۶	۴	۶	۷	۸	۹	۴	۵	۴	۵	۳	۱۱۹
کم‌توجهی به انرژی‌های نو	۶	۱۰	۸	۵	۵	۳	۷	۵	۴	۷	۵	۷	۸	۷	۶	۵	۶	۴	۶	۴	۱۱۸

جدول ۸۵- تعیین مسائل راهبردی در حوزه نظام سکونتگاهی

مسئله	ابعاد																				امتیاز نهایی
	بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)																				
	میزان ریسک/آثار (سیگنال)	نام‌آشنایی	عمر عملی بودن	کشش مسئله	میزان تأثیر نشدن از کنش عدم قطعیت ناشی	نشدن از کنش	کنترل ناپذیری	ابعاد مسئله (ماهیت مسئله)	چند بعدی بودن (قلمروی/محتوایی و)	مشهی کارکردی	عمر عادی بودن	وابستگی و ارتباطات زیاد	زایی/جدایگری بالا	شدت اثر و پیامد	برگشت‌پذیری بودن (محیط)	ماندگاری	منفی بودن	میزان قابلیت درک	عدم قطعیت	گستگی	پیچیدگی	عمر مسئله	قلمروسی و عدم تجزیه	
عدم تعادل فضایی ناشی از ضعف شهرهای میانی و متوسط	۳	۶	۵	۵	۳	۵	۶	۵	۵	۳	۵	۷	۶	۷	۴	۴	۵	۵	۵	۳	۵	۵	۵	۸	۱۰۰
محرومیت سکونتگاه‌های پهنه شرقی استان	۱	۳	۵	۶	۲	۶	۴	۸	۴	۸	۸	۹	۴	۹	۴	۴	۸	۵	۲	۸	۷	۹	۵	۱	۱۱۲
تمرکز سکونتگاه‌های روستایی و جمعیت در پهنه میانی استان	۲	۳	۵	۷	۲	۵	۷	۴	۴	۲	۴	۴	۴	۴	۳	۲	۵	۳	۱	۳	۷	۷	۵	۵	۷۷
پراکندگی سکونتگاه‌های روستایی در پهنه‌های شرقی	۳	۴	۶	۶	۳	۶	۶	۳	۴	۲	۵	۵	۴	۳	۴	۴	۴	۲	۲	۳	۶	۶	۵	۵	۸۰
پدیده نخست شهری	۴	۵	۵	۴	۴	۵	۷	۴	۶	۲	۶	۶	۶	۷	۵	۲	۵	۳	۴	۳	۷	۷	۵	۵	۹۷

جدول ۸۶- تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیست

مسئله	اقلیم گرم و خشک	تبخیر شدید منابع آب	شور شدن منابع آب‌های سطحی به دلیل عبور از مناطق گچی و نمکزار	نابودی تنوع زیستی	هدررفت آب در بخش کشاورزی	بحران آب	تخریب جنگل‌های حرا	تخریب آبسنگ‌های مرجانی	آسیب‌پذیری در برابر زلزله
ابعاد									
بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)									
فاصله و بعد ۲۵۰۰	۵ ←	۶	۶	۸	۵	۴	۶	۸	۹
عمر مسئله	۱۰ ←	۸	۱۰	۵	۹	۶	۵	۵	۹
پیچیدگی	۵ ←	۶	۵	۶	۶	۵	۴	۶	۶
گستره	۳ ←	۴	۵	۶	۴	۵	۵	۵	۴
عدم قطعیت	۶ ←	۵	۴	۴	۵	۴	۴	۶	۶
میزان قابلیت درک	۴ ←	۵	۵	۶	۵	۳	۴	۴	۴
منفی بودن	۵ ←	۱۰	۸	۹	۷	۸	۷	۷	۹
ماندگاری	۱۰ ←	۹	۶	۵	۸	۷	۷	۶	۵
برگشت‌پذیری (محیط)	۱۰ ←	۱۰	۹	۵	۴	۷	۳	۳	۶
شدت اثر و پیامد	۵ ←	۸	۷	۶	۷	۸	۶	۵	۷
گستردگی (جغرافیایی/محیطی)	۴ ←	۶	۵	۳	۶	۷	۴	۴	۳
واسپاری و ارزش‌افزایی	۳ ←	۶	۵	۶	۵	۸	۴	۵	۶
غیر عادی بودن	۲ ←	۵	۴	۸	۹	۸	۷	۶	۷
مشابهت کارکردی	۵ ←	۷	۶	۶	۷	۹	۵	۴	۸
چند بعدی بودن (تعاملی/پیچیدگی و)	۵ ←	۸	۷	۶	۱۰	۱۰	۵	۵	۸
کنترل‌پذیری	۸ ←	۸	۵	۴	۴	۵	۳	۳	۵
عدم قطعیت فنی	۵ ←	۵	۴	۳	۴	۶	۲	۲	۵
میزان فنی شدن از کشش	۹ ←	۹	۸	۴	۵	۵	۲	۲	۶
غیر عمدی بودن	۱۰ ←	۸	۸	۶	۵	۶	۴	۴	۳
نداشتن (مسئولیت) میزان ریسک/ارزش‌ها	۹ ←	۸	۸	۴	۴	۸	۳	۳	۵
امتیاز نهایی	۱۲۳	۱۴۱	۱۲۵	۱۱۰	۱۱۷	۱۲۹	۹۰	۹۲	۱۱۸

مسئله	منبع مسئله: میزان ربط/ارتباط نداشتن (مسئولیت)	منبع مسئله: غیر عمدی بودن	کنش مسئله: میزان ناشی نشدن از کنش	کنش مسئله: عدم قطعیت ناشی شدن از کنش	کنش مسئله: کنترل ناپذیری	محتوای مسئله (ماهیت مسئله): چند بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و ...)	محتوای مسئله (ماهیت مسئله): مقیاس کارکردی	بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی): غیر عادی بودن	بعد تحلیلی: وابستگی و ارتباطات زیاد	بعد تحلیلی: زایی/جداگری بالا کشمکش	بعد تحلیلی: شدت اثر و پیامد	بعد تحلیلی: بیرونی بودن (محیط)	بعد تحلیلی: ماندگاری	بعد تحلیلی: منفی بودن	بعد تحلیلی: میزان قابلیت درک	بعد تحلیلی: عدم قطعیت	بعد تحلیلی: تنگی	بعد تحلیلی: پیچیدگی	بعد تحلیلی: عمر مسئله	بعد تحلیلی: ناملموسی و عدم وضوح	امتیاز نهایی
	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓	
فرسایش خاک	۳	۴	۲	۲	۳	۸	۷	۶	۵	۶	۷	۳	۸	۸	۵	۴	۵	۶	۷	۸	۱۰۷
آلودگی دریا	۲	۶	۴	۴	۳	۸	۹	۹	۸	۴	۹	۵	۹	۱۰	۵	۴	۵	۴	۵	۵	۱۱۸
تخلیه فاضلاب و پساب‌ها به دریا	۲	۲	۱	۲	۳	۷	۸	۸	۶	۸	۹	۳	۱۰	۱۰	۳	۵	۳	۷	۹	۴	۱۱۰
بیلان منفی آب‌های زیرزمینی	۲	۵	۲	۲	۳	۸	۹	۷	۶	۶	۷	۲	۹	۱۰	۵	۴	۵	۳	۵	۸	۱۰۸
کم‌توجهی به اثرات محیط زیستی ساخت‌وسازها	۴	۴	۱	۱	۲	۱۰	۸	۸	۸	۸	۷	۵	۱۰	۱۰	۶	۴	۶	۴	۹	۸	۱۲۳
تمرکز فراتر از ظرفیت زیستی در برخی مناطق	۱	۴	۲	۲	۲	۷	۷	۸	۴	۴	۶	۳	۶	۹	۵	۲	۵	۵	۶	۸	۹۶
استفاده ناپایدار از منابع دریایی همچون آبزیان	۳	۴	۶	۵	۵	۷	۸	۴	۵	۷	۸	۵	۸	۱۰	۶	۴	۳	۶	۵	۸	۱۱۷

جدول ۸۷- تعیین مسائل راهبردی در حوزه اقتصادی

مسئله	ابعاد: بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی) - ناملموسی و عدم وضوح	عمر مسئله	پیچیدگی	گنگی	عدم قطعیت	میزان قابلیت درک	منفی بودن	ماندگاری	بیرونی بودن (محیط)	شدت اثر و پیامد	کشمکش زایی/جداگری بالا	وابستگی و ارتباطات زیاد	غیر عادی بودن	محتوای مسئله (ماهیت مسئله) - مقیاس کارکردی	چند بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و)	کنش مسئله - کنترل ناپذیری	عدم قطعیت ناشی شدن از کنش	میزان ناشی شدن از کنش	منبع مسئله - غیر عمدی بودن	میزان ربط/ارتباط نداشتن (مسئولیت)	امتیاز نهایی
	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	
عدم توجه به تمامی بخش‌های اقتصاد آبی	۷	۱۰	۶	۶	۵	۵	۱۰	۹	۴	۱۰	۷	۷	۶	۹	۱۰	۵	۴	۴	۸	۵	۱۳۷
توزیع ناعادلانه منافع و شکاف عمیق	۵	۹	۸	۷	۵	۴	۱۰	۹	۵	۹	۱۰	۷	۹	۵	۱۰	۵	۶	۴	۷	۲	۱۳۶
بار تکفل خالص بالا	۶	۵	۴	۴	۳	۲	۶	۵	۲	۶	۶	۵	۶	۳	۵	۲	۳	۴	۳	۳	۸۳
مشارکت اقتصادی پایین در مناطق روستایی	۶	۵	۴	۴	۳	۲	۶	۵	۲	۶	۶	۵	۶	۳	۵	۲	۳	۴	۲	۳	۸۲
ضعف در مکانیزاسیون بخش کشاورزی	۳	۸	۶	۶	۵	۴	۹	۸	۴	۸	۶	۶	۷	۵	۶	۳	۴	۳	۵	۳	۱۰۹
عدم تکمیل زنجیره تولید و ارزش بخش معدن	۷	۹	۵	۴	۴	۶	۱۰	۷	۴	۱۰	۶	۷	۶	۸	۸	۴	۴	۴	۸	۴	۱۲۵

مسئله	ضعف در استفاده از فناوری‌های نو در بخش صنعت	کاهش میزان نقش آفرینی استان در بخش حمل و نقل و انبارداری	عدم بهره‌برداری بهینه از قابلیت‌های اقتصادی نیمه شرقی استان	عملکردهای ضعیف مناطق آزاد و تجاری در عرصه تولید و انتقال سرمایه و فناوری	عملکرد ضعیف پس کرانه‌ها در عرصه اقتصادی	امتیاز نهایی	ابعاد
فاصله‌ی و عدم وضوح	۶ ←	۸	۱	۸	۸	۱۲۱	مانع مسئله
عمر مسئله	۱۰ ←	۴	۱۰	۸	۱۰	۱۱۶	مسئله کنش
پیچیدگی	۶ ←	۳	۷	۷	۵	۱۴۱	مسئله ماهیت (مسئله خواصتی)
گستگی	۵ ←	۴	۶	۷	۵	۱۲۳	ویژگی‌های تحلیلی (تحلیلی) بعد تحلیلی
عدم قطعیت	۴ ←	۵	۵	۵	۲	۱۲۸	
میزان قابلیت درک	۵ ←	۵	۵	۶	۵		
منفی بودن	۱۰ ←	۸	۱۰	۹	۱۰		
مانداگاری	۶ ←	۶	۹	۸	۸		
برونی بودن (محیط)	۴ ←	۴	۸	۴	۶		
شدت اثر و پیامد	۹ ←	۸	۱۰	۹	۸		
گستگی زایی/جداگری بالا	۶ ←	۸	۱۰	۵	۹		
وابستگی و ارتباطات زیاد	۶ ←	۶	۸	۸	۸		
غیر عادی بودن	۸ ←	۹	۱۰	۶	۸		
مقیاس کارکردی	۸ ←	۹	۹	۹	۱۰		
چند بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و ...)	۸ ←	۸	۱۰	۸	۹		
گستگی فاینالیزی	۳ ←	۵	۵	۴	۵		
عدم قطعیت ناشی شدن از کنش	۴ ←	۴	۴	۳	۴		
میزان ناشی شدن از کنش	۴ ←	۴	۴	۲	۴		
غیر عادی بودن	۸ ←	۸	۶	۵	۵		
میزان ریسک/ارتباط داشتن (پیچیدگی)	۳ ←	۴	۵	۳	۲		

ابعاد				امتیاز نهایی	مسئله	عدم بهره گیری کامل از ظرفیت های بخش گردشگری	ناپایداری اکولوژیکی بخش شیلات و کشاورزی	عدم توازن در توزیع صنایع استان	نامتجهیزات و رقابت پذیری پایین بنادر نسبت به رقبای منطقه‌ای	مکمل گری و هم افزایی محدود بنگاه‌های اقتصادی
	مسئله محیط	مسئله کنش	مسئله محتوای (ماهیت مسئله)	بعد تحلیلی (ویژگی های تحلیلی)	میزان ربط/ارتباط نداشتن (مستقیم)	۴	۳	۵	۲	۲
					غیر عمدی بودن	۸	۵	۶	۵	۸
					میزان فاصله شدن از کنش	۴	۴	۳	۴	۶
					عدم قطعیت فاصله شدن از کنش	۴	۳	۴	۴	۸
					کنترل ناپذیری	۵	۸	۶	۶	۶
					چند بعدی بودن (اقتصادی/اجتماعی و)	۸	۸	۶	۹	۹
					میزان کارکردی	۱۰	۹	۸	۶	۶
					غیر عادی بودن	۸	۸	۸	۶	۶
					وابستگی و ارتباطات زیاد	۸	۸	۶	۸	۸
					کشمکش ذاتی/جداگری بالا	۸	۱۰	۸	۶	۶
					شدت اثر و پیامد	۸	۹	۸	۷	۷
					برونی بودن (محیط)	۴	۶	۲	۴	۴
					مانداگاری	۶	۱۰	۶	۶	۹
					شفی بودن	۸	۱۰	۸	۱۰	۸
					میزان قابلیت درک	۵	۴	۳	۵	۵
					عدم قطعیت	۴	۵	۴	۵	۵
					گستگی	۵	۸	۴	۶	۶
					پیچیدگی	۶	۹	۶	۸	۶
					عمر مسئله	۹	۶	۸	۸	۱۰
					فاملوسی و عدم وضوح	۸	۶	۵	۵	۵

٤-٢- تدوین اهداف بنیادین

اهداف بنیادین سند، اهدافی هستند که در جهت حل مسائل راهبردی استان هرمزگان در پیش گرفته شده‌اند. در جدول زیر اهداف بنیادین سند به تفکیک محورها مشخص شده است.

در عرصه منابع طبیعی و محیط زیست بیشتر حفظ و ارتقای کارکردهای سیستم‌های پشتیبان حیات مد نظر بوده است. در عرصه اقتصادی ارتقای بهره‌وری، بهره‌گیری از فناوری‌های نو و قابلیت‌های استان، توسعه سرمایه‌های انسانی، کاهش عدم تعادل‌های اقتصادی، توسعه گردشگری و کشاورزی پایدار و ارتقای کارکردهای مناطق آزاد و تجاری مورد توجه بوده است.

جدول ۸۸- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه هرمزگان

محور	اهداف بنیادین
منابع طبیعی و محیط‌زیست	- محافظت و نگاهداشت اکوسیستم‌ها و تنوع زیستی - جلوگیری و کاهش اثرات منفی آلودگی و تغییر اقلیم بر محیط‌زیست خشکی و دریا - استفاده پایدار و بهینه از منابع طبیعی و مواهب خدادادی در دریا و خشکی - جلوگیری از نابودی محیط‌زیست به‌واسطهٔ پروژه‌های توسعه - ارتقای مشارکت و آگاهی‌های محیط زیستی مردم محلی - تضمین فراهمی و مدیریت پایدار منابع آب برای همگان - ارتقای تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات - تضمین دسترسی همگانی به انرژی‌های مدرن و پاک
اقتصادی	- نیل به سطوح بالای بهره‌وری اقتصادی از طریق تنوع‌بخشی، ارتقای تکنولوژیکی و نوآوری - بهره‌گیری پایدار از تمامی قابلیت‌های اقتصاد آبی استان، پس‌کرانه‌ها - ارتقای کارکردهای مناطق آزاد و تجاری در عرصه تولید، جذب سرمایه و فناوری - استفاده کارآمد از پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های اقتصادی مناطق محروم و توسعه اقتصاد محلی

	– بهره‌گیری خردمندانه از منابع معدنی از طریق تکمیل زنجیره‌های ارزش و تولید – کاهش بیکاری، افزایش ثبات اقتصادی و افزایش استانداردهای زندگی برای همگان – توسعه و ایجاد نیروی کار بومی انعطاف‌پذیر و بامهارت – تقویت و حفظ جایگاه استان به عنوان قطب اصلی گردشگری و هاب لجستیکی و ترانزیتی – ترغیب سازگاری میان کاربری‌ها و فعالیت‌ها و کاهش تعارضات و اثرات محیط زیستی – سبزسازی و مکانیزاسیون کشاورزی – توسعه و هوشمند سازی بخش خدمات عمومی و دریایی
اجتماعی– جمعیتی	– ظرفیت‌سازی، توانمندسازی و مقتدر سازی اجتماعات محلی – ارتقای سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و کاهش آسیب‌های اجتماعی – ریشه‌کنی فقر و محرومیت و حاشیه‌نشینی – تضمین آموزش عادلانه و دربرگیرنده و باکیفیت برای همگان
زیربنایی	– ایجاد دسترسی پایدار و عادلانه به زیرساخت‌ها و کاهش عدم تعادل‌ها – تجهیز و ارتقای فناوری و رقابت‌پذیری زیرساخت‌های ساحلی و بندری – بهره‌گیری از قابلیت‌های توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر
مدیریتی– نهادی	– ایجاد چارچوب نهادی کارآمد، دربرگیرنده، پاسخگو و شفاف برای همگان – تقویت ابزارهای اجرا و احیای همکاری منطقه‌ای – ظرفیت‌سازی و توانمندسازی مردم برای مشارکت کارآمد در تصمیم‌گیری‌ها – مدیریت یکپارچه، بین بخشی، میان‌رشته‌ای و مبتنی بر قلمروهای فضایی – فهم صحیح و دقیق مجریان از برنامه‌ها و اهداف – تأمین منابع مالی و پولی مناسب و به موقع و کاهش ریسک – آموزش نیروهای متخصص و بین‌رشته‌ای جهت راهبری توسعه استان – ایجاد نظام پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود – برنامه‌ریزی مشارکتی و از پایین به بالا – تمرکز مدیریت بر نتایج و بروندادها – تمرکز مدیریت بر مسئله‌های اولویت‌دار استان – الزام قوانین و مقررات پشتیبان اجرای آمایش استان – هماهنگی با تغییرات و فرصت‌ها و تهدیدهای جدید
نظام سکونتگاهی	– تبدیل شهرها و روستاها به سکونتگاه‌های دربرگیرنده، ایمن، تاب‌آور و پایدار – کاهش بی‌عدالتی فضایی و نابرابری بین شهرها و روستاها – تقویت کارکردی و زیرساختی شهرهای میانی و کوچک

در محور زیربنایی، کاهش عدم توازن‌ها و بی‌عدالتی‌های فضایی در دسترسی و همچنین توسعه زیرساخت‌های بندری و ساحلی مورد تأکید واقع شده است. در محور اجتماعی-جمعیتی ظرفیت‌سازی، توانمندسازی و مقتدرسازی اجتماعات محلی، ارتقای سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و کاهش آسیب‌های اجتماعی، ریشه‌کنی فقر و محرومیت و حاشیه‌نشینی و تضمین آموزش عادلانه و دربرگیرنده و باکیفیت برای همگان، اهداف بنیادین سند را تشکیل داده‌اند. در محور مدیریتی-نهادی، عمدتاً ایجاد چارچوب نهادی کارآمد، دربرگیرنده، پاسخگو و شفاف برای همگان، تقویت ابزارهای اجرا و احیای همکاری منطقه‌ای و ظرفیت‌سازی و توانمندسازی مردم برای مشارکت کارآمد در تصمیم‌گیری‌ها مورد تأکید بوده است. در نهایت در محور نظام سکونتگاهی، تبدیل شهرها و روستاها به سکونتگاه‌های دربرگیرنده، ایمن، تاب‌آور و پایدار، کاهش بی‌عدالتی فضایی در دسترسی‌ها و نابرابری بین شهرها و روستاها و تقویت کارکردی و زیرساختی شهرهای میانی و کوچک مورد توجه قرار گرفته است.

٤-٣- تدوین چشم‌انداز

در برنامه ریزی راهبردی چشم‌انداز، محرکی انگیزشی، هدف غایی و تصویر و دید شرایط ایدئال، مطلوب و منحصر به فرد منطقه یا سازمان در آینده است که از ویژگی‌های وضوح، خلاصه‌گی، امید، آینده‌سو، چالش‌انگیز، خاطره‌انگیز و تحقق‌پذیر، مطابقت با ارزش‌ها و فرهنگ و زمان‌بندی برخوردار است. با توجه به اهداف و اسناد فرادست، استان هرمزگان:

منطقه‌ای سبز و پیشرو در اقتصاد فضای مقاومتی، دربرگیرنده، دانش‌بنیان، هم‌افزا، خلاقانه و محرومیت‌زداست که ضمن بهره‌گیری سبز، متوازن و کارآمد از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های دریایی، بازرگانی، ترانزیتی، معدنی، گردشگری، کشاورزی، تعاملات و پیوندهای عمیق اجتماعی-اقتصادی-فرهنگی بین‌المللی و درون سرزمینی داشته و تحت نظام حکمروایی یکپارچه قلمرویی و بواسطه سیستم زیربنایی، خدماتی و سکونتگاهی پایدارِ دربرگیرنده و شبکه‌ای، شرایط زیست و فعالیت عادلانه، متوازن و با کیفیت را برای انسان‌های سالم و با مهارت شهری و روستایی فراهم می‌سازد؛ ضمن آن که غنای فرهنگی و تاریخی و یکپارچگی کارکردهای پشتیبان حیات را برای نسل های کنونی و آتی حفظ می کند.

٤-٤- مأموریت‌های اصلی

مأموریت‌ها در واقع علت وجودی، هدف و شرح کارهای منحصر به فردی است که منطقه برای نیل به چشم‌انداز خود انجام می‌دهد. بنابراین مأموریت‌ها با کلماتی همچون حمایت، بهینه کردن، خلق، درگیری، یاری، کمک، فراهم کردن، برآورده کردن، تأمین ترویج و غیره آغاز می‌شود. در واقع، مأموریت کلان هرمزگان، پایدار کردن پیشرفت و آبادانی آن است و در کنار آن موارد زیر نیز به عنوان مأموریت‌های استان مطرح می‌باشد:

- رونق و مقاومتی کردن اقتصاد منطقه؛
- ریشه‌کنی فقر و تأمین معیشت ایمن و باثبات برای تمامی گروه‌ها؛
- بهره‌برداری خردمندانه و پایدار از قابلیت‌ها و مواهب خدادادی به‌ویژه منابع دریایی و آبی؛
- کاهش آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات طبیعی و سایر شوک‌های بیرونی؛
- کاهش و یا از بین بردن عدم تعادل‌ها و بی‌عدالتی‌های فضایی؛
- توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی جوان و بافرهنگ، متخصص، مشارکت‌جو، مولد و سالم؛

- حفظ، حمایت و ترویج ویژگی‌های ارزشمند سبک زندگی سال و مولد روستایی و عشایری؛
- برقراری عدالت و دربرگیرندگی اقتصادی، اجتماعی-فضایی؛
- حفظ، ارتقا و ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی؛
- تأمین نیازهای‌اساسی همگان و ایجادبرابری در دسترسی به فرصت‌ها و تسهیلات؛
- توانمندسازی و مقتدرسازی محرومان و در حاشیه ماندگان و بی‌صدایان؛
- خلق مدیریت قلمرویی یکپارچه و سبز؛
- ارتقای تعاملات اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی؛

٤-٥- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید

پس از بررسی و تحلیل و شناسایی مسائل راهبردی، در نهایت به منظور تعیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، از روش تحلیل راهبردی (سوات) استفاده می‌شود. این روش در ادبیات برنامه‌ریزی راهبردی، ابزاری مؤثر برای تحلیل، هدایت و کنترل محیط مورد برنامه‌ریزی به شمار می‌آید. این روش بر این اصل استوار است که هر پدیده در یک محیط رقابتی تحت تأثیر سازمان‌دهی ساختار درونی خود و عوامل ناشناخته و خارج از کنترل در محیط بیرونی (محیط پیرامون) قرار دارد. بنابراین سنجش و تحلیل راهبردی می‌تواند شکاف بین شرایط موجود و مطلوب را به منظور دستیابی به الگوی پایدار، زیست‌پذیر و رقابتی تعیین و سپس ارزیابی نماید. هدف تحلیل راهبردی استان هرمزگان، شناسایی عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر آن در دستیابی به اهداف توسعه است که در محورهای مدیریتی- نهادی، اقتصادی، اجتماعی- جمعیتی، منابع طبیعی و محیط‌زیست، زیربنایی و نظام سکونتگاهی به تحلیل آن می‌پردازد.

- در محور مدیریتی-نهادی

جدول ۸۹- عوامل درونی و بیرونی در نظام مدیریتی توسعه فضایی استان

زمینه	عوامل درونی		عوامل بیرونی	
	نقاط قوت(Strengths)	**نقاط ضعف**(Weakness)	**فرصت‌ها**(Opportunities)	**تهدیدها**(Threats)
نظام مدیریت	- ایجاد سازوکارهای قانونی جهت پراکنش فضایی جمعیت در راستای تعادل بخشی در سطح استان و پرهیز از تمرکز جمعیت؛ - تهیه سند ملی توسعه استان و تعیین تکلیف فعالیت‌ها و محورهای توسعه؛ - مشارکت حداکثری نهادهای دولتی و غیردولتی در توسعه استان و روحیه همکاری بالا؛ - فعال بودن ستادها و	- توزیع نابرابر فرصت‌ها و منابع در سطح استان هرمزگان (بندرعباس شش برابر شهر دوم (میناب))؛ - نبود نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه ریزی، تصمیم گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان؛ - تهیه اسناد متعدد توسعه در سطح استان و تداخل تصمیم گیری‌ها در برخی موارد نظیر سند ملی توسعه استان، طرح آمایش نوار ساحلی، طرح ناحیه بندرعباس- میناب، طرح توسعه محور شرق استان؛ - نبود هماهنگی و هم‌افزایی مدیریتی در تصمیم گیری‌ها و تداخل قلمروهای مدیریتی؛ - مدیریت ناکارآمد جزایر به‌ویژه جزایر دور از سرزمین اصلی؛ - برنامه‌ریزی توسعه استان بدون تمرکز بر اولویت‌های مسائل استان از نگاه مردم و نهادهای مردمی؛ - ابهام و عدم شفافیت در مسائل امنیتی و اثرات و الزامات آن بر توسعه استان و جزایر؛ - تداخل قوانین سرزمینی با قوانین حاکم بر مناطق آزاد و ویژه اقتصادی به‌ویژه	- رفع موانع حقوقی و قانونی در جهت گسترش ارتباطات اقتصادی و فرهنگی با کشورهای حاشیه خلیج فارس؛ - استفاده از ظرفیت‌های تخصصی و فنی بخش خصوصی خارج از استان جهت تحقق مدیریت یکپارچه در سطح پایش، نظارت، ارزیابی و تصمیم‌سازی؛ - یکپارچه‌سازی داده‌ها و اطلاعات موجود در نهادهای دولتی و غیردولتی و ایجاد سامانه هدایت و کنترل توسعه استان؛ - وضع چارچوب‌های قانونی برای استفاده از ظرفیت‌های مالی و پولی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری	- فقدان نگرش فضایی در تصمیم گیری‌ها و چندپارگی نهادهای خدمات رسان در سطح ملی و استانی؛ - عدم ایجاد سازوکار لازم برای مشارکت مردم در تصمیم گیری‌ها و برنامه‌ریزی و اجرای طرح توسعه استان؛ - امنیتی شدن رویکرد توسعه در استان به‌ویژه جزایر و عدم استفاده حداکثری از ظرفیت‌های استان؛

زمینه	عوامل درونی		عوامل بیرونی	
	نقاط قوت(Strengths)	**نقاط ضعف**(Weakness)	**فرصت‌ها**(Opportunities)	**تهدیدها**(Threats)
	کمیته‌های استانی در جهت بررسی و رفع مشکلات و موانع؛ - تمرکز بر توسعه امنیتی مبتنی بر اقتصاد و جمعیت به جای رویکرد صرف نظامی و سخت‌افزاری؛ - وجود قوانین و مقررات نهادی جهت پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود و نیاز به به‌کارگیری صحیح از آن‌ها؛	در قشم؛ - فقدان برنامه‌ریزی پایین به بالا و برنامه‌ریزی با مشارکت مردم و نمایندگان شهری و روستایی آن‌ها؛ - ضعف در ایجاد چارچوب استفاده از منابع و دارایی‌های بخش خصوصی و مردمی در توسعه استان؛ - فقدان نیروهای متخصص و فنی موردنیاز و کافی برای راهبری توسعه استان؛ - نبود سازوکار منسجم نظارت، ارزیابی و بهبود عملکرد سازمانی در راستای اجرای برنامه توسعه استان؛ - عدم تأمین منابع مالی مورد نیاز با توجه به درآمد بالای تولید ناخالص استان؛ - نبود سیستم جامع داده‌ها و اطلاعات جهت رصد توسعه و شناسایی به موقع مشکلات و چالش‌ها؛ - پروژه محور بودن توسعه و عدم توجه به نتایج و پیامدها و سطح دستیابی به اهداف توسعه استان؛ - فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛ - نبود سازوکار پایش زمانی پروژه‌ها و اقدامات و ایجاد تغییرات با توجه به شرایط؛ - عدم توجه به زنجیره و ماتریس نتایج و کاهش کارآمدی اقدامات؛	جهت کاهش ریسک سرمایه‌گذاری؛ - وضع قوانین مدیریتی و حقوقی جهت کاهش ریسک فعالیت انتفاعی و غیرانتفاعی نظیر ارائه مجوزها، تسهیلات، تخفیفات و غیره؛ - استفاده از مصوبات ستادهای ملی نظیر ستاد بازآفرینی شهری، ستاد اقتصاد مقاومتی، هیأت دولت و غیره جهت هماهنگی و تسهیل امور در استان؛ - ایجاد کمیته‌های نظارتی در ابعاد مختلف مدیریت آمایش استان در چارچوب اختیارات نهادهای حاکمیتی (استانداری) و تهیه برنامه بهبود؛ - تبادل اطلاعات و تجربیات با سایر استان‌های موفق در اجرای برنامه توسعه آمایش استان؛	- ضعف در نظارت کیفی بر توسعه استان و اتلاف منابع ملی و استانی؛ - ریسک بالای مشارکت در توسعه استان و اجرای ناقص برنامه‌ها؛ - ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخل و خارج از استان؛ - ایجاد پیامدهای نامطلوب اجتماعی، اقتصادی، محیط زیستی اقدامات و پروژه‌ها به دلیل عدم ارزیابی قبل و حین اثرات و انجام اصلاحات لازم؛

- در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست

جدول ۹۰- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط زیستی توسعه فضایی استان

زمینه	عوامل درونی		عوامل بیرونی	
	نقاط قوت(Strengths)	نقاط ضعف(Weakness)	فرصت‌ها(Opportunities)	تهدیدها(Threats)
نظام طبیعی و محیط‌زیست	- تنوع زیستی غنی، اکوسیستم‌های منحصر به فرد و وجود جنگل‌های مانگرو و ذخیره‌گاه زیست‌کره گنو با کارکردهای بوم‌شناختی - تنوع اقلیمی و وجود منابع طبیعی جاذب جمعیت همچون جزایر و سواحل - تنوع توپوگرافی و وجود اکوسیستم‌های کوهستانی، دشت‌های میان کوهی، جلگه‌ای، ساحلی و دریایی - وجود بزرگ‌ترین ژئوپارک خاورمیانه در استان	- تمرکز فراتر از ظرفیت زیستی در برخی مناطق - استفاده ناپایدار از منابع دریایی همچون ماهی‌ها - مدیریت ضعیف منابع آب و تبخیر شدید - بهره‌وری پایین و هدر رفت آب در بخش کشاورزی - تخریب جنگل‌ها و آبسنگ‌های مرجانی - نابودی تنوع زیستی و اکوسیستم‌ها به‌واسطهٔ تخریب و فعالیت‌های انسانی؛ - عدم وجود مدیریت یکپارچه و جامع حفاظت در پهنه‌های زیستی تحت مدیریت با استان‌های هم‌جوار (منطقه حفاظت‌شده هرمد و پارک ملی نایبند) - برداشت فراتر از ظرفیت و ناپایدار از ذخایر آب‌های زیرزمینی و کاهش ظرفیت آبخوان‌های استان و ایجاد فرونشست زمین و فرو چاله‌ها - کیفیت پایین منابع آب‌های سطحی و سفره‌های آب	- موقعیت استراتژیکی و منحصر به فرد - وجود جزایر ۱۴ گانه در پهنه جنوبی استان - استفاده از قابلیت‌های بایوتکنولوژیکی دریایی - امکان بهره‌گیری از انرژی‌های نو و تجدید پذیر - قابلیت‌های ژئوتوریستی - بهره‌گیری از منابع معدنی نفت و گاز عمیق و نیمه عمیق - وجود کانسارهای غنی معدنی - قرارگیری در مسیر ترانزیتی و موقعیت لجستیکی - موقعیت منحصر به فرد نظامی و	- آلودگی‌های ناشی از عبور و مرورهای بین‌المللی - بهره‌برداری‌ها ناپایدار برخی کشورهای منطقه از منابع دریایی - شوری بیش از حد آب به دلیل آب‌شیرین کن‌ها کشورهای دیگر - آسیب‌پذیری بالا در برابر زلزله - گسترش گردشگری غیرمسئولانه و ناپایدار - وجود مناقشات سیاسی بین کشورهای مختلف

زمینه	عوامل درونی		عوامل بیرونی	
	نقاط قوت(Strengths)	نقاط ضعف(Weakness)	فرصت‌ها(Opportunities)	تهدیدها(Threats)
	و توسعه صنعت گردشگری - موقعیت جغرافیایی و استراتژیک استان و وجود راه‌های ارتباطی و مواصلاتی به آب‌های آزاد - وجود منابع غنی معدنی و نفت و گاز	زیرزمینی به دلیل شوری زیاد و ورود و انتشار آلاینده‌ها - فقدان سیستم پایدار مدیریت پسماند - چرخه باز آب و نبود شبکه مناسب جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب و سرریز شدن آن به دریا - افزایش روزافزون آلودگی‌های زیست‌محیطی دریایی و عدم مدیریت کامل پساب‌های بخش تولیدی خانگی و صنعتی - وجود سازندهای شور و گنبدهای نمکی به عنوان عامل شوری منابع آب سطحی و زیرزمینی به‌ویژه در غرب و مرکز استان - مدیریت ریسک ضعیف به منظور مقابله با حوادثی مانند خشکسالی، آتش‌سوزی، سیلو ... - آگاهی‌های پایین محیط زیستی - کم‌توجهی به ارزیابی اثرات زیست‌محیطی در اجرای طرح‌های توسعه - بیابان‌زایی و کاهش توان بیولوژیک و فرسایش خاک	بازدارندگی - *دسترسی به بازارهای بین‌المللی* - *وجود قوانین و توافق‌نامه‌های بین‌المللی* - *تأکید بر حفظ کارکردهای سیستم‌ها پشتیبان حیات در اسناد فرادست*	حوزه خلیج فارس و حضور نیروهای بیگانه در منطقه و وجود جنگ‌های مختلف و به تبع آن آلودگی‌های شدید زیست‌محیطی - مدیریت ریسک ضعیف در برابر سونامی و امواج شدید

- در محور زیربنایی و نظام سکونتگاهی

جدول ۹۱- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان

زمینه	عوامل درونی		عوامل بیرونی	
	نقاط قوت (Strengths)	نقاط ضعف (Weakness)	فرصت‌ها (Opportunities)	تهدیدها (Threats)
نظام سکونتگاهی	- وجود مراکز فعالیتی و مراکز اقتصادی پیرامون شهر بندر عباس - بافت‌های تاریخی برخی سکونتگاه‌ها و سابقه دیرین - پیوند مناسب سکونتگاه‌های کوچک و میانی با روستاها	- تمرکز شدید جمعیت در شهر بندر عباس - وجود و افزایش شکاف کارکردی بین سکونتگاه‌های شهری - عدم تکامل زنجیره و سلسله مراتب نظام سکونتگاهی - عدم تناسب بین تعداد شهرها در سطوح پایین	- ظرفیت بالای پهنه ساحلی برای افزایش جمعیت - ظرفیت بالای پهنه شرقی استان(مکران) برای سکونت و فعالیت - وجود قابلیت‌های عظیم در سکونتگاه‌های محروم	- وجود رقبای نیرومند منطقه‌ای همچون دبی، ابوظبی، مسقط و ... - کاهش امنیت به‌واسطه حضور نیروهای متخاصم - نابودی روستاها و سکونتگاه‌های کوچک - تبلیغات منفی برخی کشورهای منطقه
زیربنایی	- وجود منابع ارزشمند نفت و گاز و پالایشگاه‌های بزرگ نفت و گاز کشور - ظرفیت بالای حمل و نقل بندری و دسترسی به دریا - دسترسی به حالت‌های چهارگانه سیستم حمل‌ونقل	- محدودیت ظرفیت‌بنادر شرق استان در محدوده شهرستان‌جاسک - کم‌توجهی به تکنولوژی‌های هوشمند در تجهیز بنادر - کمبود دسترسی سکونتگاه‌های شهری و روستایی به گاز لوله‌کشی - عدم دسترسی برخی سکونتگاه‌ها به منابع آب آشامیدنی سالم - ضعف در زیرساخت‌های حمل و نقل ریلی و جاده‌ای - تعارض در استفاده از منابع طبیعی - کم‌توجهی به ملاحظات محیط زیستی به هنگام توسعه زیربناها - برداشت بی رویه از منابع آب زیرزمینی	- دسترسی به‌منابع آبی دریا به منظور تأمین آب‌شرب - سهولت تأمین انرژی به واسطه دسترسی به منابع انرژی جنوب - امکان بهره‌گیری از انرژی‌های نو - شرایط مناسب برای بهره‌گیری از سرمایه‌گذاری‌های خارجی - قرارگیری در موقعیت استراتژیک لجستیکی ملی و فراملی - استفاده از محدودیت‌های دسترسی آسیای میانه	- رقابت‌پذیری پایین - تجهیزات ضعیف بنادر نسبت به بنادر بین‌المللی و جهانی دیگر منطقه - رشد سریع زیرساخت‌های بندری در کشورهای همسایه و منطقه - تمرکز بیش از حد زیرساخت‌های در پهنه مرکزی استان - آسیب‌پذیری بالا در برابر مخاطرات

- در محور اقتصادی و نظام فعالیت

جدول ۹۲- عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی توسعه فضایی استان

زمینه	عوامل درونی		عوامل بیرونی	
	نقاط قوت(Strengths)	نقاط ضعف (Weakness)	فرصت‌ها(Opportunities)	تهدیدها(Threats)
نظام اقتصادی	- سهم ۴/۱ درصدی از تولید ناخالص داخلی کشور (دو برابر جمعیت) - سهم ۲۵/۵ درصدی از ارزش افزوده ماهیگیری کشور - روند صعودی ارزش افزوده بخش ساختمان استان - وجود ۱۷ شهرک و ناحیه صنعتی - وجود جاذبه‌های گردشگری منحصر به فرد - رتبه نخست کشور در ترانزیت کالا - سهم ۲۷/۵ از ارزش افزوده تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت - وجود ۲۶ گمرک فعال، ۱۹۷ معدن فعال و ۱۶۳ هزار هکتار اراضی قابل کشت - قطب اصلی نفت و گاز کشور - رتبه نخست استان در کشور در گردشگری	- کم‌توجهی به‌معادن و ذخایر دریایی عمیق و نیمه‌عمیق - عدم بهره‌گیری کامل از ظرفیت‌های بخش گردشگری - کاهش سهم استان از ارزش افزوده بخش حمل و نقل و انبارداری و پست کشور - مهارت پایین نیروی کار بومی - قاچاق و اشتغال غیررسمی در استان - ضعف فناوری در بخش صنعت - نقش ضعیف مناطق آزاد و تجاری در تولید، انتقال فناوری و جذب سرمایه - ضعف در تحقیق و توسعه و آموزش دریایی - ضعف در فعالیت‌های کشتی‌سازی و تعمیر - ضعف در خدمات هوشمند و با فناوری بالای کسب‌وکارهای دریایی - ضعفت شهرک‌های صنعتی از لحاظ فناوری‌های نو	- امکان بهره‌گیری کامل از تمامی بخش‌های اقتصاد آبی - وجود منابع برای توسعه بیوتکنولوژی دریایی - مستعدترین استان برای رقابت‌های جهانی و گسترش تعاملات بین‌المللی با کشورهای هم‌جوار دریاها - قرارگیری در مراکز و گلوگاه‌های واردات و صادرات کشور - قابلیت بالای توسعه آبزی‌پروری - تقاضای بین‌المللی/منطقه‌ای برای محصولات کشاورزی	- خدمات و تولیدات با تکنولوژی بالای رقبای منطقه‌ای - وجود قوانین انعطاف‌ناپذیر و محدودیت ساز - تحریم‌های بین‌المللی و ناتوانی در انتقال تکنولوژی‌های نوین - تبلیغات منفی کشورهای متخاصم و ترویج جدایی‌طلبی - تجهیزات و رقابت‌پذیری پایین بنادر نسبت به رقبای منطقه‌ای

زمینه	عوامل درونی		عوامل بیرونی	
	نقاط قوت(Strengths)	نقاط ضعف (Weakness)	فرصت‌ها(Opportunities)	تهدیدها(Threats)
	دریایی - توزیع نامتوازن صنایع استان - وجود ۷۱ بندر فعال با ۱۵۶ پست اسکله - توسعه مزیت همکارانه و مکمل گری - سهم ۵۷/۸ درصد از ارزش افزوده بخش حمل و نقل آبی کشور - سهم بالای بخش صنعت از ارزش افزوده استان (۳۲درصدی) - نرخ اشتغال بالاتر از متوسط کشوری - روند صعودی ارزش‌افزوده بخش کشاورزی - مزیت نسبی بخش کشاورزی در شهرستان‌های حاجی آباد، قشم، رودان، پارسیان، سیریک و بشاگرد و میناب - مزیت نسبی بخش صنعت در بندرعباس، ابوموسی، بشاگرد و بستک - جایگاه استراتژیک در پالایش نفت و گاز - تخصصی شدن ۲۰ رشته کد ایسیک در سال ۱۳۹۸	- ضعف در مکانیزاسیون بخش کشاورزی - عدم بهره‌برداری بهینه از قابلیت‌های اقتصادی نیمه شرقی استان - ناپایداری اکولوژیکی بخش شیلات و کشاورزی - ارتباط محدود مناطق آزاد و تجاری با پس کرانه جهت توسعه منطقه‌ای - مبدل شدن مناطق آزاد و تجاری به محلی برای رانت جویی و امتیاز گیری‌های سیاسی - توزیع ناعادلانه منافع اقتصادی در استان - فقدان یا ضعف صنایع خلاق در استان - تعداد بالای شرکت‌ها و کارکنان غیربومی - خروج بخش اعظمی از ارزش افزوده استان - نرخ مشارکت اقتصادی پایین مناطق روستایی - بار تکفل خالص بالا - روند نزولی سهم استان از ارزش افزوده بخش معدن کشور - عدم تکمیل زنجیره تولید بخش معدن در استان و خام فروشی	استان - موقعیت ساحلی و ترانزیتی و قرارگیری در مسیر کریدورهای بین‌المللی - ظرفیت‌های بالقوه جزایر در حوزه‌های مختلف تجاری، گردشگری، اقتصادی و نظامی - وجود جاذبه‌های ژئوتوریستی بی نظیر - وجود منابع معدنی و کانسارهای غنی به‌ویژه در مناطق محروم - وجود منابع عظیم نفت‌وگاز - قرارگیری ۵۰ تا ۶۰ درصد سواحل مکران در استان هرمزگان - اتصال به راه‌آهن و شبکه ارتباطی جاده‌ای	- شکل گیری رقبای داخلی همچون چابهار

- در محور اجتماعی-جمعیتی-آموزش

جدول ۹۳- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان

زمینه	عوامل درونی		عوامل بیرونی	
	نقاط قوت (Strengths)	نقاط ضعف(Weakness)	فرصت‌ها(Opportunities)	تهدیدها(Threats)
نظام جمعیتی- اجتماعی	- افزایش سهم جمعیتی استان از کشور - مهاجرپذیر بودن استان - مرگ و میر پایین‌تر نسبت به متوسط کشوری - افزایش تعداد موالید در استان - اعتماد سازمانی بالا (بالاتر از میانگین کشور) نسبت به سازمان‌ها و نهادها - ارزیابی مثبت (بالاتر از میانگین کشوری) نسبت به ویژگی‌های اخلاقی و هنجاری مثبت در بین مردم - شعاع گستره (بالاتر از میانگین کشوری) اعتماد و تعاملات نزدیک و دور در بین مردم - عضویت انجمنی بالا (بالاتر از میانگین کشوری) مردم استان در انجمن‌ها و سازمان‌های مردم نهاد - فعالیت‌های داوطلبانه بالا (بالاتر از میانگین کشوری) مردم استان - مشارکت بالا (بالاتر از میانگین کشوری) مردم استان در حل مشکلات محلی (اقدام جمعی) - بده بستان اجتماعی بالا (بالاتر از میانگین کشوری) مردم استان در دریافت کمک و حمایت - رضایت از زندگی بالا (پایین‌تر از میانگین کشوری)	- نرخ رشد منفی جمعیت در نقاط روستایی - عدم تطبیق نیازهای آموزشی عالی استان با خروجی‌های آموزش عالی - توزیع نامتوازن جمعیت در سطح استان - رابطه محدود صنعت و آموزش - نسبت بالای دانش‌آموز به کلاس درس و مدرسه - کم مهارتی و تخصص پایین مردم محلی - نرخ بالای ترک تحصیل به دلیل کمبود - ضعف عدالت آموزشی در دو محور دسترسی به آموزش و کیفیت پایین آموزش‌های ارائه شده - دسترسی پایین به آموزش‌های مجازی - کمبود معلمان و منابع انسانی در سطح مدارس استان - فقدان متولی مشخص در خصوص آموزش‌های پیش از مدرسه - ناسازگاری محتوای ارائه شده در آموزش‌های پیش از مدرسه با نیازهای یست‌بوم - فرسودگی و کیفیت پایین تعداد زیادی از مدارس استان - کمبود فضای آموزشی در استان و تمرکز بیش از حد آن در مرکز استان - سطح سواد پایین در برخی شهرستان‌های استان - توزیع نامتوازن جمعیت در استان - کاهش بعد خانوار به‌ویژه در نقاط روستایی - مهاجرت گسترده روستا-شهری	- توجه مقام معظم رهبری به محرومیت‌زدایی و ارتقای اجتماعی-فرخنگی منطقه - وجود ارزش‌های فرهنگی مشترک با کشورهای همسایه - ترغیب و حمایت ملی از مشارکت و سازمان‌های مردم‌نهاد - توجه بیشتر به مناطق محروم و تخصیص برخی درآمدها	- تبلیغات منفی کشورهای متخاصم - امکان گسترده قاچاق در منطقه - نفوذ فرهنگی به‌واسطهٔ رسانه‌های بین‌المللی - کم توجهی به نیازهای اقلیت‌های قومی - وجود شکاف گسترده در سطح زندگی مردم استان و کشورهای منطقه

زمینه	عوامل درونی		عوامل بیرونی	
	نقاط قوت (Strengths)	نقاط ضعف(Weakness)	فرصت‌ها(Opportunities)	تهدیدها(Threats)
	- احساس امنیت بالا (بالاتر از میانگین کشوری) - نرخ رشد مثبت جمعیت - حجم بالای جمعیت در سن فعالیت(بیش از ۶۶درصد) - پایین بودن جمعیت گروه‌های سنی ۶۵ ساله و بیشتر نسبت به کشور (۳/۹ درصد در برابر ۶/۱ درصد) - متعادل بودن نسبت جنسی جمعیت در کل استان (به‌استثنای شهرستان ابوموسی) - پنداشت مثبت (بالاتر از میانگین کشور) استان نسبت به عملکرد نظام در رفع و حل مشکلات مردم - پنداشت مثبت (مساوی میانگین کشور) نسبت به موفقیت نهادها در انجام وظایف - پنداشت مثبت (مساوی میانگین کشور) نسبت به مطلوب بودن جامعه - آمادگی بالا (بالاتر از میانگین کشور) مشارکت و کمک مردم به سازمان‌ها - انسجام و یکپارچگی فرهنگی و اجتماعی بالا - برخورداری از هنرها و مهارت‌های بومی و سنتی	- فقر و محرومیت به‌ویژه در نیمه شرقی - حاشیه‌نشینی به‌ویژه در شهر بندرعباس - اعتماد تعمیم‌یافته پایین (پایین‌تر از میانگین کشوری) نسبت به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای - ارزیابی منفی (پایین‌تر از میانگین کشوری) نسبت به دگرخواهی، وظیفه‌شناسی و وجدان کاری گروه‌های شغلی و حرفه‌ای - ارزیابی منفی (پایین‌تر از میانگین کشوری) نسبت به عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای - میانگین پایین (پایین‌تر از میانگین کشوری) داشتن حس تعلق و عرق ملی - تمرکز بخش عمده‌ای از جمعیت استان در شهرستان بندرعباس (بیش از ۳۸ درصد) - پنداشت منفی به (مساوی میانگین کشور) وجود عدالت‌وبرابری در جامعه - نگرش منفی (پایین‌تر از میانگین کشور) به ارزیابی نسبت به آینده کشور - ارزیابی منفی (پایین‌تر از میانگین کشور) نسبت به کیفیت خدمات‌رسانی نهادها و سازمان‌ها - ارزیابی منفی (پایین‌تر از میانگین کشور) نسبت به عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازهای مردم - وجود افزایشی آسیب‌هایی مانند شرب خمر، سرقت، طلاق و بیکاری		

فصل پنجم

تدوین راهبردها و سیاستها

۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها

در این بند با بهره‌گیری از نتایج تحلیل‌ها در ابعاد مختلف و همچنین مسائل و اهداف راهبردی، راهبردها و سیاست‌های اصلی سند توسعه هرمزگان تدوین شده است. در عرصه محیط زیستی راهبردهای اصلی حفظ و ارتقای کارکردهای سیستم‌های طبیعی پشتیبان حیات خشکی و دریا، ایجاد پایداری و تاب‌آوری در برابر بحران‌ها، سازگارسازی توسعه با اقلیم گرم و خشک و تغییرات اقلیمی، کاهش جای پای اکولوژیکی بخش‌های مختلف و حفاظت محیط زیستی اجتماع-محور می‌باشند.

در محور اقتصادی، منطقه‌گرایی و توسعه اقتصادی و زیربنایی پس‌کرانه‌ها، استفاده بهینه از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مناطق محروم، ارتقای رقابت‌پذیری بنادر در سطح بین‌المللی، تقویت و بهبود پیوندهای پسین و پیشین بین فعالیت‌های اقتصادی و اصلاح و تکمیل زنجیره‌های تولید بخش صنعت و معدن، توسعه و ارتقای کارکرد ترانزیتی و لجستیکی استان، تقویت و ارتقای اقتصاد آبی و دریا-مبنا با تأکید بر پایداری اکولوژیکی، تنوع‌بخشی اقتصادی و گسترش صنایع و خدمات پشتیبان تولیدِ دانش‌بنیان، پیشرو، سبز و صادرات مبنا به‌ویژه در مناطق آزاد تجاری-صنعتی، مدرن سازی بخش کشاورزی و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی با تأکید بر شیوه‌های نوین سبز، توسعه گردشگری پایدار، اجتماع-محور و مسئولانه و ایجاد زنجیره ترکیبی گردشگری و توانمندسازی و ارتقای مهارت‌های شغلی مردم محلی راهبردهای اصلی به منظور نیل به اهداف بنیادین می‌باشند.

در عرصه اجتماعی-فرهنگی و آموزش، ایجاد عدالت فضایی در دسترسی به خدمات، حفظ و تبدیل منابع انسانی به سرمایه انسانی، ارتقای انسجام و همبستگی ملی و سرمایه‌های اجتماعی، ایجاد عدالت فضایی در دسترسی به خدمات، حفظ و

تبدیل منابع انسانی به سرمایه انسانی، ارتقای انسجام و همبستگی ملی و سرمایه‌های اجتماعی، ارتقاء وفاق و همگرایی اجتماعی، اعتمادسازی و توسعه روابط فرهنگی و تعاملات اجتماعی منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی، حفظ انواع سکونت به‌ویژه روستایی، ترویج فرهنگ سخت‌کوشی و تلاش و فرهنگ‌سازی و اصلاح، تقویت و سازگار کردن نظامات تربیتی و آموزش‌های عمومی راهبردهای اصلی را تشکیل می‌دهند.

در محور زیربنایی، توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات پایدار و متوازن در شهرستان و برقراری عدالت فضایی نسبی، ارتقای سطح فناوری زیرساخت‌های استان، کاهش نابرابری‌ها در دسترسی به فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و ارتقای نقش ترانزیتی و توسعه بنادر و پس‌کرانه‌های آن، راهبردهای توسعه محور زیربنایی می‌باشند.

ایجاد ساختار نهادی شایسته، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان هرمزگان، ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان هرمزگان، آموزش و به‌کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان هرمزگان و تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری راهبردهای بعد مدیریتی-نهادی به منظور نیل به اهداف بنیادین می‌باشند.

در بعد نظام سکونتگاهی، راهبردهای توسعه اقتصاد محلی، متوازن‌سازی ساختار فضایی کارکردی و مورفولوژیکی نظام شهری و ایجاد نظام خدمات‌رسانی سلسله‌مراتبی در روستاها به منظور حرکت در جهت اهداف بنیادین تدوین شده است. در نهایت به منظور تحقق راهبردها، سیاست‌هایی نیز تدوین شده است که در جدول (۹۱) به تفکیک محورها آورده شده است.

جدول ۹۴- راهبردها سیاست‌های سند توسعه استان هرمزگان در محورهای مختلف

بعد	اهداف بنیادین	راهبرد	سیاست فضایی
منابع طبیعی و محیط‌زیست	- محافظت و نگاهداشت اکوسیستم‌ها و تنوع زیستی - جلوگیری و کاهش اثرات منفی آلودگی و تغییر اقلیم بر محیط‌زیست خشکی و دریا - استفاده پایدار و بهینه از منابع طبیعی و مواهب خدادادی در دریا و خشکی - جلوگیری از نابودی محیط‌زیست به‌واسطهٔ پروژه‌های توسعه - ارتقای مشارکت و آگاهی‌های محیط زیستی مردم محلی - تضمین فراهمی و مدیریت پایدار منابع آب برای همگان - ارتقای تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات - تضمین دسترسی همگانی به انرژی‌های مدرن و پاک	- حفظ و ارتقای کارکردهای سیستم‌های طبیعی پشتیبان حیات خشکی و دریا؛ - ایجاد پایداری و تاب‌آوری در برابر بحران‌ها؛ - سازگار سازی توسعه با اقلیم گرم و خشک و تغییرات اقلیمی - کاهش جای پای اکولوژیکی بخش‌های مختلف - حفاظت محیط زیستی اجتماع-محور	- توسعه توافق‌نامه‌ها و کنوانسیون‌های منطقه‌ای برای حفظ منابع دریایی - اصلاح الگوی مصرف از طریق مشوق‌ها و آموزش - مدیریت هوشمند ریسک و کاهش آسیب‌پذیری در برابر زلزله - استفاده از فناوری‌های سبز و سازگار با محیط‌زیست - توسعه چرخه بسته پسماند در استان - ایجاد سازوکار قانونی مشارکت مردم بومی در حفظ محیط‌زیست - توسعه بینش و آگاهی‌های محیط زیستی مردم محلی و مسئولان - افزایش سهم انرژی‌های نو در استان هرمزگان - ایجاد چرخه بسته آب و مدیریت پایدار آن - تدوین برنامه و الزام اجرایی برای حفظ منابع ساحلی و دریایی - بازبینی قوانین و مقررات محیط زیستی - الزام قانونی برای ارزیابی‌های محیط‌زیستی برای پروژه‌های توسعه
اقتصادی	- نیل به سطوح بالای بهره‌وری اقتصادی از طریق تنوع‌بخشی، ارتقای تکنولوژیکی و نوآوری - بهره‌گیری پایدار از تمامی قابلیت‌های اقتصاد آبی استان، پس‌کرانه‌ها - ارتقای کارکردهای مناطق آزاد و تجاری در عرصه تولید، جذب سرمایه و فناوری استفاده کارآمد از پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های اقتصادی مناطق محروم و توسعه اقتصاد محلی - بهره‌گیری خردمندانه از منابع معدنی از طریق تکمیل زنجیره‌های ارزش و تولید	- منطقه‌گرایی و توسعه اقتصادی و زیربنایی پس‌کرانه‌ها - استفاده بهینه از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مناطق محروم - ارتقای رقابت‌پذیری بنادر در سطح بین‌المللی - تقویت و بهبود پیوندهای پسین و پیشین بین فعالیت‌های اقتصادی و اصلاح و تکمیل زنجیره‌های تولید بخش صنعت و معدن - توسعه و ارتقای کارکرد ترانزیتی و لجستیکی استان	- ارتقای کارکردهای تولیدی، ذخیره‌ای، فرآوری و توزیع کالا در پس‌کرانه‌های ساحلی - انتقال فناوری و گسترش خدمات و تولیدات با تکنولوژی بالا در استان - استفاده کارآمد و دربرگیرنده از قابلیت‌های معدنی-دریایی و گردشگری مناطق محروم استان هرمزگان - گسترش تولیدات صنعتی دریایی و ساخت‌وساز استان به‌ویژه در مناطق و سواحل محروم - افزایش ظرفیت آبزی‌پروری استان - توسعه و تجهیز بنادر استان هرمزگان به تکنولوژی‌ها نو و رقابتی - توسعه بیوتکنولوژی دریایی - ترغیب و گسترش فعالیت‌های تحقیق و توسعه - ارتقای سطح تکنولوژیکی بخش صنعت، خدمات و معدن استان با تأکید بر فناوری‌های

بعد	اهداف بنیادین	راهبرد	سیاست فضایی
	- کاهش بیکاری، افزایش ثبات اقتصادی و افزایش استانداردهای زندگی برای همگان - توسعه و ایجاد نیروی کار بومی انعطاف‌پذیر و بامهارت - تقویت و حفظ جایگاه استان به عنوان قطب اصلی گردشگری و هاب لجستیکی و ترانزیتی - ترغیب سازگاری میان کاربری‌ها و فعالیت‌ها و کاهش تعارضات و اثرات محیط زیستی - سبزسازی و مکانیزاسیون کشاورزی - توسعه و هوشمند سازی بخش خدمات عمومی و دریایی	- تقویت و ارتقای اقتصاد آبی و دریا-مبنا با تأکید بر پایداری اکولوژیکی - تنوع‌بخشی اقتصادی و گسترش صنایع و خدمات پشتیبان تولیدِ دانش‌بنیان، پیشرو، سبز و صادرات مبنا به‌ویژه در مناطق آزاد تجاری-صنعتی - مدرن سازی بخش کشاورزی و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی با تأکید بر شیوه‌های نوین سبز - توسعه گردشگری پایدار، اجتماع-محور و مسئولانه و ایجاد زنجیره ترکیبی گردشگری - توانمندسازی و ارتقای مهارت‌های شغلی مردم محلی	سبز و مدرن - بهره‌برداری از منابع معدنی و نفت و گاز عمیق و نیمه عمیق دریایی - کمک به مکانیزاسیون و ارتقای بهره‌وری آب با فنّاوری‌های نو در بخش کشاورزی استان - بازبینی قوانین و مقررات مربوط به مناطق آزاد و تجاری - تکمیل زنجیره ارزش و تولید بخش کشاورزی استان - بازنگری در قوانین و سیاست‌های مربوط به فعالیت‌های ماهیگیری - ارتقای زیرساختی، بازاریابی و تبلیغات گسترده در بخش گردشگری - مقتدرسازی و ارتقای تخصص مردم محلی
اجتماعی-جمعیتی	ظرفیت‌سازی، توانمندسازی و مقتدرسازی اجتماعات محلی - ارتقای سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و کاهش آسیب‌های اجتماعی - ریشه‌کنی فقر و محرومیت و حاشیه‌نشینی - تضمین آموزش عادلانه و دربرگیرنده و باکیفیت برای همگان	- ایجاد عدالت فضایی در دسترسی به خدمات - حفظ و تبدیل منابع انسانی به سرمایه انسانی - ارتقای انسجام و همبستگی ملی و سرمایه‌های اجتماعی - ارتقاء وفاق و همگرایی اجتماعی، اعتمادسازی و توسعه روابط فرهنگی و تعاملات اجتماعی منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی - حفظ انواع سکونت به‌ویژه روستاها - ترویج فرهنگ سخت‌کوشی و تلاش و فرهنگ‌سازی و اصلاح، تقویت و سازگار کردن نظامات تربیتی و آموزش‌های عمومی	- ارتقاء پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت با حفظ نرخ باروری در سطح جانشینی - ایجاد توانمندی شغلی مردم منطقه (به‌ویژه در مناطق محروم) از طریق آموزش مشاغل مورد نیاز استان - ترویج فرهنگ سخت‌کوشی و تلاش و فرهنگ‌سازی و اصلاح، تقویت و سازگار کردن نظامات تربیتی و آموزش‌های عمومی - مأموریت گرا شدن دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی متناسب با فعالیت‌های محل استقرار و حوزه عملکردی آن؛ - افزایش کیفیت مراکز علمی و دانشگاهی استان در جهت ایجاد قطب‌های علمی هم‌راستا با توسعه ظرفیت‌ها و کاهش محدودیت‌های استان - تغییر رویکرد برنامه‌های درسی دوره‌های مختلف آموزش عالی با توجه به نیازهای واقعی زیست‌بوم آموزشی استان هرمزگان؛ - ایجاد رشته‌های جدید در آموزش عالی استان هرمزگان با توجه به نیازهای واقعی

بعد	اهداف بنیادین	راهبرد	سیاست فضایی
			زیست‌بوم آموزشی؛ - گسترش رشته‌ها و مقاطع تحصیلی علمی- کاربردی با هدف افزایش توان مهارتی مخاطبان آموزش عالی استان هرمزگان مبتنی بر پاسخگویی به نیازهای واقعی زیست‌بوم آموزشی در راستای کاهش نرخ ۳۲ درصدی بیکاری - تعامل پویا و سازنده بین دانشگاه و مؤسسات آموزش عالی با بازار کار در حوزه صنعت، کشاورزی و خدمات استان هرمزگان به خصوص در بخش‌های کم‌تر توسعه‌یافته شرقی و غربی در چارچوب راهبرد کلان دانشگاه کارآفرین و مبتنی بر هرم جوانی جمعیت در استان هرمزگان - برنامه ریزی لازم جهت توسعه و تجهیز فضاهای آموزشی و ترمیم و مرمت فضاهای فرسوده - بهبود زیرساخت‌های لازم جهت دسترسی همه فراگیران به آموزش در بستر فضای مجازی - ساماندهی وضعیت آموزش‌های پیش از دبستان با تأکید بر تعیین متولی واحد و متناسب‌سازی محتوای آموزشی با توان یادگیرندگان و زیست‌بوم آموزشی
زیربنایی	- ایجاد دسترسی پایدار و عادلانه به زیرساخت‌ها و کاهش عدم تعادل‌ها - تجهیز و ارتقای فناوری و رقابت‌پذیری زیرساخت‌های ساحلی و بندری - بهره‌گیری از قابلیت‌های توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر	- توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات پایدار و متوازن در شهرستان و برقراری عدالت فضایی نسبی - ارتقای سطح فناوری زیرساخت‌های استان - کاهش نابرابری‌ها در دسترسی به فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات - ارتقای نقش ترانزیتی و توسعه بنادر و پس کرانه‌های آن	- توسعه دسترسی به فناوری‌های ارتباطاتی نوین - ارتقای سهم انرژی‌های تجدیدپذیر و پاک در استان (جزر و مد، خورشیدی و باد) - تقویت زیرساخت‌های هوشمند و الکترونیکی در بنادر - توسعه و تجهیز مراکز عمده سکونتی به سیستم فاضلاب - ایجاد زیرساخت‌های سبز بازیافت پسماند - ایجاد و توسعه زیرساخت‌هایی برای جلوگیری از شوری آب استان - تقویت‌زیرساخت‌های لجستیک و بانکرینگ بمنظور رقابت با کشورهای‌عربی‌حاشیه جنوبی - استفاده از فنّاوری‌های نو برای کاهش تبخیر و آب - توسعه دسترسی به آب آشامیدنی سالم در مناطق محروم به‌ویژه پهنه شرقی
مدیریتی-	- ایجاد چارچوب نهادی کارآمد، دربرگیرنده، پاسخگو و	- ایجاد ساختار نهادی شایسته، یکپارچه و نیرومند در	- تمرکز و یکپارچگی در تصمیم گیری از طریق تشکیل کمیته راهبری توسعه استان؛

بعد	اهداف بنیادین	راهبرد	سیاست فضایی
نهادی	شفاف برای همگان - تقویت ابزارهای اجرا و احیای همکاری منطقه‌ای - ظرفیت‌سازی و توانمندسازی مردم برای مشارکت کارآمد در تصمیم‌گیری‌ها - مدیریت یکپارچه، بین بخشی، میان‌رشته‌ای و مبتنی بر قلمروهای فضایی - فهم صحیح و دقیق مجریان از برنامه‌ها و اهداف - تأمین منابع مالی و پولی مناسب و به موقع و کاهش ریسک - آموزش نیروهای متخصص و بین‌رشته‌ای جهت راهبری توسعه استان - ایجاد نظام پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود - برنامه‌ریزی مشارکتی و از پایین به بالا - تمرکز مدیریت بر نتایج و بروندادها - تمرکز مدیریت بر مسئله‌های اولویت‌دار استان - الزام قوانین و مقررات پشتیبان اجرای آمایش استان - هماهنگی با تغییرات و فرصت‌ها و تهدیدهای جدید	کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان هرمزگان؛ - ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان هرمزگان - آموزش و به‌کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان هرمزگان - تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری	- الزام کلیه ستادها و کمیته‌های استانی به اجرای سند توسعه فضایی استان و ارائه برنامه اجرایی به کمیته راهبری و تأیید و تصویب آن برای اجرا؛ - ارجاع کلیه تصمیمات نهادی و ستادی مغایر با سند توسعه فضایی استان و یا ضرورت بازنگری در تعدادی از برنامه‌های سند به کمیته راهبری و تصمیم‌گیری نهایی توسط آن و الزام اجرایی آن؛ - مشارکت حداکثری کلیه دخیلان توسعه فضایی استان در تصمیم‌گیری‌ها؛ - تهیه برنامه نظارت کمیته راهبری بر اجرای برنامه توسعه استان؛ - استفاده از ظرفیت‌های فنی و تخصصی خارج از نهادهای دولتی به دلیل کمبود نیروی انسانی ماهر و کافی برای رصد توسعه فضایی استان؛ - رفع موانع قانونی و حقوقی اجرای سند توسعه فضایی استان؛ - شفافیت در الزامات و مقررات امنیتی و سیاسی مؤثر بر توسعه فضایی استان؛ - ارتقای دانش فنی و تخصصی نیروهای فعال در نهادها و ستادها؛ - تهیه راهنماها و دستورالعمل‌های اجرایی برنامه توسعه فضایی استان و آموزش دوره‌ای آن به مجریان؛ - به‌کارگیری مشاوران فنی و تخصصی برای راهبری توسعه فضایی استان؛ - بودجه‌ریزی مشارکتی؛ - تعیین سهم و نحوه تخصیص اعتبارات و بودجه در بخش‌های مختلف؛
نظام سکونتگاهی	- تبدیل شهرها و روستاها به سکونتگاه‌های دربرگیرنده، ایمن، تاب‌آور و پایدار - کاهش بی‌عدالتی فضایی و نابرابری بین شهرها و روستاها - تقویت کارکردی و زیرساختی شهرهای میانی و کوچک	- توسعه اقتصاد محلی - متوازن‌سازی ساختار فضایی کارکردی و مورفولوژیکی نظام شهری - ایجاد نظام خدمات‌رسانی سلسله‌مراتبی در روستاها	- بهبود ساختار فضایی سلسله مراتبی در نقاط روستایی - ارائه مشوق‌های مالی و مالیاتی کسب‌وکار در نقاط روستایی و محروم - استفاده از قابلیت‌های اقتصادی در شهرها و روستاهای محروم - تنوع‌بخشی اقتصادی و تقویت بنیه اقتصادی شهرهای کوچک و روستاها به‌ویژه در نیمه شرقی - برنامه‌ریزی اقتصاد فضا و ارتقای طرح‌ها و قوانین زمین و مسکن در شهرها

منابع و مأخذ

۱. اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان هرمزگان؛ بررسی شناخت منابع آلاینده استان هرمزگان و طراحی برنامه پایش.

۲. اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری هرمزگان

۳. اداره کل مهندسی سواحل و بنادر (۱۳۸۴). مطالعات طرح مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور(ICZM)

۴. استانداری استان هرمزگان، وزارت کشور.

۵. امانی، مهدی (۱۳۸۹)، مبانی جمعیت‌شناسی، چاپ نهم، انتشارات سمت، تهران.

۶. اطلس مناطق محروم کشور(۱۳۹۶)، سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق، توسط بنیاد برکت.

۷. حافظ‌نیا، محمدرضا، ربیعی، حسین (۱۳۹۷)، مطالعات خلیج فارس، انتشارات سمت، تهران.

۸. سازمان برنامه و بودجه (۱۳۸۶)، شناسایی مناطق کمتر توسعه‌یافته کشور.

۹. سازمان بنادر و دریانوردی (۱۳۹۹)، آمار سالانه تخلیه و بارگیری.

۱۰. سازمان بنادر و دریانوردی، طرح جامع مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی ایران (فرایند و دستاوردها).

۱۱. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۸۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.

۱۲. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۰)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.

۱۳. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.

۱۴. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۷)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.

۱۵. سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (۱۳۹۷)، جنوب و جنوب شرق ایران، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (سپهر).

۱۶. سازمان جهاد کشاورزی استان هرمزگان،

۱۷. سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان هرمزگان (۱۳۹۷). برنامه آمایش استان هرمزگان، بخش دوم: برنامه ریزی و سیاست‌گذاری، فصل ششم.

۱۸. سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان هرمزگان (۱۳۹۷). برنامه آمایش استان هرمزگان. مهندسی. دانشگاه هرمزگان. معاونت پژوهشی و فناوری

۱۹. سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان هرمزگان (۱۳۹۹). سال نامه آماری استان هرمزگان.

۲۰. سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان هرمزگان، (۱۳۹۷)، برنامه آمایش استان هرمزگان

۲۱. سازمان هواشناسی کشور

۲۲. سایت شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان هرمزگان،

۲۳. شرکت مدیریت منابع آب ایران، دفتر مطالعات پایه منابع آب

۲۴. شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۳)، پیمایش ملی سنجش سرمایه اجتماعی کشور، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات

۲۵. شورای عالی انقلاب فرهنگی(۱۳۹۴)، ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران(مصوبه جلسه ۷۷۶).

۲۶. شورای عالی انقلاب فرهنگی(۱۳۹۴)، طرح آمایش آموزش عالی (در چارچوب نقشه جامع علمی کشور).

۲۷. عبدالهی، محمد (۱۳۸۳)، مسائل اجتماعی ایران: مجموعه مقالات، انجمن جامعه‌شناسی ایران، تهران، آگاه

۲۸. غروی‌نخجوانی, سید احمد (۱۳۸۱)، بحران بیکاری در اقتصاد ایران، پژوهشنامه اقتصادی (دانشگاه علامه طباطبایی)، دوره ۷، سال ۲، صص ۱۷۱-۱۸۴.

۲۹. قره‌بیگی، مصیب، رئیسی، حسن، بخشنده، مجید.، فعله‌گری، اعظم (۱۳۹۹)، کارکردسنجی شهرهای آزاد تجاری-صنعتی ایران در راستای سناریوهای آینده‌ی نظام تولید جهانی (نمونه‌ی موردی: جنوب و جنوب شرق ایران)، فصلنامه‌ی چشم‌انداز شهرهای آینده، دوره ۱، شماره ۱، صص ۳۵-۵۲.

۳۰. قره‌بیگی، مصیب، متقی، افشین (۱۳۹۳)، جایگاه استراتژیک خلیج فارس در سیاست خارجی چین، پژوهش‌نامه‌ی ایرانی سیاست بین‌الملل، سال ۲، شماره ۲، صص ۷۰-۸۹.

۳۱. قره‌بیگی، مصیب، یزدان‌پناه درو، کیومرث.، نیاسری، غلامرضا (۱۳۹۴)، آمایش برخورداری فضایی شهرستان‌های استان هرمزگان با استفاده از روش‌های

تصمیم‌گیری چندمعیاره، فصلنامه‌ی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۵، شماره ۲، صص ۳۹-۵۰.

۳۲. محمدیان مصمم، حسن. (۱۳۹۷). نحوه تعیین مسائل راهبردی، گزارش پیشرفت و آبادانی دلفان.

۳۳. مرکز آمار ایران (۱۳۵۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.

۳۴. مرکز آمار ایران (۱۳۶۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.

۳۵. مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.

۳۶. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.

۳۷. مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.

۳۸. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.

۳۹. مرکز آمار ایران، حساب‌های منطقه‌ای ۱۳۹۷-۱۳۹۷.

۴۰. مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری (۱۳۹۶)، مساله شناسی راهبردی در استان هرمزگان.

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

در تدوین سند راهبردی انقلاب اقتصادی بر اساس آمایش سرزمین، لزوم شناخت اولیه و پایه از مسائل و مشکلات موجود، جهت برنامه‌ریزی‌های نظام مند؛ مبتنی بر پتانسیل‌ها، استعدادها و مزیت‌های اقتصادی، اجتماعی، زیربنایی، محیط زیستی و مدیریتی هر استان، ما را ناگزیر به انجام پژوهش در ۳۱ مجلد و برای هر استان یک جلد مجزا نموده است. امید است که پژوهش راهبردی صورت گرفته زیربنای پیشرفت و رشد اقتصادی هر استان در مراحل بعد قرار گیرد.

41. Bryman, A. (2007). Barriers to Integrating Quantitative and Qualitative Research. Journal of Mixed Methods Research, 1, 8-14.

42. Corbin, J., Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

43. Creswell, J.W. (1994) Research Design: Qualitative & Quantitative Approaches, London: SAGE Publications.

44. Hanson, W. E., Creswell, J. W., Clark, V. L. P., Petska, K. S., Creswell, J. D. (2005). Mixed methods research designs in counseling psychology. Journal of counseling psychology, 52(2), 224.

45. Johnson, R., Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. Educational Researcher, 33, 14-12.

46. Johnson, R., Onwuegbuzie, A., Turner, L. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. Journal of Mixed Methods Research, 1, 112-21.

47. Persian Gulf Studies. (2019). Strategy and Geopolitics of the Persian Gulf, Tehran: University of Tehran

48. Reinharz, S. (1 992). Feminist Methods in Social Research. New York: Oxford University Press.

49. The Encyclopedia of The Middle East. (2020). The Encyclopedia of The Middle East and North Africa, London: Routledge.